

Analýza faktorů ovlivňujících motivace kvalifikovaných cizinců k hledání uplatnění ve své profesi v Jihomoravském kraji

Souhrnná výzkumná zpráva

Expats v Jihomoravském kraji: pobyt a potřeby (TL01000465)

Program na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu,
experimentálního vývoje a inovací ÉTA

SocioFactor s.r.o.

2020

Autoři:

SocioFactor s.r.o.

Daniel Topinka, Lenka Linhartová, Iva Petříková, Petr Kubala

Ústav religionistiky – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Milan Fujda, Michaela Ondrašínová, Miroslav Vrzal

Souhrnná výzkumná zpráva je jedním z výstupů projektu „Expats v Jihomoravském kraji: pobyt a potřeby“, TL01000465, řešeného v rámci Programu na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA.

Vydal SocioFactor s.r.o.

Daliborova 631/22, Ostrava – Mariánské Hory, 709 00

Vyhotoveno v roce 2020, počet stran 196

<http://www.sociofactor.eu>

OBSAH

1 ÚVOD	3
2 KONTEXT VÝZKUMU A TEORETICKÉ PŘÍSTUPY	5
2.1 Cizinci v Jihomoravském kraji a v Brně	5
2.2 Vymezení expatriotů a vysoce kvalifikovaných migrantů	11
2.2.1 Kvalifikovaná a vysoce kvalifikovaná pracovní migrace	11
2.2.2 Expatrioti	12
2.3 Brno Expat Centre a jeho role v lokálním pojetí expatriotů	17
2.3.1 Metodologie	17
2.3.2 Činnost Brno Expat Centre	18
2.3.3 Vymezení expatriota a poskytované služby	20
2.3.4 Komunikační strategie Brno Expat Centre	22
2.4 Shrnutí	25
3 VYSOCE KVALIFIKOVANÁ MIGRACE A EXPATROTI V JMK A BRNĚ	30
3.1 Cizinci na trhu práce	30
3.2 Cizinci registrovaní jako klienti BEC	35
3.2.1 Metodologie	35
3.2.2 Analýza registrační databáze BEC	35
3.2.3 Analýza databáze kontaktů/asistencí (tzv. Daily log)	40
3.3 Shrnutí	43
4 ANALÝZA POTŘEB KLIENTŮ BEC	45
4.1 Kvantitativní přístup – dotazníkové šetření The Great Brno Expat Survey	45
4.1.1 Metodologie	45
4.1.2 Základní charakteristiky respondentů	47
4.1.3 Kvalita života	70
4.1.4 Postoje k vybraným aspektům života cizinců	77
4.1.5 Ověření funkčnosti typologie: za hranice expatriotů	131
4.2 Kvalitativní přístup – potřeby participantů	139
4.2.1 Identifikace problémů v individuálních rozhovorech	139
4.2.2 Identifikace problémů ve skupinových rozhovorech	147
4.3 Shrnutí – identifikované potřeby	149

5	STRUKTURY MOTIVACÍ K SETRVÁNÍ NEBO DALŠÍ MIGRACI.....	151
5.1	Metodologie	151
5.2	Zjištění ze skupinových rozhovorů	152
5.3	Shrnutí	156
6	VYTVÁŘENÍ NOVÉHO DOMOVA: SPOLEČENSTVÍ VYZNÁNÍ A SOCIÁLNÍ VAZBY MEZI BRNĚNSKÝMI EXPATRIOTY	159
6.1	Paradox bezvýznamnosti náboženské tradice	160
6.2	Metodologie a terénní výzkum.....	161
6.3	Proměna cizího místa v domov	164
6.4	Jak vytvářet dlouhodobě funkční vztahy.....	165
6.5	Náboženská příslušnost jako pre-existentční vazba: Od společenství možného ke společenství skutečnému	168
6.6	Utváření domova v „ateistické“ zemi.....	171
6.7	Shrnutí	174
7	DOPORUČENÍ PRO APLIKACI PRO BRNO EXPAT CENTRE	176
8	ZÁVĚR.....	179
	LITERATURA	184
	Seznam grafů	190
	Seznam tabulek.....	192
	Seznam map.....	193
	Seznam obrázků.....	193
	Zkratky	193
	Příloha 1 Utváření domova a náboženská společenství v Brně.....	194

1 ÚVOD

Souhrnná výzkumná zpráva je výstupem projektu projektu „Expats v Jihomoravském kraji: pobyt a potřeby“, který byl řešen v rámci Programu na podporu aplikovaného společenskovědního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA. Jejimi autory jsou výzkumníci SocioFactoru a Ústavu religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Cílem projektu bylo předložit aplikačnímu partnerovi Brnopolis z. s. z výzkumu vzešlé informace o expatriotech, jimž organizace prostřednictvím Brno Expat Centre (BEC) poskytuje své služby. Výzkum se zaměřil na zjišťování potřeb expatriotů v rámci Jihomoravského kraje a překážek, které vysoce kvalifikovaným cizincům brání v Brně a Jihomoravském kraji setrvat dlouhodobě. Jedná se o aplikovaný výzkum, jehož posláním je formulovat doporučení a náměty, které aplikační garant po zvážení promítá do svých postupů a služeb.

Výzkumná zpráva shrnuje závěry dílčích výzkumných aktivit. Úvodní kapitola „Kontext výzkumu a teoretické přístupy“ se věnuje souvislostem bádání a teoretickým konceptům ve vztahu k tématu výzkumu. Podává informaci o polistopadových socioekonomických proměnách Jihomoravského kraje a jeho metropole se zřetelem k rostoucímu zastoupení a významu vysoce kvalifikované migrace a to v rámci dynamicky se rozvíjející imigrace v regionu. Konceptuální vymezení expatriotů a vysoce kvalifikovaných migrantů provází řada komplikací. Vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace je dosti problematické, zejména pokud se odvozuje výhradně od terciálního vzdělání migrantů, samotný koncept má mnoho variací a užívá různé klasifikace. Vymezení expatriotů se obvykle zakládá na čtyřech základních atributech, ale i toto vymezení má své limity. Výzkum vysoce kvalifikované migrace nabízí řadu zásadních otázek a námětů. Dosavadní výzkum v ČR ukazuje na značný potenciál a atraktivitu tématu a nabídl řadu inspirací i pro naše bádání. V úvodní kapitole je věnován prostor pro představení Brno Expat Centre a jeho role v lokálním pojetí expatriotů.

Další kapitola nazvaná „Vysoce kvalifikovaná migrace a expatrioti v JMK a Brně“ se zaměřuje na kvantifikaci rozsahu jevu na základě analýzy statistických údajů a rovněž analýzy klientů BEC, věnuje se otázce rozsahu vysoce kvalifikované migrace/expatriotů v rámci města Brna. Dát odpověď na otázku, jaký je rozsah vysoce kvalifikované migrace/expatriotů jednoznačně nelze. I přes značné limity týkající se i vytváření statistických dat, se zdá, že můžeme hovořit o dvoupětinovém zastoupení vysoce kvalifikovaných cizinců v Brně.

Nejobsáhlejší kapitola nazvaná „Analýza potřeb klientů BEC“ přináší výsledky několika výzkumných šetření, které mají společné zjišťování potřeb vysoce kvalifikovaných migrantů/expatriotů. Cílem analýzy potřeb bylo zjistit, jaké skutečné potřeby mají expatrioti žijící a pracující v Jihomoravském kraji a v Brně a analýza potřeb byla zpracovávána jak kvantitativním, tak i kvantitativním přístupem. Nejdříve jsou zařazeny výsledky dotazníkového šetření The Great Brno Expat Survey, následuje ověření funkčnosti typologie expatriotů a nakonec výsledky analýzy individuálních a skupinových rozhovorů s expatrioty.

Kapitola „Struktury motivací k setrvání nebo další migraci“ shrnuje výsledky kvalitativního výzkumu, který se zaměřil na zjišťování motivací vysoce kvalifikovaných migrantů k jejich setrvání ve městě/kraji nebo další migraci na základě metody World Café.

Náboženským aspektům života expatriotů a jejich sociálním vazbám se věnuje kapitola „Vytváření nového domova: Společenství vyznání a sociální vazby mezi brněnskými expatrioty“ (jejími autory jsou výzkumníci Ústavu religionistiky FF MU). V závěru výzkumné zprávy jsou uvedeny doporučení pro aplikaci pro Brno Expat Centre a shrnutí nejdůležitějších zjištění.

2 KONTEXT VÝZKUMU A TEORETICKÉ PŘÍSTUPY

2.1 Cizinci v Jihomoravském kraji a v Brně

Jihomoravský kraj prošel od roku 1989 zásadními proměnami ve všech sférách lidské činnosti. Sociální a ekonomický rozvoj učinil zejména z jeho metropole Brna, druhého největšího města České republiky, centrum inovací, výzkumu a vzdělání, atraktivní místo pro řadu zahraničních investorů a firem. Socioekonomická transformace společnosti přinesla zásadní proměnu pracovního trhu a ekonomiky, příliv investic, nové pracovní příležitosti, iniciovala rozvoj infrastruktury, vzdělávání a zvýšení celkové kvality života. Uzavřený trh práce se integroval do nadnárodního prostředí a stal se atraktivním pro zahraniční pracovní sílu. Do kraje přicházeli zahraniční podnikatelé, investoři, méně i více kvalifikovaní pracovníci, ale i studenti a turisté. Zejména se město Brno proměnilo v město mezinárodní a kosmopolitní, trvale se rozvíjející, dynamické a inovativní centrum kraje. Jeho transformace měla dalekosáhlé důsledky pro celý Jihomoravský kraj, už jen tím, že omezené kapacity Brna vedly k tomu, že lidé s migrační zkušeností bydlí mimo Brno a dojíždí do něj za zaměstnáním, ale i tím, že v něm tráví volný čas, případně pracují i v dalších podnicích a firmách, které se na území kraje nalézají. Podíl rozvoje města Brna na současném zastoupení a významu vysoce kvalifikované migrace je zcela zásadní.

Socioekonomickou transformaci provázal zájem krajské i městské administrativy o systematickou podporu rozvoje konkurenceschopnosti, schopnosti produkovat zboží a služby, které dokáží obstát na mezinárodních trzích, vytvářet dlouhodobě a udržitelně vysoké příjmy a vysokou zaměstnanost. Tato ekonomická strategie, která je patrná v řadě minulých, současných či chystaných strategických dokumentů Jihomoravského kraje i města Brna¹, přispěla k větší otevřenosti prostředí a příchodu nadnárodních firem. Pozorujeme, jak se v čase utvářela rostoucí městská ekonomika akceptovaná mezinárodními trhy, s vyspělým podnikatelským a inovativním prostředím s vlastními nároky a potřebami. Město Brno formulovalo strategii podpory inovačního podnikání, cestovního ruchu a koordinovalo řadu infrastrukturních

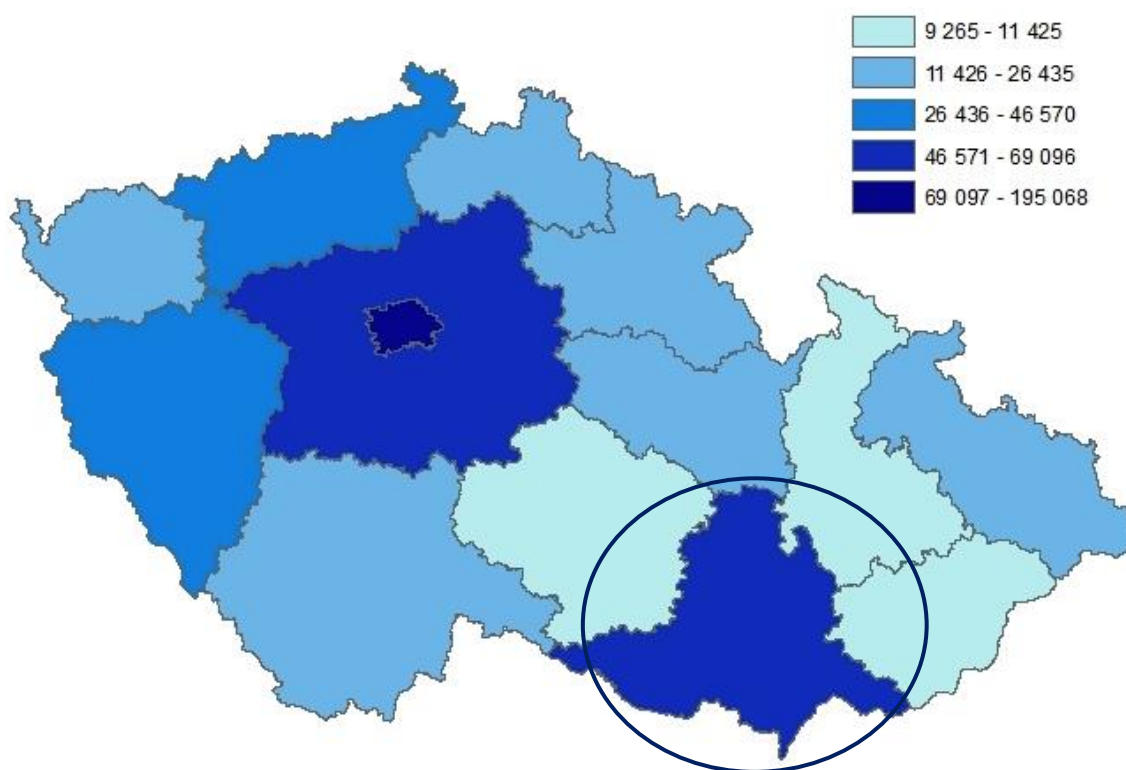
---

¹ Např. Strategie rozvoje Jihomoravského kraje 2020, Program rozvoje Jihomoravského kraje 2018-2021, Koncepce rodinné politiky Jihomoravského kraje na období 2015-2019, Strategie rozvoje lidských zdrojů Jihomoravského kraje 2016-2025, Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje 2014-2020, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2018-2020, Vize a Strategie Brno 2050, návrh Strategie integrace cizinců ve městě Brně 2020-2026 – Tolerantní, mezinárodní a soudržné město, které nás spojuje. Nejvýznamnější z těchto dokumentů, kterým je Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje 2014-2020, pokládá za důležité z hlediska rozvoje znalostní ekonomiky dosahovat toho, aby se postupně měnila struktura přímých zahraničních investic ve prospěch aktivit s vyšší přidanou hodnotou, včetně podnikových aktivit vědy a výzkumu. Jihomoravský kraj z tohoto trendu díky Brnu bude těžit, neboť tyto zahraniční investice se koncentrují do větších ekonomických center a hlavně těch, kde je široká nabídka vysoce kvalifikovaných lidí. Strategie upozorňuje na skutečnost, že česká ekonomika jako celek je silně ovlivněna aktivitami zahraničních firem. Její vize směřuje k rozvoji inovačního potenciálu. Mezi klíčové oblasti změny klade proinovační správu a řízení, excelenci ve výzkumu, konkurenceschopnost inovativních firem, evropsky špičkové školství a atraktivitu regionu. Podporovány jsou krátkodobé i dlouhodobé mobility zahraničních výzkumníků, včetně příchodu talentovaných studentů ze zahraničí. Tu má provázet zajištění a koordinace potřebných služeb. Počítá i s příchodem talentů a investorů – tuzemských i zahraničních vysoce kvalifikovaných odborníků.

projektů, což vedlo k dalšímu rozvoji, zvýšilo atraktivitu města pro další investory a přilákalo zahraniční kapitál a lidskou pracovní sílu. Důraz na znalostní ekonomiku s významnou pozicí Brna v rámci středoevropského regionu vytvořil podmínky pro ekonomický růst a rozvoj pracovních trhů, na jejichž pobídky reagují lidé z celého světa (Strategie integrace cizinců ve městě Brně 2020–2026). Místní ekonomika se stala závislá na schopnosti přilákat další zahraniční investice a rovněž vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, kterou potřebuje pro udržení ekonomického výkonu. Tato skutečnost se odrazila na dynamickém vývoji rostoucího počtu cizinců v Jihomoravském kraji, zejména pak v Brně.

Z hlediska počtu cizinců² (cizinci ze zemí EU a mimo EU, bez cizinců s platným azylem na území ČR) rozdělených dle jednotlivých krajů ČR k 31. 12. 2017 patří mezi kraje s nejvyšším počtem cizinců hlavní město Praha (195 068 cizinců), Středočeský kraj (69 096 cizinců) a Jihomoravský kraj (46 574 cizinců). Jihomoravskému kraji patří třetí pozice v pořadí mezi kraji a v rámci historického území Moravy v něm zaznamenáváme nejvyšší koncentraci cizinců.

Mapa 1 Cizinci v krajích ČR, 2017

Zdroj dat: ČSÚ; Veřejná databáze: Cizinci podle státního občanství k 31. 12. 2017

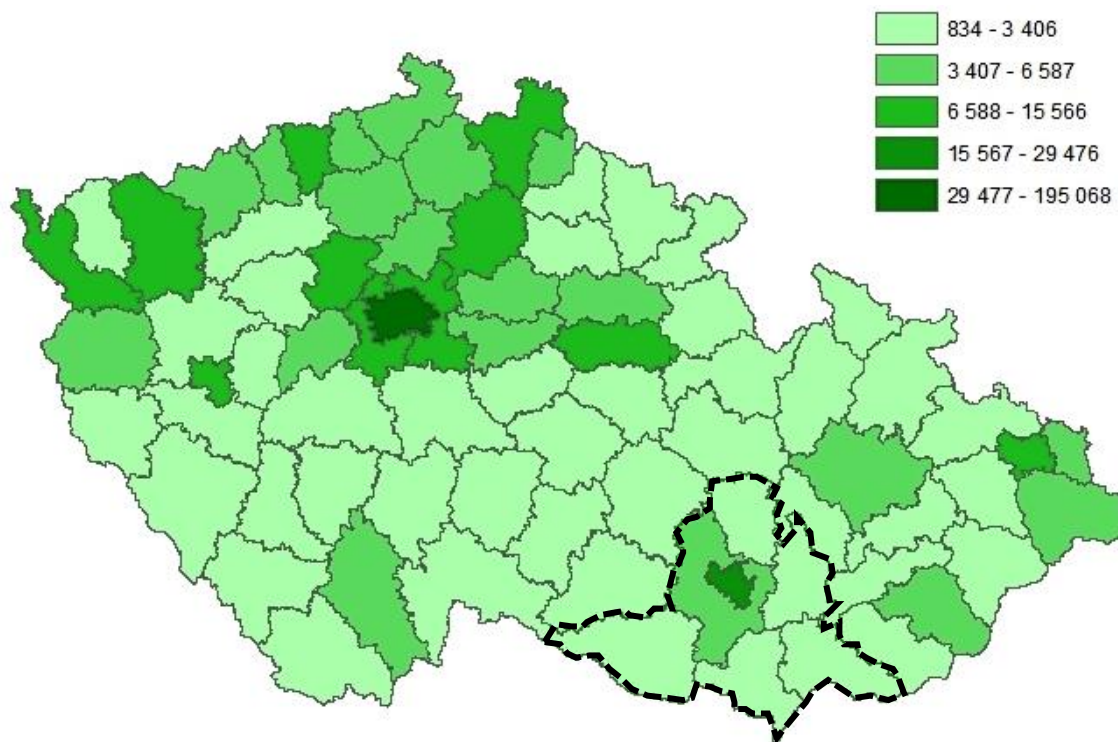
² Vymezení cizince je ukotveno v české legislativě (zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky), řídí se jím i metodiky statistického vykazování počtu cizinců na území Česka. Za cizince je považována fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, dále osoby bez státního občanství a rovněž osoby s více občanstvími, z nichž žádné není českým státním občanstvím. □ Zákon rozlišuje následující tři dílčí kategorie cizinců pobývajících v Česku. Jsou to a) občané zemí EU, Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska (zkráceně občané EU a jejich rodinní příslušníci), b) občané zemí mimo EU (tzv. občané ze „třetích zemí“) a c) ostatní cizinci (bez ohledu na státní příslušnost).

Na konci roku 2018 byla situace podobná: u hlavního města Prahy došlo k meziročnímu nárůstu o 10 527 osob (celkem 205 595 cizinců), u Středočeského kraje o 7 297 osob (celkem 76 393 cizinců) a v Jihomoravském kraji se počet zvýšil o 3 777 osob (celkem 50 351 cizinců). (CZSO; Cizinci podle státního občanství, územní srovnání k 31. 12. 2018) Rovněž k 30. 9. 2019 patřily mezi kraje s nejvyšším počtem cizinců hlavní město Praha (207 026 osob) s meziročním nárůstem o 0,7 % (1 431 cizinců), Středočeský kraj (80 812 osob) s meziročním nárůstem o 5,8 % (4 419 cizinců) a Jihomoravský kraj (51 770 osob) s meziročním nárůstem o 2,8 % (1 419 cizinců). (CZSO; Předběžné údaje zveřejňované ředitelstvím cizinecké policie ČR k 30. 9. 2019)

Jihomoravský kraj se skládá ze sedmi okresů: Blansko (2 275 cizinců), Brno-město (29 476 cizinců), Brno-venkov (5 440 cizinců), Břeclav (2 737 cizinců), Hodonín (2 356 cizinců), Vyškov (1 728 cizinců) a Znojmo (2 562 cizinců). Z uvedeného výčtu údajů ke konci roku 2017 je zřejmé, že největší zastoupení cizinců v rámci kraje nalézáme v okrese Brno-město. Pobývají v něm více než tři pětiny (63,3 %) z celkového počtu cizinců v Jihomoravském kraji.

Mapa 2 Cizinci v okresech ČR, 2017

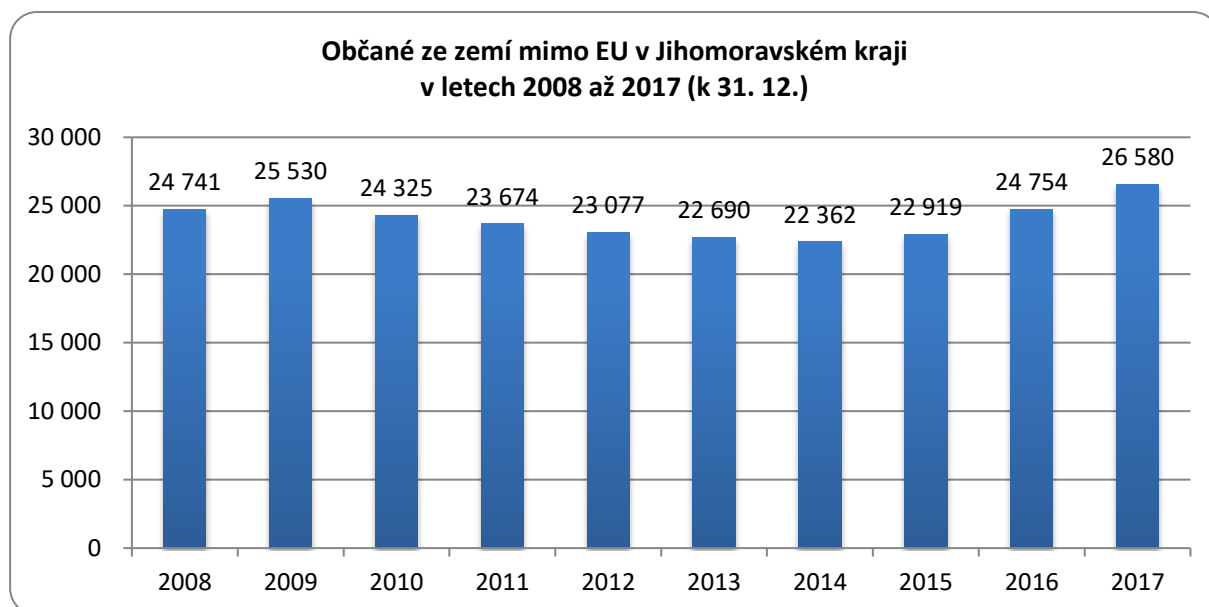

Zdroj dat: ČSÚ; Veřejná databáze: Cizinci podle státního občanství k 31. 12. 2017

Ke konci roku 2018 se zastoupení cizinců v okrese Brno-město údaj změnil jen nepatrně (63,7 %). Jednalo se o meziroční nárůst o 2 336 osob (29 717 cizinců v Brně městě k 31. 12. 2017 a 32 053 cizinců k 31. 12. 2018). (CZSO; Cizinci podle státního občanství, územní srovnání k 31. 12. 2018) K 30. 6. 2019 přibýlo v Brně-městě 224 osob, jedná se tedy o nárůst o 0,7 %. (CZSO; Předběžné údaje zveřejňované ředitelstvím cizinecké policie ČR k 30. 9. 2019)

V roce 2009 došlo v Jihomoravském kraji k nárůstu počtu cizinců ze zemí mimo EU (25 530 cizinců). Následoval pokles v řádu stovek osob, který se zastavil až v roce 2014. V letech 2015 až 2017 došlo k nárůstu počtu cizinců mimo EU. Na konci roku 2017 jich na území JMK žilo 26 580, což představuje 57,1 % všech cizinců ze třetích zemí v kraji. (CZSO; Cizinci podle státního občanství, územní srovnání k 31. 12. 2017)

Graf 1 Občané ze zemí mimo EU v JMK v letech 2008-2017

Zdroj dat: ČSÚ; Veřejná databáze: Cizinci podle státního občanství k 31. 12. – vybrané území

Na konci roku 2018 žilo na území Jihomoravského kraje 29 117 cizinců ze zemí mimo EU, což činí 57,8 % všech cizinců v kraji. Zaznamenáváme 6,1% meziroční nárůst cizinců ze třetích zemí. (CZSO; Cizinci podle státního občanství, územní srovnání k 31. 12. 2018)

Počet cizinců v Brně-městě v čase narůstá a to ročně v průměru o několik stovek až dvou tisíc osob. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 1996-2019) Na konci roku 2017 na území Brna-města pobývalo 29 717 cizinců (včetně občanů EU), zatímco k 31. 12. 2013 dosahoval počet cizinců 23 045 osob. Za celé sledované období (1996–2018) došlo k poklesu cizinců pouze ve třech případech. V roce 1999 se jednalo o úbytek 40 osob oproti roku předešlému, stejně jako v letech 2000 a 2010, kdy se se oproti předcházejícím rokům 1999 a 2009 jednalo o rozdíl 776 a 161 osob. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2018; data k 31. 12. 2018)

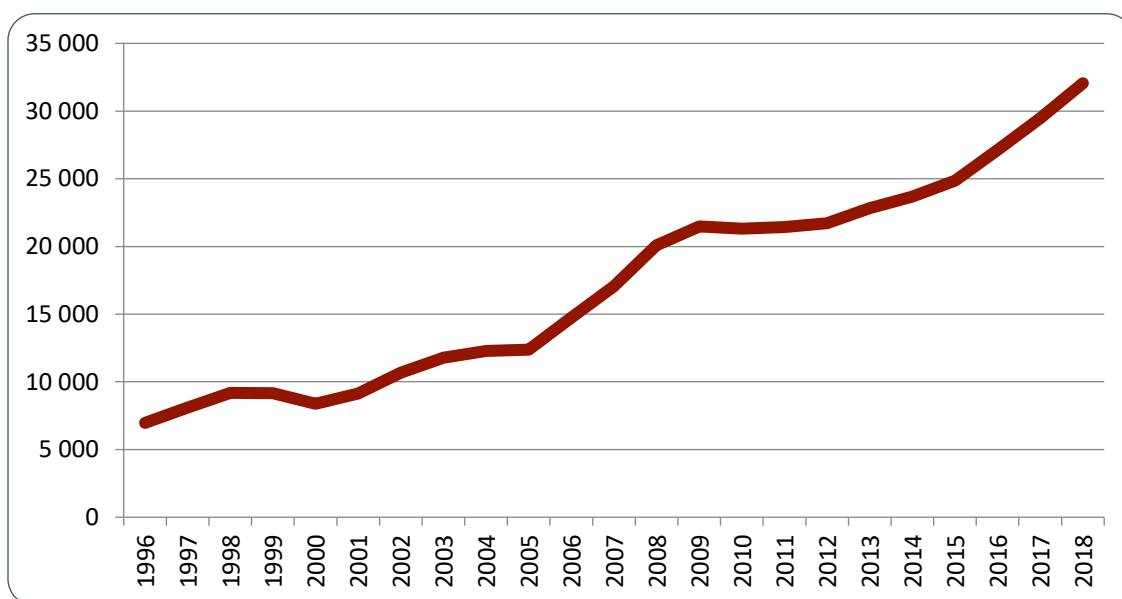
V rozmezí let 2013–2017 pozorujeme nárůst počtu cizinců v Brně-městě mezi jednotlivými lety, a to v řádu několika stovek osob. Trvalý růst počtu cizinců zaznamenáváme od roku 2013, do konce roku 2017 se počet cizinců zvýšil o 29 % (celkem na 29 717 cizinců včetně osob z EU). Do konce roku 2018 se počet cizinců ze všech zemí včetně EU v Brně-městě zvýšil na 32 053 osob. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2018; data k 31. 12. 2018) Na konci listopadu roku 2019 se počet cizinců ze všech zemí včetně EU v Brně-

městě zvýšil na 32 943 osob. Do listopadu 2019 se tedy jedná o nárůst cizinců ze všech zemí včetně EU v Brně-městě o 3 226 osob. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2019; data k 30. 11. 2019)

V roce 1996 statistiky ČSÚ udávají 6 967 cizinců (nezahrnují cizince s platným azylem na území ČR), do konce roku 2017 se pak počet cizinců zvyšuje na 29 717. V roce 2018 se počet cizinců zvýšil na 32 053 a ke konci listopadu 2019 na 32 943 osob. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2018; data k 31. 12. 2018 a k 30. 11. 2019) Cizinci tvořili na konci roku 2017 téměř 8 % obyvatel města. Na konci roku 2018 tvořili cizinci 8,4 % obyvatelstva ve městě (jedná se o 32 053 osob z celkového počtu 380 681 obyvatel Brna-města). (CZSO; Cizinci podle státního občanství, územní srovnání k 31. 12. 2017 a 2018; CZSO; Obyvatelstvo k 31. 12. 2018)

V Brně-městě pobývali k 31. 12. 2017 cizinci ze 148 států. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2017; data k 31. 12. 2017) K 31. 12. 2018 se jednalo o cizince ze 153 států. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2018; data k 31. 12. 2018) Podle dat k listopadu 2019 se tato situace nezměnila. (MVČR; Cizinci s povoleným pobytem, informativní přehledy za rok 2019; data k 30. 11. 2019)

Graf 2 Cizinci v Brně-městě v letech 1996-2018

Důsledky rostoucího počtu cizinců jsou v rámci kraje i města evidentní a představují významné ekonomické i sociální dopady. Z hlediska ekonomiky je patrné, že se lidé s imigrační zkušeností stali významnou součástí pracovního trhu a nezbytnou pracovní silou, po které je poptávka, zejména po některých profesích. Pracovní trh a ekonomický rozvoj se staly do jisté míry na zahraniční pracovní síle závislé. Aby byla místní ekonomika udržitelná, stabilní a nadále obstávala v ekonomické soutěži se světem, musí se patřičně věnovat mnoha stránkám

kvality vlastního prostředí – kvalitě života ve městě, kvalitě infrastruktury, rozvoji lidských zdrojů a kvalitě života všech obyvatel města. Jak těch, kteří se ve městě narodili a žijí v něm dlouho, tak i těch, kteří se do něj přistěhovali z jiných míst České republiky či ze zahraničí a rozhodli se v něm usadit na delší či kratší dobu. Setkáváme se s novou sociální realitou, která je poznamenána rostoucí diverzitou obyvatelstva ve městě, ale i kraji, a nutností reagovat na nové potřeby různých kategorií obyvatel, mezi něž patří naplňování integračních potřeb obyvatel, usnadnění adaptace nově příchozích na místní podmínky, podpora vůle začlenit se do společnosti, rozvoj dobrých vzájemných vztahů, včasné řešení vznikajících sociálních problémů a využití potenciálu a kvalifikace zahraničních pracovníků, aby byly zúročeny výhody otevřené společnosti ku prospěchu všech.

Platí, že na pracovním trhu se setkáváme se značnou diverzifikací zahraničních pracovníků. Zatímco málo kvalifikovaná pracovní migrace bývá často spojována s tématem pracovního vykořisťování a diskriminace, tak vysoce kvalifikovaná migrace bývá opředena mýtem bezvýhradně úspěšných zahraničních pracovníků pobírajících vysoké mzdy a vyznačujících se jistotou zaměstnání. Ve skutečnosti jejich postavení není tak neohrožené a o úspěšnosti kariér můžeme rovněž v řadě případů pochybovat. Může je ohrožovat překvalifikace, proměny na trhu práce, neustálé střídání míst pracovního působení či přesycení pracovního trhu. Obecně platí, že integrace na pracovní trh a ekonomická soběstačnost cizinců představuje jednu z klíčových podmínek jejich začlenění do společnosti. Přitom právě v posledních letech jsme svědky enormního nárůstu počtu cizinců, kteří přichází do Česka za prací.

Potřeba pracovní síly na trhu práce je značná a existuje řada mechanismů, které umožňují různě kvalifikovaným cizincům do Česka přicházet. Mnohem méně pozornosti je ale věnováno mechanismům, které by měly být zaměřeny na zajištění jejich adaptace a integrace do společnosti, případně vytváření institucí či struktur, které by se věnovaly průvodním jevům. Lidé s migrační zkušeností v čase utváří rozsáhlé a komplexní sítě meziosobních vztahů, které jsou obvykle na první pohled neviditelné, skryté a jen výjimečně jsou zformovány do nějaké zřetelnější organizační struktury. „Cizinci řeší mnohé obtíže týkající se pobytu ve městě a to napříč všemi sítěmi. Liší se svými potřebami. Expatrioti nedokáží definovat délku svého pobytu, jejich potřeby jsou spíše krátkodobého rázu. Potřeby jiných ale mají dlouhodobější ráz. Jak pozorujeme, sociální sítě jsou v různé míře orientované a propojené s našinci. (...) sítě vytvořily husté předivo vztahů a jsou schopny si v různé míře pomoci vlastními prostředky a zdroji. Na osobní úrovni se sítě vzájemně prolínají s našinci, ale především s těmi, s nimiž sdílí vyšší vzdělání a odborné a další profese“. (Topinka, Janků, 2018)

2.2 Vymezení expatriotů a vysoce kvalifikovaných migrantů

2.2.1 Kvalifikovaná a vysoce kvalifikovaná pracovní migrace

Zintenzivňující se globalizační procesy s expanzí kapitalistické ekonomiky a nepřetržitý vývoj technologických infrastruktur umožňující rychlé zdolávání obrovských vzdáleností patří mezi nejvýznamnější faktory, které z dlouhodobé perspektivy stojí za rostoucím objemem mezinárodní pracovní migrace. Přestože pracovní migrace představuje v akademickém prostředí fenomén, jemuž je věnována výzkumná pozornost desítky let, výzkumníci a výzkumnice se zabývají mnohem systematičtěji nekvalifikovanou či méně kvalifikovanou migrací (a to navíc převážně z globálního Jihu na globální Sever) než migrací kvalifikovanou či vysoce kvalifikovanou. To způsobovalo jistá omezení při studiu migrace jako celku a vedlo poznávání jen určitými směry. „*V důsledku toho můžeme kritizovat hlavní proud literatury migračních studií za to, že vytváří poněkud zkreslené představy o tom, 'kdo jsou migranti', což vede ke spíše částečným a omezeným představám o migračním procesu jako celku.*“ (Fechter, Walsch 2010: 1198). Na druhou stranu „*migranti (...) na opačném konci ekonomického spektra (...) byli do velké míry ignorováni v literatuře o managementu, která se zaměřuje na vysoce kvalifikované a privilegované migranty, často diskutované z optiky odlivu a získávání mozků*“ (McNulty, Brewster 2017: 39).

Počátek etablování výzkumné činnosti zaměřené na migraci kvalifikovaných pracovníků a pracovnic lze datovat na začátek 90. let minulého století (Vertovec 2002: 2). V současnosti tvoří takto koncipované výzkumy součást mnoha disciplín spadající do širšího okruhu sociálních věd – počínaje sociologií, antropologií, psychologií, přes sociální geografii a konče disciplínami, jako jsou business studies, (mezinárodní) lidské zdroje a podnikový management (Przytuła 2015: 93). V rámci nich je, v porovnání s ostatními disciplínami, zájem o kategorii kvalifikovaných migrantů bezesporu největší. Diverzifikace bádání v rámci jmenovaných disciplín kráčí ruku v ruce s diverzifikací forem pracovní migrace, což se projevuje i značnou konceptuální diverzitou, která občas hraničí až s nepřehledností (McNulty, Brewster 2017: 21).

Astrid Eich-Krohm (2014) uvádí, že se vysoce kvalifikovaní migranti vyznačují tím, že disponují zvláštními dovednostmi, podmíněnými jejich oborem, a vyšším dosaženým vzděláním. Vysoce kvalifikovanou migraci dává do souvislosti s dynamickým rozvojem globální ekonomiky v posledních padesáti letech. Výzkumníci se ve svých pracích zaměřili na klíčové aktéry migračního procesu: národní stát, nadnárodní korporace a migranty. Tento jev se netýká jen zemí třetího světa, ale zasahuje i rozvinuté státy a je součástí globálních soutěžení o vysoce kvalifikované zaměstnance. Podílí se ní řada aspektů, např. strategie národních států nebo individuální motivace migrantů ve smyslu kariérního růstu. Přestože může na první pohled budit vysoce kvalifikovaná migrace dojem „úspěšné“ migrace, ve skutečnosti ji zasahuje řada jevů souvisejících s dynamikou globálních pracovních trhů: diskriminace, nezaměstnanost,

„offshoring“ kvalifikovaných prací a nepřenositelnost kvalifikací.³ Podmínky se pro tuto kategorii vyvíjí v čase a mnohdy rychle mění díky novým informačním technologiím. Vynořující se trhy vytváří nové pobídky a vedou k dalším přesunům pracovníků v globálním prostoru. Mění se i genderové rozložení migrace, i přes rostoucí podíl žen migrantek zůstává toto téma stále málo prozkoumané (Docquier, Lowell, Marfouk 2009). Podle Astrid Eich-Krohm (2014) se ukazuje se, že utváření nabídky a poptávky ovlivňuje také etnicita migrantů, působí i na podoby přijímání a integrace migrantů v nových prostředích.

Mezi determinanty, které ovlivňují příchod a pobyt vysoce kvalifikované migrace do městských oblastí patří: preference při hledání jednotlivých migrantů, nastavené praxe zaměstnávání a místní rozhodnutí, jakož i státní regulační rámce. Atraktivita měst je podmíněna vyhodnocením atraktivity městské vybavenosti, výší mezd, pohybem firem a otevřeností státu (Ewers, Dicce 2018: 188-189).

Vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace je dosti problematické, zejména pokud se odvozuje výhradně od terciárního vzdělání migrantů, samotný koncept má mnoho variací a užívá různé klasifikace. Kritiky pojmu vesměs míří k tomu, že odkazuje k různým podobám transnacionálních elit, transnacionálním pracovníkům se znalostmi (knowledge workers), pomíjivým dovednostem (skilled transients), kvalifikovaným migrantům nebo příchodím odborníkům (McNulty, Brewster 2018:39, Nowicka 2014). Kritizována i za to, že je odvozena výhradně od terciárního vzdělávání migrantů. Má dvě omezení. Na jedné straně může být příliš úzká, na druhé straně zase příliš široká. Mnoho talentovaných lidí může být vynecháno, protože zatím nemají dostatečné praktické dovednosti, dále platí, že existují významná propojení a vazby mezi vysoce kvalifikovanými a méně kvalifikovanými migračními systémy (Skelton 2018: 62).

2.2.2 Expatrioti

Za jeden z typů kvalifikované migrace jsou zpravidla považováni i tzv. expatrioti (expatriates), obvykle jsou považováni za samostatnou kategorii. Abychom lépe porozuměli jejímu vymezení, vztáhneme ji ke dvěma kategoriím pracovní migrace – „sojourners“ a „frequent travellers“. Na analytické úrovni je vhodné je rozlišovat, v praxi bývají s expatrioty směřovány.

Expatrioti

Slovo expatriot pochází z latinského „expatriātus“, kde „ex“ znamená „ze“ a „patriā“ znamená „vlast“ (Przytuła 2015: 94). „*V minulém století byl termín 'expatriot' historicky používán k popisu obyvatel Západu, kteří žili v zahraničí po různě dlouhou dobu (...), včetně umělců,*

---

³ Mnozí migranti si ve srovnání s postavením v původní zemi pomůžou, ale v realitě zastávají horší pozice a mají horší podmínky ve srovnání s domácí populací.

hudebníků, kolonistů, spisovatelů (...) a obecně kohokoliv jiného (...) s různě zaměřenými misemi“. (McNulty, Brewster: 2017: 22)

Současné anglické slovníky vymezují význam slova expatriot (angl. expatriate, zkráceně expat) jako „osoby, která žije mimo svou rodnou zemi“ (např. Oxfordský slovník⁴). Takto široký význam je pak některými sociálně-vědními slovníky zúžen do podoby, v níž je podtržena důležitost pracovní kvalifikace: „*Osoba usazená mimo zemi původu (...a v praxi) se tento termín obecně vztahuje na profesionály, kvalifikované pracovníky nebo umělce z bohatých zemí (...), nikoli na všechny přistěhovalce obecně*“ (Castree et al. 2013: 143). Na tomto vymezení lze vidět, že se do něj navíc promítá představa, že expatrioti jsou migranti z bohatého Západu a/nebo že se jedná o migranti z vyšších společenských vrstev.⁵ Současný diskurz bádání mezi expatrioty uvedenou představu systematicky narušuje, protože výzkumy se nesoustředí výhradně na lidi ze Západu ani na elity (Scott 2006).

V odborných diskusích je kategorie expatriotů obvykle vymezována s ohledem na čtyři základní atributy. První dva atributy se týkají druhu pobytu v zahraničí a plánované délky setrvání v zahraničí. V zásadě platí, že místo nového pobytu se pro expatrioty stává „centrem jejich osobního života“ (the centre of their personal life), avšak zamýšlená délka setrvání v zahraničí je plánována jako krátkodobá či dlouhodobá, v každém případě však dočasná, tedy nikoli permanentní (např. Gärtner, Drbohlav 2012a: 386; von Koppenfels 2014: 24; Przytuła 2015: 104). Třetí atribut pak zohledňuje úroveň profesní či pracovní kvalifikaci, jedná se zpravidla o migranti kvalifikované či vysoce kvalifikované (např. Gärtner, Drbohlav 2012a: 386; Gatti 2009: 13). Čtvrtý atribut – motivace k migraci – je nutné popsat detailněji, protože na jeho základě jsou expatrioti rozdělováni do dvou sub-kategorií: přidělený expatriot (assigned expatriates) a expatriot z vlastní vůle (self-initiated expatriates). Za tzv. tradičního (přiděleného) expatriota je považován takový expatriot, který byl do zahraničí vyslán na popud svého zaměstnavatele (zpravidla nadnárodní korporace), aby v hostitelské zemi pracoval v jedné z poboček zaměstnavatele na nějakém předem určeném úkolu. Pro tento typ expatriotů se v odborné literatuře vžilo označení „assigned (nebo ‘organizational’) expatriates“ (AEs). Druhou sub-kategorií, s níž se lze v odborné literatuře poprvé setkat ke konci 90. let (Bonache et al. 2010: 268) a v současné době se jedná o kategorii široce užívanou, představuje expatriot z vlastní vůle – „self-initiated expatriates“ (SIEs) (Doherty, Dickmann, Mills 2011; Przytuła 2015; McNulty, Brewster 2017). Tito expatrioti „*berou odpovědnost za svou kariéru bez přímé podpory (jakékoli) organizace (...), klíčovým rozlišením mezi SIE a AE je iniciativa k přemístění*“ (Przytuła 2015: 96).

⁴ Viz odkaz: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/expatriate>

⁵ O toto historické dědictví, které si s sebou pojem expatriot v mnoha ohledech stále ještě nese, se často opírá kritika užívání tohoto pojmu v odborném diskursu. (Fechter, Walsch 2010) Od používání pojmu či označení expatriot se v některých případech dokonce distancují také sami „cizinci-expatrioti“, nejčastěji proto, že tomuto označení přisuzují negativní konotaci. (Fechter 2007: 3-6; Cranston 2017) Jsou zaznamenány případy, kdy se migranti z tohoto označení výslovně těší. (Fechter 2007: 3-4) Badatelé by proto měli být z povahy vlastní práce při jeho používání obezřetní, neboť jak uvádí Fechter (2007: 6), „termín expatriot je sociálně sporný, politicky a morálně zatížený, nejednoznačný a související s konkrétními představami o etnicitě a třídě“.

Přestože se drtivá většina výzkumů se zaměřuje na expatrioty v soukromém sektoru, mnozí výzkumníci rozšiřují výzkumné hranice i na veřejný sektor, do něhož kupříkladu spadají vládní úředníci, armádní příslušníci, vysokoškolská pedagogové apod. (Fechter 2007: 2; Przytuła 2015: 95). V každém případě ale expatrioti za vykonanou práci pobírají mzdu.

Sarah Kunz (2019) považuje termín expatriota za nestabilní a sporný, který někteří přijali, jiní důrazně odmítli. Obě kategorie migrant a expatriot jsou spojeny konstitutivním, ale ne přímočarým vztahem, který je hluboce zpolitizován a umožňuje reprodukovat rasistické mocenské vztahy. Polysémie těchto překrývajících se termínů je odrazem racionalizovaných mocenských vztahů, což by mělo vyžadovat analytickou pozornost. Problém spočívá v tom, že vztah kategorií odráží „polyvalentní mobilitu“ rasismu prostřednictvím použití neutrálních kategorií migrace.

Expatrioti v porovnání se „sojourners“ a „frequent travellers“

Nabízí se kategorii expatriotů analyticky odlišit od příbuzných forem pracovní migrace, aby nedocházelo k jejich směřování. První příbuznou kategorií tvoří „sojourners“ – dočasně pobývajících. Jedná se o: *„lidi, kteří dobrovolně a dočasně cestují do zahraničí za účelem nepodnikatelským, jako je krátkodobá neplacená misijnářská a charitativní práce, turistika, exil, vzdělávání, odchod do důchodu nebo jednoduše vidět a zažít svět (...). Dočasně pobývajících osoby mohou pracovat v legálním nebo nelegálním placeném zaměstnání, ale převážně a často přerušovaně, financují své cesty a/nebo pobyt, jako v případě prodlevy rok před nebo po univerzitě, nebo během důchodu. Stejně jako expatrioti necestují ani do zahraničí za účelem trvalého zabydlení. Zahrnují studenty studující v zahraničí, kteří tak mohou činit několik týdnů, semestr nebo celou dobu studia“* (McNulty – Brewster: 2017: 37).

Hlavní rozdíl mezi expatrioty a „sojourners“ spočívá v tom, že jejich případně vykonávaná práce v hostitelské zemi není finančně ohodnocena; a když už ohodnocena je, pak tyto prostředky „sojourners“ obratem investují do dalšího cestování a/nebo jimi vykrývají zejména překlenovací období před odjezdem ze země. Z dané definice je také zřejmé, že do kategorie „sojourners“ spadají rovněž migranti, kteří v hostitelské zemi nepracují vůbec.

Druhou kategorií pracovních migrantů, kterou je potřeba odlišit od expatriotů, tvoří „frequent travellers“ – častí cestovatelé (někdy označovaní jako „flexpatriates“). Jedná se o pracovníky, kteří *„cestují do zahraničí za účelem určeným jejich pracovní rolí (...), ale zůstávají tam jen na krátkou dobu, obvykle v rozmezí od několika hodin, přes noc či do několika dnů nebo týdnů (...). Zahrnuje ty, kteří jsou obvykle vymezeni jako vedoucí pracovníci cestující v business třídě, kteří pobývají v kvalitních hotelech, zatímco navštěvují dceřiné společnosti své společnosti nebo zákazníky nebo dodavatele“* (McNulty – Brewster: 2017: 39). Jestliže se pro expatrioty stává hostitelská země centrem jejich osobního života, což v mnoha případech zvyrazňuje skutečnost, že s nimi do zahraničí odcházejí i partneři/ky, případně i děti, u „frequent travellers“ se žádný takový vztah nevytváří.

Nastíněné vymezení není a ani nemůže být úplné. Označení „expats“ ve skutečnosti zahrnuje různé životní okolnosti a vnitřně diferentní kategorie osob. Jak se píše v knize *Research Handbook of Expatriates* (2018), existuje řada typů expatriates, např. expatrioti z vlastní vůle (self-initiated expatriates), LGBT expatrioti, vyslaní manažeři (inpatrates), ženy expatriotky, expatrioti mileniálové, cestující obchodníci a manažeři a další. Expatrioti se liší rovněž svou specializací a prostředím, v nichž působí.

Důležité je, že pokud jsou expatrioti odlišováni od kvalifikovaných migrantů, obvykle je zdůrazňována nedefinovanost délky jejich pobytu v kontrastu s trvalým pobytem, kterým se vyznačují kvalifikovaní migranti a sebepojetí expatriotů, kteří svůj pobyt považují za dočasný a iniciují ho z vlastní vůle (McNulty, Brewster 2018:39). Kvalifikovaná migrace bývá spojována s komplexnější podobou migrace, kdy migrant prochází celým migračním procesem, koncipuje pobyt dlouhodobě či trvale, probíhá více na individuální bázi a je přitom považována za více privilegovanou a žádoucí.

Trendy a možnosti výzkumu

Astrid Eich-Krohm (2014) uvádí, že výzkum vysoce kvalifikované migrace nabízí řadu zásadních otázek. Týkají se procesů „brain drain“, provádění detailních analýz a následně i komparativních. Vedle strukturálních měnících se podmínek je důležitá mikro-úroveň, motivace k migraci a případně návratu zpátky, otázky týkající se diskriminace, genderu a věku, dopadů migrace na životy migrantů, adaptačních procesů (nejen migrantů samotných, ale i jejich rodin) či kulturních identifikací. Teoretický přínos lze vztáhnout vůči teoriím asimilace či transnacionalismu. Studium expatriotů navázalo na tradiční cyklus expatriota – výběr, příprava, přemístění a přizpůsobení, odměna a výkon a návrat, přičemž počáteční pozornost byla věnována předchozím etapám, ale tradiční přístup, pokud jde o charakter a trvání, se mění z dlouhodobějších přidělených pobytů ve prospěch krátkodobějších pobytů (Morley, Heraty, Collings 2006: 3).

Phyllis Tharenou (2018) porovnává výzkumné metody používané ve třech kategoriích: přidělení expatrioti (assigned expatriates), expatriotů z vlastní vůle (self-initiated expatriates) a kvalifikovaní migranti (skilled immigrants). Představují různé formy dlouhodobě kvalifikované mezinárodní mobility. A) Přidělení expatrioti jsou odborníci nebo manažeři vyškolení vlastní organizací, která organizuje a podporuje jejich přemístění a na konci stanoveného období (1 – 5 let) je obvykle repatriuje zpět. B) Expatrioti z vlastního rozhodnutí jsou odborníci nebo manažeři, kteří se z vlastního podnětu dočasně stěhují, aby si našli práci. Pohybují se bez podpory organizace, pobývají v zahraničí obvykle déle než rok. Vracejí se zpět, často během deseti let. C) Kvalifikovaní (i)migranti jsou manažeři, odborníci nebo technici, kteří mají obvykle vysokoškolské vzdělání nebo jinou vyšší kvalifikaci a pohybují se z vlastního podnětu z jedné země do druhé a mají v úmyslu se dlouhodobě nebo trvale usadit. I když se jedná o poměrně jednoduché rozdělení, realita je mnohem složitější. Svou roli v tom hrají kontextuální definice, preference výzkumníků, překryvy konceptů a výklady jednotlivých dimenzí a vztahů mezi pojmy. Nejednotné výklady zaznamenáváme rovněž uvnitř těchto tří

kategorií, což by mělo výzkumníky vést k pečlivé konceptualizaci, která souvisí s kritérii kvality výzkumu.

Jaká směry lze ve výzkumu expatriotismu pozorovat? Kathrin J. Hanek (2018) uvádí, že výzvou jsou především individuální difference kulturních identit, upozorňuje na rozvoj bi-kulturních identit, vytváření „třetích kultur“ a adaptačních procesů. Míří především k tématům kreativity, utváření nových kultur a mezikulturních kompetencí.⁶

Výzkum v Česku

V Česku vzniklo v posledních letech jen několik akademických studií o expatriotech. Krátce se poohlédneme se po tématech, které vybrané texty řešily. Lucie Hrdličková (2008) se v textu „Pohled Američanů na českou společnost“ zabývala Američany, kteří se do Prahy přestěhovali na přelomu milénia a přicházeli dočasně na zkušenou, s touhou žít na čas v nějaké evropské zemi, učit zde angličtinu, hrát divadlo či studovat a využívali přitom pobyty na univerzitách či jiných školách. Kromě nich se začali objevovat také obchodníci, někteří z nich v pozici zástupců a vyslanců firem a mezinárodních korporací. Studie se zabývala pohledem Američanů na českou společnost a na vlastní působení v ní. Z hlediska našeho tématu jsou zajímavé zejména pasáže věnující se sebepojetí a hodnocení profesního uplatnění v Česku. Autorka také zkoumala manželky expatů. Věra Rádyová (2006) se zaměřila na francouzské manažery a jejich reflexe českého prostředí. Věnovala se manažerům pracujícím v českých podnicích na řídicích pozicích. Jedná se o etnografickou studii, která zprostředkovává pojetí vlastní pozice francouzských manažerů jako cizinců ve specifickém postavení a přibližuje jejich reflexi českého prostředí, a to jak pracovního, tak celkově společenského či kulturního. Pozorovala podoby vzájemné interakce mezi cizinci na vedoucích pozicích a českými zaměstnanci firem, které poukazují na transnacionalizaci firemní kultury v Česku a jevy provázející působení expatriotů na českém pracovním trhu. Z hlediska expatriotů jsou klíčové reflexe mezilidských vztahů na pracovišti a mimo ně, pracovního a sociálního prostředí a sebepojetí Francouzů coby nositelů pokroku. Studování expats *„přijali nabídku na práci ve střední Evropě v rámci kariérního postupu nebo jako své první pracovní místo, popř. jako jednu z forem civilní vojenské služby či dobrovolnické práce.“* (Rádyová 2006:107) Dva další texty od autorů Michala Gärtnera a Dušana Drbohlava (2012a, 2012 b) se zabývají akulturací expatriotů v českém prostředí.

Akulturační výkonných manažerů byla zkoumána na vzorku šestnácti expatriotů přenášejících manažerské know-how do společností v České republice prostřednictvím kvalitativních rozhovorů. Rozhovory byly pořízeny šest a osmnáct měsíců po příjezdu participantů do Česka a to v období let 2006–2010. Výsledky ukazují, že akulturační pracovníků v Česku probíhala podle očekávání v souladu s Hofstedeho akulturační „U“ křivkou. Kvalitativní analýza poukázala na řadu problémů, jako je závislost na komunikaci v angličtině, kulturní distance,

---

⁶ Tradiční způsob výzkumu se zaměřuje na životní cyklus expatriota. Jinými směry a tématy výzkumu expatriotismu jsou například zkoumání „management of expatriates“ nebo procesů souvisejících s náboženstvím (Morley, Heraty, Collings 2006).

nedostatek otevřenosti omezující českou schopnost utvářet širší světový pohled, nedostatek vzájemného respektu mezi českými spolupracovníky, stupeň české xenofobie a podceňování některých prediktorů úspěšné akulturace, jako je sociální propojení s českými hostiteli.

Vybrané studie mají společné to, že jsou empirické a věnují se sebepojetím expatriotů v různých prostředích. Ilustrují, s jakou růzností se lze v jednotlivých segmentech expatů setkat.

2.3 Brno Expat Centre a jeho role v lokálním pojetí expatriotů

Výzkum, který jsme prováděli, probíhal v kontextu působení Brnopolis z. s. – aplikačního garanta projektu, který je zřizovatelem a provozovatelem Brno Expat Centre (dále BEC), poskytovatele služeb pro expatrioty. Nejedná se o jediného poskytovatele poradenství a dalších programů pro vysoce kvalifikované cizince přicházející do Jihomoravského kraje, ale o poskytovatele, který úzce spolupracuje s Magistrátem města Brna i Jihomoravským krajem a působí v rámci vytváření příznivého prostředí v souladu se strategickými dokumenty, do kterého klíčové podniky znalostně intenzivního podnikání dokáží přilákat a udržet nové talenty ze zahraničí. Ve srovnání s jinými kraji v ČR se jedná o jedinečnou regionální aktivní politiku vůči kvalifikovaným cizincům. Důležité rovněž je, že BEC své služby ve srovnání s ostatními podobnými subjekty poskytuje klientům zdarma.

V počátcích výzkumu jsme se zaměřili na deskripci a analýzu činností BEC, v rámci jehož klientely jsme později vyhledávali participanty pro kvalitativní výzkum a respondenty pro kvantitativní výzkum. Hledali jsme odpověď na otázku, jaké činnosti a služby BEC poskytuje. V následující pasáži se věnujeme popisu Brno Expat Centre, představení spolku Brnopolis z. s. jako provozovatele centra, zapojení provozu centra do RIS JMK a navázání na nadnárodní investory, kteří působí v Jihomoravském kraji a jejichž zaměstnanci jsou klientskou základnou BEC. Současně popíšeme služby, které cizincům centrum nabízí a užívané komunikační kanály, kterými BEC oslovuje expatrioty.

2.3.1 Metodologie

Zpracování dat o BEC a jejich činnosti vyšlo z metody desk research a také z fokusní skupiny a kvalitativních polostrukturovaných a nestrukturovaných rozhovorů s pracovníky BEC. Metoda desk research, nebo také „výzkum od stolu“, zahrnovala vyhledávání, shromažďování, zpracovávání, analyzování a interpretování již existujících dat, které organizace vytvořila v rámci svého působení a pro své potřeby. Popisovány a analyzovány byly již existující informace uveřejňované na internetových stránkách a v různých dokumentech a materiálech organizace. Cílem bylo popsat aktivity, služby a programy pro klienty BEC a jeho činnost v širším kontextu, s ohledem na zřizovatele, síť partnerů a komunikační kanály. V průběhu první poloviny roku 2018 se uskutečnilo také setkání fokusní skupiny složené ze zástupců aplikačního garanta a členů řešitelského týmu SocioFactor a pracovníků Ústavu religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Zaměřilo se na identifikaci potřeb aplikačního garanta a hledání

podnětů a témat, které by se mohly stát předmětem výzkumu. Tato témata byla následně promítnuta do podoby dotazníkového šetření a rovněž kvalitativních výzkumných částí.

2.3.2 Činnost Brno Expat Centre

Brno Expat Centre je projektem poradenského centra pro pomoc zahraničním odborníkům, který založila nezisková organizace Brnopolis z. s. v roce 2010. BEC je realizováno s finanční podporou Odboru strategického rozvoje a spolupráce Magistrátu města Brna a jeho provoz je v souladu s Regionální inovační strategií Jihomoravského kraje (dále RIS JMK).⁷ Mise BEC zní: *Pomáháme cizincům najít v Brně nový domov a vytváříme otevřené prostředí pro začlenění do života města.*⁸

Legitimitu působení organizace dává podpora Magistrátu města Brna, s nímž má organizace uzavřenou smlouvu na služby obecného hospodářského zájmu a provozování služeb na území města Brna. Na úrovni kraje podporu služeb nalézáme v Akčním plánu Regionální inovační strategie (RIS) platném k 11. června 2019. Je předmětem jeho specifického cíle C 1.3. Brno Expat Centre. „Cílem projektu je poskytovat podporu expatům, tj. vysoce kvalifikovaným cizincům, kteří pracují nebo hodlají pracovat v Brně.“⁹ Prostředky na podporu jeho provozu jsou uvolňovány z rozpočtu statutárního města Brna. Tato skutečnost je zahrnuta také v samotném textu Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje platné pro léta 2014-2020.¹⁰

Významný krajský dokument RIS JMK popisuje projekt Brno Expat Centre z perspektivy inovační strategie a řadí ho do oblasti podpory konkurenceschopných inovativních firem s cílem vytvářet vhodné podmínky pro růst „zralých“ znalostně intenzivních firem v JMK a přilákat do JMK talenty a investory (tuzemské i zahraniční). Název dílčího projektu zní Brno Expat Centre. Je patrné, že BEC má sloužit Jihomoravskému kraji a statutárnímu městu Brnu jako nástroj podporující rozvoj znalostní ekonomiky v regionu. Cílem projektu BEC je „poskytovat podporu expatům, tj. vysoce kvalifikovaným cizincům, kteří pracují nebo hodlají pracovat v Brně“. V odůvodnění projektu se píše: *„Přítomnost vysoce kvalifikovaných cizinců přispívá ke zvýšení konkurenceschopnosti a přitažlivosti města Brna pro mezinárodní firmy. V posledních letech se jejich počet v Brně významně zvýšil, a proto roste i potřeba péče o ně a jejich rodiny tak, jak jsou na to zvyklí v zahraničí. Důrazný akcent v rámci projektu je věnován znalostně intenzivním firmám a také společností se značným zastoupením cizinců“.* Strategický dokument rovněž určuje výstupy projektu ve formě indikátorů činnosti centra – ročně má centrum obsloužit 300 klientů a vyřešit prostřednictvím individuálního poradenství a podpory 450 případů. Mezi požadovanými výsledky naplňování specifického cíle C1.3. strategie je 75

---

⁷ Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje, dostupné z: <http://www.risjmk.cz/cz/>, 20. 11. 2018.

⁸ Brno Expat Centre, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/czech/>, 27. 11. 2018.

⁹ RIS JMK, „Akční plán RIS JMK. Jednání Řídícího výboru RIS JMK dne 11. června 2019“, dostupné z: <http://www.risjmk.cz/userfiles/file/AP%20%C4%8Derven%202019.pdf>, 21. 10. 2019.

¹⁰ RIS JMK, „Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje, 2014–2020.“, dostupné z: <http://www.risjmk.cz/userfiles/file/Region%C3%A1ln%C3%AD%20inova%C4%8Dn%C3%AD%20strategie%20Jihomoravsk%C3%A9ho%20kraje%202014-2020.pdf>, 20. 11. 2018.

% spokojenost uživatelů služby a deklarovaná spokojenost investorů s VaV aktivitami formou oficiálního dopisu.¹¹

Centrum se proto zaměřuje na zahraniční odborníky kreativních, manažerských či výzkumných profesí, kteří pracují a žijí v Brně nebo se do Brna za prací teprve chystají. Kategorii expatriotů Brno Expat Centre poskytuje informační a konzultační služby, pořádá vzdělávací akce a neformální setkání. Na svém webu publikuje články od zahraničních přispěvatelů o kultuře a detailech spjatých s životem v Brně. Měsíčně také vydává zpravodaj pro expaty. Od roku 2017 každoročně vydává průvodce po Brně *Welcome to Brno – Guide for Expats* v elektronické i tištěné verzi.¹²

Zakladatelem a provozovatelem BEC je Brnopolis z. s., který se prezentuje jako „myšlenková laboratoř“ pro odborníky kreativních profesí, kteří žijí v Brně a „*nabízejí svoje zkušenosti a kontakty pro mezinárodní rozvoj města*“.¹³ Sdružení si vytyčilo tři základní cíle: a) budovat aktivní komunitu lidí z kreativních profesí se zkušenostmi a zájmem o mezinárodní rozvoj města, b) vytvořit a provozovat infrastrukturu pro podporu cizinců z kreativních profesí, kteří působí v Brně a c) zvyšovat atraktivitu města pro jednotlivce i organizace z kreativních profesí a průmyslů.¹⁴

Důležitou roli v BEC mají také tři zakladatelé spolku Brnopolis, který centrum provozuje. Tyto osoby vystupují v roli statutářů organizace a mají rozhodovací pravomoci. Základní tým BEC¹⁵ se skládá z šesti osob.¹⁶

Z aktivit, které od svého vzniku spolek Brnopolis ideově podporoval, lze jmenovat projekt „Mezinárodní dům“ (2010), jehož realizace se vedle prvních variant RIS začala plánovat již od roku 2007. Toto centrum mělo „*zajišťovat služby usnadňující příjezd, pobyt a integraci do místní společnosti pro zahraniční vědce a další kvalifikované pracovníky v kreativních profesích, jejichž rostoucí počet přichází do Brna nebo o tom uvažuje*“.¹⁷ Zatím však zůstalo jen u ideového záměru. Ideu Mezinárodního domu tak lze považovat za předchůdce pozdějšího Brno Expat Centre. V letech 2007–2009 veřejná správa reflektovala potřebu usnadňovat pobyt cizincům uplatňujících své dovednosti v oborech preferovaných dle RIS JMK. Od podzimu roku 2010 začal spolek provozovat poradenskou kancelář Brno Expat Centre.

---

¹¹ Tamtéž, s. 47.

¹² BEC, *Welcome Guide: Your Checklist*, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/im-an-expat/welcome-guide/>, 14. 10. 2019.

¹³ Brnopolis, dostupné z: <http://www.brnopolis.eu/p/o-brnopolis.html>, 27. 11. 2018.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ BEC, „About Us“, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/about-us/>, 03. 10. 2019.

¹⁶ Vedoucí centra (Executive manager) se kromě koordinace činnosti centra, komunikace s partnery převážně z řad investorů aktivních v Brně, věnuje také poradenství a přímému jednání s klienty. V centru působí dále dva poradci. Poradkyně (Client services manager) se specializuje na obsahový rozvoj poradenství, koordinaci poradců a asistentů v terénu a také na témata týkající se vzdělávání a kariérního růstu. Právní konzultantka (Legal consultant) se specializuje na poradenství v oblasti zákona o pobytu cizinců, občanského zákoníku a zákoníku práce. Dále zde působí produkční akcí pořádaných BEC (Event manager), která se zabývá také poradenstvím v oblasti rodiny a volnočasových aktivit a specialistka na styk s veřejností (Communication manager).

¹⁷ Brnopolis, „Jak dál s Mezinárodním domem?“, dostupné z: <http://www.brnopolis.eu/2009/09/jak-dal-s-mezinarodnim-domem.html>, 27. 11. 2018.

Brnopolis z. s. se rovněž v letech 2010–2017 věnoval pořádání pravidelných konferencí ve formátu TEDx. *Setkání TEDx kombinují TEDTalks videa a živé řečníky ve snaze iniciovat hodnotné diskuse a kontakty.*¹⁸ Jedná se o nezávisle organizovaná setkání na základě mezioborového modelu TED propojující odborníky z kreativních profesí. První konference Technology, Entertainment, Design se konala v USA v roce 1984. Od roku 1990 pak začala být pořádána každoročně v Monterey v Kalifornii.¹⁹

2.3.3 Vymezení expatriota a poskytované služby

Za klíčové pro celý výzkum se ukázala být otázka toho, kdo je považován za expatriota. Topinka a Janků (2018: 37) uvádí, že v naracích místních expertů o imigrantech se setkáváme s hojně užívanou klasifikací, která rozlišuje cizince do dvou základních kategorií. „*Významně se na existenci a udržování této klasifikace podílí legitimizační strategie používané řadou aktérů a institucí, které se více rozvinuly pod vlivem rostoucích obav veřejnosti z imigrace a stigmatizace imigrantů. Legitimizace usilují o ospravedlnění přítomnosti části vzdělané populace cizinců, žádoucí vysoce kvalifikované pracovní síly. Ta přispívá k ekonomickému rozvoji města Brna (tzv. expatriotů) a jejímu vymezení se vůči všem ostatním cizincům, jejichž ekonomický přínos je zpochybňován nebo upozad'ován (např. azylanti, pracovníci s nízkou kvalifikací, nižším vzděláním, zastávající manuální a dělnické profese). Tato klasifikace de facto rozlišuje cizince působící na primárním a sekundárním trhu práce, přičemž společenská užitečnost je přičítána především vysoce kvalifikovaným cizincům*“ (Topinka, Janků, 2018: 37). Toto potvrzuje tvrzení o existujících významných propojeních vysoce kvalifikovaných a méně kvalifikovaných migračních systémů (Skelton 2018: 62).

Vymezení expatriota jako klienta centra je součástí této existující klasifikace, přičemž přispívá k duálnímu pojetí imigrantů ve městě jak v perspektivě místních expertů, tak i samosprávy a koneckonců i imigrantů samotných. Ti, pokud vyhledávají služby, tak jsou osloveni značkou BEC a labellem expatriota, s nímž se více či méně ztotožní, pokud chtějí služby využívat.

Dále uvádíme vymezení expatriotů, jak zaznělo v jednom z rozhovorů s vedoucím pracovníkem BEC: „*Expata (...) definujeme jako vysoce kvalifikovaného cizince, který přijede do Brna pracovat v rámci znalostní ekonomiky, hlavně ve výzkumu a vývoji, a do mezinárodních technologických firem, které do Brna magistrát přilákal jako investory. Největšími klienty jsou IBM, AT&T, Red Hat, Kiwi.com, PPG Industries, FNZ, Honeywell, Thermo Fisher, Infosys, Lufthansa InTouch a Masarykova univerzita (...) Jejich zaměstnanci mají společný znak, zaprvé – pro nás jsou rozpoznatelní tím, že mluví anglicky, angličtina je pro ně pracovní jazyk, a za druhé, že jsou vysoce kvalifikovaní, naprostá většina v ISCO třídě 1-3. Takže jsou to lidi, kteří mají ukončené vysokoškolské vzdělání a pracují na kvalifikovaných pozicích s průměrnými a nadprůměrnými platy.* (Vedoucí centra BEC)

Z této „praktické“ definice je patrné, že mezi základní znaky expatriota patří z hlediska BEC zaměstnání u nadnárodního zaměstnavatele, komunikace v anglickém jazyce, vysoká

¹⁸ Brnopolis, „Co je TEDx?“, dostupné z: <http://tedxbrno.cz/2013/cs/co-je-tedx>, 27. 11. 2018.

¹⁹ TED, „History of TED“, dostupné z: <https://www.ted.com/about/our-organization/history-of-ted>, 27. 11. 2018.

kvalifikace, vysokoškolské vzdělání a vyšší mzda. Neuvádí další znaky, které jsme uvedli v teoretickém vymezení – dočasnost pobytu, proměna místa pobytu v „centrum jejich osobního života“ či motivaci k migraci, tedy ty, které je obtížné v praxi zjišťovat.

Kromě samotných zahraničních kvalifikovaných pracovníků přicházejících do Brna nebo se do Brna chystajících se BEC zaměřuje také na klienty z jejich blízkého okolí, zejména životní partnery a rodinné příslušníky.

BEC poskytuje zejména službu poradenství,²⁰ a to v oblastech: zařizování dokladů v souvislosti s pobytem a prací v ČR, ubytování a bydlení, zdravotní péče, pracovních příležitostí a pracovního práva, sociálního a zdravotního pojištění, řidičských oprávnění a finančních a daňových záležitostech. BEC poskytuje také doprovázení na úřady při vyřizování běžných záležitostí a zprostředkovává překladatelských služeb, které jsou již částečně nebo zcela hrazeny zaměstnavateli klientů, tzv. partnery. Od počátku roku 2019 centrum také nabízí služby poradenství pro podnikání, Business consultant má na starosti podporu malých a drobných podnikatelů, start-upů, business zdravotnictví a pořádání business setkání.

Hlavním finančním partnerem BEC je Magistrát města Brna. Ten od roku 2018 uzavřel se spolkem Brnopolis smlouvu na služby obecného hospodářského zájmu a pověřil spolek provozováním těchto služeb na území města Brna, jakožto závazkem veřejné služby. Smluvně se město zavázalo, že: *„Brno jako regionální spádové centrum pro příchozí cizince má zájem o zajištění komplexní péče a integrace kvalifikovaných cizinců (a jejich rodin) pracujících nebo hodlajících pracovat v Brně a okolí (...) Cílem je zajistit informační a poradenské služby pro podporu integrace cizinců. (...) Pro účely této smlouvy se za služby obecného hospodářského zájmu považují tyto v usnesení Zastupitelstva města Brna uvedeném v preambuli této smlouvy vymezené služby výhradně spojené s realizací projektu BEC na:*

- 1. Informační a konzultační služby a asistenci související s integrací kvalifikovaných cizinců;*
- 2. Vzdělávací akce související s integrací kvalifikovaných cizinců;*
- 3. Publikační činnost – správa a údržba informačního webu, vytváření a zveřejňování návodů formou 'newsletterů' a 'infosheetů'.*“

V tomto vymezení se objevuje důraz na integraci cizinců, tedy jejich začleňování do místní společnosti. Poradenské, informační, vzdělávací a další služby jsou tak zasazeny do širokého konceptu sociální integrace. Z hlediska vymezení expatriota se v této pasáži slovo nevyskytuje, je nahrazeno označením „kvalifikovaný cizinec“.

BEC spolupracuje rovněž s významnými mezinárodními zaměstnavateli v Brně, jako je Red Hat, AT&T, Lufthansa InTouch, Honeywell, IBM, Infosys, Thermi Fisher Scientific, Kiwi.com, Atlas Copco, PPG Industries, Netscout, Hangar 13, Zebra a Masarykova univerzita. Nadnárodní společnosti a vzdělávací instituce, které s BEC uzavrou partnerství, pak mohou využívat pro své zaměstnance rozšířenou nabídku služeb BEC v oblasti relokačního poradenství, jazykových služeb, vzdělávacích a společenských aktivit, prezentací ve firmě atd.

---

²⁰ Poradenství je poskytováno v kanceláři BEC, telefonicky a prostřednictvím e-mailu. Lze vznést dotaz také prostřednictvím kontaktního formuláře dostupného na webu BEC.

Tato orientace na velké nadnárodní firmy do značné míry utváří to, kdo se následně stává klientem BEC.

2.3.4 Komunikační strategie Brno Expat Centre

Brno Expat Centre disponuje řadou propracovaných nástrojů komunikace směrem k vysoce kvalifikovaným migrantům. Jedná se především o komunikaci přes internet a sociální média – webové stránky centra, Facebook, LinkedIn. BEC publikuje videa ze svých akcí také na YouTube. Na svém webu rovněž s měsíční frekvencí zveřejňuje newsletter. Jazykem zveřejňovaných materiálů je angličtina.

Kampaň „BECome local with us“

Na webu BEC je k dispozici několik informačních materiálů. Jedná se např. o anglického průvodce *Welcome to Brno: Guide for Expats* po Brně pro cizince, který je původním dílem BEC.²¹ Průvodce, stejně jako prezentace na webu a na sociálních sítích navazuje na dlouhodobou PR strategii BEC, kterou reprezentuje slogan „BECome local“, která vysílá směrem k cizincům zprávu, že právě BEC je tím správným průvodcem, který pomáhá nově přichozím cizincům zabydlet se v Brně. Silnou stránkou této zprávy je, že pracuje s osobní stránkou procesu zdomáčňování v Brně, stimuluje také budování vztahu cizince k místu svého nového bydliště.

Tištěné materiály a dokumenty ke stažení na webu

Součástí prezentace BEC jsou také letáky, které se distribují v papírové formě, ale jsou rovněž ke stažení na webu centra. BEC vytváří tištěné materiály jak pro klienty centra²², tak také pro své business partnery. Uvedený obrázek ukazuje druhou stranou letáku, který informuje business partnery o činnosti centra. Kromě představení širší klientské základny si lze povšimnout rovněž koláčového grafu s rozložením témat jejich poradenství. Dle tohoto grafu se největší objem konzultací týká otázek zaměstnání a záležitostí spojených s pobytem v ČR. Následuje pak téma hledání bydlení. Naopak nejméně se poradci věnují tématům spojeným s volným časem a rodinou.²³

---

²¹ BEC, *Welcome Guide: Your Checklist*, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/im-an-expat/welcome-guide/>, 03.10.2019

²² Jeden z letáků pro klienty informuje pomocí mapy nově přichozí expatrioty o klíčových místech ve městě Brně. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/10HYreRxJberOkzJwA55fsDhN44KP5BR3/view>, 14. 10. 2019

²³ Leták BEC pro business partnery, dostupné z: https://www.brnoexpatcentre.eu/wp-content/uploads/2017/05/BEC_promosheets_05-2017-1.pdf, 22. 11. 2018.

Obrázek 1 Leták BEC pro business partnery

BRNO EXPAT CENTRE
A free public service supported by the City of Brno

BRNO EXPAT CENTRE
BECome local with us

Facts and figures

- BEC has over 3,500 registered members
- every month more than 4,700 subscribers receive our newsletter
- our website records over 13,000 impressions and 5,600 visits a month. It has recorded 134,000 unique visitors in total
- we have organized over 140 events (seminars, informal meetings, trips, sport tournaments, blood donation, ball, etc.)
- significant numbers of expats who contact us work for major international employers in Brno and many clients also come from international research centres such as CEITEC, RECETOX, ICRC, Czech Globe, etc.
- 2,500 foreign nationals from 89 countries have contacted us with 4,350 inquiries
- most represented are foreigners from the USA, UK, Romania, Italy, India, France, Russia and Hungary
- 50 % of the BEC members come from EU countries
- 3,900 fans follow our FB page and we have over 340 LinkedIn group members
- 8 consultants work for the BEC in specific fields of expertise

as of June 2017

Media coverage

FT FINANCIAL TIMES

Brno builds on its industrial heritage in bid to make itself a hub for research

"Many factors make Brno attractive: it has 85,000 students at 13 universities and colleges, a rich history, good communications - including an airport - the region's largest exhibition ground, a great quality of life and an international outlook," says Ms Zezulova. She points to the Brno Expat Centre established to help foreigners through administrative hoops as they settle down, as an example of the city's effort to make outsiders feel welcome.

LIDOVÉ NOVINY

Centre makes foreigners' lives easier

Even top-class foreign professionals deal with every-day problems. Health, school or housing-related. That is why the thought of creating a place where they would help foreign experts in Brno came into existence. It officially operates under the name Brno Expat Centre now.

@aktuálně.cz

In the foreigners' eyes - Czech are reserved and don't speak English

Even Czechs know that dealing with Czech authorities is something that takes a lot of patience. There are several agencies helping expats with such problems. One of them is a non-profit Brno Expat Centre established by the incentive of an expat, Don Sparling. Foreigners can approach the centre with any problem and for free.

Most common types of consultations

■ Residence ■ Business
■ Employment ■ Services
■ Accommodation ■ Transport
■ Health ■ Leisure
■ Education ■ Family
■ Finance

Důležitým nástrojem komunikace s klienty je měsíčně zveřejňovaný newsletter. Všechny tyto dokumenty zveřejňované od srpna 2012 jsou k dispozici ke stažení na webu BEC.²⁴ Registrovaným uživatelům jsou rovněž rozesílány e-mailem. Newsletter obsahuje rubriku psanou brněnskými expaty, kde se objevují recenze na filmy, knihy, případně stránky reflektující různé aspekty života cizince v Brně. Dále prostřednictvím newsletteru BEC informuje klienty o konání akcí pořádaných centrem, informace od partnerských institucí a investorů nebo kulturní tipy aktuální v daném měsíci pro brněnský region.

Webová stránka

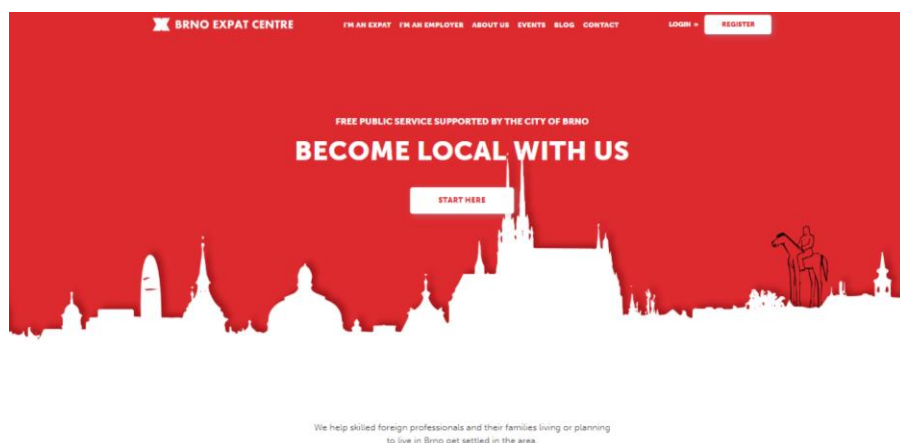
Mezi hlavní komunikační kanály centra patří webová stránka www.bрноexpatcentre.eu. Tato stránka prošla v březnu roku 2019 výraznou změnou designu, a především obsahem informací pro klienty, ale také pro zaměstnavatele. Tato změna nastala rovněž pod vlivem působení průběžných výsledků výzkumů.²⁵ Jazykem většiny obsahu je stejně jako u staré verze angličtina. BEC tím reaguje na předpoklad, že komunikačním jazykem jeho cílové skupiny je právě angličtina. Web má ale i svou část, která je nově dostupná v češtině, němčině, ruštině, francouzštině a španělštině, ta je však redukována pouze na stručné představení centra, jeho aktivit a cílové skupiny.

²⁴ BEC, „Newsletter“, dostupné z: <https://www.bрноexpatcentre.eu/newsletter/>, 03. 10. 2019.

²⁵ Tento fakt jsme zaznamenali opakovaně – aplikační garant reagoval na prezentovanou či diskutovanou předběžná výzkumná zjištění a promítal je do své praxe. Některé části výzkumu tak zastarávaly v čase, neboť se objevovaly nové informace, služby či postupy. To ale k aplikačnímu výzkumu patří.

Na webovou prezentaci klade BEC velký důraz, a především po stránce grafické – lze upozornit na propracovaný a jednotný grafický styl. K pozitivům patří profesionální a vizuálně atraktivní zpracování materiálů, přehlednost a stejně tak i využívání motivů bezprostředně se týkajících Brna. Patrná je vazba grafiky na jednotný vizuální styl Magistrátu města Brna – viz následující obrázek.

Obrázek 2 Screenshot hlavní stránky BEC graficky zobrazující hlavní dominanty Brna

Pokud jde o informační obsah, BEC se snaží pokrýt všechna aktuální témata týkající se života ve městě. Web slouží do jisté míry také jako rozcestník důležitých odkazů a kontaktů na instituce, s nimiž je spojen život (nejen) cizinců ve městě. Nově jsou informace na webu rozděleny pro expatrioty („I’m an Expat“) a pro zaměstnavatele („I’m an Employer“), to samé platí i pro registrace. Informace pro expatrioty jsou rozděleny na základní linky podle kontextů, ve kterých se můžou právě nacházet – např. „Ještě v Brně nejsem“, „Právě jsem přijel do Brna“, „V Brně žiji“, „V Brně pracuji“, „Mám rodinu“.²⁶ Tyto hlavní témata jsou dále dělena do podkategorií. Kupříkladu pro nově příchozí do Brna jsou vytvořeny podkategorie, které poskytují stručné informace o tom, jak se po příjezdu registrovat na příslušných orgánech, jak si zajistit zdravotní pojištění, české telefonní číslo, bankovní účet a další. V některých relevantních podkategoriích může uživatel přizpůsobit vyhledávání informací dle jeho kontextu – například lze zaškrtnout, zda je uživatel občanem státu EU, nebo občanem tzv. třetí země (mimo EU) a díky tomu získá specifické informace. Informace jsou v mnohých případech poskytovány formou odpovědi na často kladené dotazy.

Návštěvník webu může získat praktické informace, které se týkají každodenního života v Brně a různých oblastí, se kterými by mohl potřebovat pomoci. BEC shromažďuje pro své klienty tyto informace, aby pro ně bylo snazší se v různých situacích rychle zorientovat a vědět, jak v nich postupovat, kde případně hledat dále pomoc. BEC totiž odkazuje i na služby, které jsou verifikované jako „Expat Friendly Services“ a které poskytují podporu také v angličtině, nebo v dalších cizích jazycích.

Brno Expat Centrum reagovalo na naše doporučení z Dílčí zprávy, která odkazovala na statický obsah staré verze webu, kdy některé odkazy v české verzi odesílaly uživatele na chybovou

²⁶ Brno Expat Centre, *I’m an Expat*, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/im-an-expat/>, 14. 10. 2019.

stránku. Dále jsme upozorňovali na využívání neaktuálních log partnerů BEC. Tyto problémy s novou verzí webu zanikly a stránka je v okamžiku kompletace závěrečné výzkumné zprávy mnohem přehlednější a informace jsou ucelenější, a to i díky rozdělení na kategorie a podkategorie.

Prezentace organizace ve veřejném prostoru

Kromě prezentace organizace formou webových stránek a dalších tištěných materiálů, jsou pořádány pro klienty nejrozličnější veřejné akce. Jedná se nejen o různé výlety po Jihomoravském kraji a další volnočasové aktivity, ale také o nejrozličnější semináře. Semináře se v roce 2019 začaly více orientovat na jedince, kteří chtějí v Brně, či v Jihomoravském kraji začít podnikat. Centrum se snaží podporovat expatrioty se zajímavými podnikatelskými nápady a vytváří prostor, kde se podnikaví expatrioti mohou setkávat mezi sebou a také s potenciálními investory. I díky tomu mohou klienti hned na počátku svého podnikání vytvářet důležité podnikatelské sítě.

V dubnu roku 2019 centrum uspořádalo první velké veřejné setkání – *Brno Expat Fair*. Tato událost, které se zúčastnilo až 700 návštěvníků, sloužila k představení samotné organizace a k možnosti osobního setkání klientů BEC se zajímavými zaměstnavateli, či poskytovateli nejrozličnějších služeb týkajících se každodenního života v Brně (od finančního poradenství, přes volnočasové aktivity až po kosmetické služby). Cílem akce bylo představení možností a služeb, které Brno může kvalifikovaným migrantům nabídnout.²⁷

2.4 Shrnutí

Jihomoravský kraj prošel od roku 1989 zásadními proměnami ve všech sférách lidské činnosti a sociální a ekonomický rozvoj učinil zejména z jeho metropole Brna centrum inovací, výzkumu a vzdělání, a proměnila ho v atraktivní místo pro řadu zahraničních investorů a firem. Uzavřený trh práce se integroval do nadnárodního prostředí a stal se atraktivním pro zahraniční pracovní sílu. Do kraje přicházeli zahraniční podnikatelé, investoři, méně i více kvalifikovaní pracovníci, ale i studenti a turisté – různorodé kategorie migrantů. Socioekonomickou transformaci provázal zájem krajské i městské administrativy o systematickou podporu rozvoje konkurenceschopnosti, což přispělo k větší otevřenosti prostředí pro zahraniční pracovní migraci. Vznikla tak provázanost rozvoje místní ekonomiky s globálními nadnárodními trhy a ekonomika se stala závislá na schopnosti přilákat další zahraniční investice a rovněž vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, aby udržela ekonomický výkon. Ekonomické pojetí, které nahlíží na příchozí vysoce kvalifikovanou pracovní sílu především optikou zaměstnanců působících ve firemních prostředích, není dlouhodobě udržitelné. Vysoké počty cizinců, rostoucí diverzita prostředí a potřeby a problémy nově příchozích např. při zajišťování pobytu a jiných běžných záležitostí, ukazují, že na příchozí cizince je potřeba nahlížet mnohem širší optikou a zabývat se jejich přítomností ve městě z mnoha jiných hledisek než jen z perspektivy jedince působícího

---

²⁷ BEC, „700+ people from 95 countries: that was the 1st Brno Expat Fair“, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/practical-tips/brno-expat-fair/>, 14. 10. 2019

na pracovním trhu, ale i z hlediska jedince, který musí mít kde bydlet, který komunikuje s úřady a svým okolím, využívá infrastrukturu města, sociální a zdravotní služby, kulturu, adaptuje se na prostředí města a kraje, tráví v něm volný čas, interaguje se členy místní společnosti, má své očekávání, potřeby a nároky. Zvyšující se zastoupení znalostní ekonomiky v čase činí z kvalifikovaných migrantů významnou součást ekonomického růstu, který je v místě potřebný. Jedním z významných momentů se tak stává schopnost dobře příchozí adaptovat na místní podmínky a vytvářet příznivé prostředí k tomu, aby bylo pro vysoce kvalifikované pracovníky atraktivní pro život. Do popředí se tak stále více dostává otázka, jaké potřeby vysoce kvalifikovaní pracovníci mají a jak je má být prostředí schopno naplňovat tak, aby byl kraj a město považováno za dobré místo pro pobyt a život do té míry, aby svými nastaveními cizince neodrazovalo a nestalo se samo sobě limitem vlastního rozvoje.

Statistické údaje vypovídají o víceméně trvalém růstu počtu cizinců v JMK a zejména ve městě Brně. Na konci roku 2018 pobývalo v JMK celkem 50 351 cizinců, v okrese Brno-město se koncentrovaly více než tři pětiny cizinců (63,7 %) – celkem 32 053 cizinců k 31. 12. 2018. Na konci roku 2018 žilo na území Jihomoravského kraje 29 117 cizinců ze zemí mimo EU, což činí 57,8 % všech cizinců v kraji. Od roku 2014 počty cizinců v kraji i v Brně-městě stoupají, přičemž zastoupení cizinců je z hlediska státních příslušností značně pestré. Z hlediska ekonomiky je patrné, že se lidé s imigrační zkušeností stali významnou součástí pracovního trhu a nezbytnou pracovní silou, po které je poptávka, zejména po některých profesích. Pracovní trh a ekonomický rozvoj se staly do jisté míry na zahraniční pracovní síle závislé. Aby byla místní ekonomika udržitelná, stabilní a nadále obstávala v ekonomické soutěži se světem, musí se patřičně věnovat mnoha stránkám kvality vlastního prostředí – kvalitě života ve městě, kvalitě infrastruktury, rozvoji lidských zdrojů a kvalitě života všech obyvatel města. Setkáváme se s novou sociální realitou, která je poznamenána rostoucí diverzitou obyvatelstva ve městě, ale i kraji, a nutností reagovat na nové potřeby různých kategorií obyvatel, mezi něž patří naplňování integračních potřeb obyvatel, usnadnění adaptace nově příchozích na místní podmínky, podpora vůle začlenit se do společnosti, rozvoj dobrých vzájemných vztahů, včasné řešení vznikajících sociálních problémů a využití potenciálu a kvalifikace zahraničních pracovníků, aby byly zúročeny výhody otevřené společnosti ku prospěchu všech.

Na pracovním trhu se setkáváme se značnou diverzifikací zahraničních pracovníků. Zatímco málo kvalifikovaná pracovní migrace bývá často spojována s tématem pracovního vykořisťování a diskriminace, tak vysoce kvalifikovaná migrace bývá opředena mýtem bezvýhradně úspěšných zahraničních pracovníků pobírajících vysoké mzdy a vyznačujících se jistotou zaměstnání. Ve skutečnosti jejich postavení není tak neohrožené a o úspěšnosti kariér můžeme rovněž v řadě případů pochybovat. Může je ohrožovat překvalifikace, proměny na trhu práce, neustálé střídání míst pracovního působení či přesycení pracovního trhu. Obecně platí, že integrace na pracovní trh a ekonomická soběstačnost cizinců představuje jednu z klíčových podmínek jejich začlenění do společnosti.

V posledních letech jsme svědky enormního nárůstu počtu cizinců, kteří přicházejí do Česka za prací. Potřeba pracovní síly na trhu práce je značná a existuje řada mechanismů, které umožňují různě kvalifikovaným cizincům do Česka přicházet. Mnohem méně pozornosti je ale věnováno

mechanismům, které by měly být zaměřeny na zajištění jejich adaptace a integrace do společnosti, případně vytváření institucí či struktur, které by se věnovaly průvodním jevům.

V akademické rovině je vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace a expatriotismu značně problematické. Promítá se do nich značná pestrost pozorovaného jevu v praxi, ale i různorodost přístupů, které se v čase vyvíjí. Sebekritika akademiků míří k tomu, že systematictější byla studována nekvalifikovaná či méně kvalifikovaná migrace. Počátek etablování výzkumné činnosti zaměřené na migraci kvalifikovaných pracovníků a pracovníc lze datovat až na začátek 90. let minulého století. Bádání se vyvíjí s rostoucí diverzifikací forem pracovní migrace, což se projevuje i značnou konceptuální diverzitou, která občas hraničí až s nepřehledností. Přesto jsme schopni nalézt základní odlišení expatriotismu a vysoce kvalifikované migrace. Astrid Eich-Krohm (2014) uvádí, že se vysoce kvalifikovaní migranti vyznačují tím, že disponují zvláštními dovednostmi, podmíněnými jejich oborem, a vyšším dosaženým vzděláním. Vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace je ale dosti problematické, zejména pokud se odvozuje výhradně od terciálního vzdělání migrantů, samotný koncept má mnoho variací a užívá různé klasifikace. Kritiky míří k tomu, že pojetí odkazuje k různým podobám transnacionálních elit, transnacionálním „knowledge workers“, „skilled transients“, kvalifikovaným migrantům nebo příchozím odborníkům (McNulty, Brewster 2018:39, Nowicka 2014). Nelze si nepovšimnout také postřehu, že existují významná propojení a vazby mezi vysoce kvalifikovanými a méně kvalifikovanými migračními systémy (Skelton 2018: 62).

Expatrioti bývají považováni za jeden z typů kvalifikované migrace, obvykle jsou považováni za samostatnou kategorii, jindy jsou zase sáveni do kontrastu vůči vysoce kvalifikovaným migrantům. Záleží na zvolené optice badatele. Současný diskurz bádání mezi expatrioty uvedenou představu systematicky narušuje, protože výzkumy se nesoustřeďují výhradně na lidi ze Západu ani na elity (Scott 2006), s nimiž byli expatrioti ztotožňováni. Expatriotismus bývá vymezován prostřednictvím čtyř charakteristik: místo nového pobytu se pro expatrioty stává „centrem jejich osobního života“ (centre of their personal life), avšak zamýšlená délka setrvání v zahraničí je plánována jako krátkodobá či dlouhodobá, v každém případě však dočasná. Jedná se zpravidla o migranty kvalifikované či vysoce kvalifikované, jejichž motivace k migraci je dána buď z popudu zaměstnavatele (assigned expatriates), nebo je iniciována z vlastní vůle a rozhodnutí (self-initiated expatriates). Expatrioti nejsou jen pracovníky soukromého sektoru, ale nalézáme je rovněž ve veřejných službách, za vykonanou práci pobírají mzdu. Sarah Kunz (2019) upozorňuje, že se rozhodně nejedná o neutrální kategorii migrace, ale o politizovanou s mnoha mocenskými zájmy.

Pokud jsou expatrioti odlišováni od kvalifikovaných migrantů, obvykle je zdůrazňována nedefinovanost délky jejich pobytu v kontrastu s trvalým pobytem, kterým se vyznačují kvalifikovaní migranti a sebepojetí expatriotů, kteří svůj pobyt považují za dočasný a iniciují ho z vlastní vůle (McNulty, Brewster 2018:39). Kvalifikovaná migrace bývá spojována s komplexnější podobou migrace, kdy migrant prochází celým migračním procesem, koncipuje

pobyt dlouhodobě či trvale, probíhá více na individuální bázi a je přitom považována za více privilegovanou a žádoucí.

V oblasti výzkumu nalézáme řadu námětů a inspirací, tradiční přístupy se zaměřovaly na tradiční cyklus expatriota – výběr, přípravu, přemístění a přizpůsobení, odměnu a výkon a návrat, přičemž počáteční pozornost byla věnována prvním etapám. V českém prostředí jsme našli některé výzkumy o expatriotech. Je jich však málo a studie mají společné to, že jsou empirické a věnují se sebepojetím expatů v různých prostředích. Ilustrují, s jakou růzností se lze v jednotlivých segmentech expatů setkat. Komplexněji se nevěnují aspektům služeb pro expatrioty či vysoce kvalifikované migranty.

Výzkum, který jsme prováděli, probíhal v kontextu působení Brnopolis z. s. – aplikačního garanta projektu, který je zřizovatelem a provozovatelem Brno Expat Centre (dále BEC), poskytovatele služeb pro expatrioty. Jedinečnost spočívá v tom, že BEC úzce spolupracuje s Magistrátem města Brna i Jihomoravským krajem a působí v rámci vytváření příznivého prostředí v souladu se strategickými dokumenty, do kterého klíčové podniky znalostně intenzivního podnikání dokáží přilákat a udržet nové talenty ze zahraničí. Ve srovnání s jinými kraji v ČR se jedná o jedinečnou regionální aktivní politiku vůči kvalifikovaným cizincům.

V počátcích výzkumu jsme se zaměřili na deskripci a analýzu činností BEC, v rámci jehož klientely jsme později vyhledávali participanty pro kvalitativní výzkum a respondenty pro kvantitativní výzkum. Hledali jsme odpověď na otázku, jaké činnosti a služby BEC poskytuje a jaké náměty pro výzkum můžou vzejít z poznávání působení BEC. Ukázalo se, že legitimitu působení organizace dává podpora Magistrátu města Brna, s nímž má organizace uzavřenou smlouvu na služby obecného hospodářského zájmu a provozování služeb na území města Brna. Na úrovni kraje podporu služeb nalézáme v Akčním plánu Regionální inovační strategie (RIS). Významný krajský dokument RIS JMK popisuje projekt Brno Expat Centre z perspektivy inovační strategie a řadí ho do oblasti podpory konkurenceschopných inovativních firem s cílem vytvářet vhodné podmínky pro růst „zralých“ znalostně intenzivních firem v JMK a přilákat do JMK talenty a investory (tuzemské i zahraniční). Za poměrně klíčové se nám jevilo porozumět tomu, jak je vlastně v praxi definován konečný uživatel spektra služeb – expatriot. Z hlediska RIS je expatriot považován za vysoce kvalifikovaného cizince, který pracuje nebo hodlá pracovat v Brně. Toto pojetí je čistě ekonomické, zúžené na pracovníky mezinárodních firem či firem s vyšším zastoupením cizinců, kterých přibývá, a je potřeba jim poskytnout servis, na který jsou zvyklí ze zahraničí. Závazek doložit spokojenost klientů s poskytovanými službami, se stal součástí našeho výzkumu. Je patrné, že se vymezení klientů – expatriotů a služeb v čase vyvíjí. V naracích místních expertů o imigrantech se setkáváme s hojně užívanou klasifikací, která rozlišuje cizince do dvou základních kategorií – nekvalifikované či málo kvalifikované stigmatizované cizince a expatrioty jako ekonomicky přínosné a vysoce kvalifikované cizince. Ve skutečnosti jsou hranice mezi oběma kategoriemi nejasné a jedná se spíše o mentální konstrukt, jehož smyslem je ospravedlnit podporu určité kategorii cizinců a vymanit ji z celkově negativního pojetí migranta v Česku. Z hlediska výzkumu jsme byli opatrní v tom, abychom bez reflexe nepřijali tyto narace, jejichž důsledky mohou být z hlediska začleňování cizinců dlouhodobě negativní. Mentální konstrukt zakrývá skutečnost, že existují

významná propojení vysoce kvalifikovaných a méně kvalifikovaných migračních systémů (Skelton 2018: 62).

Vymezení expatriota jako klienta centra je součástí této existující klasifikace, přičemž přispívá k duálnímu pojetí imigrantů ve městě jak v perspektivě místních expertů, tak i samosprávy a koneckonců i imigrantů samotných. Ti, pokud vyhledávají služby, tak jsou osloveni značkou BEC a labellem expatriota, s nímž se více či méně ztotožní, pokud chtějí služby využívat. Z „praktické“ definice BEC je patrné, že mezi základní znaky expatriota řadí zaměstnání u nadnárodního zaměstnavatele, komunikaci v anglickém jazyce, vysokou kvalifikaci, vysokoškolské vzdělání a vyšší mzdu. Neuvádí další znaky, které jsme uvedli v teoretickém vymezení – dočasnost pobytu, proměna místa pobytu v „centrum jejich osobního života“ či motivaci k migraci, tedy ty, které je obtížné v praxi zjišťovat. A svým způsobem je limitující – ztotožňuje expatrioty s vysoce kvalifikovanými migranty a má obtíže se vyrovnat se značnou diverzitou své klientely v praxi. Mezi klienty jsou zvláštním popisem přiřazeni např. velmi zajímavá kategorie životních partnerů a rodinných příslušníků, kteří expatrioty provází.

Na úrovni Magistrátu města Brna se hovoří obdobně jako v RIS o kvalifikovaných cizincích (a jejich rodinách) pracujících nebo hodlajících pracovat v Brně a okolí. Nově se ale objevuje pojetí služeb, které jsou zasazeny do rámce integrace cizinců, tedy jejich začleňování do místní společnosti. Poradenské, informační, vzdělávací a další služby jsou zasazeny do širokého konceptu sociální integrace. Z hlediska vymezení expatriota se hovoří „kvalifikovaném cizinci“.

Z hlediska výzkumu tato úvodní část přinesla zcela zásadní podnět – zkusit rozlišit, do jaké míry lze užívat konceptualizaci vysoce kvalifikované migrace a expatriotismu, do jaké míry mají vůbec oporu v realitě osob s migrační zkušeností. Mnohé nejasnosti, nahodilé a zaužívané používání označení expatriot se stalo podnětem pro další bádání. Rovněž se ukázalo, že zcela chybí evidence, tj. důkazy vytvářené na základě vyhodnocení kvalitativních i kvantitativních dat. Nejasné bylo, kdo je vlastně klientem BEC. Tuto výzvu si vzal výzkum za svůj cíl a zaměřil se na zjišťování toho, o jaké kategorii cizinců můžeme vlastně hovořit a zapojit názor a hodnocení cizinců samotných zejména ve smyslu zjišťování jejich potřeb souvisejících se specifickou životní situací a pobytem v kraji či městě. Výzkum poskytoval průběžnou zpětnou vazbu, takže se během něj např. proměnila podoba webových stránek, objevily některé nové služby. Je zřejmé, že pokud jsou poskytovány informační služby, musí být poskytovatel služeb schopen neustále zjišťovat nové informace o častých změnách, k nimž v oblasti tématu cizinců dochází a aktualizovat je směrem ke své klientele.

3 VYSOCE KVALIFIKOVANÁ MIGRACE A EXPATRIOTI V JMK A BRNĚ

Následující text míří ke kvantifikaci rozsahu jevu na základě analýzy statistických údajů a rovněž analýzy klientů BEC. Samotné Brno v tomto hraje důležitou úlohu, protože se statistických údajů je patrné, že přestože vysoce kvalifikovaní migranti pobývají v jiných okresech JMK, tak místo zaměstnání je obvykle situováno do okresu Brno-město. V něm pobývají více než tři pětiny cizinců z celkového počtu cizinců pobývajících v Jihomoravském kraji, což z města činí významné místo koncentrace vysoce kvalifikované migrace.

Údaje o rozsahu migrace expatriotů, kteří mohou být považováni za specifickou podmnožinu vysoce kvalifikované migrace, nebo zcela autonomní kategorií, můžeme získat ze tří zdrojů: ze sekundárních dat Českého statistického úřadu a Úřadu práce, z dat vedených Brno Expat Centrem nebo vlastním výzkumem. První dva zdroje nabízí možnost data vyhodnotit jako sekundární – v prvním případě se jedná o data shromažďovaná úřady, ve druhém případě o data o klientech organizací, která se zaměřuje na poskytování služeb těm, kteří se považují za expatrioty. Dříve, než v dalších kapitolách představíme výsledky výzkumů mezi vysoce kvalifikovanými migranty, tak uvádíme výsledky sekundární analýzy obou zdrojů dat a hledáme odpověď na otázku, **jaký je vůbec rozsah vysoce kvalifikované migrace/expatriotů** v rámci města Brna. Jednou z otázek, kterou si klademe, je, kolik vlastně expatriotů v Brně pobývá. Odpověď je komplikovaná už tím, že konceptualizace vysoce kvalifikované migrace a rovněž expatriotů bývají různé. Jistým vodítkem pro vymezení vysoce kvalifikovaných cizinců je informace ohledně vyššího dosaženého vzdělání a odborný profil cizinců (Eich-Krohmer 2014).

3.1 Cizinci na trhu práce

Nejdříve se budeme věnovat celkové situaci na trhu práce. Na konci roku 2017 bylo ÚP registrováno 34 714 cizinců, přičemž více než sedm desetin z nich představují cizinci ze zemí EU/EHP či Švýcarska (71 %, 24 756 osob), více než pětinu tvoří cizinci mimo EU/EHP a Švýcarsko nepotřebující povolení (21 %, 7 374 osob) a zbylou necelou desetinu zastupují cizinci s povolením (8 %; 2 584 osob). O rok později, na konci roku 2018 bylo ÚP registrováno 38 951 cizinců, přičemž sedmdesát procent tvořili cizinci ze zemí EU/EHP či Švýcarska (70 %, 27 219 osob), více než pětina tvořili cizinci mimo EU/EHP a Švýcarsko nepotřebující povolení (21 %, 8 246 osob) a zbylou necelou desetinu zastupovali cizinci s povolením (9 %; 3 486 osob). Mezi cizinci registrovanými úřadem práce početně převažovali muži, kterých byly téměř dvě třetiny (61,2 %, 23 854 osob), žen byla více než třetina (38,8 %, 15 097). Na konci června 2019 bylo registrováno 40 643 cizinců, přičemž 70 % z nich představovali cizinci ze zemí EU/EHP či Švýcarska (27 378 osob), 21 % tvořili cizinci mimo EU/EHP a Švýcarsko nepotřebující povolení (8 248 osob) a zbylých 9 % zastupovali cizinci s povolením (5 017 osob). Mezi cizinci registrovanými úřadem práce početně převažovali muži, kterých byly téměř dvě

třetiny (61,8 %, 25 129 osob), žen byla více než jedna třetina (38,2 %, 15 514). (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019)

Na konci roku 2017 bylo v okrese Brno-město registrováno 4 180 cizinců s živnostenským oprávněním. V druhé polovině roku 2019 (k 30. 9. 2019) se jednalo o 4 474 cizinců. (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019)

Tabulka 1 Počet cizinců registrovaných Úřadem práce – Cizinci z EU/EHP a Švýcarska a třetích zemí (+ dělení na typy povolení + dělení podle pohlaví, k 31. 12. 2017; 31. 12. 2018 a 30. 6. 2019, Brno-město)

	2017		2018		2019 (k 30.6.)	
	muži a ženy	ženy	muži a ženy	ženy	muži a ženy	ženy
Cizinci z EU/EHP, Švýcarska	24 756	8 758	27 219	9 903	27 378	9 881
Cizinci (mimo EU/EHP, Švýcarsko) nepotřebující povolení	7 374	3 622	8 246	4 091	8 248	4 093
Cizinci s povolením – celkem	2584	761	3 486	1 103	5 017	1 540
z toho						
zaměstnanecké karty	2 019	618	3 025	931	3 774	1 133
pracovní povolení	544	139	444	169	1 220	405
modré karty	21	4	17	3	23	2
zelené karty	.	.	.	.	.	.
CELKEM cizinci registrováni ÚP	34 714	13 141	38 951	15 097	40 643	15 514

Na konci roku 2017 bylo v okrese Brno-město registrováno 4 180 cizinců s živnostenským oprávněním. V druhé polovině roku 2019 (k 30. 9. 2019) se jednalo o 4 474 cizinců. (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019)

Odkud registrovaní cizinci pochází? Na konci roku 2017 se na prvním místě umístili cizinci se slovenským státním občanstvím, kteří představují polovinu všech registrovaných cizinců (50 %, 17 230 osob). Na druhém místě nalézáme cizince z Ukrajiny, kteří jsou zastoupeni více než desetinou (14 %, 4 792 osob) a na třetí místo se zařadili cizinci s rumunským státním občanstvím (6 %, 2 229). Občané Slovenska jsou v Brně-městě k 30. 6. 2018 také nejčastějšími držiteli živnostenského oprávnění (33,7 %, 1 434 osob), následováni jsou občany Ukrajiny (24,3 %, 1 034) a Vietnamu (16,5 %, 700 osob).

Tabulka 2 Počet cizinců registrovaných ÚP – 15 nejčastějších státních příslušností (k 31. 12. 2017; 31. 12. 2018 a 30. 6. 2019; Brno-město)

Stát	2017		2018		2019 (k 30. 6.)	
	Počty cizinců	% zastoupení	Počty cizinců	% zastoupení	Počty cizinců	% zastoupení
Slovensko	17 230	50	18 853	48	18 976	47
Ukrajina	4 792	14	5 686	15	6 822	17
Rumunsko	2 229	6	2 312	6	2 292	6
Bulharsko	1 070	3	1 283	3	1 223	3
Rusko	1 050	3	1 240	3	1 212	3
Maďarsko	744	2	862	2	852	2
Polsko	674	2	811	2	862	2

Vietnam	459	1	515	1	506	1
Itálie	458	1	500	1	518	1
Řecko	361	1	500	1	458	1
Indie	329	1	413	1	471	1
Velká Británie	323	1	343	1	347	1
Kazachstán	281	1	332	1	316	1
Španělsko	274	1	291	1	295	1
Bělorusko	245	1	293	1	293	1
Ostatní	4 195	12	4 717	12	5 200	13
CELKEM	34 714	100	38 951	100	40 643	100

Pokud hovoříme o vysoce kvalifikované migraci, musíme se poohlédnout po jednom z jejích ukazatelů, kterým je nejvyšší dosažené vzdělání (ale pozor, nejedná se o jediný a už vůbec ne absolutně platný ukazatel, naopak má své velké limity, např. neodráží kvalitu a porovnatelnost vzdělání mezi státy, nezahrnuje specialisty IT, kteří mívají nižší vzdělání, což ale nemá vliv na jejich odbornost, současně ne všichni vzdělaní lidé pracují na vysoce kvalifikovaných pozicích, což se mnohdy týká Ukrajinců, kteří s tituly pracují na stavbách).

Ze statistiky úřadu práce vyplývá, že ke konci roku 2017 více než dvě třetiny cizinců, kteří jsou úřadem registrováni, dosáhly vzdělání s maturitou a vyššího vzdělání (67 %, 23 187 osob). Vzdělání základního, nižšího středního a středoškolského s výučním listem dosáhla třetina z nich (33 %, 11 507 osob). Pokud vzdělanostní strukturu prozkoumáme detailněji, zjistíme, že téměř třetina registrovaných cizinců dosáhla nejvýše středoškolského vzdělání s maturitou (31 %, 10 628 osob) a čtvrtina z nich dosáhla vysokoškolského vzdělání magisterského/inženýrského nebo vyššího (25 %, 8 796 osob). Necelé dvě pětiny cizinců registrovaných Úřadem práce Brno-město disponují základním vzděláním (19 %, 6 515 osob) a více než desetina středoškolským vzděláním s výučním listem (13 %, 4 543 osob). Necelá desetina registrovaných cizinců absolvovala vysokoškolské bakalářské studium (8 %, 2 774 osob). Nejnižší podíl cizinců dosáhl vzdělání nižšího středního (1 %, 449 osob) a vyššího odborného (1 %, 324 osob). Na konci roku 2018 dosáhlo vzdělání s maturitou a vyššího 25 465 osob. Vzdělání základního, nižšího středního nebo středoškolského s výučním listem dosáhla třetina z nich (34 %, 12 839 osob). (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019) Pokud údaje porovnáme, tak k 30. 6. 2019 bylo registrováno UP v Brně-městě 40 643 pracujících cizinců, z nichž mělo vzdělání s maturitou a vyšší 25 465 osob – celkem 62,7 % ze všech. Pokud zohledníme vzdělání magisterské, inženýrské a vyšší, tak se jedná o 10 236 osob a celkový podíl v registrované populaci činí 25,2 % – je čtvrtinový.

„V čase pozorujeme, že počet cizinců na trhu práce v Brně od roku 2011 narůstá, a to především díky zvyšujícím se počtům pracovníků ze zemí EU. Skladba cizinců na pracovním trhu se v období hospodářské krize v roce 2008 proměnila. Zatímco v roce 2008 byl počet pracovníků ze zemí EU a cizinců ze třetích zemí téměř vyrovnaný, později se zvýšil ve prospěch cizinců EU/EHP. Díky tomu, že je Brno univerzitním městem, roste zde zároveň podíl vysoce

kvalifikovaných pracovníků, např. Slováků, kteří zde po ukončení studia zůstávají a hledají si zaměstnání (např. lékaři, nebo IT odborníci). Mnozí další cizinci působí v městě Brně na vysoce kvalifikovaných pozicích především jako manažeři, učitelé cizích jazyků a odborní a pedagogičtí pracovníci na vysokých školách.²⁸ Je zřejmé, že na místním trhu práce se významnou měrou podílí cizinci s vyšším vzděláním.“ (Topinka, Janků, 2018, s. 36–37)

Pokud se zaměříme na jedno z nejpoužívanějších definičních kritérií expatriotů, kterým je zaměstnání na pozici vyžadující vysokou odbornou kvalifikaci, situace vypadá následovně. Vychází z varianty mezinárodní kategorizace zaměstnání CZ-ISCO, konkrétně jejich tří prvních kategorií, mezi něž patří: (1) zákonodárci a řídicí pracovníci, (2) specialisté, (3) techničtí a odborní pracovníci. Pokud se zaměříme na cizince registrované Úřadem práce v okrese Brno-město, a to výhradně ty, kteří jsou zařazeni do zmíněných kategorií CZ-ISCO 1-3, pak zjistíme, že ke konci roku 2017 bylo takových cizinců registrováno 13 923 – tedy 40,1 %.²⁹ Oproti situaci k 31. 12. 2010, kdy bylo v Brně 6 101 statisticky vedených expatriotů, se jejich počet více než zdvojnásobil.³⁰

Musíme ale brát v úvahu, že i toto vymezení má své značné limity a použitelné je pouze orientačně. Např. je zúženo jen na tři kategorie, ale vysoce kvalifikované migranty pravděpodobně zahrnují i kategorie další. Navíc zde nejsou zahrnuti rodinní příslušníci, kteří expatrioty doprovází. To dokládá i jiná statistická kategorizace. Na konci roku 2018 zaznamenáváme 10 358 cizinců-specialistů (meziroční nárůst o 895 osob), 9 255 cizinců v kategorii pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (meziroční nárůst o 713 osob) a 4 450 cizinců v kategorii technických a odborných pracovníků (nárůst o 674 osob). V polovině roku 2019 se jednalo o 10 744 cizinců-specialistů (meziroční nárůst o 386 osob), 9 471 cizinců v kategorii pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (meziroční nárůst o 216 osob) a 4 577 cizinců v kategorii technických a odborných pracovníků (meziroční nárůst o 127 osob). (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2017 a 30. 6. 2019) Pokud sloučíme kategorie cizinců-specialistů a technických a odborných pracovníků, celkem se jedná o 15 321 cizinců, jejichž podíl na celku činí 37,7 %.

---

²⁸ Např. v organizacích jako IBM, AT&T, Red Hat, Honeywell, Lufthansa, Infosys, Masarykova univerzita, Dixons-Pixmania, Kiwi.

²⁹ Více než osm desetin ze zmíněných expatriotů tvoří cizinci ze zemí EU (82 %, 11 396 osob), více než desetina cizinců ze zemí mimo EU povolení nepotřebuje (11 %, 1 561 osob) a zbylých 7 % tvoří cizinci s povolením (966 osob). Co se týče podílu mužů a žen mezi expatrioty, jsou muži zastoupeni dvěma třetinami (66 %, 9 204 mužů) a ženy jednou třetinou (34 %, 4 719 žen). Z hlediska státního občanství mezi expatrioty dominují občané Slovenska (59 %, 8 155 osob). Dalšími a z daleka již ne tak četně zastoupenými státními občanstvími v případě expatriotů jsou státní občanství Rumunska (4 %, 529 osob), Ruska (3 %, 389 osob), Ukrajiny (3 %, 377 osob), Polska (2 %, 340 osob), Itálie (2 %, 313 osob), Řecka (2 %, 284 osob), Velké Británie (2 %, 264 osob), Indie (2 %, 254 osob), Španělska (2 %, 221 osob) a Bulharska (2 %, 218 osob). Cizinci s jinými než jmenovanými státními občanstvími jsou mezi expatrioty zastoupeni méně než 2 %.

³⁰ Ke konci roku 2017 se na pracovním trhu města Brna pohybovalo také více než čtyři tisíce cizinců registrovaných živnostenským úřadem. Z dostupných statistik ovšem není možné vyčíst, jak velké procentuální zastoupení tvoří expatrioti-živnostníci, tedy takoví cizinci, kteří podnikají v odvětvích zpravidla vyžadující vysokou kvalifikaci.

Tabulka 3 Počet cizinců registrovaných ÚP v okrese Brno-město podle kategorií CZ-ISCO (k 31. 12. 2017; 2018 a k 30. 6. 2019)

Kategorie CZ-ISCO	2017		2018		2019	
	muži a ženy	ženy (%)	muži a ženy	ženy (%)	muži a ženy	ženy (%)
Zákonodárci a řídící pracovníci	684	24	740	25	761	25
Specialisté	9 463	32	10 358	34	10 744	34
Techničtí a odborní pracovníci	3 776	39	4 450	40	4 577	40
Úředníci	3 586	57	4 151	55	4 515	54
Pracovníci ve službách a prodeji	2 907	57	3 432	57	3 570	57
Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	66	27	70	27	87	28
Řemeslníci a opraváři	2 973	8	3 047	8	3 307	9
Obsluha strojů a zařízení, montéři	2 717	37	3 448	38	3 611	38
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	8 542	41	9 255	41	9 471	39
CELKEM	34 714	38	38 951	39	40 643	38

Ke konci června roku 2018 bylo v okrese Brno-město registrováno 4 254 podnikajících cizinců. Nejvíce bylo cizinců se slovenským státním občanstvím (34 %, 1 434 osob), následovaní cizinci s ukrajinskou státní příslušností (24 %, 1 034 osob) a cizinci s vietnamskou státní příslušností (16 %, 700 osob). Na konci června 2019 zaznamenáváme změny. Slovenských podnikatelů přibýlo v řádu 227 osob. Ukrajinských podnikatelů naopak ubylo (67 osob), podobně jako Vietnamských (12 osob). (ÚP Brno-město; data k 31. 12. 2018 a 30. 6. 2019)

Je zřejmé, že výše uvedené údaje mají celou řadu limitů. Týkají se nejen výsledných dat, ale rovněž i způsobu, jak jsou data vytvářena. Některé limity jsme již zmínili, mezi další patří skutečnost, že v JMK a Brně jsou cizinci EU, kteří nejsou součástí registru. Množství manažerů nadnárodních firem, kteří do místa přicestovávají na opakované kratší pracovní pobyty, nemáme odkud odhadnout (jsou evidovány v cestovních příkazech firem).

3.2 Cizinci registrovaní jako klienti BEC

Zcela jiný pohled na vysoce kvalifikované migranty a expatrioty nabízí vzorek klientů BEC. Jedná se o cizince, kteří se na BEC obrátili a využili nabídku z některých služeb. Když se nad tím zamyslíme, tak do jisté míry se nám ukazuje jistý vzorek expatriotů, který se obrací na služby pod nálepkou (labelem) Brno Expat Centre, která vysílá vůči cizincům už svým názvem informaci, že jsou služby vyhrazeny expatriotům. Jedná se zcela jistě o selektivní mechanismus, který do centra přivádí osoby, které se s nálepkou expatriota ztotožňují, případně toho jsou schopny a jeví nějaké znaky toho, že by mohli k této kategorii náležet. Na druhou stranu se jedná o osoby, které se rozhodly obrátit se na centrum o pomoc a vyhledat jeho služby při řešení svého problému. Můžeme se domnívat, že i toto je výběrovým mechanismem, který nezahrnuje všechny expatrioty – ne všichni najdou odvahu se na BEC obrátit, ne všichni mají nějaký problém, s nímž potřebují pomoci, ne všichni jsou informováni o tom, co je BEC a kde sídlí apod.

3.2.1 Metodologie

Analýza struktury cílové skupiny BEC proběhla formou sekundární analýzy dat. V jejím rámci byly vyhodnocovány přehledy o klientech organizace, které nám byly zpřístupněny. K analýze byla použita data, která BEC eviduje, a to od roku 2010 do konce března 2018. Jednalo se o: a) informace z registrační databáze BEC, b) informace z databáze klientů, kteří BEC kontaktují (email, telefonem či osobně) s žádostí o zodpovězení dotazu, případně s žádostí o asistenci v terénu, tj. Daily Log. Výsledkem jsou grafy a tabulky zobrazující rozložení vybraných sociodemografických ukazatelů a dalších charakteristik klientů (např. znalost jazyka, délka pobytu, zaměstnavatelé), které bylo možné z dostupných dat získat.

I zde jsme se potýkali s některými obtížemi při zpracování dat. Vyplývají z toho, že data, které BEC shromažďoval, nebyla primárně vytvářena pro statistické zpracování, ale pro okamžité potřeby organizace a současně se proměňovalo jejich vymezení i obsah. Např. v prvních letech fungování centra se nedařilo úplně sbírat data o registrovaných klientech a docházelo k častým chybám při jejich zaznamenávání. I proto jsou data neucelená. Formuláře, které klienti vyplňují, rovněž obsahují nepovinné otázky, takže data nejsou úplná, a navíc se v průběhu let typ sbíraných dat proměňoval. Proto jsme neměli k dispozici všechna data od všech klientů.

3.2.2 Analýza registrační databáze BEC

Od založení Brno Expat Centre v roce 2010 až do konce března 2018 webová rozhraní www.brnoexpatcentre.eu zaznamenalo 4 674 uživatelů a uživatelek. Dále uvádíme přehled vybraných socio-demografických charakteristik těch, kteří v registračním formuláři uvedli své údaje.

Od roku 2010 do března 2018 bylo registrováno 3 548 uživatelů webových stránek BEC, kteří vyplnili registrační dotazník. 44 % registrovaných osob pocházelo z evropských států EU (bez

ČR), 14 % z evropských států mimo EU, 14 % z asijských států, 8 % ze severoamerických států, 6 % z afrických států, 5 % z jihoamerických států a 1 % ze států oblasti Austrálie a Oceánie; zbylých 8 % byli uživatelé, kteří za svou „národnost/státní příslušnost“ označili Českou republiku. Z přehledu je patrné, že údaje za roky 2010–2012 byly vyplňovány nahodile a neúplně. Kategorizace kontinentů vychází z významově nejasné položky „národnost“ (nationality). Takto pojmenovaná položka mohla být registrujícími se na webu BEC chápána buď jako národnost, nebo jako státní příslušnost a výsledné zanesení informace do geografického je rovněž problematické. Disponujeme tedy informací, že registrovaní pocházeli z různých geografických oblastí a kontinentů, přičemž nejvíce jich bylo ze států Evropské unie.

Detailnější pohled ukazuje, že nejpočetněji zastoupené „národnosti/státní příslušnosti“ (TOP1) jsou za evropské státy EU Spojené království (12 %), za evropské státy mimo EU Rusko (32 %), za Severní Ameriku USA (73 %), za Jižní Ameriku Brazílie (64 %), za Asii Indie (46 %), za Afriku Egypt (31 %). I zde je patrný problém při vedení záznamů o státní příslušnosti/národnosti, který je navíc promítnut do geografického prostoru. Tyto údaje nevypovídají nic o trajektorii expatriotů, o místech předchozích pobytů, dvojích státních příslušnostech apod.

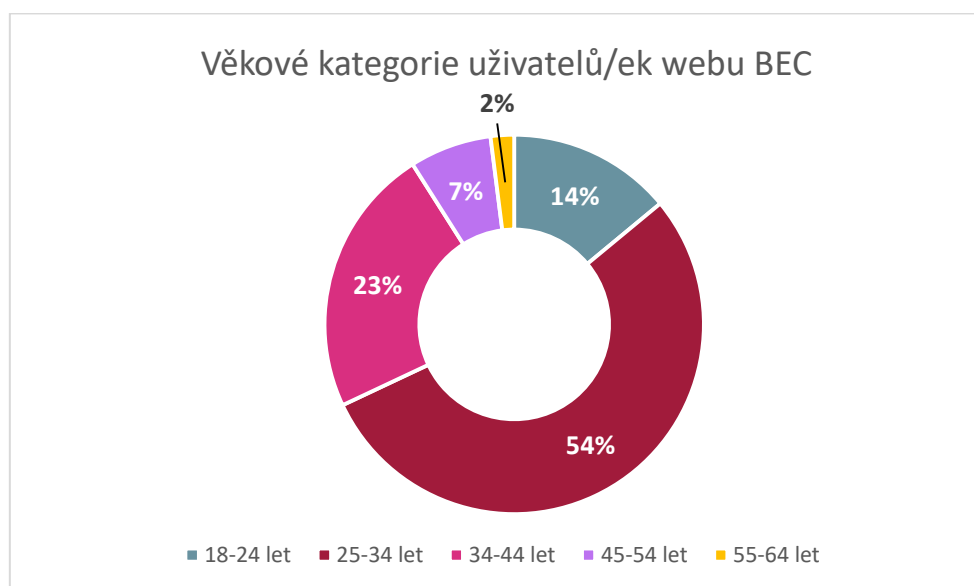
Tabulka 4 Nejpočetněji zastoupené „státní příslušnosti/národnosti“* u uživatelů BEC podle geografických oblastí

	TOP1		TOP2		TOP3		Celkem z dané geografické oblasti
Evropa-EU	UK	12 %	Rumunsko	12 %	Itálie	12 %	36 % (n=565)
Evropa-nonEU	Rusko	32 %	Ukrajina	19 %	Turecko	10 %	61 % (n=301)
Severní Amerika	USA	73 %	Kanada	12 %	Mexiko	12 %	97 % (n=284)
Jižní Amerika	Brazílie	64 %	Argentina	12 %	Venezuela	10 %	86 % (n=143)
Asie	Indie	46 %	Čína	8 %	Arménie	5 %	59 % (n=290)
Afrika	Egypt	31 %	Ghana	18 %	Tunisko	14 %	63 % (n=127)

Vybrané sociodemografické ukazatele:

- Z hlediska pohlaví (N=3955) tvoří muži více než tři pětiny (61 %) registrovaných a ženy méně než dvě pětiny (39 %) registrovaných.
- Z hlediska věku (N=3895) je věková skupina 18–24 let zastoupena 14 %, věková skupina 25–34 let zastoupena 54 %, 34–44 let zastoupena 23 %, věková skupina 45–54 let zastoupena 7 % a věková skupina 55–64 let zastoupena 2 %.

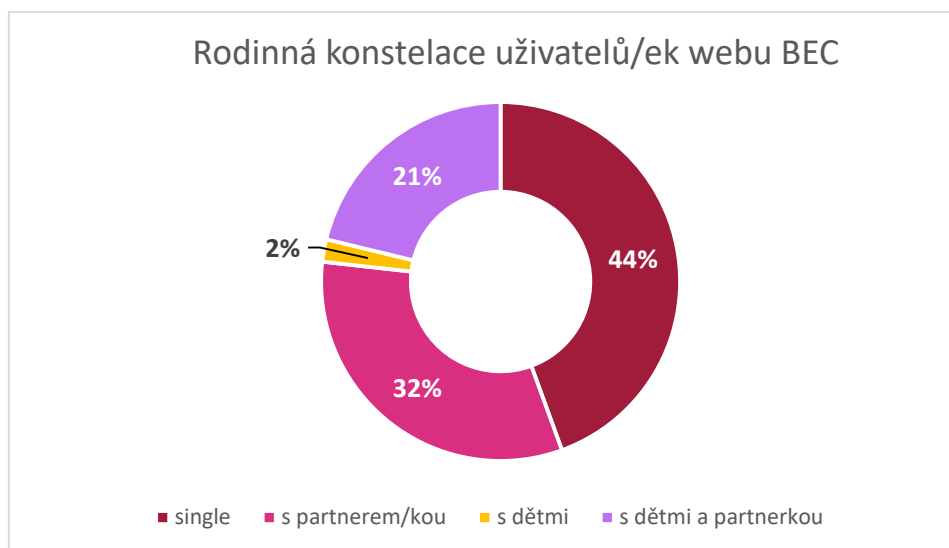
Graf 3 Věkové kategorie uživatelů/ek webu BEC

Zdroj: Registrovaní klienti, BEC

- Z hlediska rodinného stavu (N=2851) jsou nejvíce zastoupeni jednotlivci (44 %), následují je expatrioti s partnerem/kou (32 %), výjimečně s dětmi (2 %), nebo s dětmi i partnerem/kou (21 %).

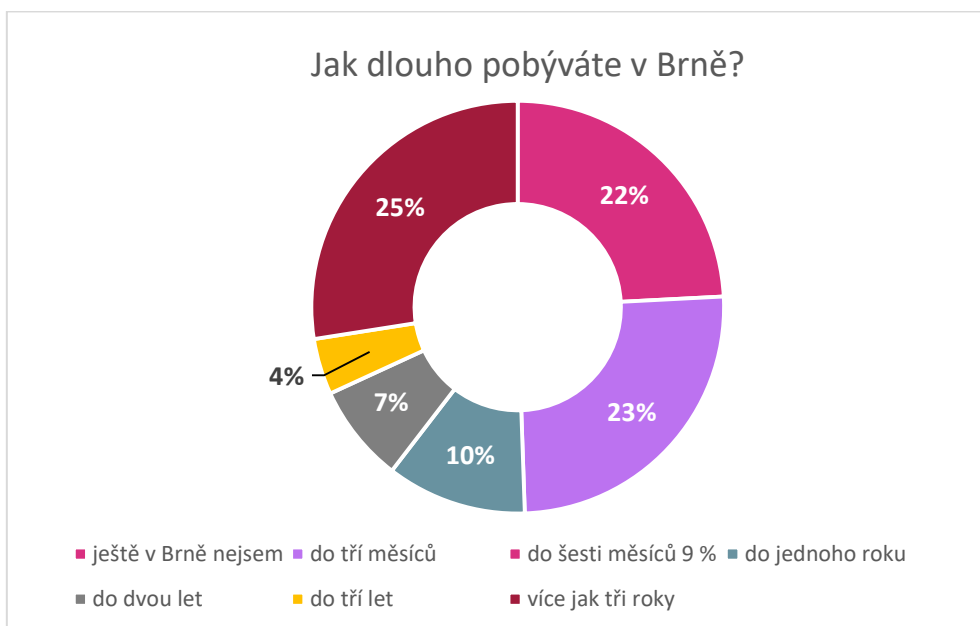
Graf 4 Rodinná konstelace uživatelů/ek webu BEC

Zdroj: Registrovaní klienti, BEC

- Na otázku „Jak dlouho pobýváte v Brně?“ odpovídali uživatelé a uživatelky (N=2939) následovně: ještě v Brně nejsem 22 %, do tří měsíců 23 %, do šesti měsíců 9 %, do jednoho roku 10 %, do dvou let 7 %, do tří let 4 %, více než tři roky 25 %.

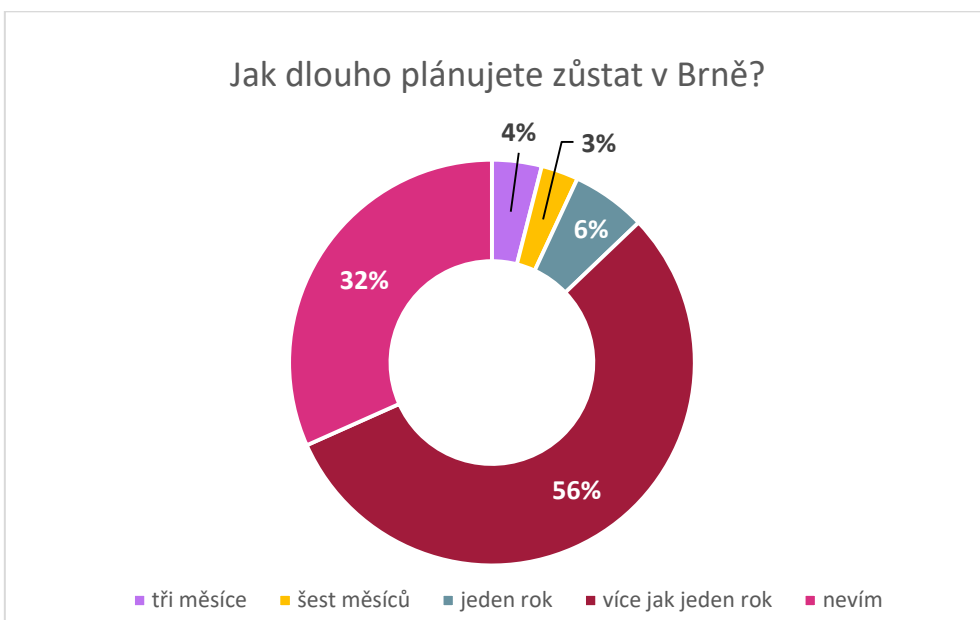
Graf 5 Odpovědi na otázku „Jak dlouho pobýváte v Brně?“

Registrovaní klienti, BEC

- Na otázku „Jak dlouho plánujete zůstat v Brně?“ odpovídali uživatelé a uživatelky (N=2985) následovně: tři měsíce 4 %, šest měsíců 3 %, jeden rok 6 %, více než jeden rok 56 % a nevím 32 %.

Graf 6 Odpovědi na otázku „Jak dlouho plánujete zůstat v Brně?“

Zdroj: Registrovaní klienti, BEC

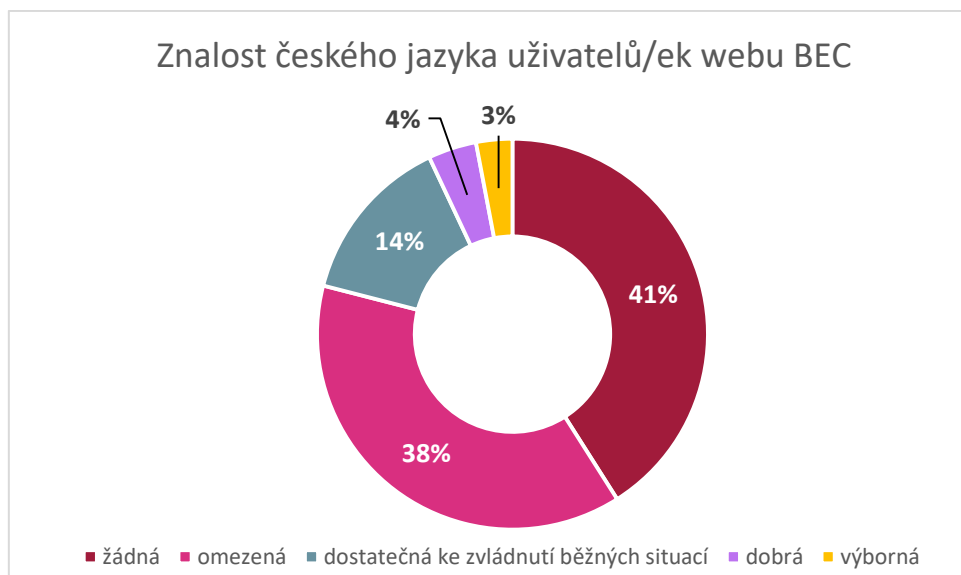
- Uživatelé a uživatelky webu BEC jsou nejčastěji zaměstnaní v ekonomickém odvětví technologií (42 %), dále pak ve vzdělávání (12 %) a inženýrství

(8 %). V těchto tří odvětvích tedy pracují téměř dvě třetiny všech uživatelů a uživatelek webu BEC. V rozmezí 2–4 % působí ve finančních službách, konzultačních službách, marketingu a reklamě, zdravotnictví a umění a kultuře. Kolem 1 % registrovaných působí v sociálních službách, médiích, státní správě a gastronomii.

- Uživatelé a uživatelky webu BEC (N=4361) jsou z hlediska pracovního statusu nejčastěji zaměstnanci – 66 %. Freelanceři a OSVČ tvoří 12 %, studenti 11 %, nezaměstnaní či hledající práci 7 %, vlastníci společností či vedoucí pracovníci jsou zastoupeni z 3 %, stejně tak u ženy či muži v domácnosti. Lidé v důchodu tvořili zbylé 1 %.
- Distribuce uživatelů a uživatelek podle znalosti českého jazyka (N=2664; vyloučení byli všichni uživatelé/ky z České republiky) je následující: jazyk neumí 41 %, omezenou znalost má 38 %, dostatečnou znalost ke zvládnutí běžných situací má 14 %, dobrou znalost 4 % a výbornou 3 %. Co se týče další jazykové vybavenosti uživatelů a uživatelek, až na výjimky v řádu jednotek všichni ovládají angličtinu, případně ještě další jazyky, např. francouzština, španělština, němčina, ruština.

Graf 7 Znalost českého jazyka uživatelů/ek webu BEC

Zdroj: Registrovaní klienti, BEC

3.2.3 Analýza databáze kontaktů/asistencí (tzv. Daily log)

Další zdroj dat, který se nabízel ke zpracování, byla databáze klientů, kteří BEC kontaktují – ať už mailem, telefonicky či osobně – s žádostí o zodpovězení dotazu, případně s žádostí o poskytnutí asistence (doprovodu) při vyřizování osobních záležitostí, s nimiž si nevědí rady. BEC od roku 2010 do konce března 2018 pomáhal klientům a klientkám v **5 669 případech**, a to v nejrozličnějších záležitostech. Dále uvádíme shrnutí vybraných důležitých údajů z databáze. I zde existují limity, např. u všech kontaktů/asistencí nebyly o daném klientovi sesbírány všechny údaje.

Níže uvedená tabulka uvádí vývoj počtu kontaktů/asistencí klientům BEC podle jednotlivých let od r. 2010 do března 2018 s ohledem na geografické oblasti. Zároveň platí, že jeden klient se mohl obrátit na BEC opakovaně, tj. ve vícero záležitostech. Do konce března 2018 BEC pomohl klientům v 5 669 případech, přičemž nejčastěji se na něj obraceli klienti ze států EU (bez ČR), tvořili téměř polovinu (47 %) všech případů. Na BEC se dále obraceli klienti z evropských států mimo EU (15 %), asijských států (13 %), severoamerických států (12 %), jihoamerických států (6 %), afrických států (4 %) a států Austrálie a Oceánie (2 %). BEC napomáhal také v případech, kdy klienti uvedli, že pocházejí z ČR – tyto případy tvoří zbylá 2 % z celkové počtu asistencí/kontaktů.

Tabulka 5 Kontakty/asistence klientům (v %)

	ČR	Evrop a-EU	Evrop a- nonE U	Sever. Ameri ka	Jižní Ameri -ka	Asie	Afrika	Aust- rálie / Oceá- nie	Celkem
2010	0	45	25	5	5	20	0	0	100 % (n=20)
2011	2	62	7	18	0	7	0	5	100 % (n=91)
2012	1	51	9	20	5	9	4	1	100 % (n=493)
2013	3	53	14	16	3	8	3	1	100 % (n=589)
2014	3	46	15	13	4	14	3	2	100 % (n=563)
2015	2	46	18	14	6	9	3	2	100 % (n=794)
2016	2	42	16	11	8	16	4	1	100 % (n=1089)
2017	2	46	15	9	6	16	5	2	100 % (n=1518)
03/2 018	2	46	15	7	8	16	5	1	100 % (n=512)
Celk em	2 %	47 %	15 %	12 %	6 %	13 %	4 %	2 %	100 % (n=5669)

Nejpočetněji zastoupené „národnosti/státní příslušnosti“ (TOP1) jsou za jednotlivé geografické oblasti u kontaktů/asistencí následující – za evropské státy EU je nejčastěji zastoupeno Rumunsko (17 %), za evropské státy mimo EU je nejčastěji zastoupeno Rusko (39 %), za Severní Ameriku je nejčastěji zastoupeno USA (70 %), za Jižní Ameriku je nejčastěji zastoupena Brazílie (70 %), za Asii je nejčastěji zastoupena Indie (49 %) a za Afriku je nejčastěji zastoupen Egypt (29 %).

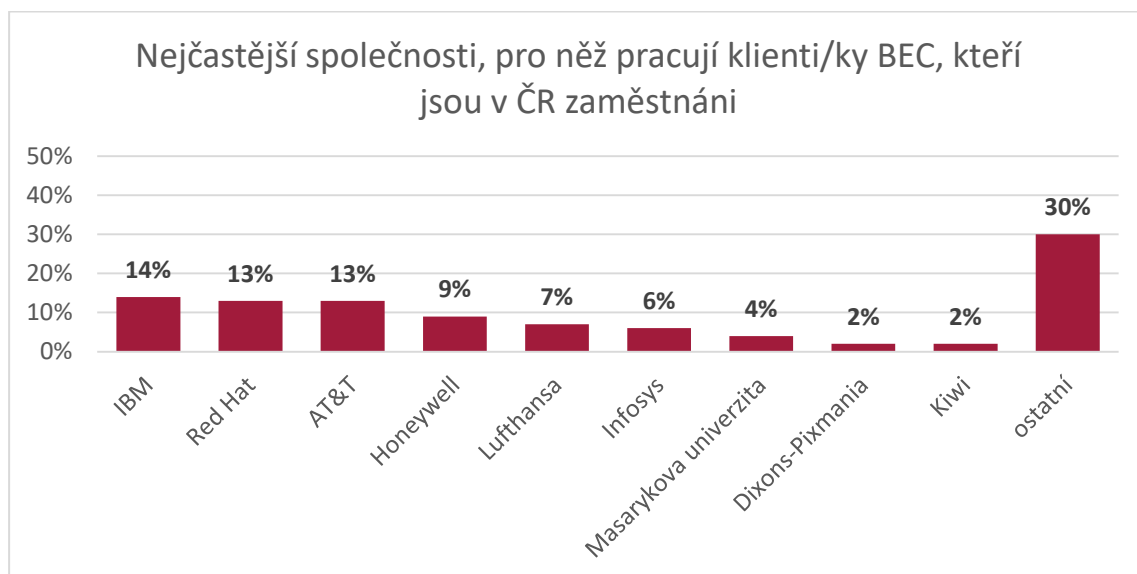
Tabulka 6 Nejpočetněji zastoupené „národnosti/státní příslušnosti“* u kontaktů/asistencí podle kontinentů³¹

	TOP1		TOP2		TOP3		Celkem z daného kontinentu
Evropa-EU	Rumunsko	17 %	Řecko	13 %	UK	12 %	42 % (n=1134)
Evropa-nonEU	Rusko	39 %	Ukrajina	13 %	Turecko	11 %	63 % (n=529)
Severní Amerika	USA	70 %	Kanada	20 %	Mexiko	9 %	99 % (n=686)
Jižní Amerika	Brazílie	70 %	Argentina	8 %	Kolumbie	14 %	92 % (n=296)
Asie	Indie	49 %	Čína	6 %	Japan	6 %	60 % (n=452)
Afrika	Egypt	29 %	Ghana	16 %	Tunisko	15 %	60 % (n=136)

Klienti a klienty, kteří jsou v ČR zaměstnáni a zároveň uvedli název svého zaměstnavatele (N=4368), nejčastěji pracovali v těchto společnostech: IBM (14 %), Red Hat (13 %), AT&T (13 %), Honeywell (9 %), Lufthansa InTouch (7 %), Infosys (6 %), Masarykova univerzita (4 %), Dixons-Pixmania (2 %) a Kiwi.com (2 %). Více než čtvrtinu (30 %) tvoří další zaměstnavatelé. V čase jsme pozorovali, že se toto složení i zastoupení dynamicky proměňuje.

³¹ Seznam zemí vychází z nejednoznačně definované proměnné – může se jednat jak o státní příslušnost, tak o národnost. Limitem je skutečnost, že kategorizace byla pracovníky pojata intuitivně.

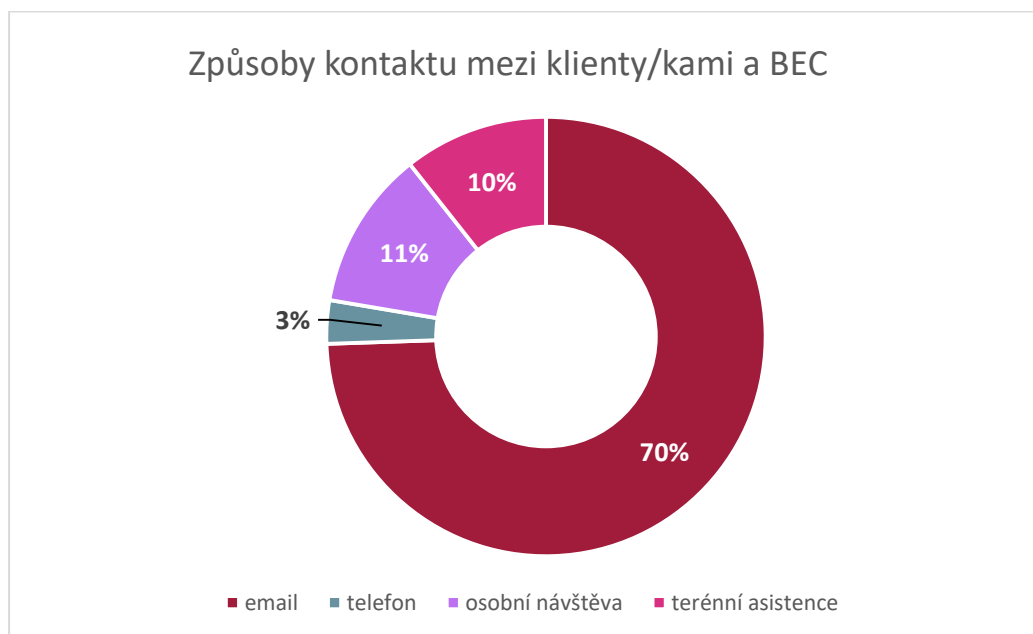
Graf 8 Nejčastější společnosti, pro něž pracují klienti/ky BEC, kteří jsou v ČR zaměstnáni

Zdroj: Zdroj: Databáze kontaktů/asistencí, BEC

Více než dvě třetiny klientů jsou s BEC nejčastěji v kontaktu emailem (70 %). Jiné formy kontaktů jsou méně časté. Přibližně desetina klientů přijde osobně (11 %) nebo je jim poskytnuta terénní asistence (10 %). 3 % využijí telefonický kontakt a zbylých 6 % jinou formu kontaktu.

Graf 9 Způsoby kontaktu mezi klienty/kami a BEC

Zdroj: Databáze kontaktů/asistencí, BEC

Klienti a klientky se na BEC nejčastěji obrací v záležitostech pobytu v ČR, daní, zdravotnictví a zdravotního pojištění, hledání zaměstnání, rodinných záležitostí, péče o děti, řidičských průkazů, školství, podnikání apod.

3.3 Shrnutí

Dát odpověď na otázku, jaký je rozsah vysoce kvalifikované migrace/expatriotů jednoznačně nelze. Problémem je skutečnost, že v praxi (a to mnohem širší, než je praxe BEC) je používáno označení expatriot nereflektovaně a splývá s vysoce kvalifikovanými cizinci. Je to dáno tím, že nikdo „z praxe“ neshromažďuje ani nedisponuje žádnými daty, aby posoudil, zdali má daný jedinec více charakteristiky expatriota nebo vysoce kvalifikovaného cizince. Evidentní je skutečnost, že se z hlediska místa výkonu práce vysoce kvalifikovaná migrace koncentruje do krajské metropole, ale životní horizont je mnohem širší a týká se celého kraje (např. bydlení). Brno je významným místem koncentrace vysoce kvalifikované migrace.

V rámci sekundárních analýz statistických dat jsme vyšli z předpokladu, že rámcovým vodítkem pro vymezení vysoce kvalifikovaných cizinců je informace ohledně vyššího dosaženého vzdělání a odborný profil cizinců (Eich-Krohm 2014).

Na konci června 2019 bylo ÚP celkem v Brně-městě registrováno 40 643 cizinců, přičemž 70 % z nich představovali cizinci ze zemí EU/EHP či Švýcarska. Přibližně čtvrtina cizinců pobývá mimo město – tedy do zaměstnání dojíždí.

Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání, které můžeme se značnými omezeními považovat za znak vysoce kvalifikované migrace (nevypovídá o kvalitě vzdělání, nemusí znamenat vysoce kvalifikované zaměstnání, není podmínkou pro některé odborné profese) platí, že ke konci roku 2017 více než dvě třetiny cizinců dosáhly vzdělání s maturitou a vyššího vzdělání (67 %, 23 187 osob). Čtvrtina registrovaných dosáhla vysokoškolského vzdělání magisterského/inženýrského nebo vyššího (25 %, 8 796 osob) a necelá desetina registrovaných cizinců absolvovala vysokoškolské bakalářské studium (8 %, 2 774 osob). K 30. 6. 2019 bylo registrováno ÚP v Brně-městě 40 643 pracujících cizinců, z nichž mělo vzdělání s maturitou a vyšší 25 465 osob – celkem 62,7 % ze všech. Pokud zohledníme vzdělání magisterské, inženýrské a vyšší, tak se jedná o 10 236 osob, a celkový podíl v registrované populaci činí přibližně čtvrtinu (25,2 %). Z hlediska vzdělání se tedy můžeme spokojit s informací, že se rozsah vysoce kvalifikované migrace může pohybovat kolem třetiny všech registrovaných osob.

Jinou perspektivu nabízí jedno z nejpoužívanějších definičních kritérií expatriotů – zaměstnání na pozici vyžadující vysokou odbornou kvalifikaci, tedy tři vybrané kategorie CZ-ISCO 1-3. Ke konci roku 2017 bylo registrováno 13 923 zákonodárců a řídících pracovníků, specialistů, technických a odborných pracovníků – tedy přibližně dvě pětiny (40,1 %).³² Více než čtyři pětiny pochází ze zemí EU (82 %, 11 396 osob), více než desetina cizinců ze zemí mimo EU povolení nepotřebuje (11 %, 1 561 osob) a zbylých 7 % tvoří cizinci s povolením (966 osob). Mužů jsou přibližně dvě třetiny (66 %) a žen přibližně třetina (34 %). Diskutabilní je téměř třípětinové zastoupení občanů Slovenska (59 %), kteří jsou fakticky v postavení cizinců, ale není na ně takto nahlíženo. O skutečných potřebách a situaci Slováků nám zcela chybí údaje. Zřejmý je nárůst počtu vysoce kvalifikovaných cizinců. Oproti situaci roku 2010 se jejich počet více než zdvojnásobil. V polovině roku 2019 bylo v Brně registrováno 10 744 cizinců-specialistů a 4 577 cizinců v kategorii technických a odborných pracovníků. Po sloučení obou kategorií získáme údaj 15 321 cizinců, jejichž podíl na celku činí 37,7 %. I při této kvantifikaci

se ale setkáváme se značnými limity – je zúženo výhradně na tři kategorie CZ-ISCO, ale vysoce kvalifikované migranty pravděpodobně zahrnují i kategorie další. Nejsou zde započtení rodinní příslušníci, kteří expatrioty doprovází. I přes značné limity týkajících se i vytváření statistických dat, se zdá, že můžeme hovořit o dvoupětinovém zastoupení vysoce kvalifikovaných cizinců v Brně.

Zkusme nyní tyto údaje zasadit do rámce vzorku klientů BEC. Jedná se o cizince, kteří se na BEC obrátili a využili nabídku z některých služeb. Je zřejmé, že se na BEC obrací lidé, kteří se nějakým způsobem zařadí pod label expatriotů a potřebují s něčím poradit či pomoci. Analyzovali jsme data organizace od roku 2010 do konce března 2018. Jednalo se o informace z registrační databáze BEC a z databáze klientů. Při zpracování jsme se potýkali s řadou potíží. Data, které BEC shromažďoval, nebyla primárně vytvářena pro statistické zpracování, ale pro okamžité potřeby organizace, proměňovalo jejich vymezení i obsah, kategorie byly používány nahodile (splývají např. národnost, státní příslušnost a geografické vymezení), formuláře obsahovaly nepovinné otázky, takže data nebyla úplná. Z analýzy registrační databáze BEC vyplynulo, že se za sledované období kumulativně zapsalo 4 674 uživatelů a uživatelek. „Typickým“ registrovaným klientem byl muž ze státu EU, ve věku kolem 30 let, svobodný, v roli zaměstnance, s plánem zůstat více než jeden roka a ve městě nakonec pobývajících více než tři roky, pracující v odvětví technologií, s žádnou či omezenou znalostí českého jazyka. Tento profil je zajímavý – poukazuje na skutečnost, že se na BEC obrací lidé, kteří v čase více nabývají charakteristik vysoce kvalifikované migrace a pravděpodobně se potýkají se s problémy v souvislosti s prolongací jejich pobytu. Co se týká počtu registrovaných, strmější nárůst je patrný od roku 2015, kdy se každý rok registrovalo zhruba 1000 osob, a konečný počet uživatelů se tak ustálil na 3 548 osob. Zajímavé je, že mnozí klienti se registrují již před příjezdem, v rámci příprav na cestu a „průzkumu“ místa, do něhož se vydávají.

Z databáze kontaktů/asistencí (tzv. Daily log) vyplývá, že od roku 2010 do konce března 2018 pomáhal BEC klientům a klientkám v 5 669 případech, a to v nejrozličnějších záležitostech. I při zpracovávání těchto dat jsme se setkali s obtížemi, např. u všech kontaktů/asistencí nebyly o daném klientovi sesbírány všechny údaje. „Typickým“ kontaktem v tomto případě byl klient z EU, který se nejčastěji na BEC obracel emailem. Počet klientů využívajících služeb BEC narůstal po založení BEC jen velmi pozvolna, byť nikoli tak pomalu jako počet registrovaných uživatelů webu. Za první dva roky působnosti, tj. 2010–2011, BEC eviduje 101 asistencí. Rok 2012 byl pro BEC z hlediska nárůstu počtu asistencí zásadní – za daný rok bylo evidováno 493 asistencí. Během let 2013–15 pak BEC eviduje využití služeb ve skoro 2 000 případech a od roku 2016 do konce března 2018 v dalších 3 119 případech. Lze předpokládat, že se zvyšujícím se počtem cizinců počet asistencí ze strany BEC dále poroste (limitem jsou kapacity BEC).

4 ANALÝZA POTŘEB KLIENTŮ BEC

Tato kapitola přináší výsledky několika výzkumných šetření, které mají společné zjišťování potřeb vysoce kvalifikovaných migrantů/expatriotů. Cílem analýzy potřeb bylo zjistit, jaké skutečné potřeby mají expatrioti žijící a pracující v Jihomoravském kraji a v Brně. Zaměřili jsme na ty, kteří vyhledávají a užívají služby Brno Expat Centre, ale také ty, kteří jejich služby neznají a ani nevyhledávají. Analýzu potřeb jsme zpracovávali jak kvantitativním, tak i kvantitativním přístupem. Zvolili jsme smíšený výzkumný design: nejdříve jsme provedli kvalitativní rozhovory a ohniskovou skupinu, následně statisticko-kvantitativní výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření a poté výsledky rozšířili o kvalitativní metody – polostrukturované rozhovory a fokusní skupiny. V rámci kvalitativního výzkumu jsme zajistili tři fokusní skupiny, jejichž témata navázaly na výsledky kvantitativní analýzy. Zaměřili jsme se na tři „atraktivní“ témata, která byla vybírána na základě spolupráce s BEC. Jednalo se o dostupnost služeb pro expatrioty, potřeby partnerek a partnerů expatriotů, kteří přichází do země společně, ale jejich potřeby se mohou zásadním způsobem lišit a profesní život v Brně, možnosti kariérního růstu a potenciálu pro založení podnikání. I když se zaměření jednotlivých skupin vymezila předem, tak se některá důležitá témata prolínala napříč všemi skupinami. Schémata kvalitativních rozhovorů se řídila metodologií analýzy potřeb, identifikovala problémy, s nimiž se expatrioti potýkají a vztahovala je k představě ideálu.

4.1 Kvantitativní přístup – dotazníkové šetření The Great Brno Expat Survey

Nejdříve přinášíme výsledky z online dotazníkového šetření s názvem The Great Brno Expat Survey.

4.1.1 Metodologie

Design dotazníkového šetření vznikl ve spolupráci s projektovým partnerem – Ústavem religionistiky FF MU a aplikačním garantem projektu. Dotazník byl vytvářen postupně a vzniklo několik jeho variant, které byly komentovány a pilotně ověřovány proto, aby byl dotazník pro respondenty srozumitelný a přehledný a vycházel z témat, která byla formulována v předchozích fázích projektu. Finální znění dotazníku bylo přeloženo do anglického jazyka. Hlavní kostra dotazníku se opírala o prvotní zjištění z již provedených kvalitativních rozhovorů a z fokusní skupiny provedené u aplikačního garanta. Zde byla vytyčena hlavní témata, která vytvořila osnovu dotazníku. Jednotlivá témata byla následně sycena konkrétními otázkami. V dotazníku se objevovaly jak uzavřené, tak otevřené otázky. Respondenti mohli vybírat z jedné anebo více možností, odpovídat prostřednictvím hodnotících škál anebo vlastními slovy. Dotazník byl rozdělen do několika tematických oblastí, které jsou zohledněny i při představování výsledků analýzy a tvoří tak názvy podkapitol. Obsahoval celkem 122 otázek, přičemž ne každý respondent odpovídal na všechny otázky.

Sběr dat probíhal mezi cizinci pocházejícími z jiného státu, než je Česká republika a majícími zkušenost s pobytem v Jihomoravském kraji a to v průběhu října a listopadu 2018, na dotazník

byl mezi cizinci šířen odkaz (hyperlink). Byl šířen různými informačními kanály – distribuce online dotazníku probíhala prostřednictvím kontaktů BEC, sociálních sítí, informačních letáků, osobními sítěmi respondentů, prostřednictvím zaměstnavatelů cizinců. Nejedná se tedy o reprezentativní výzkum – ten ani není možné provést, pokud nejsou známy charakteristiky základního vzorku. Do značné míry měl způsob výběru charakter ankety. Online dotazník byl vyplněn 1 013 respondenty.

Analýza dat proběhla ve statistickém programu IBM SPSS. Byla vytvořena datová matice, po vložení dat byla provedena logická kontrola dat a kontrola jejich konzistence. Následně byla provedena analýza dat I. a následně i II. stupně. Co se týká třídění dat druhého stupně, v rámci analýzy uvádíme taková zjištění, která se zakládají na prokazatelném statisticky významném vztahu mezi proměnnými (korelace). Získané výsledky byly převedeny do grafů a tabulek, které jsou představeny dále v textu.

Dotazníkové šetření *The Great Brno Expat Survey* bylo sestaveno tak, aby dokázalo respondenty rozčlenit do několika kategorií. V prvním případě šlo o kategorii, do níž spadali ti, kteří v minulosti plánovali v Jihomoravském kraji (JMK) žít/pracovat/bydlet, ale nakonec do Brna ani jiného jihomoravského města nedorazili. Do další kategorie spadali ti, kteří do JMK teprve plánují dorazit a zároveň nikdy v minulosti v JMK nežili/nepracovali/nebydleli. Lidé, kteří spadali do těchto dvou kategorií, byli v úvodním filtru označeni a byla pro ně vypracována originální cesta dotazníkem. Největší skupinou respondentů byli ti, kteří v JMK v minulosti žili/pracovali/bydleli déle než dva měsíce, ale už zde nežijí/nepracují/nebydlí spolu s těmi, kteří v současnosti v JMK žijí/pracují/bydlí déle než dva měsíce. Bylo jich celkem 957. V této části se věnujeme právě této skupině, která má reálné zkušenosti s pobýváním v JMK³³. Respondenti z této kategorie rovněž vyplňovali celý dotazník. Proto je možné jej kompletně vyhodnotit.

Podle tohoto vzorku je „typickým“ respondentem:

- muž ve věku 31–35 let
- vysokoškolák hovořící anglicky
- neznalý českého jazyka nebo jen s jeho nepatrnou znalostí
- pocházející ze země EU
- účastník některého z kurzů češtiny
- považujícího se za expatriota
- v současné chvíli zaměstnaného v soukromé firmě
- zaměstnaného v současném zaměstnání déle než tři roky
- pracujícího více než 40 hodin týdně
- vývojář softwaru a hardwaru
- pracující v IBM nebo na Masarykově univerzitě

---

³³ V případě těch, kteří v JMK pobývali, ale už zde nejsou, se nejedná o žádnou „dávnu zkušenost“. Nejstarší zkušenost je – podle odpovědi na otázku kdy jste opustili Brno – z roku 2012. Vzhledem k tomu, že jde o zkušenost relativně čerstvou, jsou odpovědi od těchto respondentů relevantní i pro současnost.

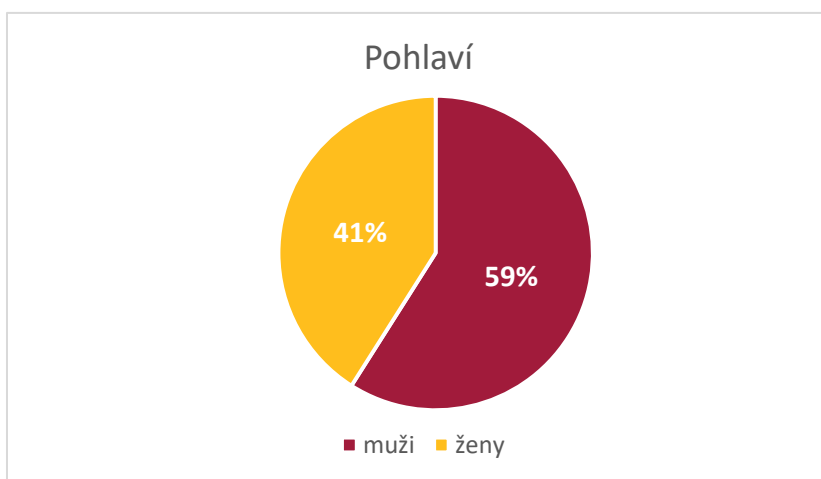
- nepodnikající a bez zájmu o vlastní podnikání
- s čistým měsíčním příjmem v rozmezí 30 001 – 40 000 Kč, s nímž je víceméně spokojen

4.1.2 Základní charakteristiky respondentů

4.1.2.1 Základní socio-demografické charakteristiky respondentů

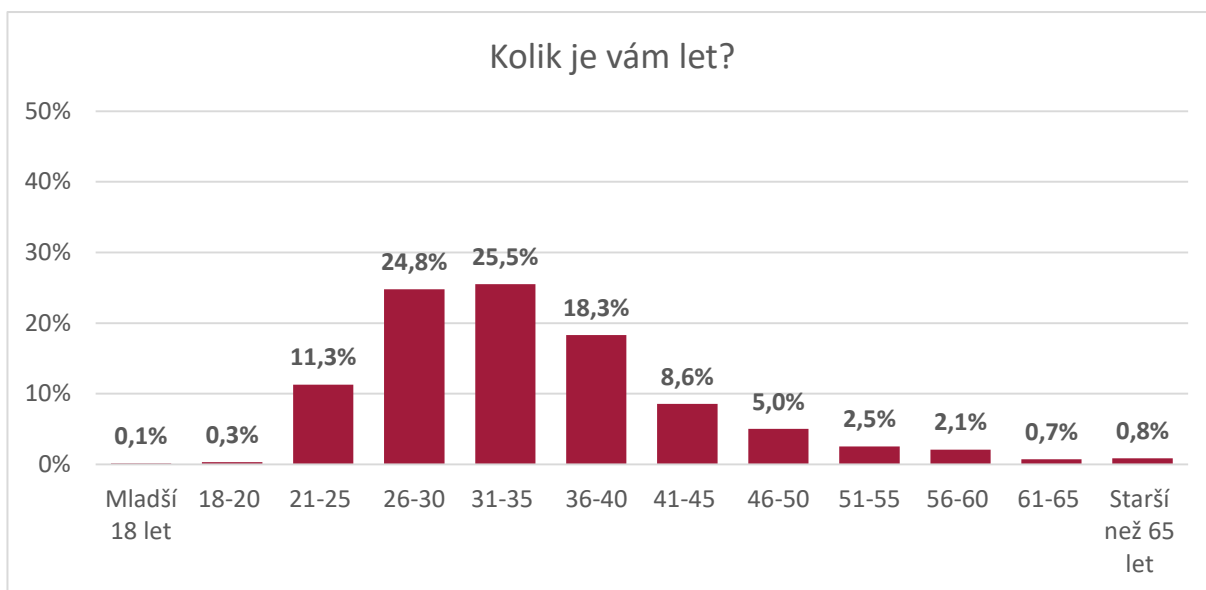
Na otázku zjišťující pohlaví respondentů odpovědělo 957 dotázaných. V souboru převažují muži nad ženami, mužů na danou otázku odpovědělo 561 (59 %) a žen 392 (41 %).

Graf 10 Pohlaví

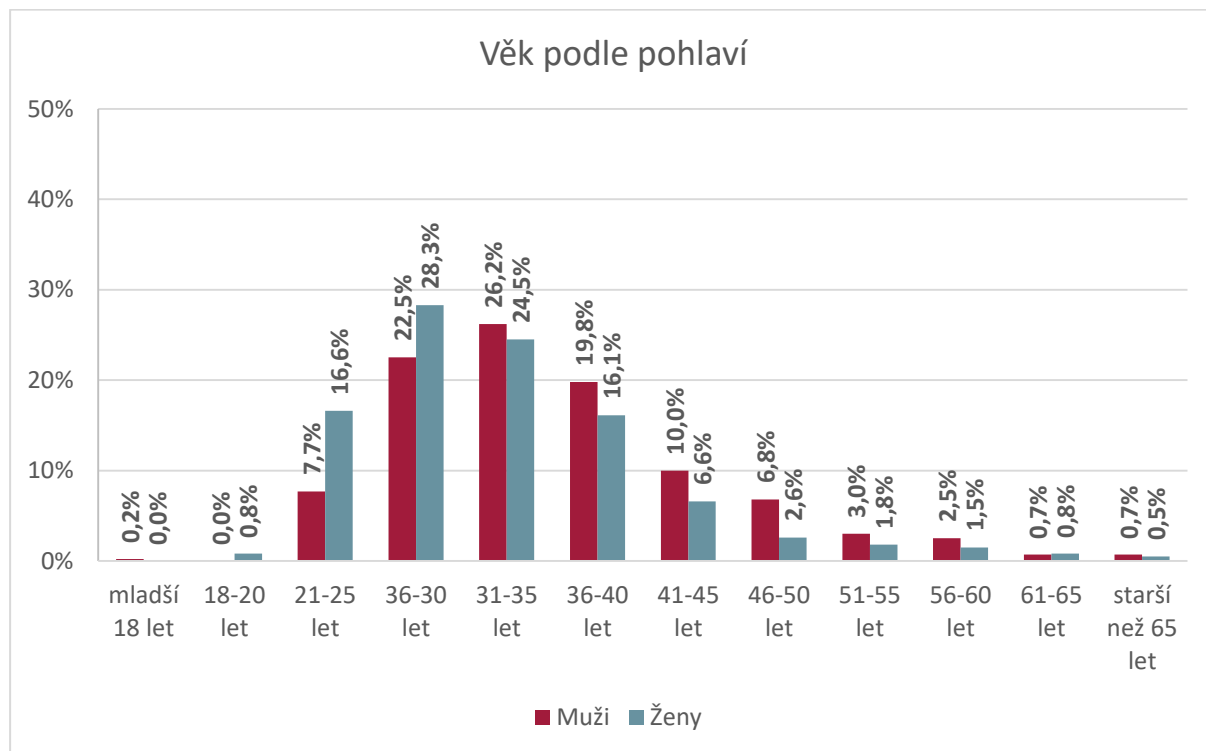
Na otázku týkající se věku zareagovalo 957 respondentů. Co se týče věkové struktury, je z následujícího grafu patrné, že výběrový soubor je relativně mladý. Více než dvě třetiny respondentů (69 %) mají 26 až 40 let. Se zvyšujícím i snižujícím se věkem čísla klesají až k zanedbatelným hodnotám. Nejčastěji zastoupené byly tři věkové kategorie: 31–35 let (25,5 %), 26–30 let (24,8 %) a 36–40 let (18,3 %).

Graf 11 Věk

Ženy respondentky jsou v souboru mladšího věku oproti mužům. Největší rozdíl je ve věkové kategorii 21–25 let (ženy 16,6 %; muži 7,7 %). Přelom nastává od třicátého roku, kdy začínají převažovat v našem souboru muži.

Graf 12 Věk podle pohlaví

Z hlediska nejvyššího dosaženého ve vzorku převažují vysokoškolsky vzdělaní lidé. Bakalářské až doktorské úrovně dosáhlo 88 % respondentů. Celkově na otázku ohledně vzdělání odpovědělo 957 respondentů.

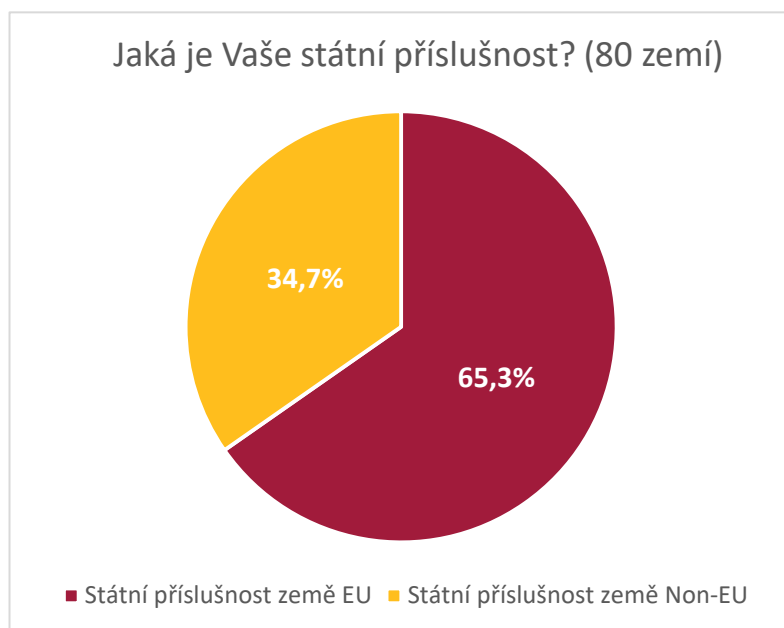
Graf 13 Nejvyšší dosažené vzdělání

4.1.2.2 Státní příslušnost

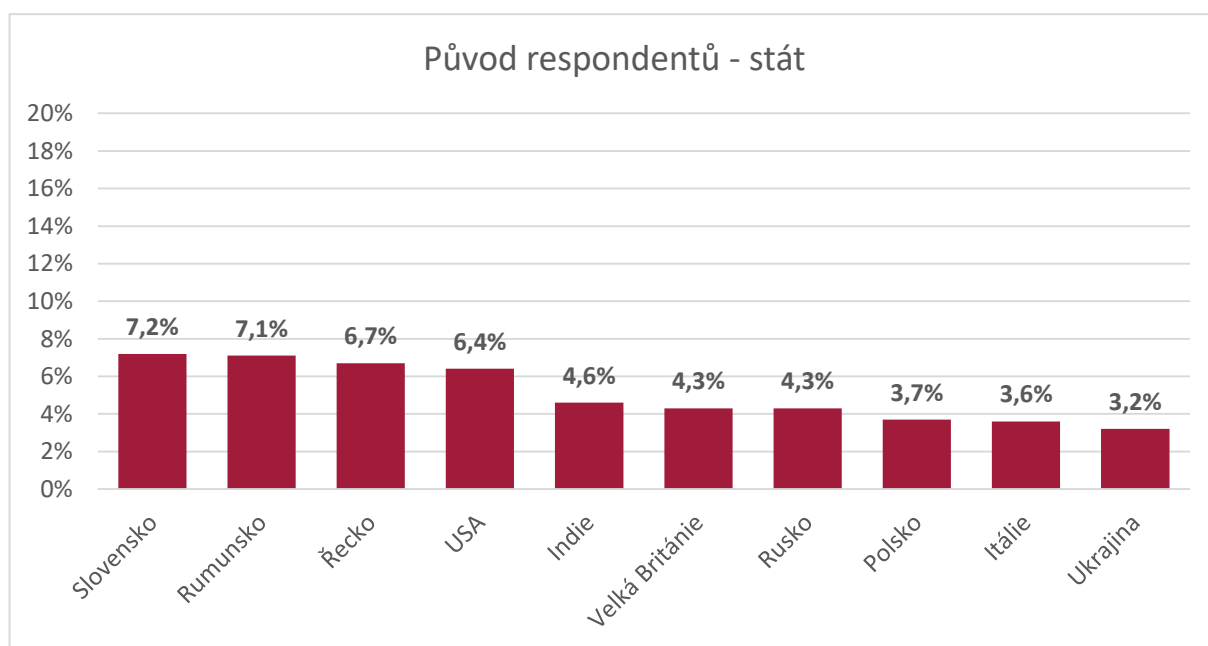
Na otázku ohledně státní příslušnosti odpovědělo 943 dotázaných. Respondenti celkem pocházeli z 84 zemí. Téměř tři pětiny (56,7 %) uvedly, že pochází ze státu Evropské unie, více než dvě pětiny, že pochází mimo EU (43,3 %).

Graf 14 Státní příslušnost

Nejčastěji uváděnou zemí původu respondentů bylo sousední Slovensko (7,2 %), za nímž se hned umístilo Rumunsko (7,1 %), Řecko (6,7 %) a USA (6,4 %). Na pátém místě se z mimo evropských zemí umístila Indie s téměř pěti procenty (4,6 %). V první desítce státních příslušností nalézáme dále Velkou Británii (4,3 %), Rusko (4,3 %), Polsko (3,7 %), Itálii (3,6 %) a Ukrajinu (3,2 %). Na otázku odpovědělo 943 respondentů.

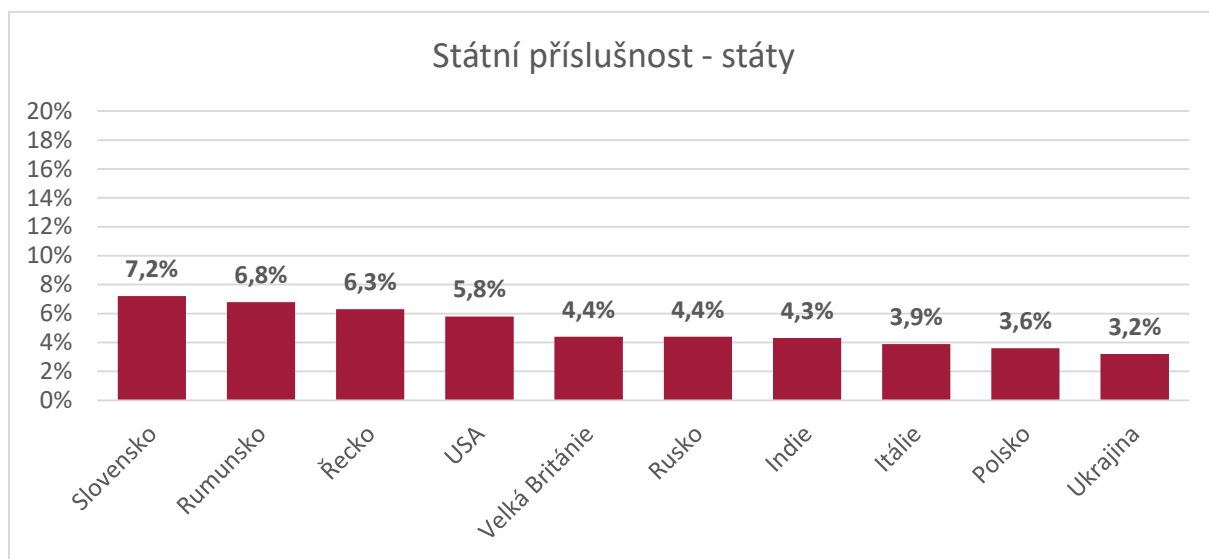
Graf 15 Nejčastější země původu

Podobně jako u země původu uváděli respondenti v téměř dvou třetinách případů (z celkových 886), že stát jejich státní příslušnosti leží v Evropské unii (65,3 %). Více než třetina respondentů uvedla státní příslušnost státu nalézajícího se mimo EU (34,7 %).

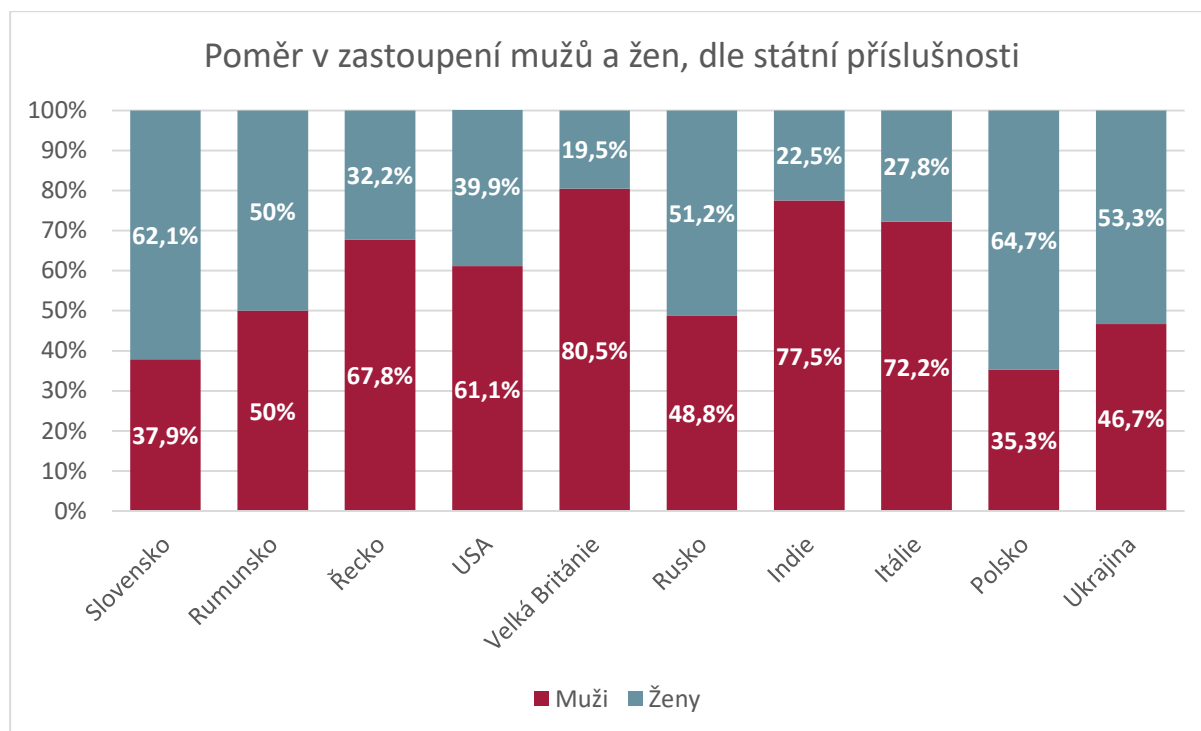
Nejčastější státní příslušnost víceméně (rozhodně ale ne absolutně) kopírovala rozložení zemí původu. Na prvních třech místech nejčastější státní příslušnosti nalézáme Slovensko (7,2 %), Rumunsko (6,8 %), Řecko (6,3 %), USA (5,8 %), Velkou Británii (4,4 %), Rusko (4,4 %), Indii (4,3 %), Itálii (3,9 %), Polsko (3,6 %) a Ukrajinu (3,2 %). Polovinu ze zemí v první desítce opět tvoří země Evropské unie. Na otázku odpovídalo 935 respondentů.

Graf 16 Nejčastější státní příslušnost

Mezi respondenty ze Slovenska jsou více než ze dvou pětín zastoupeny ženy (62,1 %). Mezi respondenty s rumunským občanstvím je mužů i žen stejný podíl (50 %). Mezi respondenty s řeckým občanstvím převažují v souboru muži (67,8 %) nad ženami (32,2 %). Obdobné rozložení nalézáme i mezi respondenty s občanstvím USA (muži 61,1 %; ženy 39,9 %). Nejvíce feminizovaná je vysoce kvalifikovaná migrace mezi Slováky a Poláky.

Graf 17 Poměr zastoupení mužů a žen podle státní příslušnosti

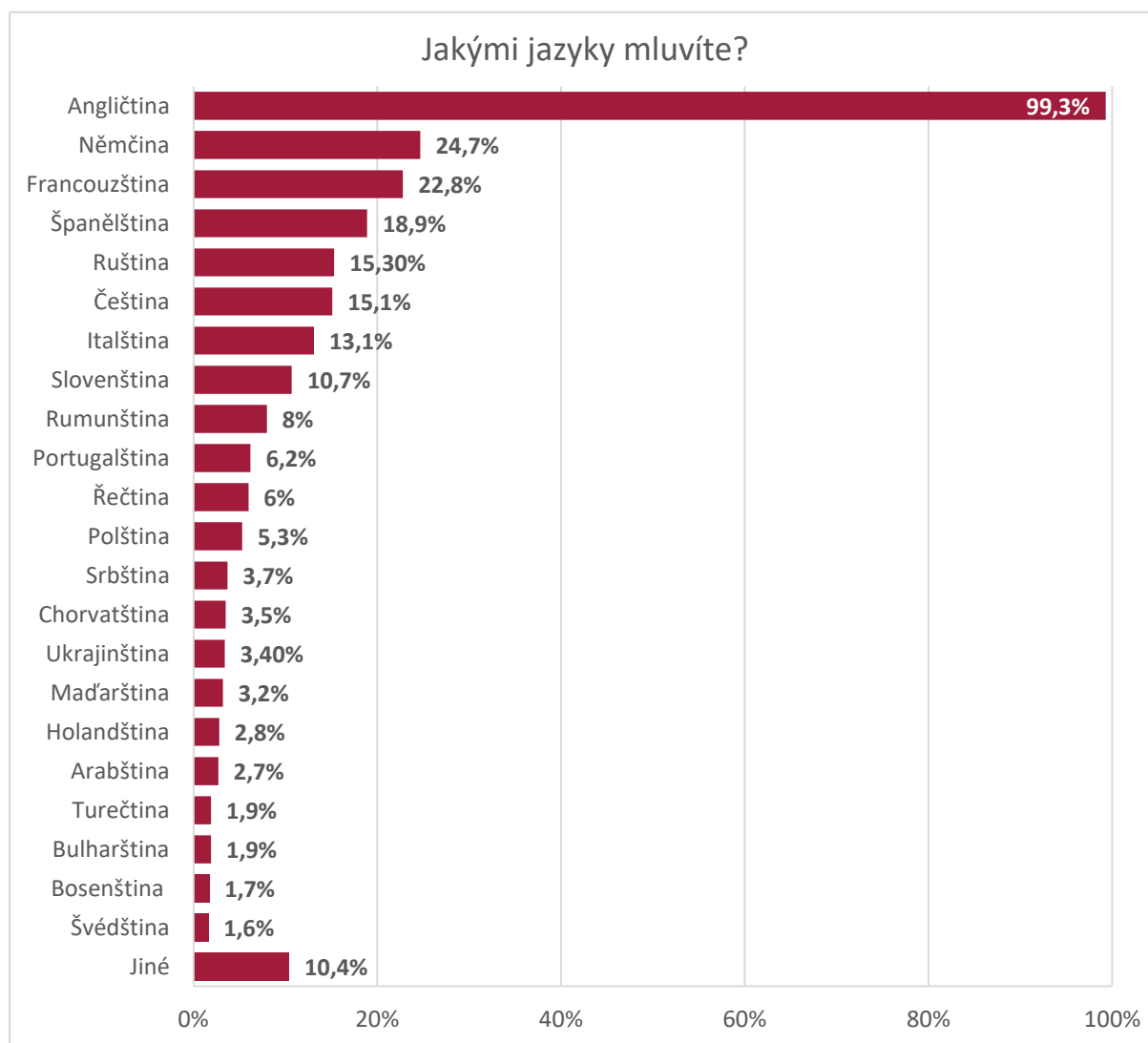

4.1.2.3 Jazyková vybavenost a integrace

Z hlediska jazykové vybavenosti byla u respondentů na prvním místě angličtina, kterou až na naprosté výjimky hovořili všichni respondenti (99,3 %). Vedle anglického jazyka se objevuje i znalost dalších evropských jazyků, jimiž hovoří přibližně pětina dotázaných: němčina (24,7 %), francouzština (22,8 %) a španělština (18,9 %). Více než desetina respondentů uvedla, že hovoří rusky (15,3 %), česky (15,1 %), italsky (13,1 %) a slovensky (10,7 %). Ve výčtu jazyků nalézáme celou řadu dalších méně zastoupených (např. rumunština, portugalská, řečtina, polština, srbština, chorvatština, ukrajinština aj.; do kategorie „jiné“ se zařadily jazyky zastoupené méně než jedním procentem v celém souboru – albánština, makedonština, berberština, arménština, katalánština, norština, hebrejščina, baskičtina, irština, dánština, esperanto, japonština, hindština, čínština, korejština, malajština, lotyština, litevština, perština, svahilština, vietnamština, běloruština, černohorština, kantonština, afrikánština, slovinština, finština, nepálština, azerbajdžánština. Na otázku odpovědělo 957 respondentů.

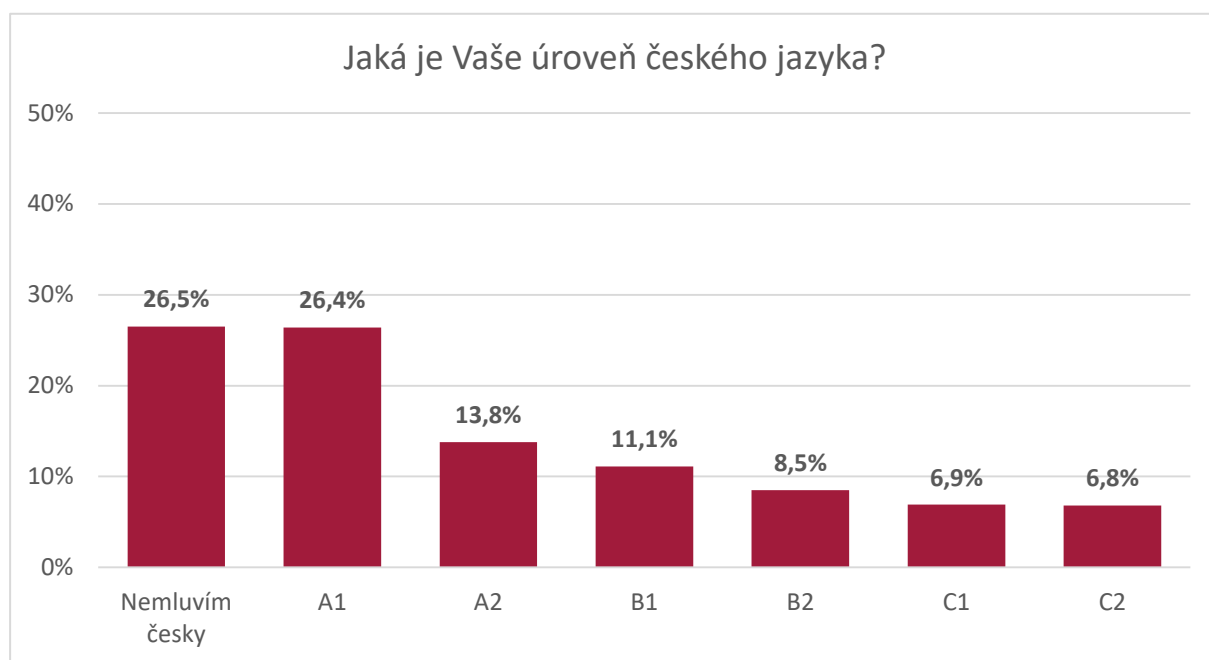

Graf 18 Znalost jazyka

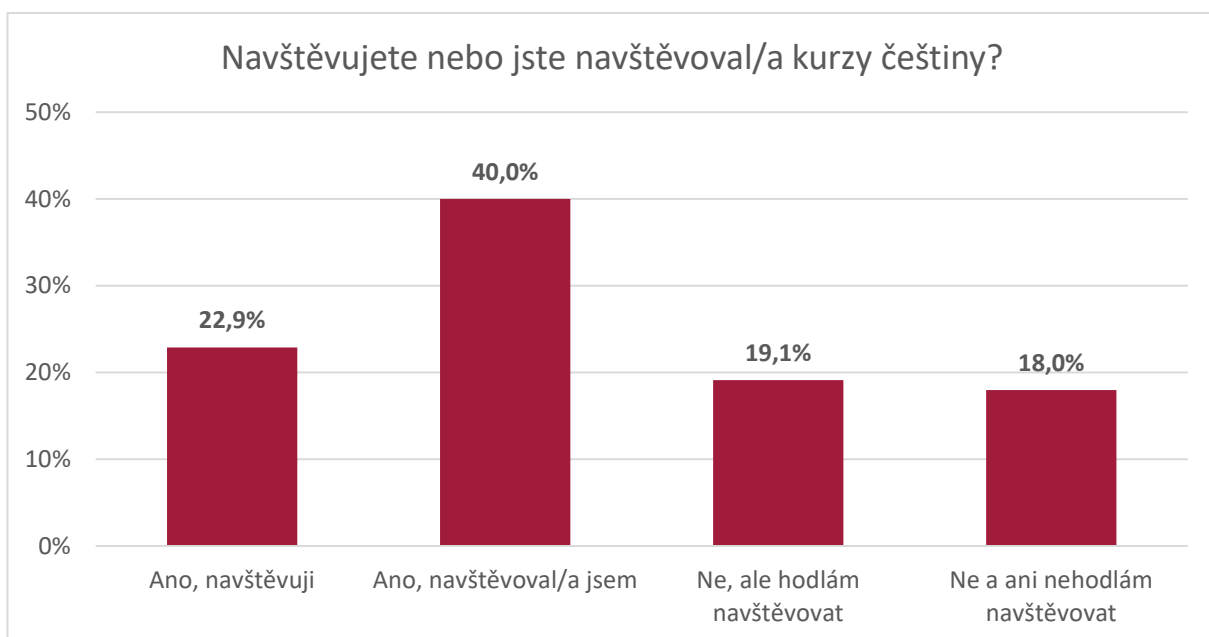
Více než polovina respondentů (52,9 %) z celkového počtu 957 uvedla, že český nezvládá vůbec anebo jen velmi málo (úroveň A1) – více než čtvrtina jazyk neovládá vůbec (26,6 %). Na úrovni A2 hovoří 13,8 % respondentů, na úrovni B1 11,1 % respondentů, na úrovni B2 8,5 % respondentů, na úrovni C1 6,9 % respondentů a na úrovni C2 6,8 % respondentů.

Graf 19 Úroveň zvládnutí českého jazyka

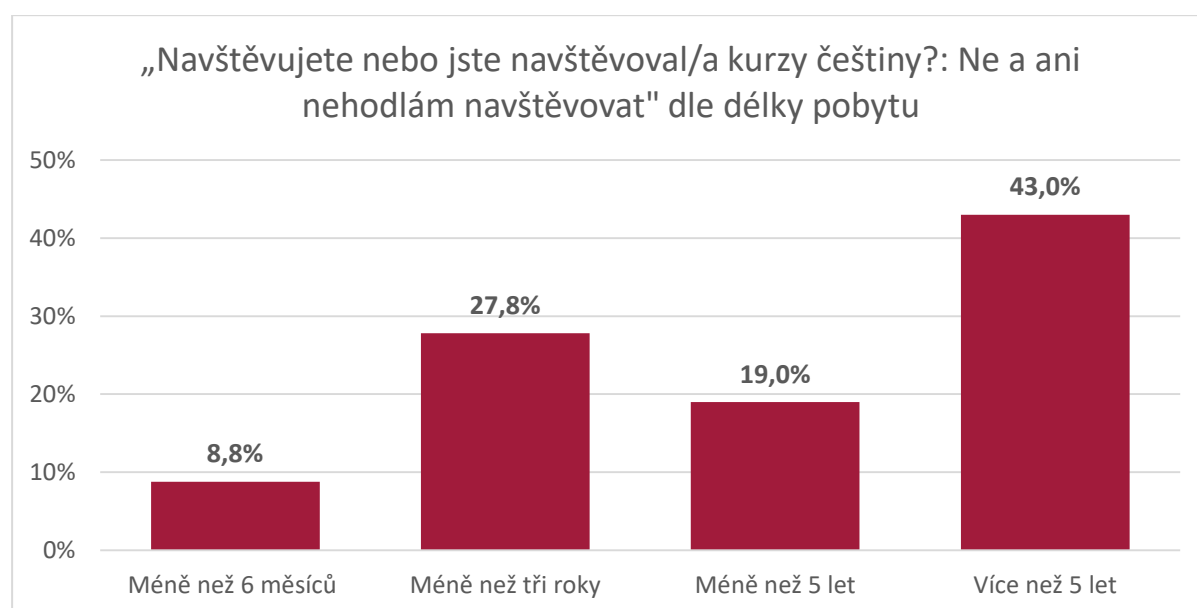
Více než tři pětiny dotázaných (62,9 %) uvedly, že navštěvují nebo v minulosti navštěvovali kurz českého jazyka. Přibližně pětina (19,1 %) dotázaných v minulosti kurz češtiny nenavštěvovala, ale v budoucnu kurz češtiny navštěvovat plánuje. Méně než pětina dotázaných (18 %) nikdy kurz nenavštěvovala ani v ho budoucnu nehodlá navštěvovat. Na otázku odpovědělo 957 respondentů.

Graf 20 Navštěvování kurzů češtiny

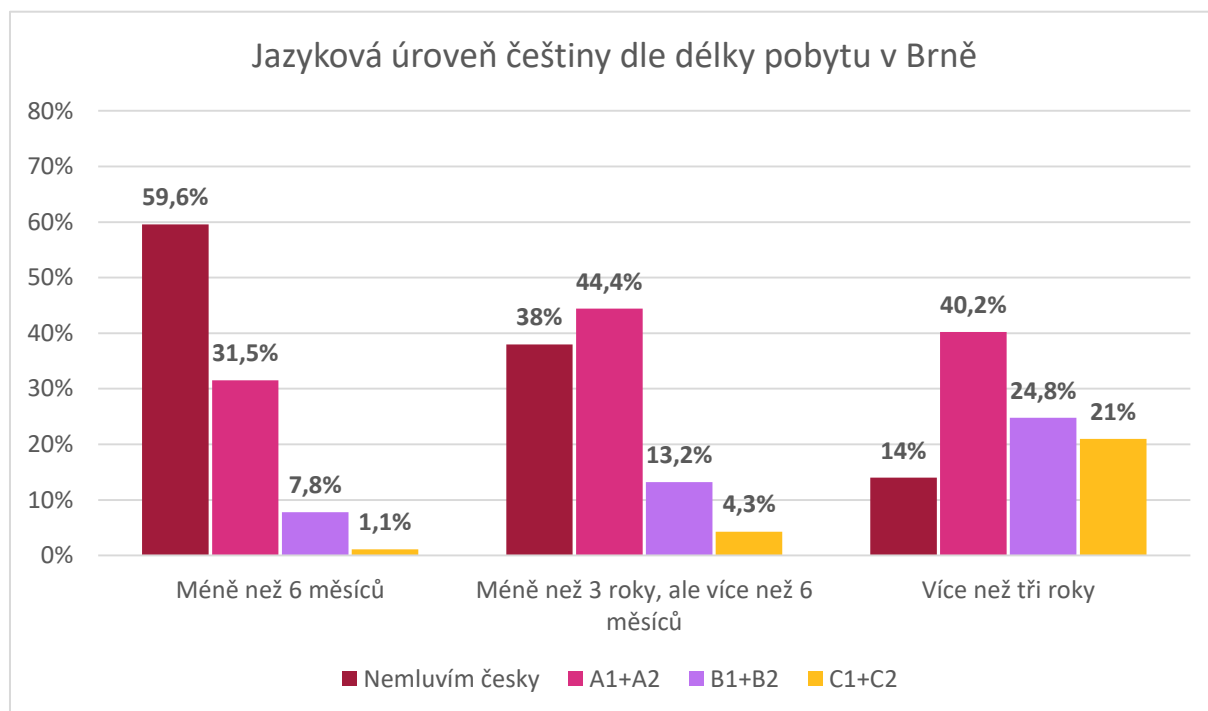
Mezi těmi, kteří odpověděli, že v minulosti kurzy češtiny nenavštěvovali a ani je nehodlají navštěvovat v budoucnu (celkem 158 odpovědí), převažovali respondenti, kteří jsou v Brně déle než 5 let (43 %). Více než třetina (38 %) dotázaných odpověděla, že neví, jak dlouho chce v Brně zůstat. Naopak více než čtvrtina těch, kteří kurzy češtiny nechtějí navštěvovat, by v Brně chtěla zůstat trvale (26,6 %). Současně se méně než dvě třetiny (65,1 %) vyjádřily, že nezažívají jazykové bariéry v každodenní komunikaci. Více než tři pětiny (62,2 %) respondentů se nesetkaly s žádnými jazykovými bariérami v zaměstnání, na úřadech, či ve zdravotnických institucích. Kurzy češtiny nenavštěvovali a nehodlají v budoucnu navštěvovat převážně ti, kteří se spíše dorozumí a ti, kteří jsou v Brně již delší dobu.

Graf 21 Nenavštěvování kurzů češtiny dle délky pobytu

Z analýzy vyplývá, že se u dotázaných, kteří žijí v Brně delší dobu, úroveň češtiny zvyšuje. Je to patrné z následujícího grafu ve sloupci s odpověďmi „nemluvím česky“, kde v kategorii méně než 6 měsíců dosahuje hodnota sloupce 59,6 %. Postupem času však tento sloupec klesá až na 14 % u respondentů, kteří v Brně žijí déle než tři roky. U respondentů, kteří v Brně tráví delší čas, se zvyšuje také úroveň jazyka B1, B2 a také C1, C2 (pobyt méně než 6 měsíců – je úroveň B1+B2 7,8 %; pobyt více než 3 roky – je úroveň B1+B2 24,8 %; pobyt méně než 6 měsíců – je úroveň C1+C2 1,1 %; pobyt více než 3 roky – je úroveň C1+C2 21 %).

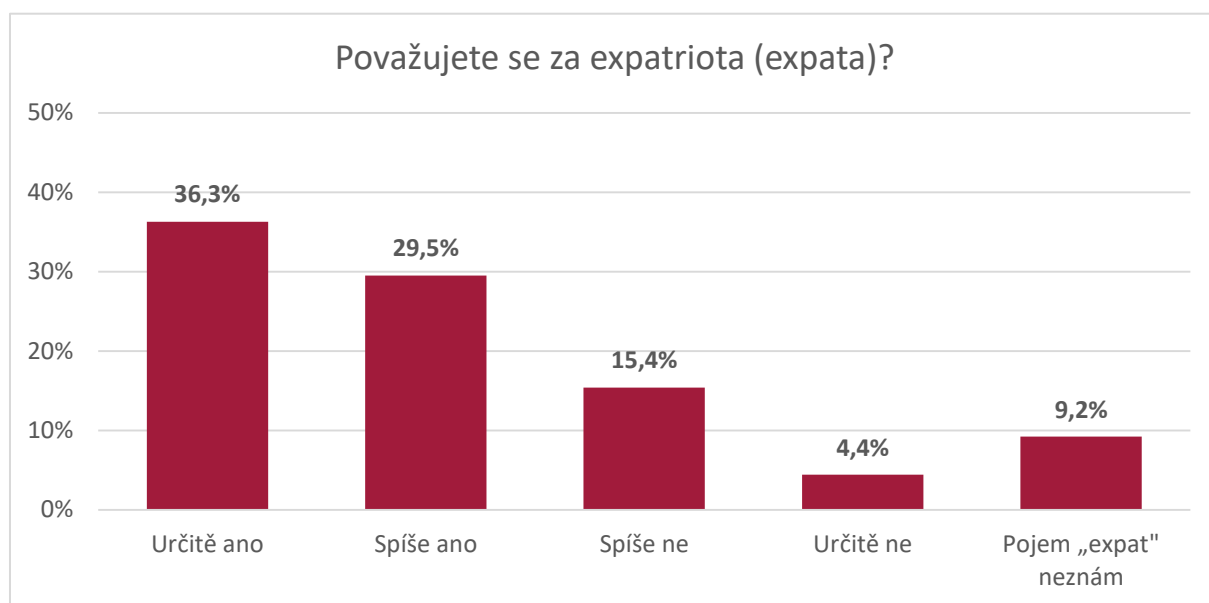
Graf 22 Úroveň češtiny v souvislosti s délkou pobytu

4.1.2.4 Identita „expatriota“

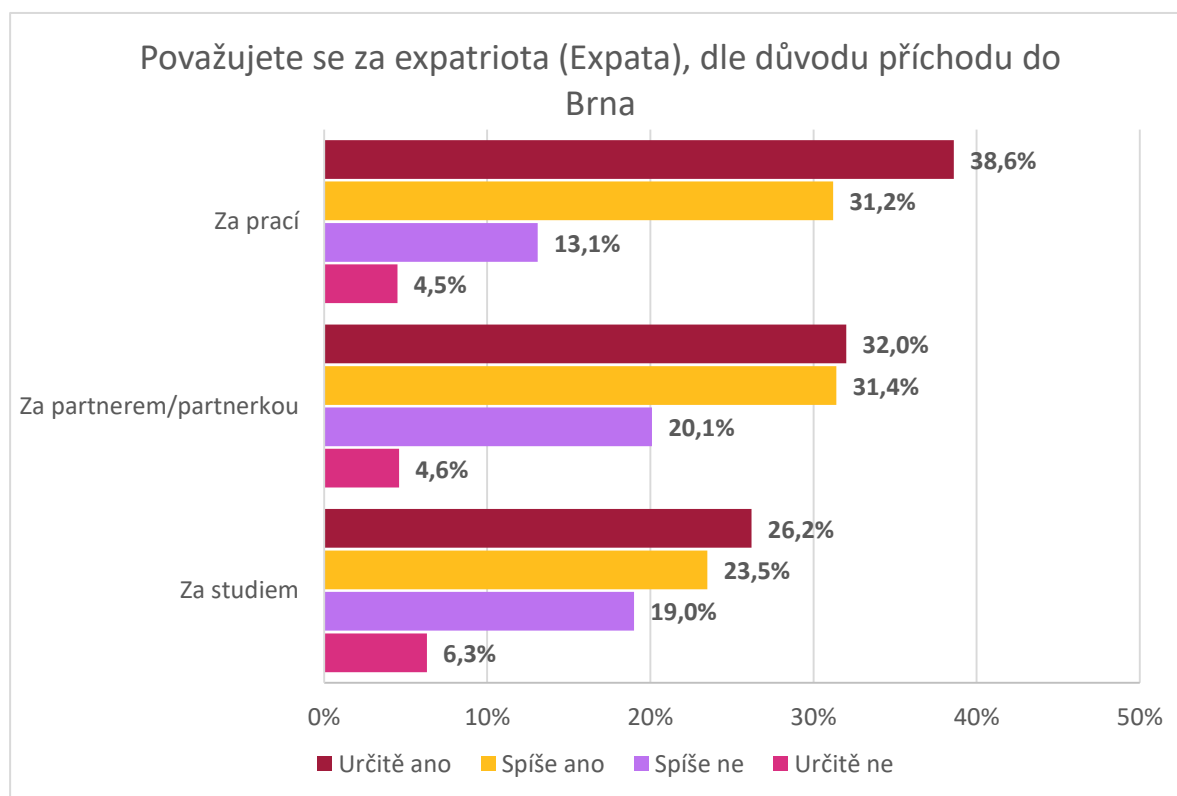
V souboru čítajícím 957 respondentů byl termín expatriot, zkráceně „expat“ poměrně známý. Na otázku, zda se samotní respondenti považují za expatrioty, odpověděly téměř dvě třetiny dotázaných (66 %), že ano. Zcela se s tímto statutem ztotožnila více než třetina dotázaných (36,3 %) a spíše další více než čtvrtina (29,5 %). Více než desetina respondentů se s termínem neztotožnila (15,4 %) a 4,4 % se s ním vůbec neztotožňuje. Zajímavé je, že pojem expat neznala téměř desetina (9 %) dotázaných. Tyto údaje je obtížné více interpretovat. Poukazují na skutečnost, že pojetí vlastního „expatriotství“ může být různé. Nikde rovněž není řečeno, co vše se může za přihlášení se k tomuto statusu skrývat a jaké významy toto označení mezi respondenty nabývá.

Graf 23 Pojetí kategorie „Expat“

Jak respondenti odpovídali na otázku, zda se považují za expatriota, podle důvodu jejich příchodu do Brna? Odpovědi „určitě se považují za expata“ byly častější mezi těmi, kteří přišli do Brna za zaměstnáním (38,6 %). Naopak odpovědi, že se za expata respondenti spíše nepovažují, byly častější mezi těmi, kteří přišli do Brna za partnerem nebo partnerkou (20,1 %), nebo za studiem (19 %).

Graf 24 Pojetí kategorie „Expat“, dle důvodu příchodu do Brna

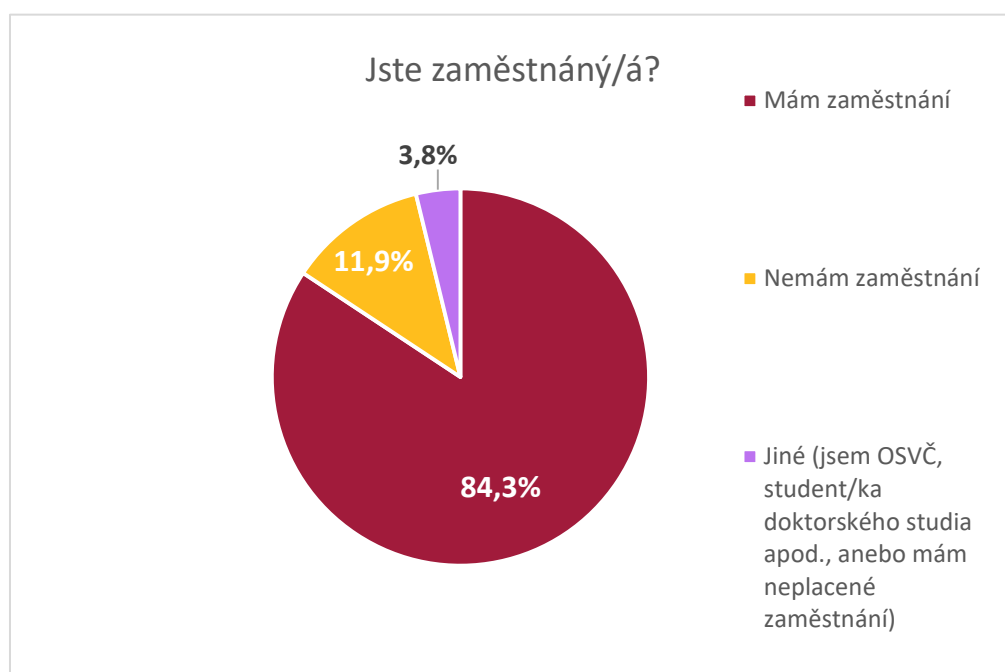

Na odpovědi, zdali se respondenti považují za expatriota, neměla vliv délka pobytu v Brně, ani výhled délky pobytu do budoucna. Vliv nemělo ani pohlaví respondentů. Naopak se ukázalo, že mezi těmi, kteří se spíše nepovažovali za expata, byli častěji zastoupeni respondenti se slovenským občanstvím. Mezi těmi, kteří odpověděli, že mají slovenské občanství, se za expata spíše nepovažovala téměř třetina (31,3 %) a určitě se za expata nepovažovala více než desetina (10,4 %) respondentů. Mezi dalšími státními příslušnostmi se v analýze neukázal větší statistický rozdíl.

4.1.2.5 Působení na trhu práce a zaměstnanost

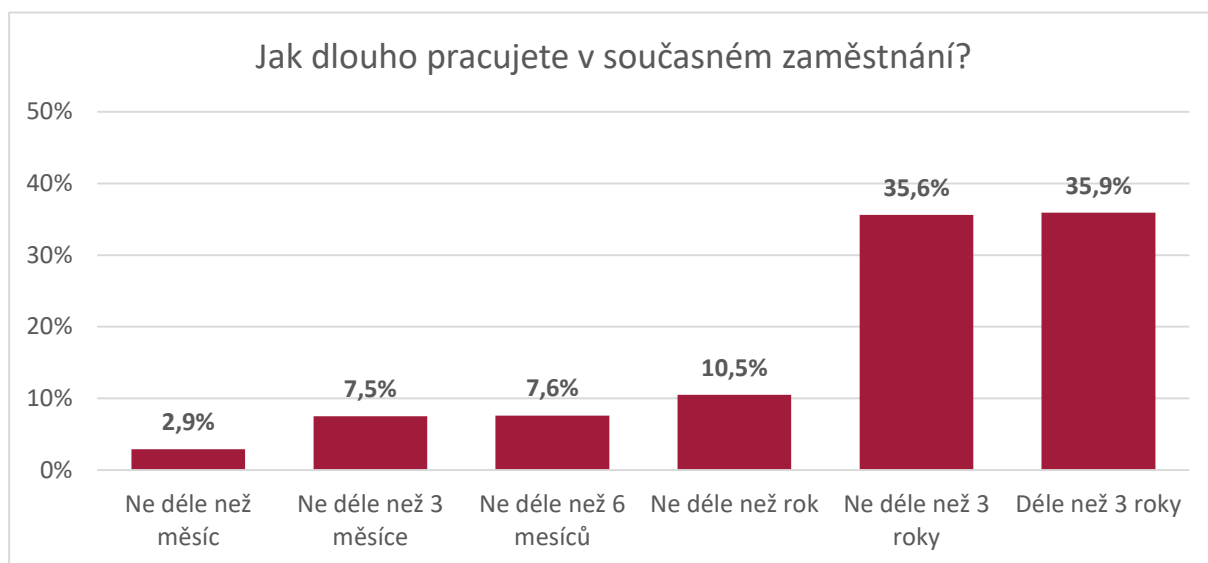
Téměř 85 % respondentů z celkem 955 odpovědělo, že jsou v současné době zaměstnáni. Více než desetina dotazovaných (12 %) uvedla, že v současné době zaměstnání nemá. Téměř 4 % potom mají jiný status – jsou studenty, mají neplacené zaměstnání nebo jsou osobami samostatně výdělečně činnými.

Graf 25 Zaměstnanost

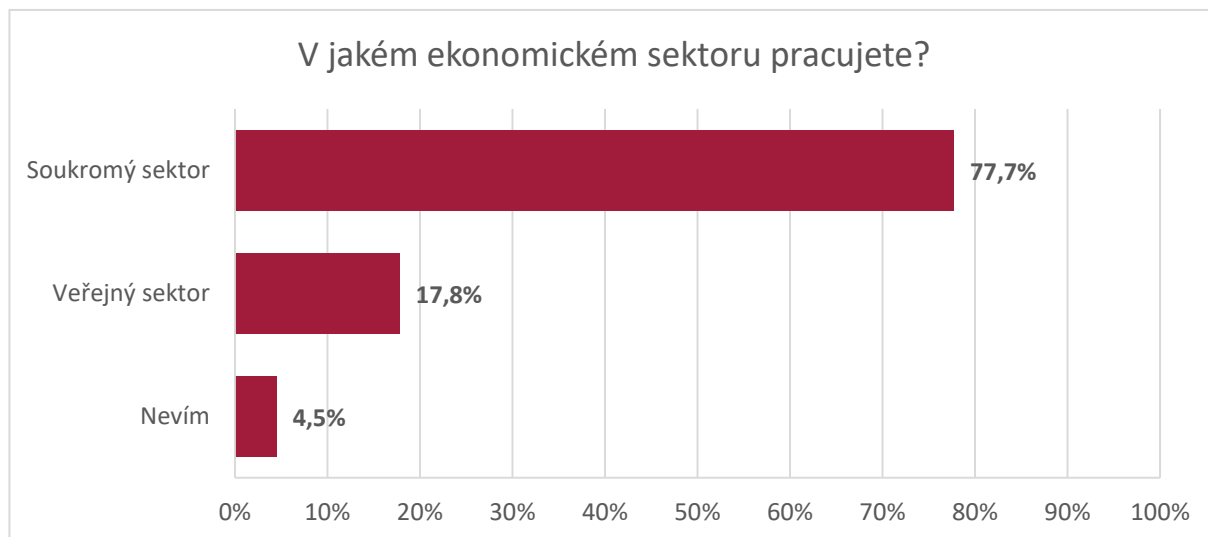
Hraniční doba zaměstnání respondentů (837 odpovědí) byla tři roky. Přibližně třetina (35,6 %) dotázaných odpověděla, že v současném zaměstnání pracuje kratší dobu než tři roky. Druhá více než třetina dotázaných odpověděla (35,9 %), že pracuje déle než tři roky. Poslední více než čtvrtina respondentů (28,5 %) v současném zaměstnání pracuje dobu kratší než jeden rok.

Graf 26 Délka současného zaměstnání

Téměř čtyři pětiny z 837 dotázaných osob (77,5 %) pracovaly v soukromém sektoru. Ve veřejném sektoru byla zaměstnána téměř pětina respondentů (17,8 %). Na otázku nedokázalo odpovědět 4,5 % respondentů.

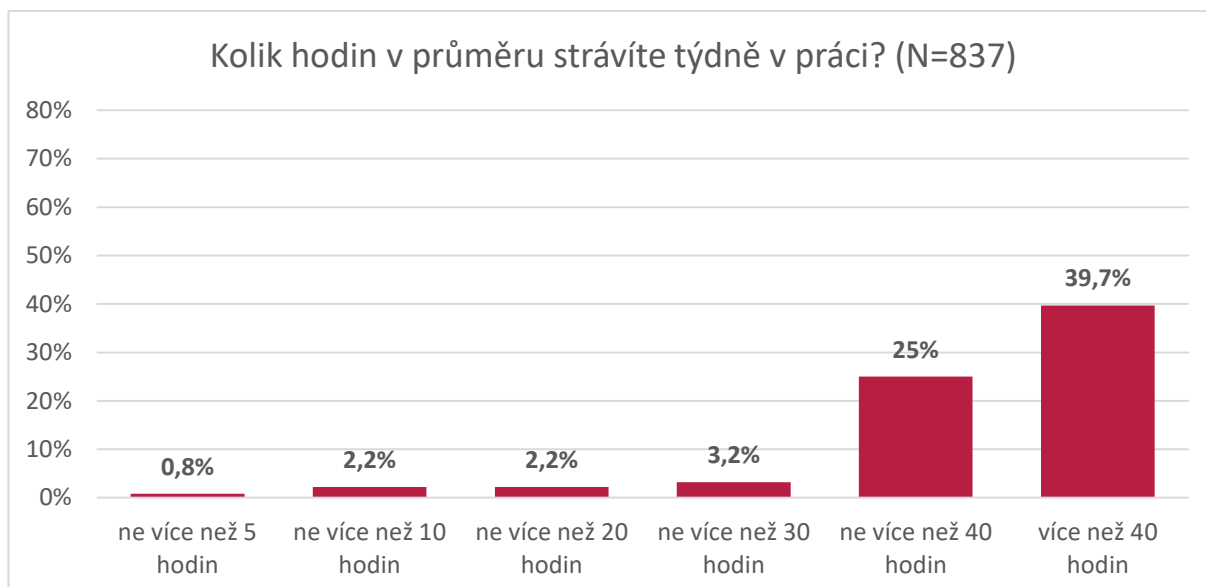
Graf 27 Ekonomický sektor

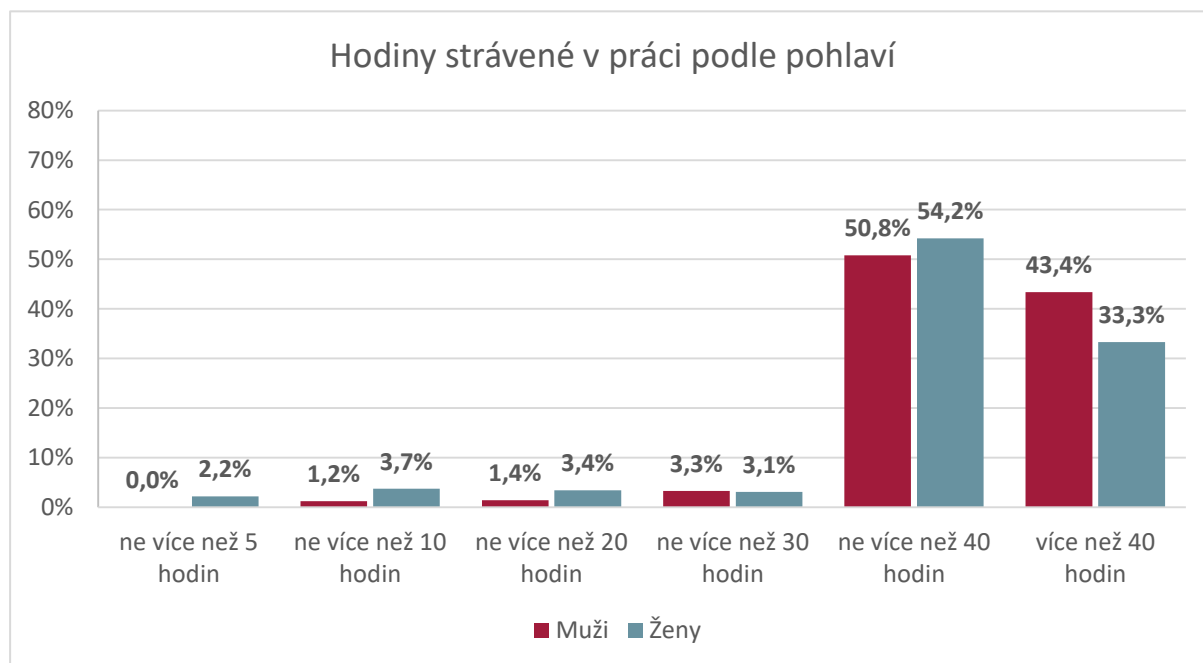
Co se týká doby strávené v zaměstnání, ne více než 40 hodin týdně pracuje čtvrtina dotazovaných (25 %). Více než 40 hodin týdně pracují téměř dvě pětiny respondentů (40 %) a méně, než třicet hodin pracuje v součtu pouze 8,4 %.

Graf 28 Počet hodin strávených v zaměstnání

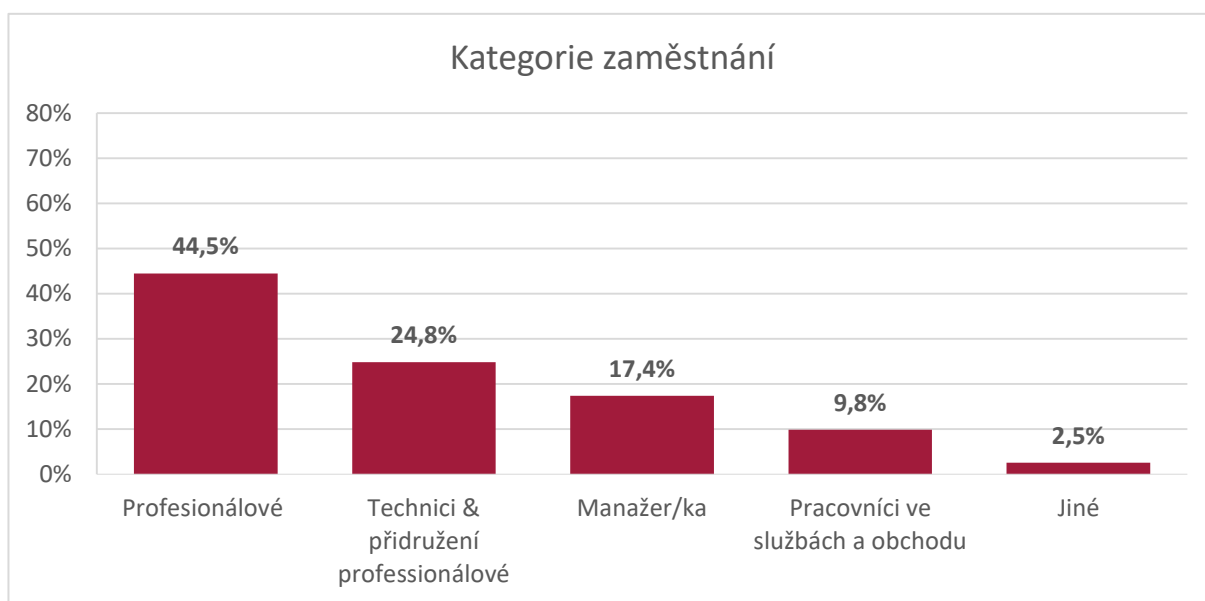
Z analýzy vyplynulo, že existují rozdíly v počtu hodin strávených v zaměstnání mezi muži a ženami. Muži častěji pracovali více hodin (44,4 %) ve srovnání se ženami (33,3 %).

Graf 29 Počet hodin strávených v zaměstnání podle pohlaví

K zaměstnanecké pozici „profesionálové“³⁴, se přihlásily více než dvě pětiny respondentů (45 %). Přibližně čtvrtina dotázaných (24,8 %) se označilo za techniky a přidružené profesionály, téměř pětina (17,4 %) za manažery nebo manažerky. Téměř desetina respondentů (9,8 %) se zařadila mezi pracovníky a pracovníce ve službách a obchodu (9,8 %). Na otázku odpovídalo 875 respondentů.

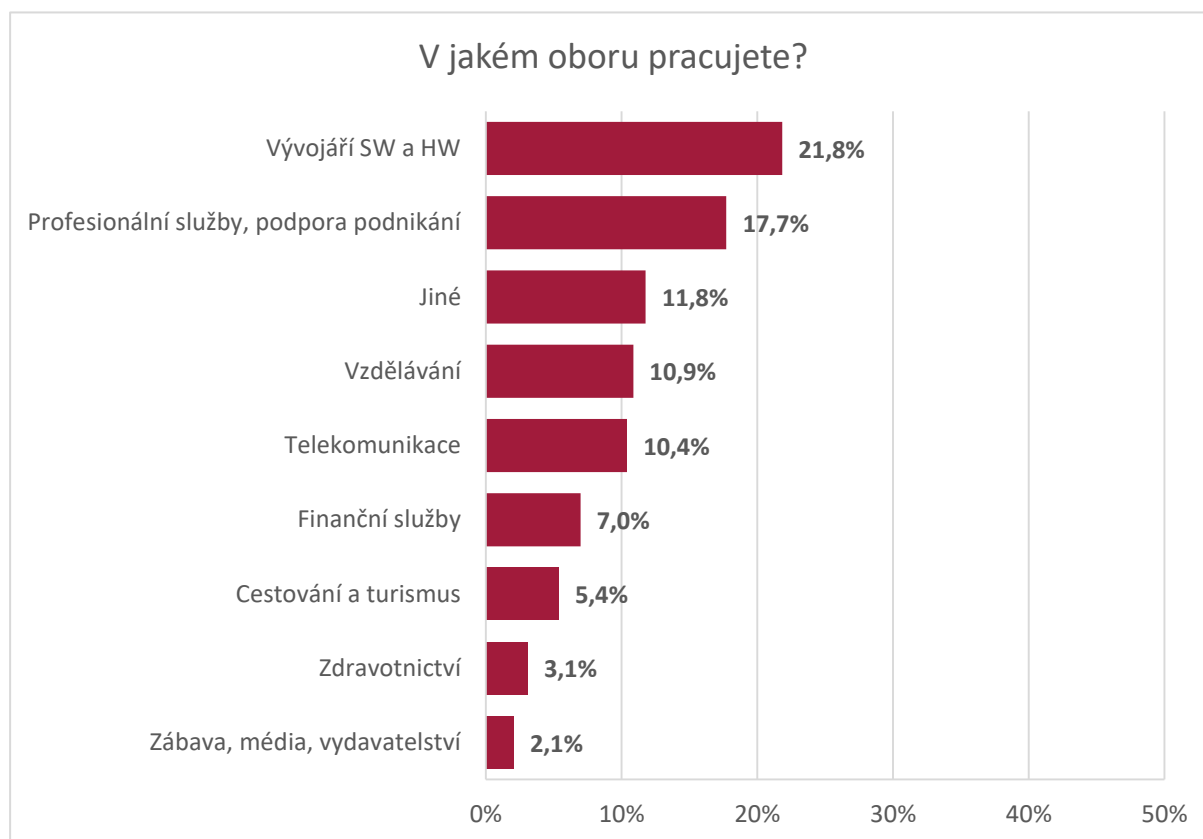
Graf 30 Kategorizace zaměstnání

Více než dvě pětiny (21,8 %) respondentů (z celkových 875 odpovědí) pracují jako vývojáři softwarů a hardwarů. V oboru profesionálních služeb a podpory podnikání pracuje téměř pětina dotázaných (17,7 %). Následují profese v oblastech vzdělávání (10,9 %), telekomunikace (10,4 %), finančních službách (7 %), cestovním ruchu a turismu (5,4 %), zdravotnictví (3,1 %) a zábavě, médiích a vydavatelství (2,1 %).

³⁴ V dotazníku byla tato kategorie vymezena takto: Professional (science, medicine, teaching, business & administration, law, culture, creative professional, religious).

Graf 31 Profese respondentů

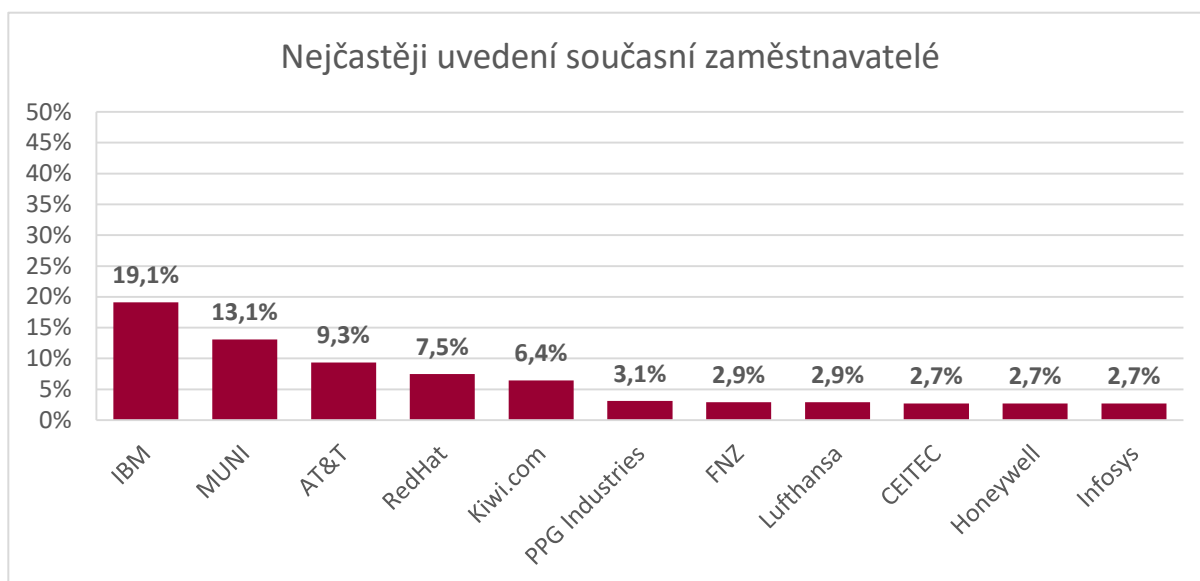
Mezi muži a ženami pozorujeme statisticky významné rozdíly podle profesí, ve kterých působí. Muži – respondenti častěji pracovali jakožto vývojáři SF a HW (29 %; ženy 11,8 %) a v oboru telekomunikací (13 % muži; ženy 7,2 %). Naopak ženy – respondentky častěji pracovaly v oblasti profesionálních služeb, podpory a podnikání (ženy 18,7 %; muži 17,1 %), vzdělávání (12,8 %; muži 9,5 %), finančních služeb (11,8 %; muži 4,5 %), cestovním ruchu a turismu (8,4 %; muži 3,5 %) anebo zdravotnictví (4,4 %; muži 2,1 %).

Graf 32 Profese respondentů podle pohlaví

Na otázku o současném zaměstnavateli odpovědělo o něco méně dotázaných – 482 respondentů. Nejčastěji zmiňovaným zaměstnavatelem je IBM (19,1 %). Následuje Masarykova univerzita (13 %), AT&T (9 %). První pěti nejčastějších zaměstnavatelů uzavírá Red Hat (7,5 %) a Kiwi.com (6,4 %). Mezi dalšími častými zaměstnavateli ještě nalézáme PPG Industries (3,1 %), FNZ (2,9 %), Lufthansu (2,9 %), CEITEC (2,7 %), Honeywell (2,7 %) a Infosys (2,7 %).

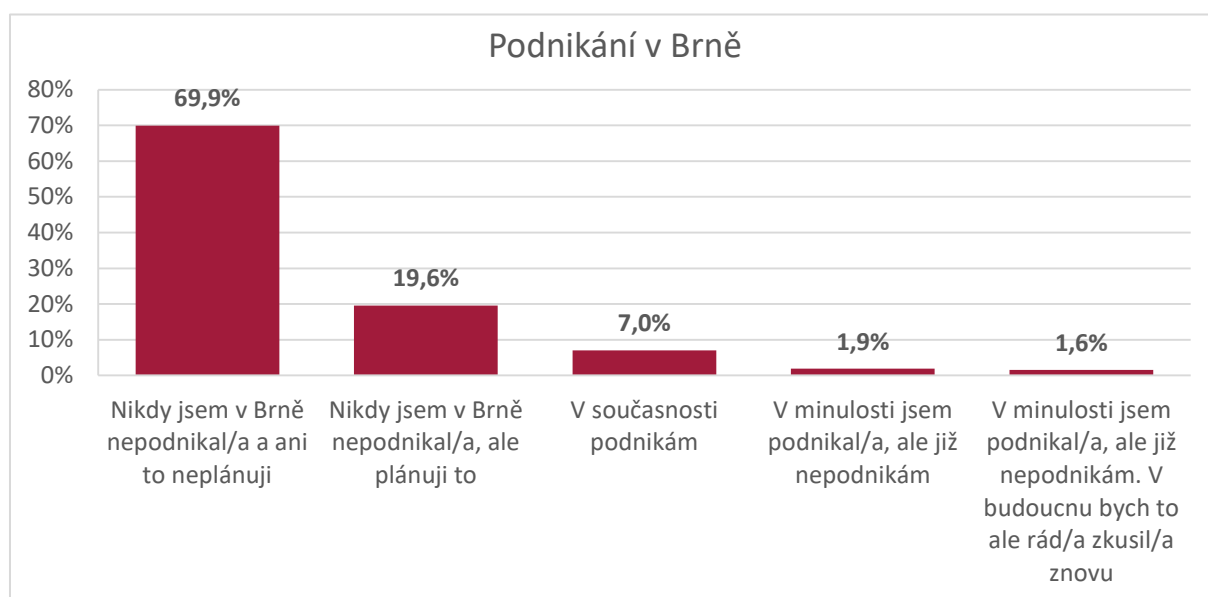
Graf 33 Současní zaměstnavatelé

Mezi respondenty, jejichž zaměstnavatelem je Masarykova univerzita, byla více než třetina respondentů zaměstnána méně než tři roky (35,7 %) a více než pět let (35,7 %). Více než desetina zaměstnanců pobývala v Brně méně než 5 let (14,3 %), 5,4 % zde bylo méně než jeden rok a 8 % méně než šest měsíců.

Více než dvě třetiny dotázaných (69,9 %) z celkového počtu 955 respondentů v Brně nikdy nepodnikala a ani to neplánuje. Téměř pětina (19,6 %) respondentů nikdy v Brně nepodnikala, ale v budoucnosti to plánuje, což je zajímavý údaj pro aplikaci výsledků. V současnosti podniká 7 % dotázaných. V minulosti podnikalo a již nepodniká 1,9 %. Jen 1,6 % respondentů v minulosti podnikalo, již nepodniká, ale v budoucnu by rádo podnikalo znovu.

Graf 34 Podnikání

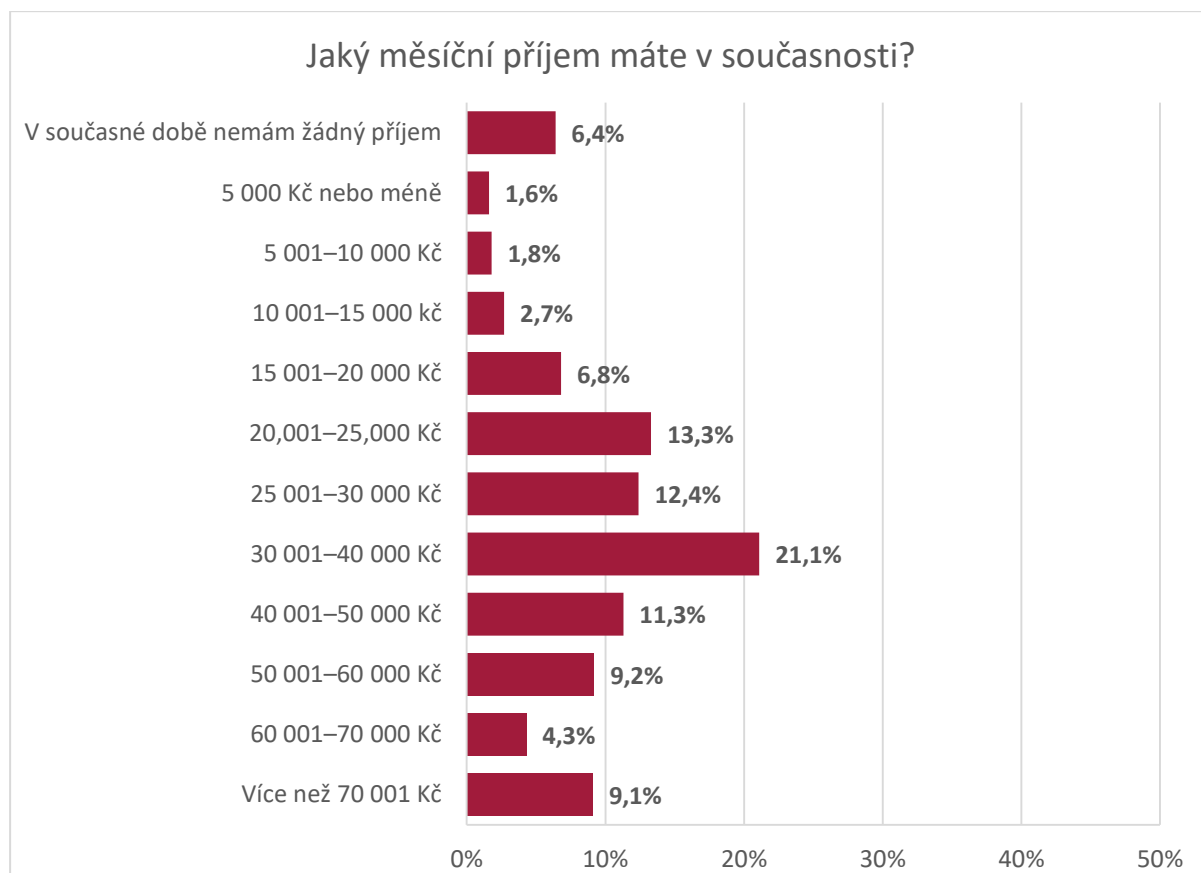

Mezi těmi, kteří v Brně ještě nepodnikali, ale plánují tak do budoucna, jsou více zastoupeni muži (71,7 %). Více než polovina z nich neumí vůbec česky, anebo dosahuje úrovně jazykové znalosti A1 (60,9 %). Přibližně desetinu z těch, co by chtěli v budoucnu podnikat, tvoří respondenti s indickou státní příslušností (9,8 %) a méně než desetinu respondenti mající rumunské občanství (8,7 %) anebo občanství ruské (7,1 %).

Více než třetina (35 %) těchto zájemců o podnikání pobývá v Brně déle než 5 let a necelou třetinu tvoří ti, kdo jsou v Brně méně než tři roky (30,6 %). Pětinu tvoří ti, kteří jsou v Brně méně než 5 let (18,3 %). Přibližně třetina z těch, kteří chtějí v Brně do budoucna začít podnikat, také plánuje v Brně zůstat trvale (33,9 %) a dvě pětiny neví, jak dlouho v Brně zůstanou (40 %).

Na otázku týkající se čistého měsíčního příjmu odpovědělo poměrně dost respondentů (928). Je to zajímavé, neboť se jedná v dotazováních o obvykle citlivý a málo uváděný údaj. Jak se ukázalo, téměř dvě pětiny respondentů (38,6 %) má příjem nižší než 30 tisíc korun a téměř třetina respondentů (32,4 %) disponuje příjmem v rozmezí 30 až 50 tisíc korun čistého příjmu. Následně čísla stoupají až k hranici 70 tisíc korun. Více než sedmdesát tisíc korun vydělává přibližně desetina (9 %) respondentů. V době výzkumu nemělo žádný příjem 6,4 % respondentů.

Graf 35 Měsíční čistý příjem

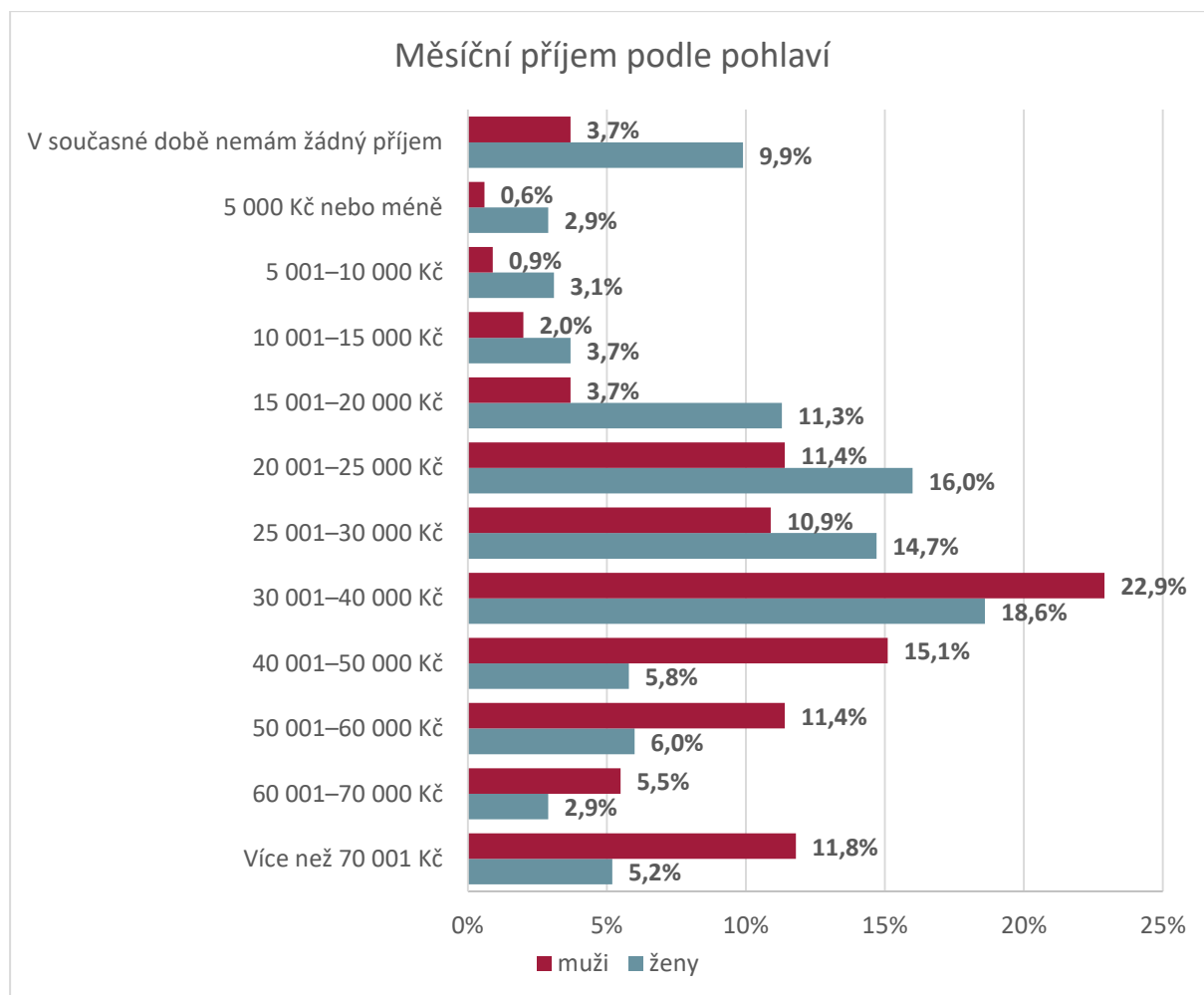

Z hlediska výše příjmu existují rozdíly mezi respondenty a respondentkami. Téměř desetina žen uvedla, že v současnosti nemá žádný příjem (9,9 %). Z těchto žen bez příjmu je na mateřské dovolené 5,3 %, více než třetina je nezaměstnaných, hledajících si práci (36,8 %) a téměř dvě pětiny tvoří studentky (39,5 %).

Mezi muži, kteří uvedli, že v současnosti nemají žádný příjem, je téměř třetina (30 %) nezaměstnaných, hledajících si práci a čtvrtina (25 %) je studenty.

Respondenti nejčastěji měli měsíční příjem 30 001 – 40 000 Kč (22,9 %; ženy 18,6 %). Naopak respondentky byly častěji zastoupeny v kategorii 20 001 – 25 000 Kč (16 %; muži 11,4 %) a v kategorii 25 001 – 30 000 Kč (14,7 %; muži 10,9 %).

Graf 36 Měsíční čistý příjem podle pohlaví

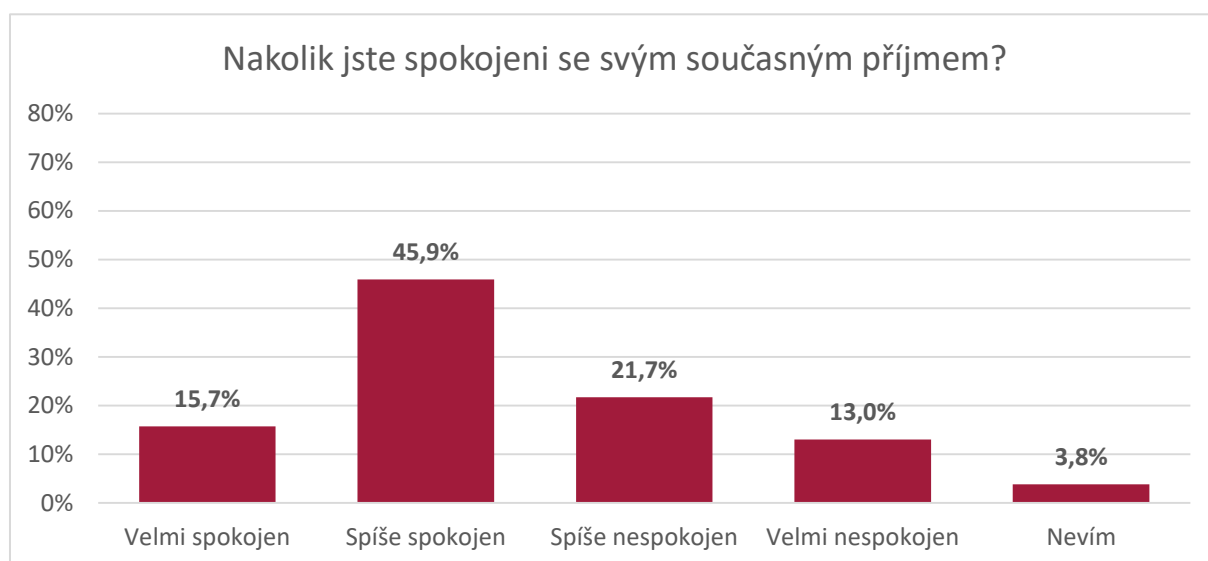

Zajímavé je zjistit, zdali jsou respondenti s výší své mzdy spokojeni. Na otázku po spokojenosti odpovědělo 955 respondentů. Spíše spokojená se svými příjmy byla téměř polovina dotazovaných (45,9 %), velmi spokojena byla více než desetina dotázaných (15,7 %). Spíše nespokojena nebo velmi nespokojena byla více třetina dotazovaných (34,7 %). Na otázku nedokázaly odpovědět 4 % dotázaných.

Mezi těmi, kteří byli ve větší míře spíše nespokojeni s výší současného příjmu, byli častěji zastoupeni pracovníci ve službách a obchodu (32,8 % spíše nespokojen; 21,9 % velmi nespokojen).

Graf 37 Spokojenost s příjmem

Dílčí shrnutí

V tomto oddíle jsme představili socio-demografickou strukturu podsouboru těch, kteří v JMK v minulosti žili/pracovali/bydleli déle než dva měsíce, ale už zde nežijí/nepracují/nebydlí spolu s těmi, kteří v současnosti v JMK žijí/pracují/bydlí déle než dva měsíce. Respondentů bylo celkem 957.

Z hlediska pohlaví jsou v daném podsouboru přibližně tři pětiny mužů a dvě pětiny žen. Jedná se o podsoubor relativně mladého věku – dvě třetiny vzorku nalézáme v rozmezí dvaceti šesti až čtyřiceti let, a zároveň je vzdělaný – 88 % respondentů mělo bakalářské, magisterské nebo doktorské vzdělání. Převládajícím komunikačním jazykem respondentů je angličtina, kterou hovoří téměř všichni respondenti, následovaná dalšími evropskými jazyky (francouzštinou, němčinou, španělštinou).

Česky neuměla vůbec nebo jen na úrovni A1 více než polovina respondentů; na střední úrovni se nachází pětina respondentů a česky dobře hovoří jen 14 % (úrovně C1 a C2). Je ovšem potřeba říci, že schopnost mluvit česky se s postupem času pobytu zlepšuje. Více než polovina dotázaných navštěvuje nebo v minulosti navštěvovala kurzy českého jazyka, téměř pětina naopak češtinu nikdy neučila a ani se k tomu nechystá.

Termín „expat“ je mezi respondenty poměrně známý. Za expatrioty se považují téměř dvě třetiny dotázaných, přičemž pouhá více třetina se s tímto označením zcela ztotožnila. Přibližně pětina se s označením za expatrioty neztotožňuje a téměř desetina dotázaných toto slovo neznala. Je patrné, že i na úrovni samotných zkoumaných neexistuje jednoznačné ztotožnění se s tímto hojně užívaným termínem. Více se za expatrioty považují ti, co přichází do města za zaměstnáním. Na identifikaci s expatriotem neměla vliv délka pobytu v Brně, ani výhled délky pobytu do budoucna, ani pohlaví respondentů. Méně se za ně považují Slováci.

Více než polovina respondentů pocházela z jednoho ze států Evropské unie. V desítce zemí nejčastěji zastoupených v Brně bylo pět z EU (Slovensko, Rumunsko, Řecko, Polsko, Itálie) a pět mimo EU (USA, Indie, Velká Británie, Ukrajina, Rusko). Toto složení je stejné i v případě státní příslušnosti respondentů. Státní příslušnost ve státě EU měly téměř tři pětiny respondentů.

Většina dotázaných osob je zaměstnána (85 %), z toho více než tři čtvrtiny pracují v soukromém sektoru. V současném zaměstnání pracuje více než třetina respondentů déle než tři roky, přibližně třetina méně než tři roky a více než čtvrtina kratší dobu než jeden rok. Téměř dvě pětiny respondentů pracují více než 40 hodin týdně. Nejčastěji jsou mezi respondenty zastoupeni „profesionálové“, technici a přidružení profesionálové a manažeři či manažerky. Více než dvě pětiny respondentů pracují jako vývojáři softwarů a hardwarů a v profesionálních službách a podpoře podnikání pracuje téměř pětina dotázaných. Nejčastěji zmiňovaným zaměstnavateli jsou IBM, Masarykova univerzita, AT&T, Red Hat a Kiwi.com.

Téměř pětina respondentů nikdy v Brně nepodnikala, ale v budoucnosti to plánuje, což je zajímavý údaj pro aplikaci výsledků. Mezi nimi nalézáme polovinu zájemců, kteří neumí hovořit česky. Jedná se o zájemce pobývajících v Brně více než tři roky a zvažujících dlouhodobější působení ve městě.

Spektrum čistého příjmu respondentů je poměrně široké, nejčastěji činí čistý příjem v rozmezí 30 až 50 tisíc korun čistého příjmu. Nespokojených se svých příjmem je více třetina dotázaných, obvykle pracují ve službách.

4.1.3 Kvalita života

Jednou ze zásadních částí dotazníků byly také tři obsáhlé baterie otázek zkoumající postoje respondentů vůči různým aspektům kvality života v Brně. Respondenti byli dotazováni na jejich hodnocení ve třech rovinách – a) důležitosti (významu), b) spokojenosti a c) možných důvodů k odchodu jinam.

Ve třech bateriích byly hodnoceny tyto položky:

- Pocit bezpečí
- Pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé
- Pověst (reputace) města
- Osobní vazby ve městě
- Nabídka pro kulturní vyžití
- Nabídka pro sportovní vyžití
- Prostředí přátelské rodině
- Dostupnost školních zařízení
- Dostupnost mezinárodní dopravy
- Kvalita služeb na úřadech
- Společenské klima
- Kvalita životního prostředí
- Dostupnost zdravotnických služeb
- Dostupnost bydlení
- Úroveň městské dopravy
- Dobré podmínky pro jízdu automobilem
- Dobré podmínky pro cyklo dopravu
- Možnost ovlivnit budoucnost města

Nejdříve se zaměříme na hodnocení důležitosti, poté zařadíme zjištění týkající se spokojenosti s jednotlivými tématy a nakonec se věnujeme rozboru možných důvodů k odchodu respondentů z Brna ve vztahu k různým oblastem kvality života. Jak jsme zmínili v teoretické části, kvalita života je jedním z prvků, které ovlivňují motivace migrantů a konceptualizaci dlouhodobějších forem pobytu na individuální bázi.

V baterii otázek hodnocení důležitosti, respondenti odpovídali na škále velmi důležité – spíše důležité – spíše nedůležité – velmi nedůležité – nevím.

Z hlediska respondentů mezi pět nejdůležitějších aspektů života v Brně patří položky: pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé (76,2 %)³⁵, pocit bezpečí (75,6 %), úroveň městské dopravy (72,9 %), dostupnost bydlení (72,9 %) a dostupnost zdravotnických služeb (71,4 %). Naopak za relativně³⁶ nejméně důležité se jeví dotázaným tyto položky: pověst (reputace) města (25,9 %), možnost ovlivnit budoucnost města (26,6 %), nabídka pro sportovního vyžití

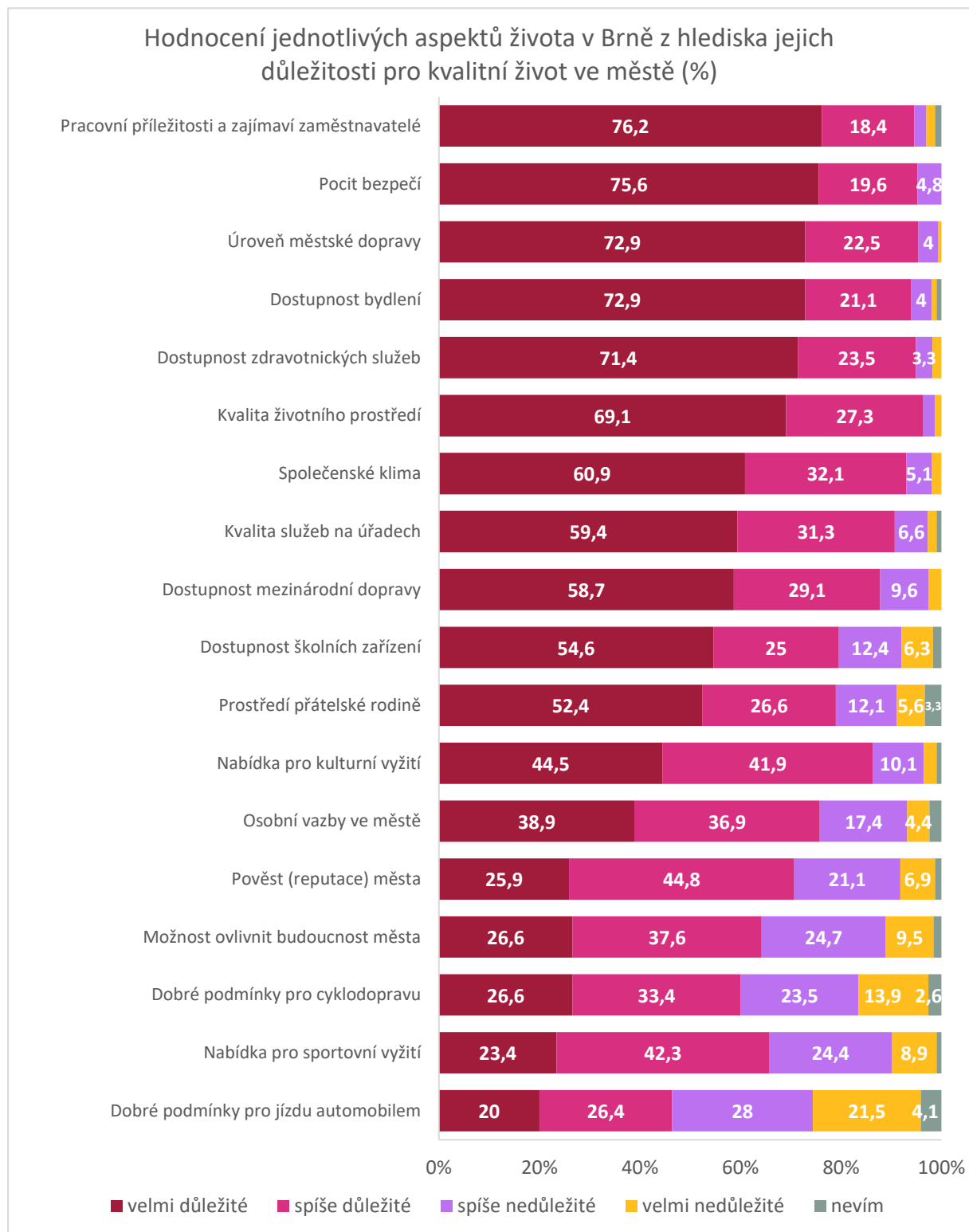
---

³⁵ U procent porovnáváme hodnoty u odpovědi „Velmi důležité“. U některých situací je ještě potřeba zohlednit i odpovědi „Spíše důležité“.

³⁶ Slovo „relativně“ je zde opravdu namístě, neboť i přes to, že se aspekty umístily na žebříčku dole, hodnoty důležitosti jsou stále vysoké, pokud sečteme odpovědi „Velmi důležité“ a „Spíše důležité“ (okolo 70 %).

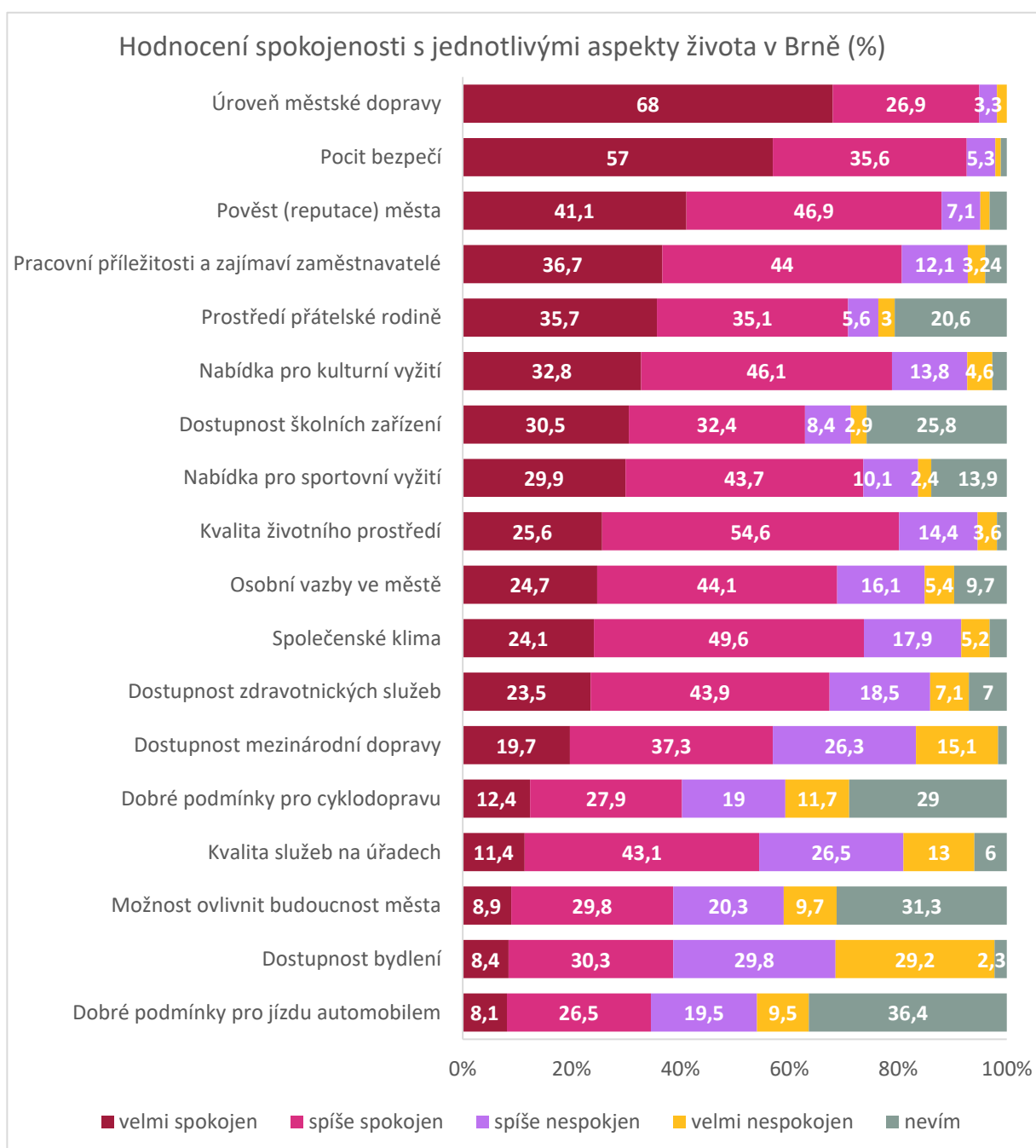
(23,4 %), dobré podmínky pro cyklo dopravu (26,6 %) a dobré podmínky pro jízdu automobilem (20 %).

Graf 38 Hodnocení důležitosti (významu) jednotlivých aspektů života v Brně

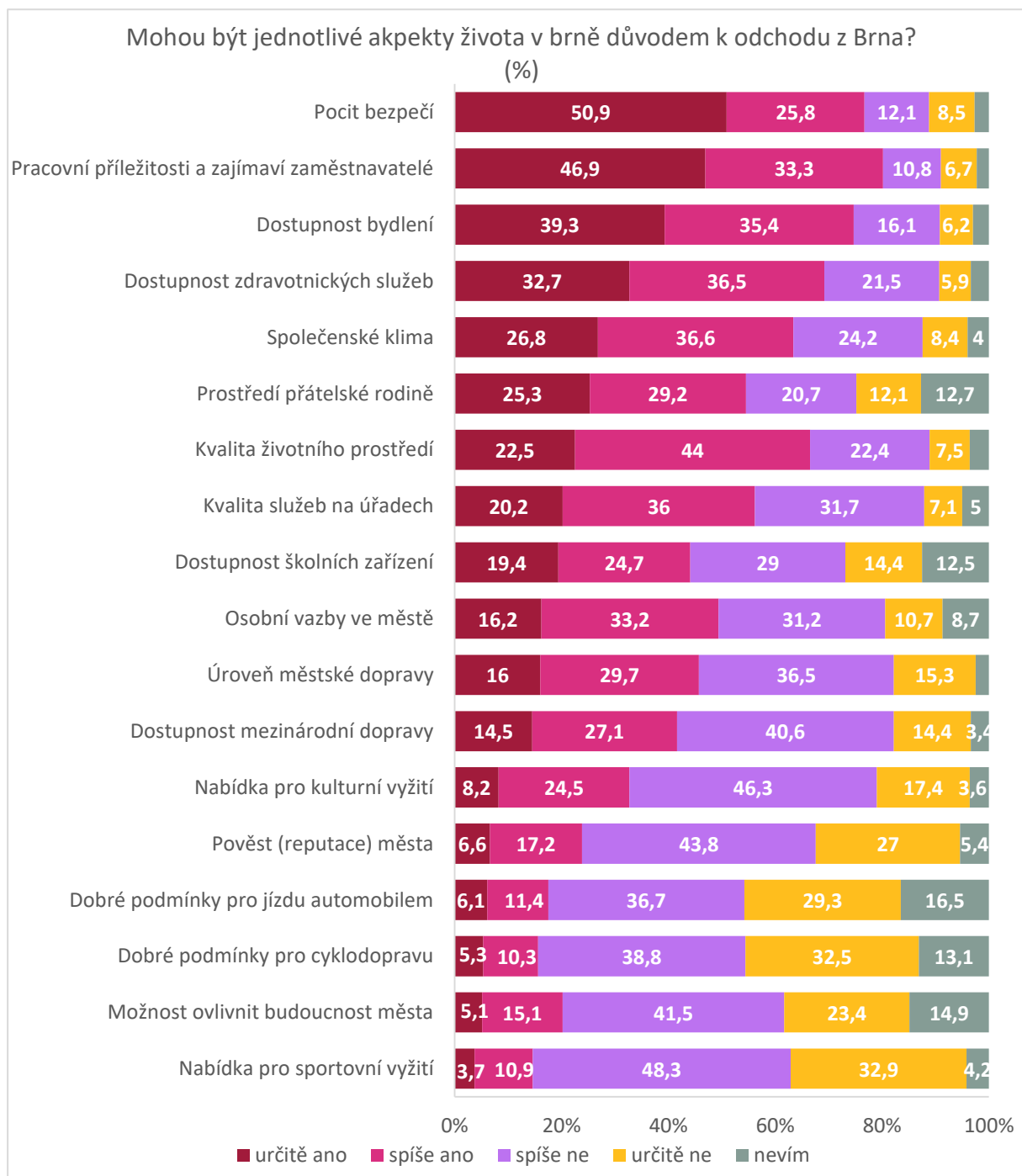
Mezi pěti aspektů kvality života v Brně, se kterými byli respondenti nejvíce spokojeni, se objevují následující položky: úroveň městské dopravy (68 %), pocit bezpečí (57 %), pověst (reputace) města (41,1 %), pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé (36,7 %) a prostředí přátelské rodině (35,7 %). Naopak mezi aspekty, se kterými byli respondenti spokojeni nejméně, se ocitly: dobré podmínky pro cyklo dopravu (12,4 %), kvalita služeb na úřadech (11,4 %), možnost ovlivnit budoucnost města (8,9 %), dostupnost bydlení (8,4 %) a dobré podmínky pro jízdu automobilem (8,1 %).

Graf 39 Hodnocení spokojenosti jednotlivých aspektů kvality života v Brně

Které z položek kvality života by se staly možnou příčinou odchodu respondentů z města jinam? Mezi položkami, kvůli nimž by respondenti odcházeli nejvíce, se řadí tyto: pocit bezpečí (50,9 %), pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé (46,9 %), dostupnost bydlení (39,3 %), dostupnost zdravotnických služeb (32,7 %) a společenské klima (26,8 %). Naopak jako aspekty, kvůli kterým by respondenti z Brna odcházeli nejméně, patří následující položky: pověst (reputace) města (6,6 %), dobré podmínky pro jízdu automobilem (6,1 %), dobré podmínky pro cyklo dopravu (5,3 %), možnost ovlivnit budoucnost města (5,1 %) a nabídka pro sportovní vyžití (3,7 %).

Graf 40 Důvody k odchodu u jednotlivých aspektů kvality života v Brně

4.1.3.1 Důvody k odchodu v souvislosti se spokojeností

Ze všech aspektů života v Brně, které by byly důvodem k odchodu, bylo vybráno deset nejčastějších. Z těchto deseti bylo pět aspektů v souvislosti s tím, jak jsou s nimi respondenti spokojeni (korelace byla statisticky významná na hladině alfa 0,05; korelace vykazovala středně silnou souvislost). V následující tabulce jsou shrnuty výsledky tohoto kroku.

Tabulka 7 Důvody k odchodu a spokojenost

Aspekty života – důvody k odchodu	Spokojenost s jednotlivými aspekty života v Brně					
	Velmi spokojen	Spíše spokojen	Spíše nespokojen	Velmi nespokojen	Nevím	Celkem
Pocit bezpečí						
Určitě ano	60,8 %	32,9 %	5,3 %	0,8 %	0,2 %	100 %
Spíše ano	51,4 %	40,5 %	6,1 %	0,8 %	1,2 %	100 %
Dostupnost školních zařízení						
Určitě ano	42,7 %	30,3 %	13 %	7 %	7 %	100 %
Spíše ano	33,5 %	47,5 %	9,3 %	2,5 %	7,2 %	100 %
Dostupnost bydlení						
Určitě ano	5,6 %	21,5 %	25,8 %	46 %	1,1 %	100 %
Spíše ano	7,7 %	32,5 %	35,2 %	23,1 %	1,5 %	100 %
Prostředí přátelské rodině						
Určitě ano	51,7 %	31,4 %	7,4 %	6,6 %	2,9 %	100 %
Spíše ano	41,2 %	43 %	5,4 %	2,2 %	8,2 %	100 %
Osobní vazby ve městě						
Určitě ano	40,6 %	29,7 %	10,3 %	16,8 %	2,6 %	100 %
Spíše ano	27,1 %	49,2 %	16,1 %	3,8 %	3,8 %	100 %

Nejvíce alarmující se jeví situace v oblasti dostupnosti bydlení. Z těch, kteří označili dostupnost bydlení (třetí nejsilnější důvod) jako důvod k odchodu (určitě ano a spíše ano), bylo velmi spokojených nebo spíše spokojených jen okolo 27 % respondentů. Naopak spíše nespokojených nebo velmi nespokojených bylo přibližně 72 %.

Ti respondenti, kteří označili osobní vazby ve městě za možný důvod k odchodu, byli s těmito vazbami spokojeni ze 70 % a nespokojeni z 27 %. Pokud respondenti označili za možný důvod k odchodu dostatek školních zařízení, tak jich s touto položkou bylo nespokojeno 20 % a nespokojeno bylo 73 %. Ti, kteří označili za důvod k odchodu položku prostředí přátelské rodině, tak byli s touto oblastí nespokojeni ve 14 % a spokojeni byli v 83 %. Pocit bezpečí byl respondenty jako nejdůležitější důvod k odchodu. Z těch, kteří tak učinili, bylo s pocitem bezpečí ve městě spokojeno téměř 94 % respondentů a jen 6,1 % bylo nespokojeno.

Dílčí shrnutí

V této podkapitole jsme se zabývali analýzou hodnocení Brna v různých aspektech života z perspektivy respondentů v rovině důležitosti, spokojenosti a možných důvodů pro opuštění města.

Z hlediska důležitosti shrnuje zjištění následující tabulka.

Tabulka 8 Shrnutí aspektů kvality života v Brně podle důležitosti

Více důležité	Méně důležité
Pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé	Pověst (reputace) města
Pocit bezpečí	Možnost ovlivnit budoucnost města
Úroveň městské dopravy	Nabídka pro sportovní vyžití
Dostupnost bydlení	Dobré podmínky pro cyklo dopravu
Dostupnost zdravotnických služeb (potřeb)	Dobré podmínky pro jízdu automobilem

Zjištění z oblasti spokojenosti shrnuje následující tabulka.

Tabulka 9 Shrnutí aspektů kvality života v Brně podle spokojenosti

Spokojeni	Nespokojeni
Úroveň městské dopravy	Dobré podmínky pro cyklo dopravu
Pocit bezpečí	Kvalita služeb na úřadech
Pověst (reputace) města	Možnost ovlivnit budoucnost města
Pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé	Dostupnost bydlení
Prostředí přátelské rodině	Dobré podmínky pro jízdu automobilem

Výsledky v oblasti možných důvodů k odchodu uvádí další tabulka.

Tabulka 10 Shrnutí nejčastějších potenciálních důvodů k odchodu z Brna

Nejčastější důvody k odchodu	Nejméně časté důvody k odchodu
Pocit bezpečí	Pověst (reputace) města
Pracovní příležitosti a zajímaví zaměstnavatelé	Dobré podmínky pro jízdu automobilem
Dostupnost bydlení	Dobré podmínky pro cyklo dopravu
Dostupnost zdravotnických služeb	Možnost ovlivnit budoucnost města
Společenské klima	Nabídka pro sportovní vyžití

Z hlediska existující souvislosti mezi důležitostmi a spokojeností respondentů jsme zjistili, že nejvíce alarmující je situace v oblasti dostupnosti bydlení. Znamená to, že pokud se budou expatrioti potýkat s nedostatkem dostupného bydlení, tak se to může stát silným motivem pro zásadní rozhodnutí odejít jinam. Spokojených bylo v této oblasti jen 27 % respondentů, přičemž dostupnost bydlení byla uváděna jako třetí nejčastější důvod pro opuštění města.

S osobními vazbami ve městě, dostatkem školních zařízení nebo prostředím přátelským rodině byla naopak spokojenost převažující a pohybovala se okolo 75 %.

Pocit bezpečí byl uveden jako vůbec nejdůležitější důvod k odchodu. V tomto případě ale platí, že Brno je respondenty považováno vnímáno za bezpečné město, svou spokojenost s bezpečím vyjádřilo 94 % respondentů.

4.1.4 Postoje k vybraným aspektům života cizinců

4.1.4.1 Hodnocení relokačních agentur

Respondenti byli dotazováni na jejich zkušenost s relokačními agenturami. Za relokační agenturu označujeme organizaci, která se podílí na některé z migračních fází vysoce kvalifikovaných migrantů a v souladu s institucionální migrační teorií jim pomáhá s různými službami v rámci jejich adaptace.

Respondenti byli dotazováni na to, jaké relokační agentury a poradenská centra pro cizince znají, jaká z nich využili a v jaké souvislosti.

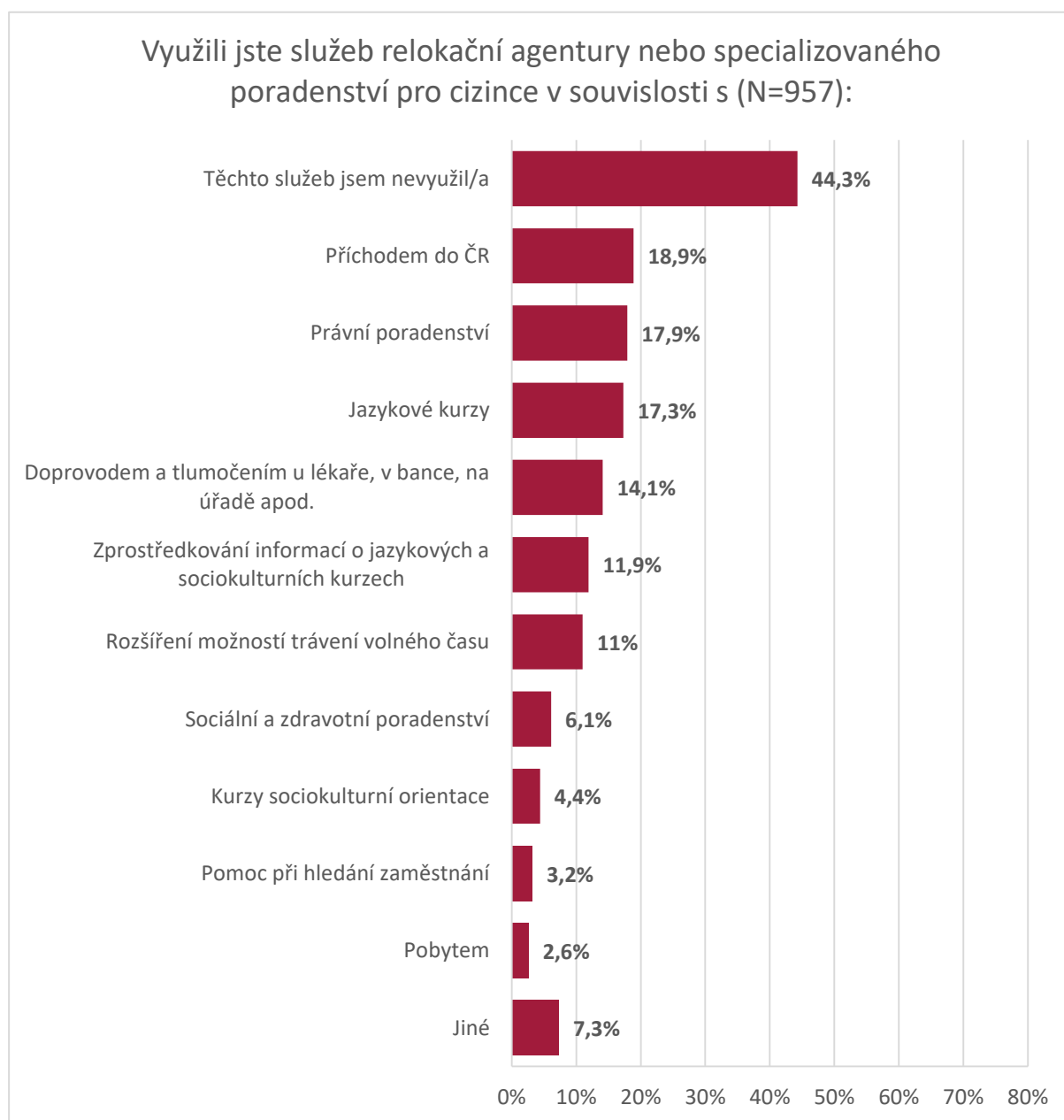
Mezi nejznámější mezi respondenty je pět organizací: BEC (85,2 %), Foreigners.cz (75 %), Expats.cz (50,8 %), Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců (28,6 %) a Deloitte (28,1 %). Služby BEC z našeho podsuboru využily více než dvě pětiny (42,2 %) těch, kteří BEC znají. Služby Foreigners.cz využila zhruba čtvrtina (25,7 %) z těch, kteří tuto organizaci znají. Služby Expats.cz využila zhruba šestina (8 %) z těch, kteří tuto organizaci znají. Služby JIC využila více než polovina těch, kteří tuto organizaci znají (15,3 %). Služeb Deloitte využila přibližně desetina (2,6 %) těch, kteří tuto organizaci znají.

Graf 41 Znalost relokačních agentur a jejich využití respondenty

Nejčastěji byly agentury respondenty využívány zejména v souvislosti s příchodem do České republiky (18,9 %), poté v souvislosti s právním poradenstvím (17,9 %), dále při pomoci s jazykovými kurzy (17,3 %), doprovodem a tlumočením u lékaře, v bance, na úradě apod. (14,1 %), zprostředkováním informací o jazykových a sociokulturních kurzech (11,9 %) a možnostmi trávení volného času (11 %). Méně často se mezi službami objevují sociální a zdravotní poradenství (6,1 %), kurzy sociokulturní orientace (4,4 %), pomoc při hledání zaměstnání (3,2 %) a pobytem (2,6 %). 7,3 % uvedlo i jiné služby než zmíněné.

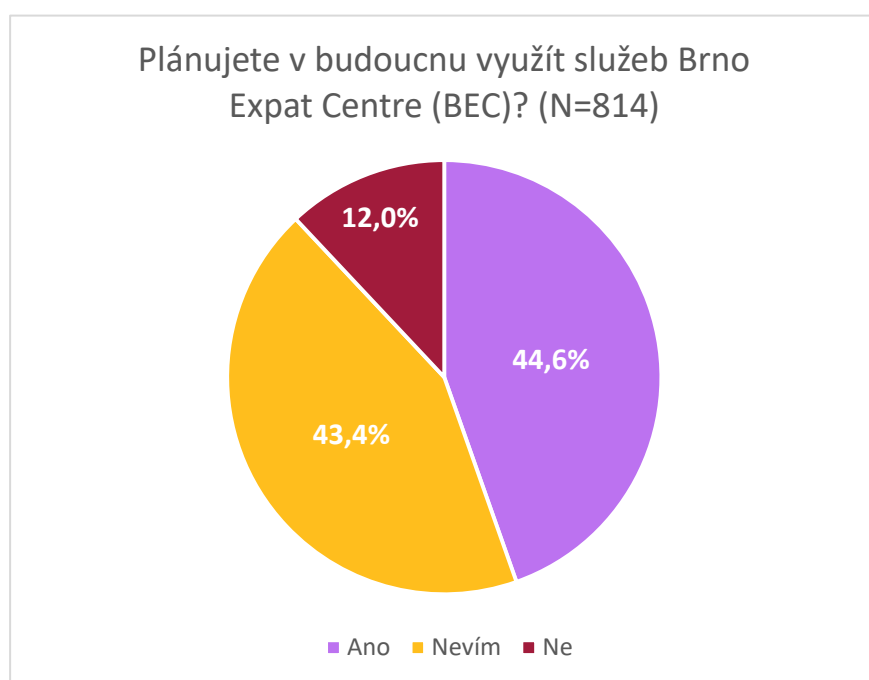
Graf 42 Využití agentur podle služeb

Respondenti byli dotazováni na využívání a spokojenost s Brno Expat Centrem, zdali plánují v budoucnu využít služeb BEC, kolikrát služby využili v minulosti, jak byli spokojeni s poskytnutými službami a také jak jsou spokojeni s BEC jako celkem.

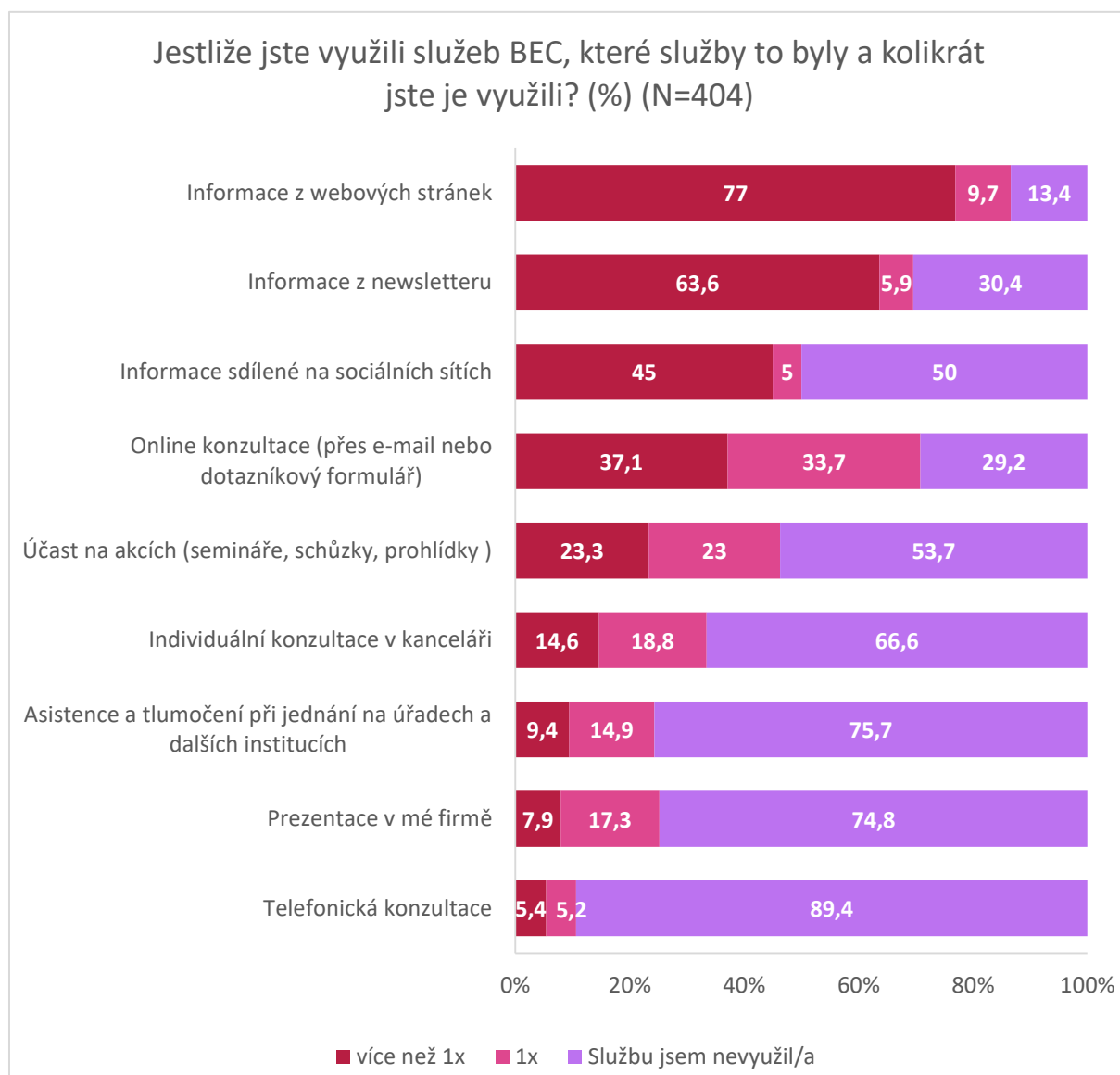
Téměř polovina dotazovaných (44,6 %) plánovala v budoucnu využít služeb BEC. Více než dvě pětiny (43,4 %) nevědělo, zdali služby využije. Více než desetina dotázaných (12 %) odpověděla, že využívání služeb BEC v budoucnu neplánuje.

Graf 43 Hodlá využít služeb BEC v budoucnu

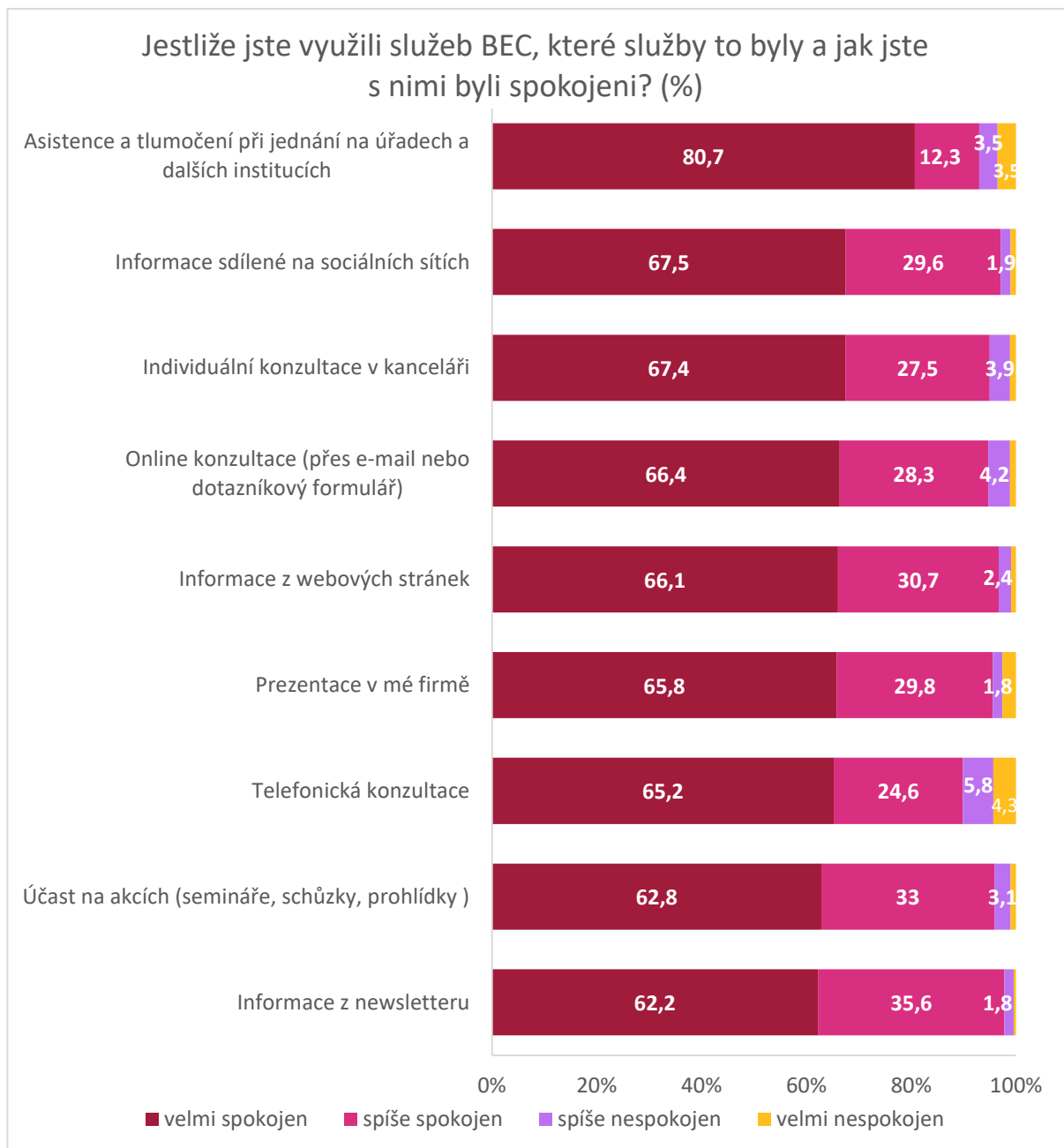
Nyní se poohlédneme po využívání služeb BEC. Nejčastěji respondenti využívali informace z webových stránek (více než 1x v 77 %). Dále využívali hojně informace z newsletterů (více než 1x 63,6 %) a informace ze sociálních sítí (více než 1x 45 %). Online konzultace využila více než 1x více než třetina dotazovaných (37,1 %). Méně byly využívány služby účast na akcích (semináře, schůzky, prohlídky – více než 1x 23,3 %) a individuální konzultace v kanceláři (více než 1x 14,6 %). Nejméně jsou využívány asistence a tlumočení při jednání na úřadech a dalších institucích (více než 1x 9,4 %), prezentace v mé firmě (více než 1x 7,9 %) a telefonická konzultace (více než 1x 5,4 %). Jak je patrné, využívány jsou především informační služby „neosobního“ charakteru.

Graf 44 Využívání služeb BEC

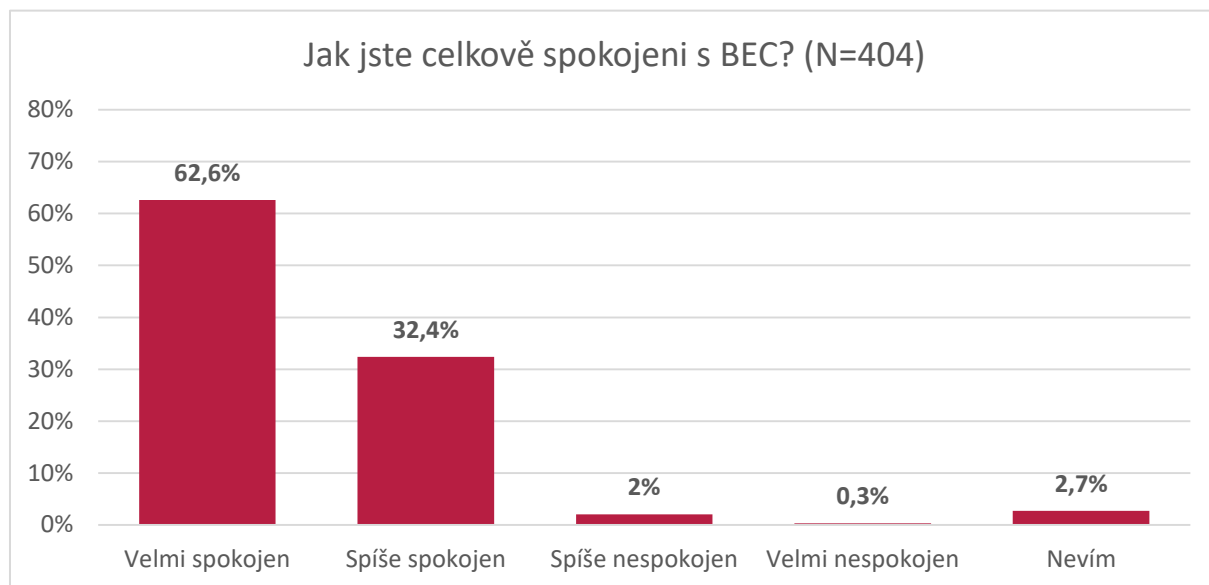
Respondenti jsou s využitými službami BEC spokojeni (sečteme-li sloupce velmi a spíše spokojen/a zaznamenáme prakticky u všech položek spokojenost kolem 90 %). Nejvíce spokojení byli respondenti s asistencí a tlumočením při jednání na úřadech a dalších institucích (80,7 %), informacemi sdílenými na sociálních sítích (67,5 %) a individuálními konzultacemi v kanceláři (67,4 %). Na konci žebříčku se umístila telefonická konzultace (65,2 %), účast na seminářích (62,8 %) a informace z newsletteru (62,2 %). Je potřeba ovšem říci, že tyto hodnoty jsou jen o jednotky procent nižší než v případě položek, které se nalézají na začátku žebříčku.

Graf 45 Služby BEC – spokojenost

Celkově jsou dotazovaní se službami BEC spokojeni. Velmi nebo spíše je spokojeno 95 % respondentů. Zbýlých pět procent reprezentuje odpovědi spíše nespokojen, velmi nespokojen a nevím.

Graf 46 Celková spokojenost s BEC

Dílčí shrnutí

Respondenti znají a v různých mírách nabízené služby využívají především u pěti organizací (řazeno podle míry známosti): BEC, Foreigners.cz, Expats.cz, Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců a Deloitte. Relokační agentury jsou využívány především pro usnadnění příchodu do České republiky a právní poradenství, dále pro pomoc s jazykovými kurzy a s tlumočením u lékaře, v bance nebo na úřadě.

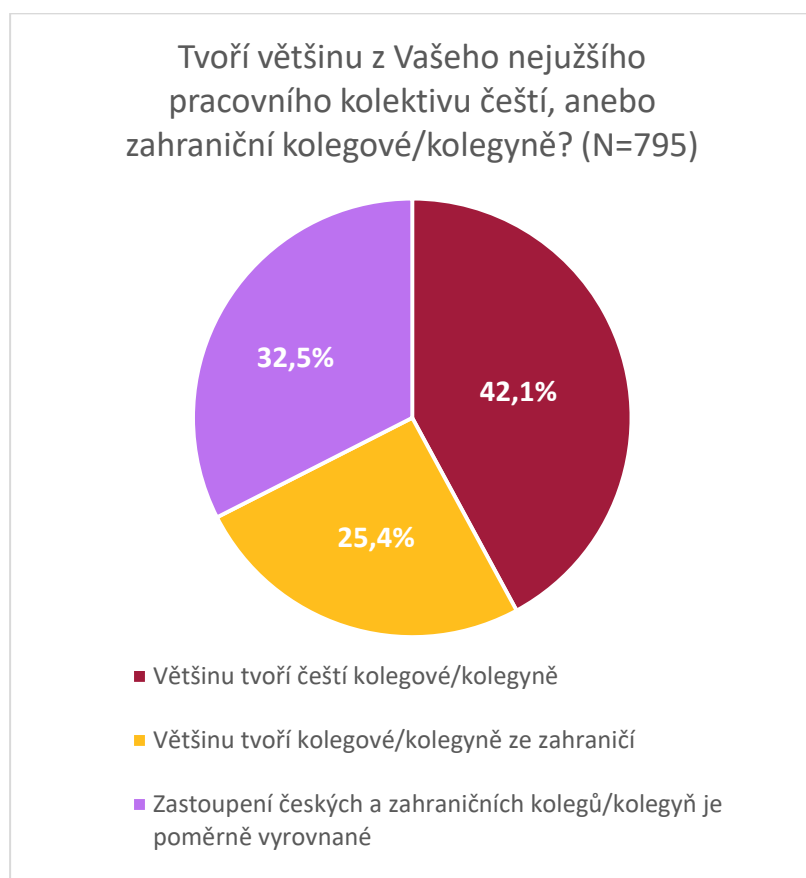
Se službami BEC jsou respondenti spokojeni, spokojeno je 95 % dotázaných. Více než dvě pětiny respondentů (44,6 %) plánuje v budoucnu využít služeb BEC. Pokud respondenti služby využili, nejvíce se jednalo o neosobní služby informačního rázu: informace z webových stránek, informace z newsletterů a informace ze sociálních sítí. Dotazovaní byli s využitými službami BEC spokojeni (sečteme-li sloupce velmi a spíše spokojen/a činí spokojenost kolem 90 %).

4.1.4.2 Současné zaměstnání

V části týkající se zaměstnání byli respondenti dotazováni na to, zda je pracovní kolektiv tvořen kolegy z Česka nebo ze zahraničí; dále na důležitost jednotlivých oblastí v současném zaměstnání; na spokojenost v zaměstnání, nakonec i na důvody odchodu z Brna v souvislosti se zaměstnáním. Na otázky odpovídali respondenti, kteří byli v době dotazování zaměstnáni.

Přibližně třetina (32,5 %) respondentů pracuje v kolektivu, kde je vyrovnané zastoupení českých a zahraničních kolegů. Více než dvě pětiny 42,1 % pracují v kolektivech, kde většinu tvoří čeští kolegové/kolegyně. Více než čtvrtina (25,4 %) respondentů pracuje v prostředí, kde většinu tvoří zahraniční pracovníci/pracovnice.

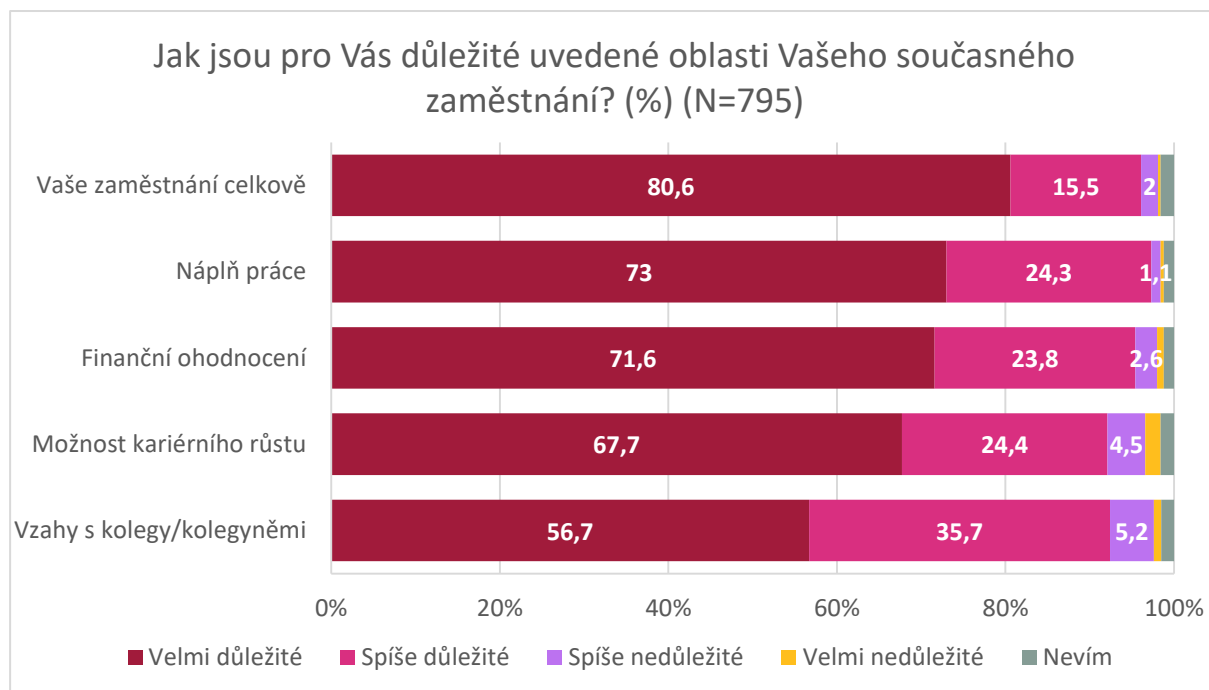
Graf 47 Složení pracovního kolektivu

Respondenti pokládají zaměstnání celkově za velmi důležité (80,6 %). Náplň práce (73 %) a finanční ohodnocení (71,6 %) jsou pro ně dvě nejdůležitější hodnocené položky současného zaměstnání. Jen s mírným odstupem je velmi důležitá i možnost kariérního růstu (67,7 %) a vztahy s kolegy a kolegyněmi (56,7 %).

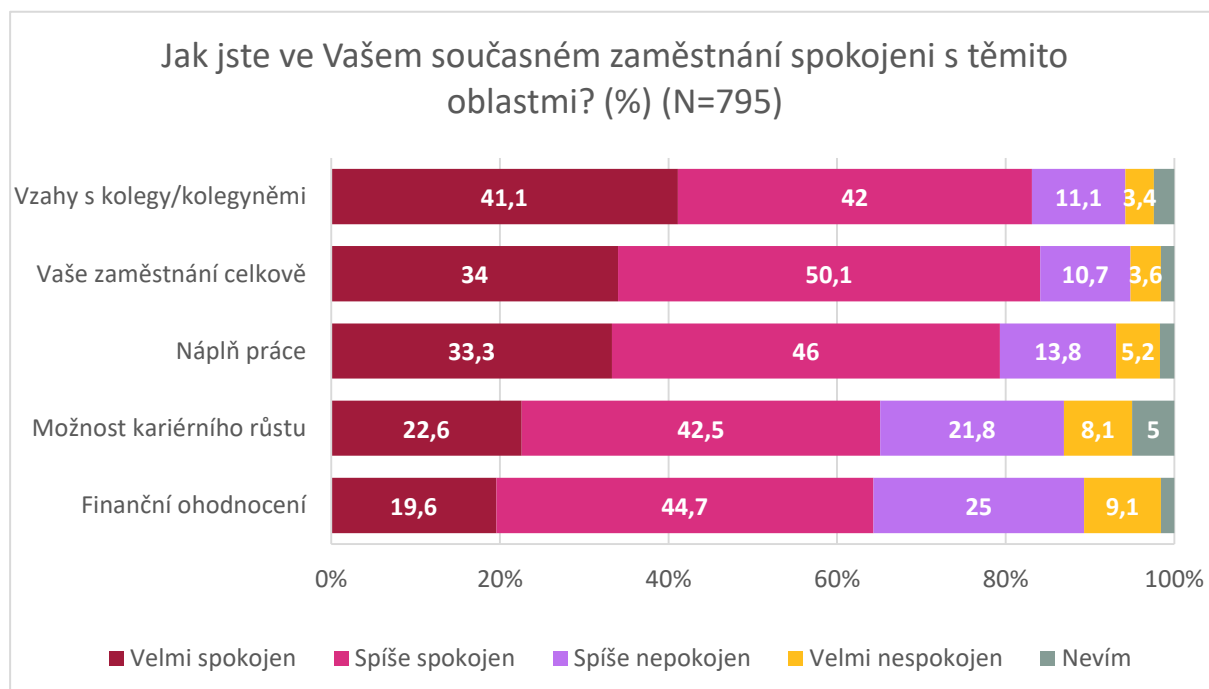

Graf 48 Důležitost oblastí v současném zaměstnání

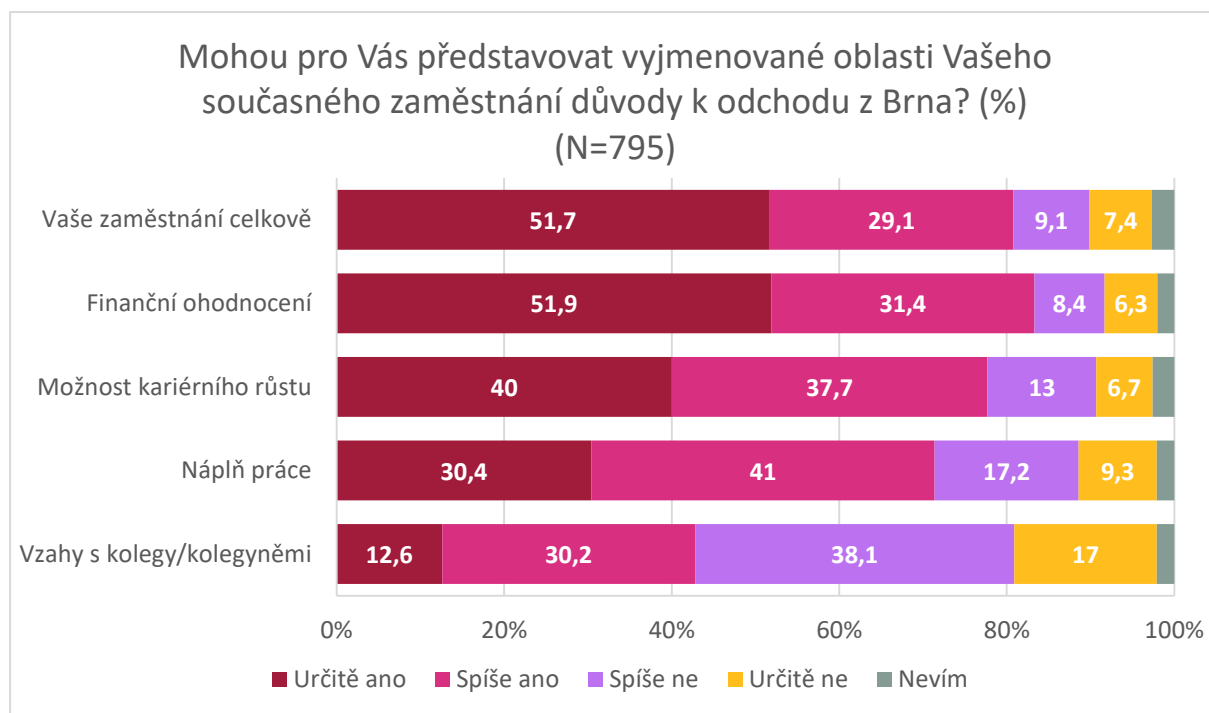
Celkově je se svým zaměstnáním velmi nebo spíše spokojeno 84,1 % respondentů. Se vztahy s kolegy a kolegyněmi je velmi spokojeno nebo spíše spokojeno 83,1 % respondentů. S náplní práce je velmi nebo spíše spokojeno 79,3 % respondentů. S možností kariérního růstu je velmi nebo spíše spokojeno 65,1 %. S finančním ohodnocením jsou respondenti spokojeni nejméně. Velmi spokojeno nebo spíše spokojeno s platem je 64,3 %.

Graf 49 Spokojenost v zaměstnání

Kvůli zaměstnání jako takovému by odešlo (určitě ano a spíše ano) 80,8 % respondentů. Kvůli finančnímu ohodnocení 83,3 % respondentů a kvůli možnosti kariérního růstu 77,7 % respondentů. Kvůli náplni práce by odešlo 71,4 % dotázaných a kvůli vztahům s kolegy a kolegyněmi by odešlo nejméně dotázaných – 42,8 %.

Graf 50 Důvody k odchodu z Brna v souvislosti se zaměstnáním

Dílčí shrnutí

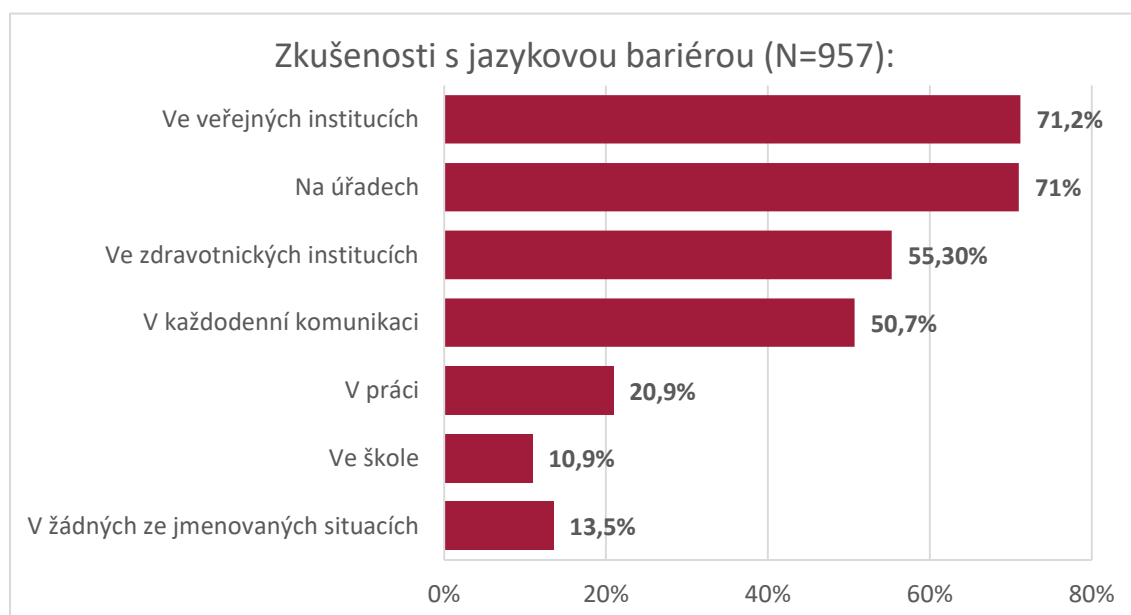
Co se týče pracovních kolektivů, v nichž respondenti působí, platí, že téměř třetina pracuje v kolektivu, kde je vyrovnané zastoupení českých a zahraničních kolegů. Více než dvě pětiny pracují v kolektivech, kde většinu tvoří čeští kolegové/kolegyně a přibližně čtvrtina pracuje v prostředí, kde většinu tvoří zahraniční pracovníci/pracovnice. Práce je pro respondenty velmi důležitá (80,6 %). Důležité jsou pro dotázané zejména náplň práce a finanční ohodnocení. S odstupem za nimi následují možnost kariérního růstu a vztahy s kolegy a kolegyněmi.

Celkově jsou se svým zaměstnáním spokojeny více než čtyři pětiny respondentů. Kvůli zaměstnání by byly z Brna ochotny odejít přibližně čtyři pětiny dotázaných. Se vztahy s kolegy a kolegyněmi jsou spokojeny více než čtyři pětiny respondentů a kvůli nim by byly ochotny odejít více než dvě pětiny dotázaných. S náplní práce jsou spokojeny téměř čtyři pětiny respondentů a kvůli ní by odešly více než dvě třetiny dotázaných. S možností kariérního růstu jsou spokojeny téměř dvě třetiny respondentů a kvůli nespokojenosti s ní by byly ochotny odejít více než tři čtvrtiny dotázaných. S finančním ohodnocením jsou respondenti spokojeni nejméně. Jako velmi spokojeno nebo spíše spokojeno se mzdou jsou téměř dvě třetiny respondentů a kvůli finančnímu ohodnocení by byly ochotny odejít více než čtyři pětiny dotázaných.

4.1.4.3 Jazyková bariéra

Respondenti se setkávají s jazykovou bariérou nejčastěji ve veřejných institucích (71,2 %) a na úřadech (71 %), v obou případech ji uvádí více než dvě třetiny dotázaných. Přibližně polovina respondentů má jazykovou bariéru ve zdravotnických institucích (55,3 %) a v každodenní komunikaci (50,7 %). V zaměstnání se s jazykovou bariérou potýká přibližně pětina respondentů (20,9 %) a ve škole přibližně desetina (10,9 %). V jiných situacích pocítilo jazykovou bariéru 13,5 % dotázaných.

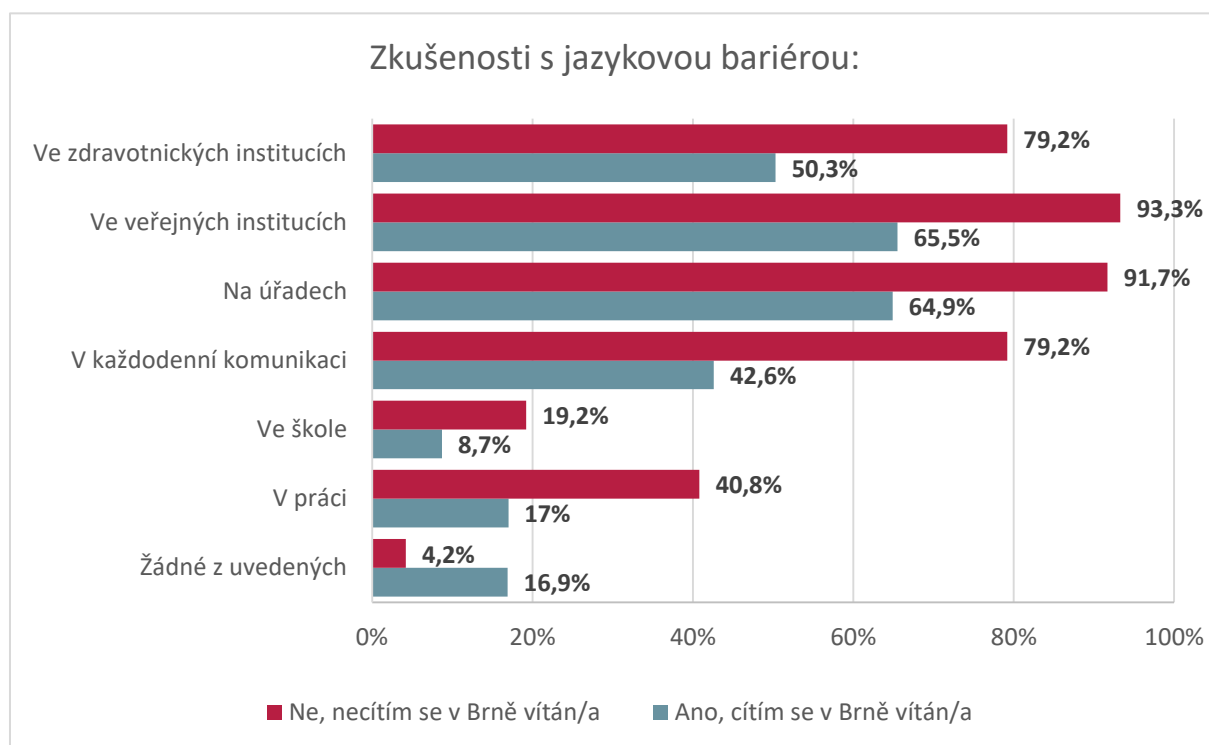
Graf 51 Jazyková bariéra

Z analýzy dále vyplynulo, že existuje statisticky významný vztah mezi pocitem „být v Brně vítán“ a jazykovou bariérou respondentů. Pokud se respondenti necítili být v Brně vítáni, zažívali častěji jazykovou bariéru ve všech uvedených institucích.

Mezi těmi, kteří se necítili být v Brně vítáni, uvedlo více než devět desetin, že mělo zkušenost s jazykovou bariérou ve veřejných institucích (93,3 %). Mezi těmi, kteří se v Brně cítí být vítáni, se setkaly s jazykovou bariérou ve veřejných institucích téměř dvě třetiny (65,5 %). Rozdíly najdeme i mezi odpověďmi, zda se respondenti setkali s jazykovou bariérou ve zdravotnických institucích (necítí se v Brně vítáni – bariéru pocítilo 79,2 %; cítí se být v Brně vítáni – bariéru pocítilo 50,3 %), na úřadech (necítí se v Brně vítáni – bariéru pocítilo 91,7 %; cítí se být v Brně vítáni – bariéru pocítilo 64,9 %), v každodenní komunikaci (necítí se v Brně vítáni – bariéru pocítilo 79,2 %; cítí se být v Brně vítáni – bariéru pocítilo 42,6 %), ve škole (necítí se v Brně vítáni – bariéru pocítilo 19,2 %; cítí se být v Brně vítáni – bariéru pocítilo 8,7 %) anebo v práci (necítí se v Brně vítáni – bariéru pocítilo 40,8 %; cítí se být v Brně vítáni – bariéru pocítilo 17 %).

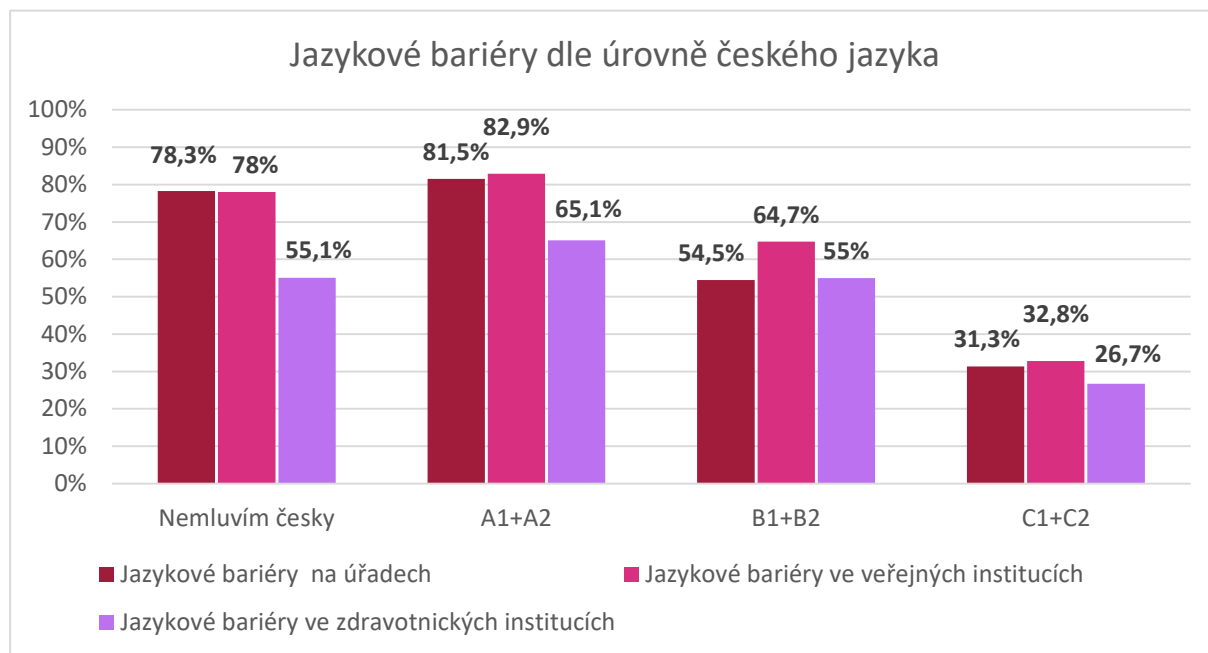
Graf 52 Jazyková bariéra v institucích

Identifikovali jsme, že existuje statisticky významná souvislost mezi úrovní českého jazyka a pocíťováním jazykové bariéry na úřadech, ve veřejných institucích a ve zdravotnických institucích. Logicky platí, že s vyšší úrovní znalosti češtiny se jazyková bariéra snižuje. Přesto i respondenti s jazykovou úrovní C1 anebo C2 se jazykovým bariérám nevyhnuli. Rozdíl mezi zkušenostmi s jazykovými bariérami u respondentů, kteří nemluví česky a těmi, kteří mají úroveň C1 anebo C1, se pohybuje okolo 45 %. Jinými slovy řečeno, znalost jazyka eliminuje bariéry přibližně na polovinu, tady ne absolutně.

Rozdíly najdeme i mezi odpověďmi, zda se respondenti setkali s jazykovou bariérou na úřadech (neumí česky – s bariérou se setkala 78,3 %; úroveň A1+A2 – s bariérou se setkala 81,5 %, úroveň B1+B2 – s bariérou se setkala 54,5 %; úroveň C1+C2 – s bariérou se setkala 31,3 %), bariéru ve veřejných institucích (neumí česky – s bariérou se setkala 78 %; úroveň A1+A2 – s bariérou se setkala 82,9 %, úroveň B1+B2 – s bariérou se setkala 64,7 %; úroveň C1+C2 – s bariérou se setkala 32,8 %) anebo ve zdravotnických institucích (neumí česky – s bariérou se setkala 55,1 %; úroveň A1+A2 – s bariérou se setkala 65,1 %, úroveň B1+B2 – s bariérou se setkala 55 %; úroveň C1+C2 – s bariérou se setkala 26,7 %).

Graf 53 Jazyková bariéra podle znalosti českého jazyka

Dílčí shrnutí

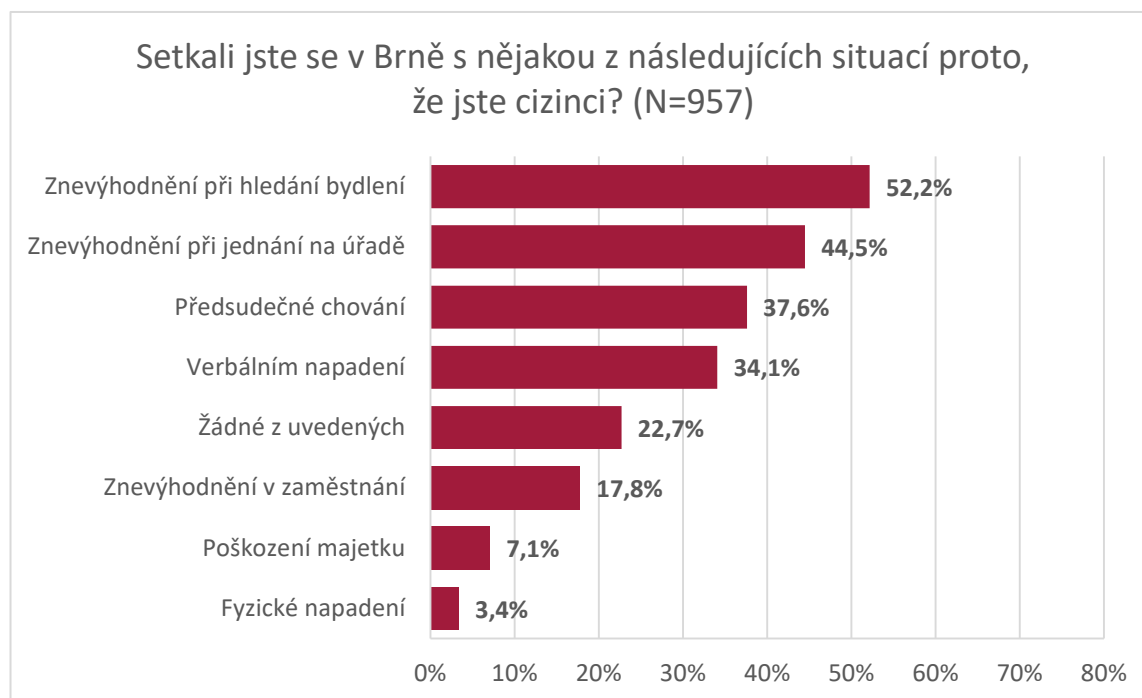
Respondenti se setkávají s jazykovou bariérou nejčastěji ve veřejných institucích (71,2 %) a na úřadech (71 %), v obou případech ji uvádí více než dvě třetiny dotázaných. Přibližně polovina respondentů má jazykovou bariéru ve zdravotnických institucích (55,3 %) a v každodenní komunikaci (50,7 %). Neznalost jazyka přispívá k tomu, že se cizinci nepovažují být ve městě vítáni. Ani respondenti s jazykovou úrovní C1 anebo C2 se jazykovým bariérám nevyhnuli. Znalost jazyka eliminuje bariéry přibližně na polovinu, tady ne absolutně.

4.1.4.4 Cizinci ve veřejných institucích a pocit sounáležitosti s místem

V části dotazníku, která se týkala jazykových bariér a institucí, byli respondenti dotazováni na znevýhodnění, s nimiž se při pobytu v Brně potkali; na pocity akceptace, na využívání institucí v Brně a problémy s nimi spojenými. Nakonec byli dotazováni na to, zda by Brno doporučili známým jako místo vhodné pro život.

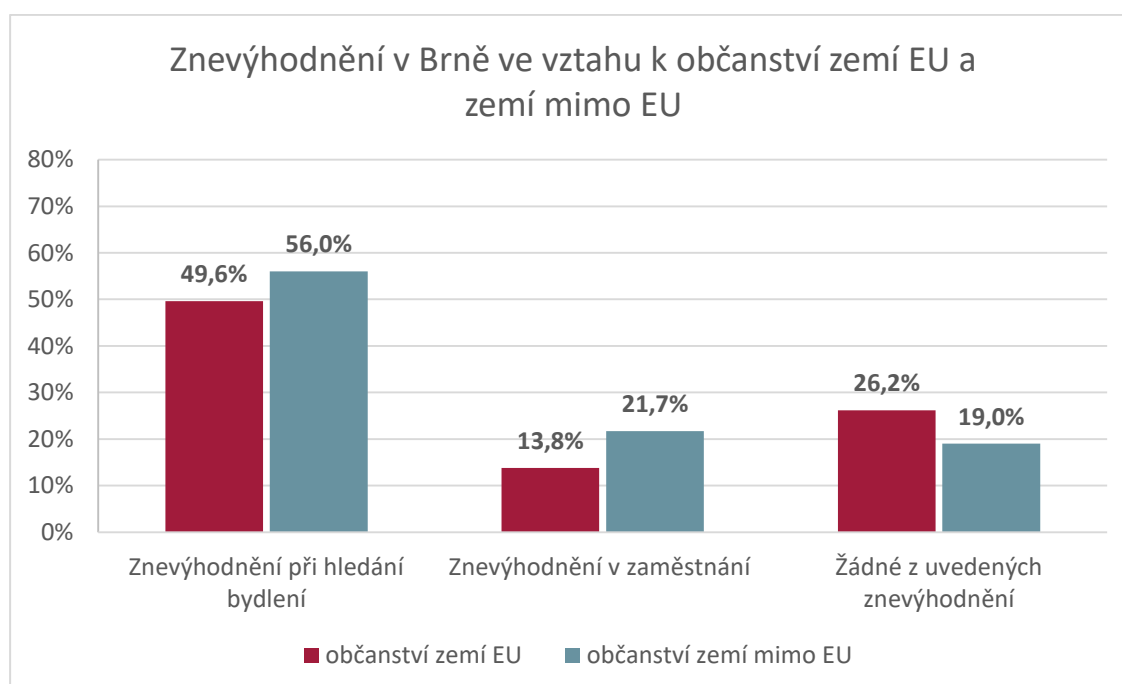
Více než polovina respondentů uvedla (52,2 %), že se znevýhodněním setkala při hledání bydlení. Téměř polovina respondentů (45 %) se setkala se znevýhodněním při jednání na úřadech a téměř dvě pětiny (37,6 %) s předsudečným chováním. Více než třetina (34,1 %) se setkala dokonce s verbálním napadením. Méně než pětina dotázaných (17,8 %) čelila znevýhodnění v zaměstnání. Nejméně se respondenti setkávali s poškozením majetku (7,1 %) a s fyzickým napadením (3,4 %). Žádné z výše uvedených situací nebylo vystavena téměř čtvrtina dotázaných (23 %).

Graf 54 Forma znevýhodnění cizinců

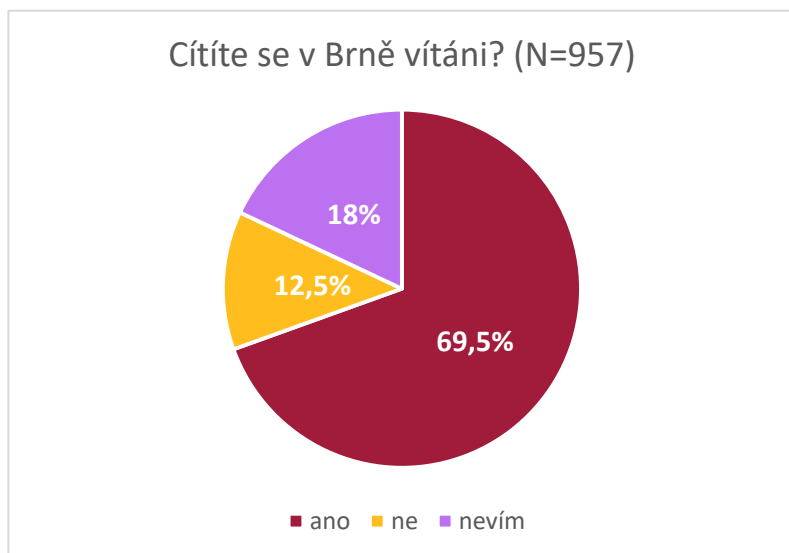
Z analýzy dále vyplynulo, že respondenti mající občanství zemí mimo EU se častěji cítili znevýhodnění v zaměstnání (21,7 %) oproti těm, kteří mají občanství zemí EU (13,8 %). Dotazovaní ze zemí mimo EU častěji odpovídali, že měli zkušenosti se znevýhodněním při hledání bydlení (56 %) než ti, kteří jsou ze zemí EU (49,6 %). Naopak participanti ze zemí EU častěji uváděli, že se nesetkali s žádným z uvedených znevýhodnění (26,2 %) ve srovnání s cizinci ze zemí mimo EU (19 %).

Graf 55 Znevýhodnění v Brně ve vztahu k občanství zemí EU a zemí mimo EU

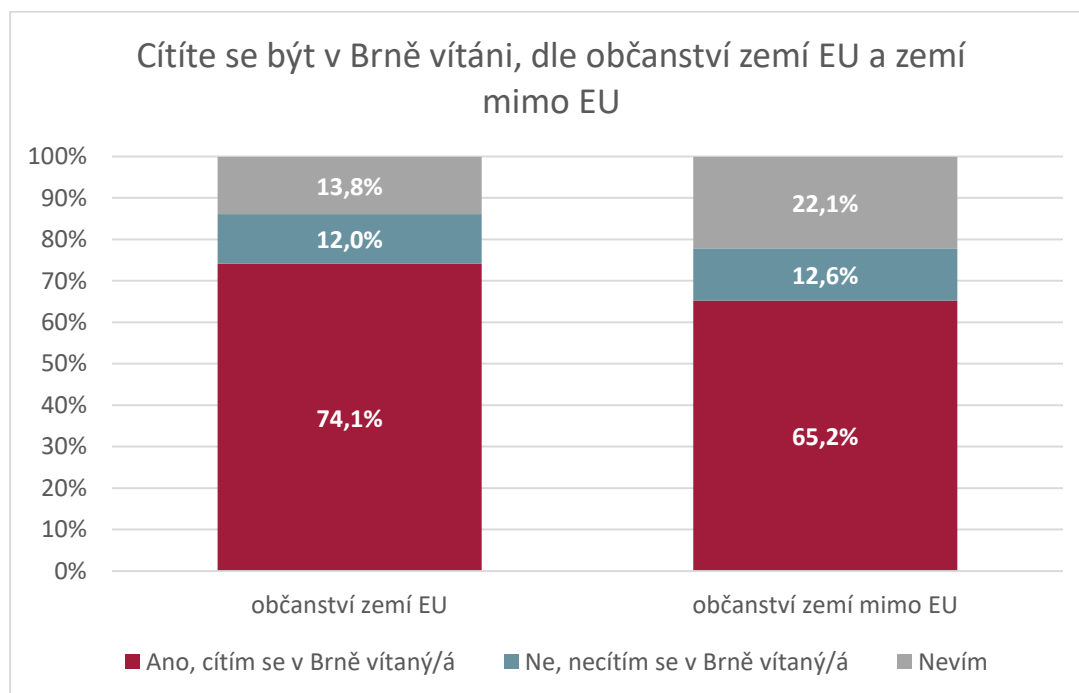
Když byli respondenti dotázáni na to, zda se cítí být v Brně vítáni, odpovídali následovně. Více než dvě třetiny (69,5 %) respondentů uvedly, že se cítí být v Brně vítány, více než desetina dotázaných (12,5 %) se vítána necítí a méně než pětina respondentů (18 %) nedokáže na otázku odpovědět.

Graf 56 Přijetí v Brně

Respondenti mající občanství zemí EU se považovali za častěji vítané (74,1 %) než respondenti s občanstvím zemí mimo EU (65,2 %). Naopak respondenti ze zemí mimo EU častěji odpovídali, že neví (22,1 %), jestli jsou vítaní oproti respondentům ze zemí EU (13,8 %).

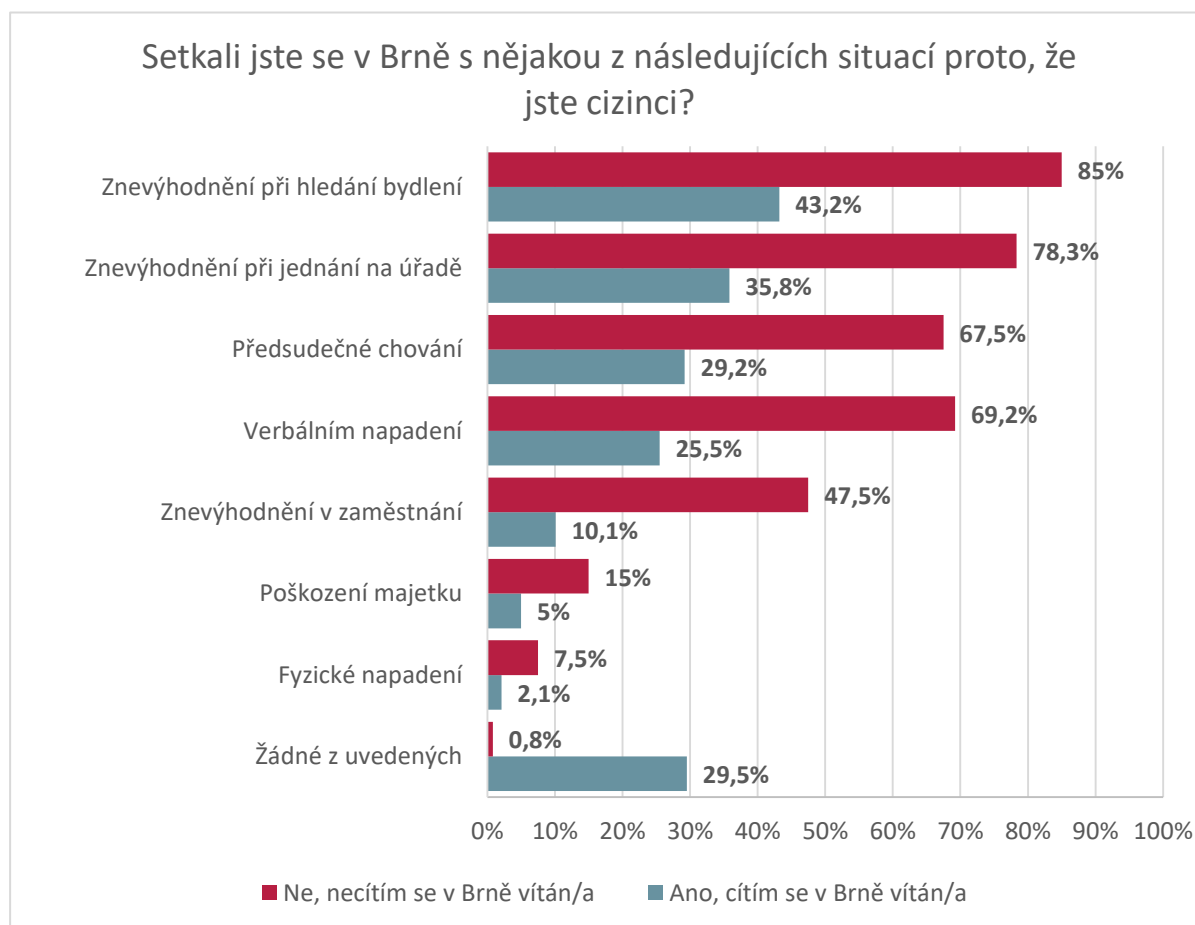
Graf 57 Přijetí v Brně po dle občanství zemí EU a mimo EU

Analýza dat ukázala, že existuje statisticky významná souvislost mezi pocitem „být v Brně vítán“ a zkušenostmi se znevýhodněním. Respondenti, kteří uváděli, že se necítí být v Brně vítáni, měli častější zkušenost se všemi uvedenými typy znevýhodnění.

Z respondentů, kteří se necítí být v Brně vítáni, uvedly více než čtyři pětiny, že byly znevýhodněny při hledání bydlení (85 %). Oproti tomu mezi respondenty, kteří se v Brně cítí být vítáni, byly znevýhodněny při hledání bydlení více než dvě pětiny (43,2 %). Podobná situace panuje i u odpovědí, zda respondenti byli znevýhodněni při jednání na úřadě (necítí se v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 78,3 %; cítí se být v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 35,8 %), zažili předsudečné chování (necítí se v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 67,5 %; cítí se být v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 29,2 %), verbální napadení (necítí se v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 69,2 %; cítí se být v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 25,5 %) anebo znevýhodnění v zaměstnání (necítí se v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 47,5 %; cítí se být v Brně vítáni – setkala se se znevýhodněním 10,1 %). Mezi těmi, kdo se cítí být vítáni, a těmi, kdo ne, je rozdíl v setkání se se znevýhodněním větší než 40 %.

Graf 58 Znevýhodnění ve vztahu k přijetí v Brně

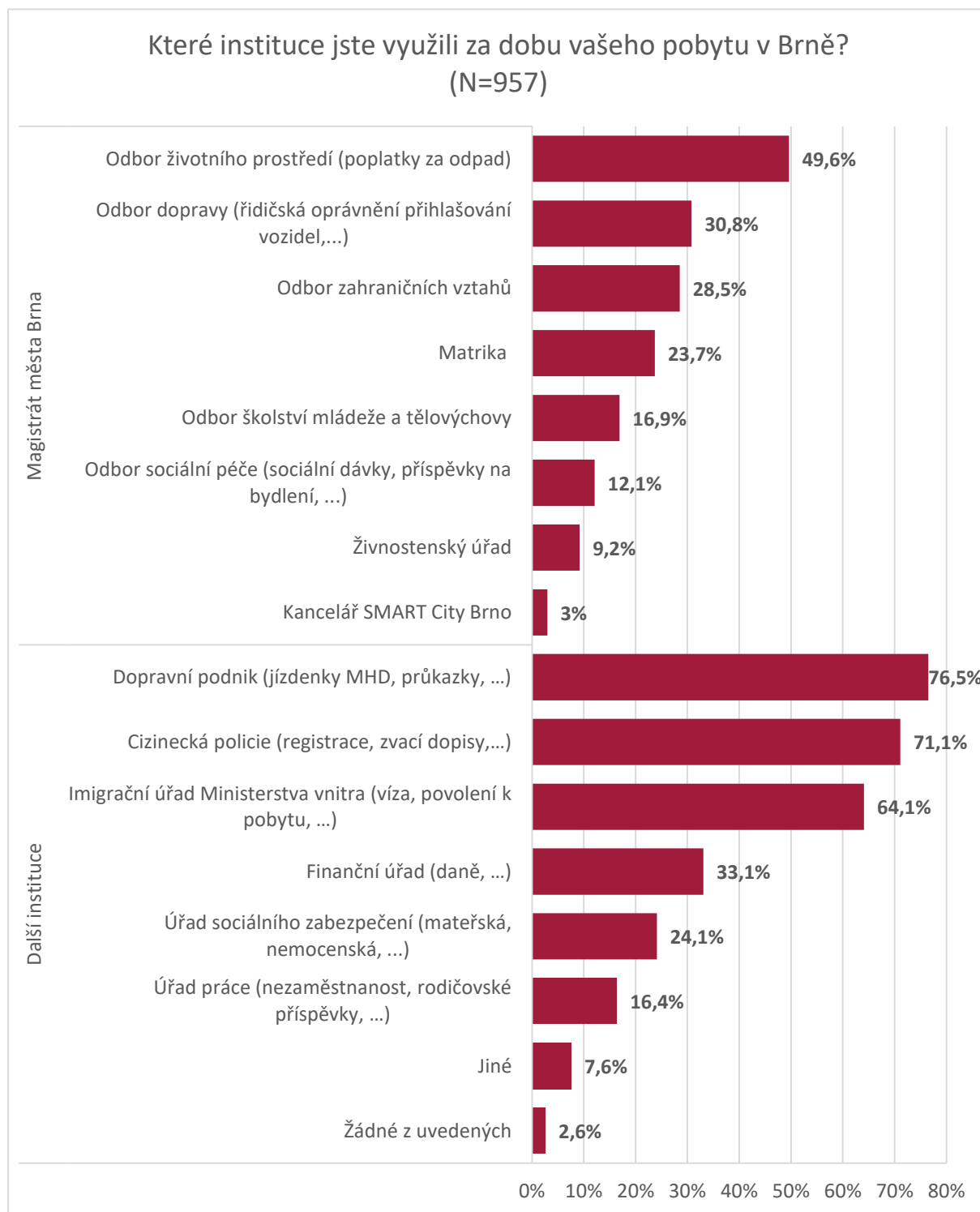

Které instituce respondenti využívají nejvíce? Zjištění jsou rozdělena na instituce v gesci Magistrátu města Brna (MMB) a na další instituce. Z institucí MMB byly nejvíce využívány tyto: odbor životního prostředí – poplatky za odpad (49,6 %), odbor dopravy (30,8 %) a odbor zahraničních vztahů (28,5 %). Následovala matrika (23,7 %) a odbor školství, mládeže a tělovýchovy (16,9 %). Nejméně se cizinci obraceli na odbor sociální péče (12,1 %), živnostenský úřad (9,2 %) a kancelář SMART city Brno (3 %).

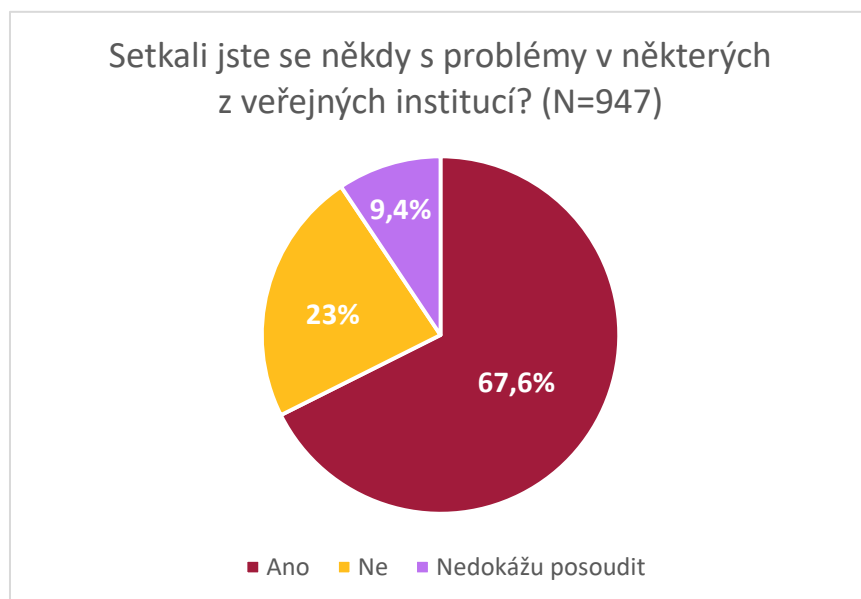
Z ostatních institucí byl nejvíce využíván dopravní podnik (76,5 %), cizinecká policie (71,1 %) a imigrační úřad – OAMP (64,1 %). Méně často se cizinci obraceli na finanční úřad (33,1 %), úřad sociálních zabezpečení (24,1 %) a úřad práce (16,4 %).

Graf 59 Využívání institucí v Brně

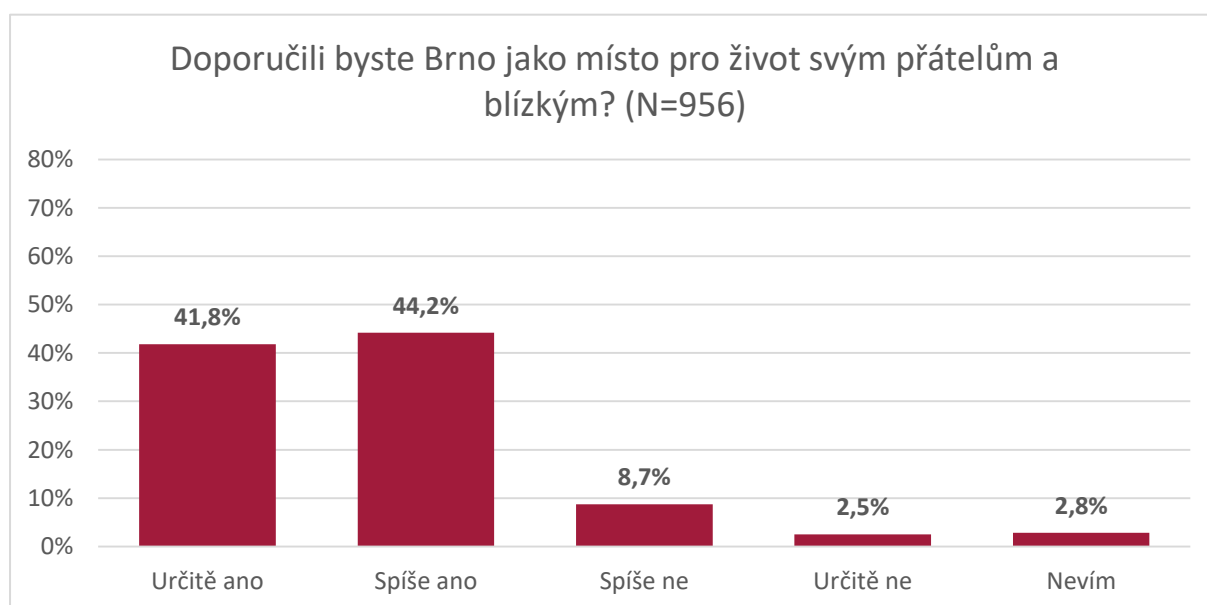
Více než dvě třetiny respondentů (68 %) se někdy setkaly s problémy v některé z veřejných institucí. Téměř čtvrtina dotázaných (23 %) žádným problémům nečelila a přibližně desetina dotázaných (9,4 %) nedokázalo na otázku odpovědět.

Graf 60 Problémy ve veřejných institucích

Brno jako místo pro život by doporučilo svým blízkým a přátelům (součet odpovědí určitě a spíše ano) 86 % respondentů. Naopak by ho nedoporučila více než desetina respondentů (11 %). Téměř tři procenta dotázaných nevědělo, jak na otázku odpovědět.

Graf 61 Doporučení Brna jako místa pro život

Dílčí shrnutí

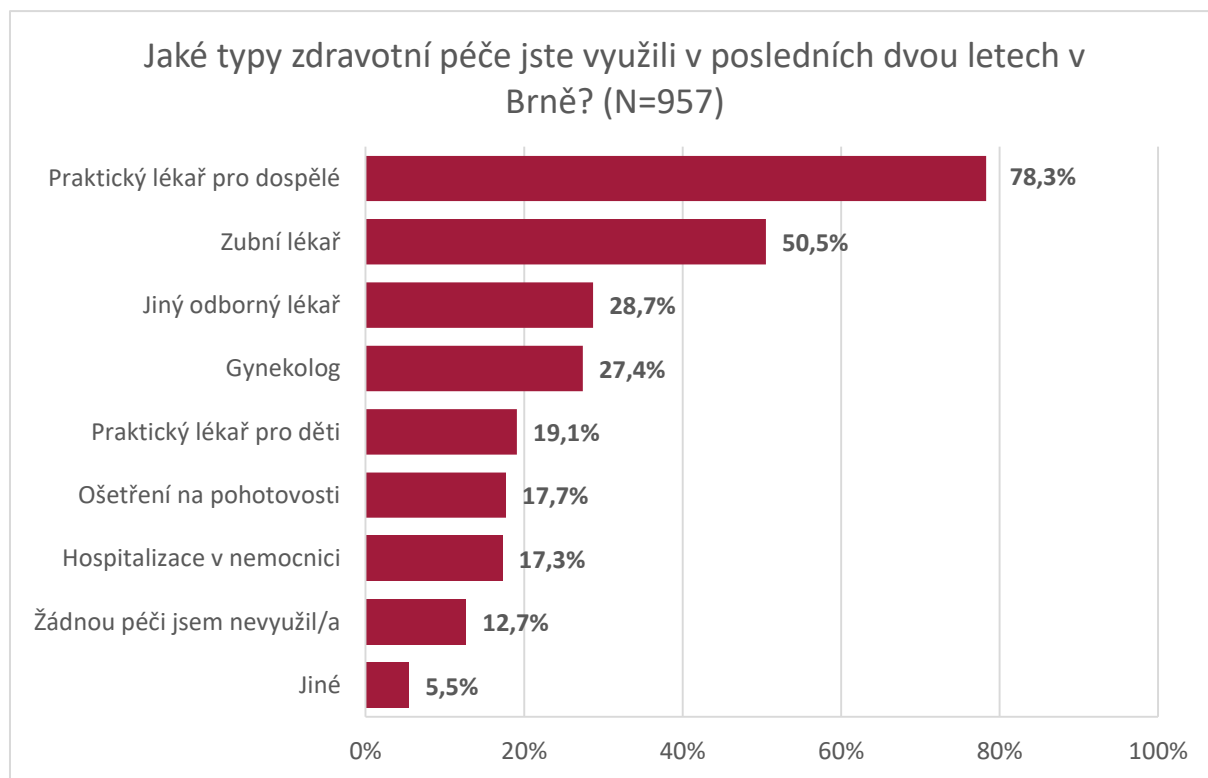
Více než polovina respondentů se setkala se znevýhodněním při hledání bydlení. Téměř polovina respondentů (45 %) se setkala se znevýhodněním při jednání na úřadech a téměř dvě pětiny (37,6 %) s předsudečným chováním. Více než třetina se setkala dokonce s verbálním napadením. Méně než pětina dotázaných čelila znevýhodnění v zaměstnání. Nejméně se respondenti setkávali s poškozením majetku (7,1 %) a s fyzickým napadením (3,4 %). Žádné z výše uvedených situací nebylo vystavena „pouhá“ téměř čtvrtina dotázaných (23 %). Častěji jsou znevýhodňováni cizinci ze zemí mimo EU – v zaměstnání a při hledání bydlení. Více než dvě třetiny respondentů se cítí být v Brně vítány, častěji se jedná o občany zemí EU.

Z institucí MMB jsou nejvíce využívány odbor životního prostředí – poplatky za odpad, odbor dopravy a odbor zahraničních vztahů. Z ostatních institucí je nejvíce využíván dopravní podnik, cizinecká policie a OAMP. Více než dvě třetiny respondentů se někdy setkaly s problémy v některé z veřejných institucí. Brno jako místo pro život by doporučilo svým blízkým a přátelům 86 % respondentů.

4.1.4.5 Zdravotní péče

V další části dotazníku, věnované zdravotní péči, byli respondenti dotazováni na to, jaké typy péče v Brně využívají, jak jsou se zdravotní péčí spokojeni a co je v Brně těžké nebo naopak lehké v oblasti zdraví zajistit.

Graf 62 Využívání typů zdravotní péče

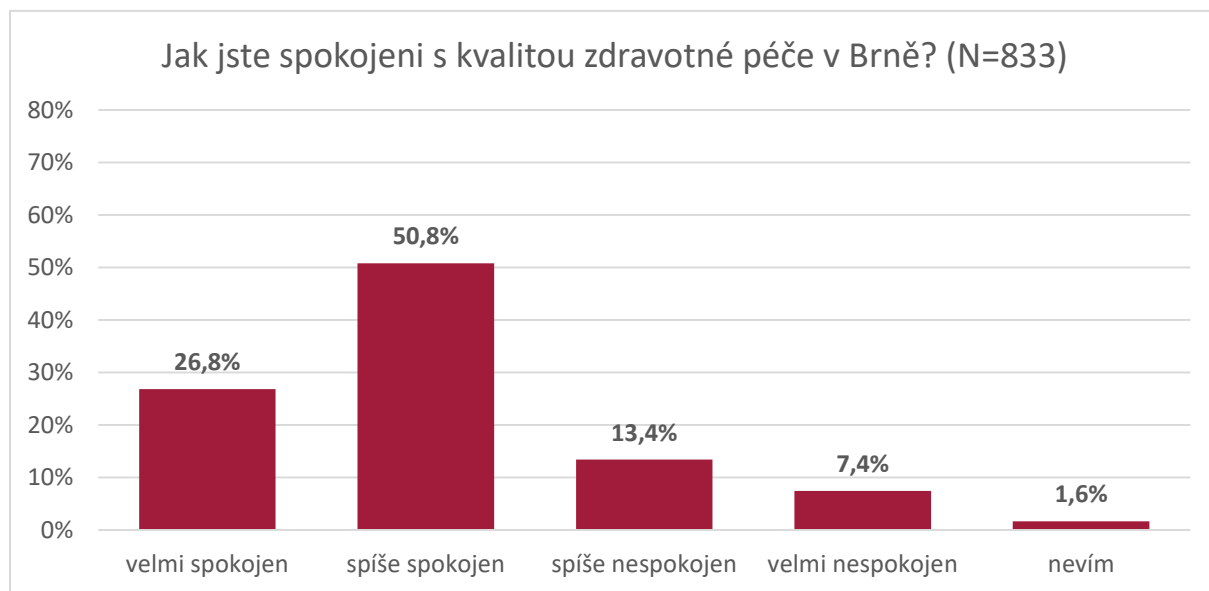
Nejčastěji respondenti využívají služby praktických lékařů pro dospělé (78,3 %), zubních lékařů (50,5 %) a také jiných odborných lékařů (28,7 %) a gynekologických odborníků/odbornic (27,4 %). Nejméně je využíváno ošetření na pohotovosti (17,7 %) a hospitalizace v nemocnici (17,3 %).

Respondenti, kteří pobývali v Brně delší dobu, využívali zdravotní péči častěji. Respondenti, kteří v Brně byli déle než pět let, se obraceli na praktického lékaře pro dospělé ve více než devíti desetinách případů (92,5 %), na zubního lékaře v méně než třech čtvrtinách případů (74,2 %) a na jiného odborného lékaře ve více než třetině případů (38,8 %). Zkušenosti s hospitalizací měli respondenti žijící déle než pět let v méně než třetině případů (28,9 %) a s ošetřením na pohotovosti v méně než čtvrtině případů (23 %). Pouze 2,2 % respondentů žijících v Brně déle než pět let odpovědělo, že žádnou lékařskou péči nevyužilo. Žádné statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami se neukázaly.

Respondenti žijící v Brně déle než pět let, kteří mají děti mladší 26 let žijící v Brně, využili služeb praktického lékaře pro děti v přibližně čtyřech pětinách případů (85,2 %). Ženy žijící v Brně déle než pět let využily služeb gynekologa ve více než čtyřech pětinách případů (82,5 %).

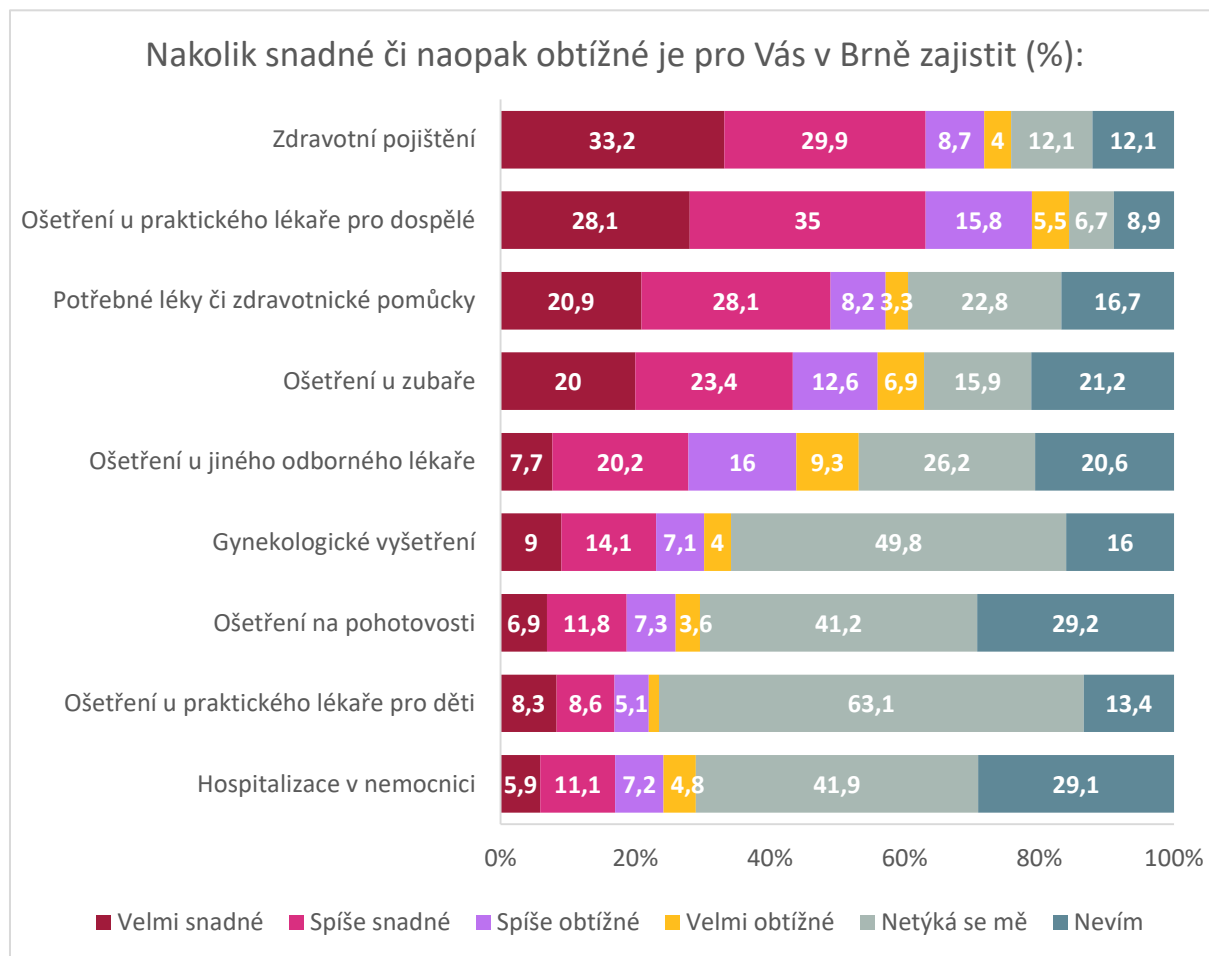
Spokojeny jsou se zdravotní péčí v Brně více než tři čtvrtiny dotazovaných (77,6 %). Nespokojených je přibližně pětina (21 %). 1,6 % respondentů nevědělo, jak odpovědět. Neprokázala se žádná staticky významná souvislost mezi spokojeností s kvalitou zdravotní péče a tím, zda respondenti pochází ze zemí EU anebo ze zemí mimo EU.

Graf 63 Spokojenost se zdravotní péčí

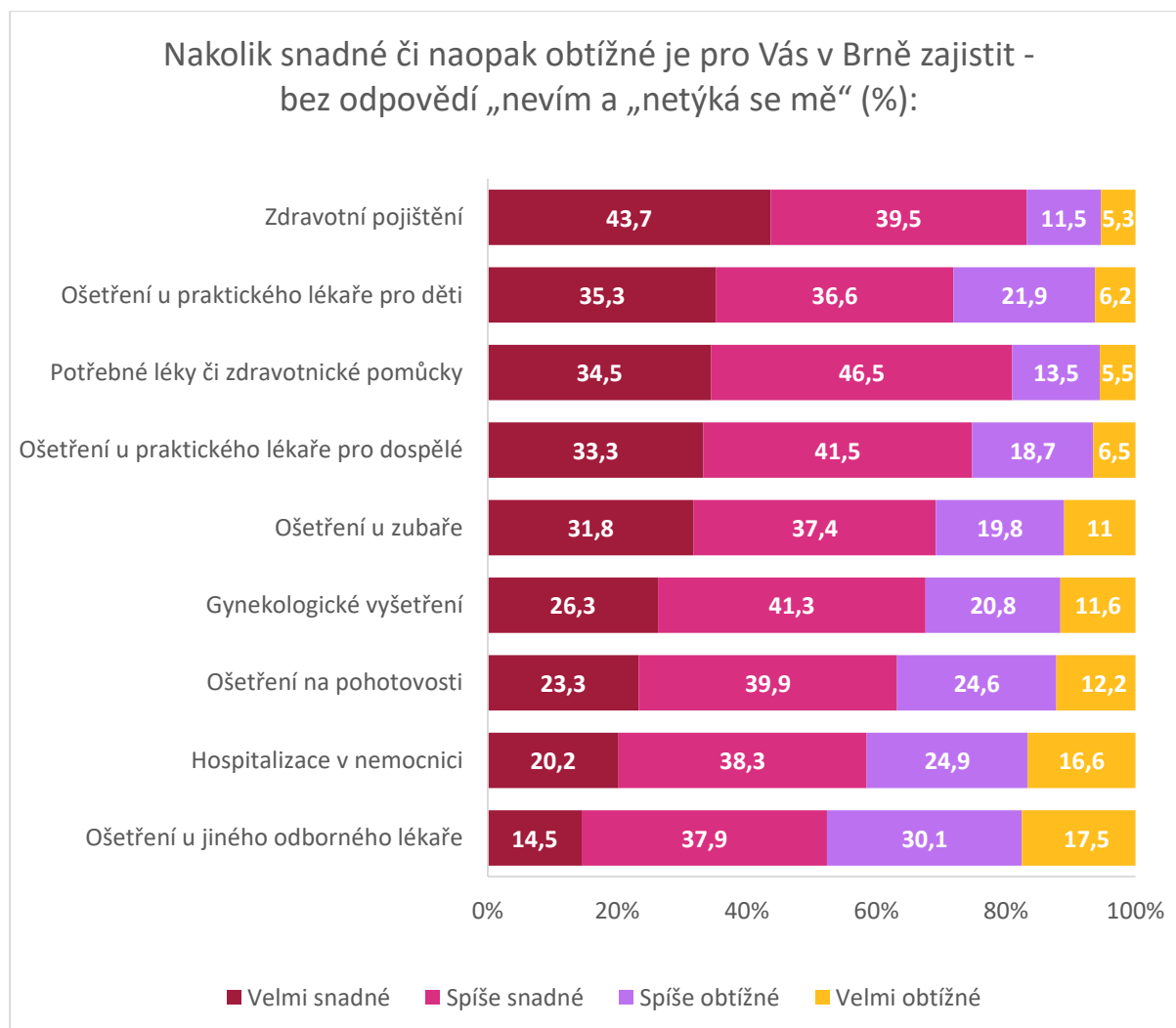
Podle respondentů bylo nejspodnější si v Brně zajistit zdravotní pojištění (podle 63,1 % dotazovaných). Ošetření u praktického lékaře pro dospělé za spíše snadné považovalo také 63,1 %. Zajistit potřebné léky či zdravotnické pomůcky považovalo za velmi a spíše snadné 49 %. Z grafu je patrné, že řada odpovědí nese označení „netýká se mě“. Nejvíce se dotazovaných netýká ošetření na pohotovosti (41,2 %), ošetření u praktického lékaře pro děti (63,1 %) a hospitalizace v nemocnici (41,9 %).

Graf 64 Co je obtížné /snadné ohledně zdraví zajistit

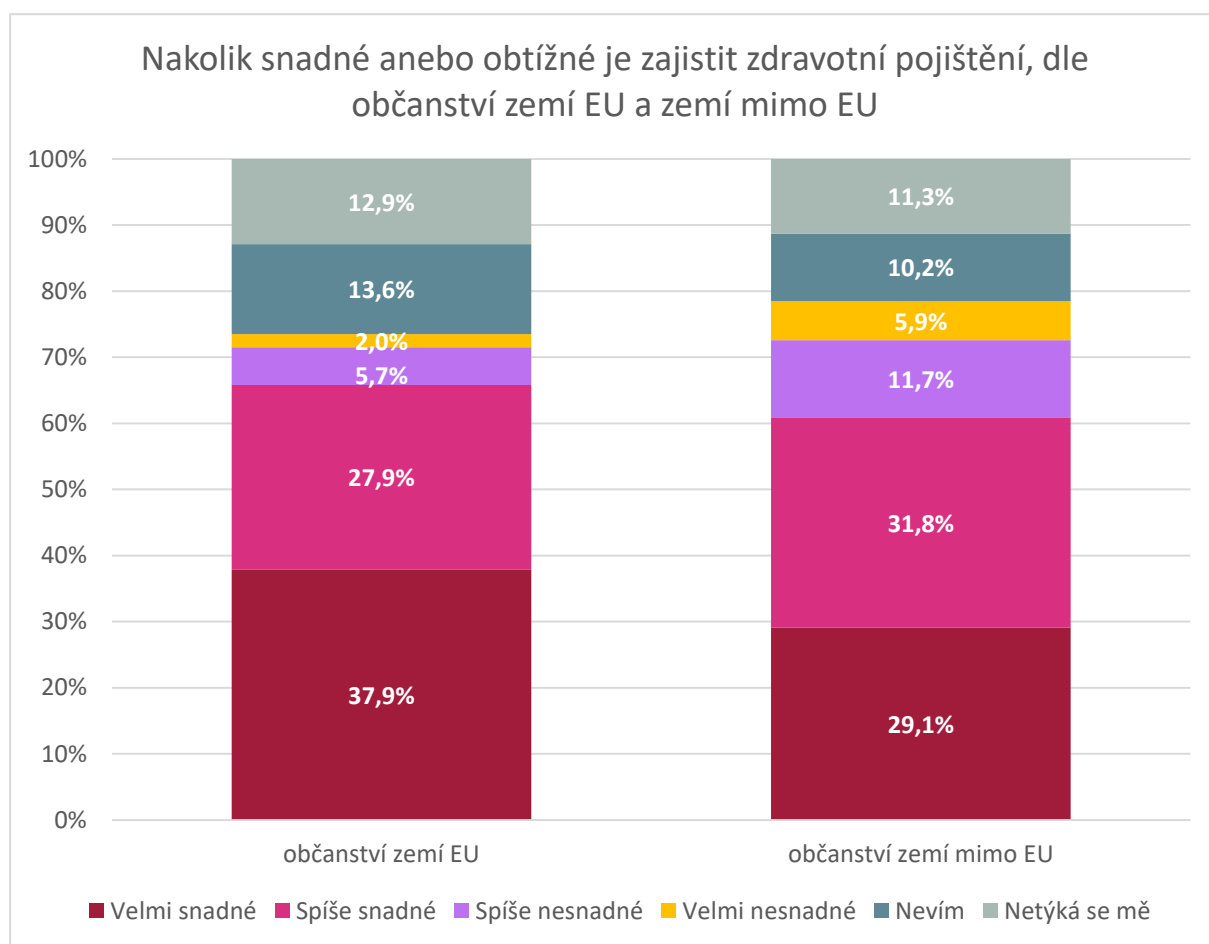
Pokud z odpovědí odstraníme možnosti „nevím“ a „netýká se mě“, tak zjistíme, že nejvíce snadné bylo pro dotazované zajistit zdravotní pojištění (velmi snadné 43,7 %; spíše snadné 39,5 %). Naopak za nejméně snadné respondenti považovali zajištění ošetření u jiného odborného lékaře (velmi obtížné 17,5 %; spíše obtížné 30,1 %).

Graf 65 Co je obtížné/snadné zajistit ohledně zdraví (bez odpovědí „nevím“ a „netýká se mě“)

Analýza ukázala, že existují rozdíly ve vnímání dostupnosti zdravotního pojištění mezi respondenty mající občanství zemí EU a zemí mimo EU. Za spíše nesnadné ho označila více než desetina respondentů ze zemí mimo EU (11,7 %) a pouhých 5,7 % respondentů ze zemí EU. Dotazovaní ze zemí EU považovali zajištění zdravotního pojištění za snadnější v téměř dvou třetinách (velmi snadné 37,9 %; spíše snadné 27,9 %). Respondenti mající občanství zemí mimo EU hodnotili zajištění jako snadnější ve více než třech pětinách (velmi snadné 29,1 %; spíše snadné 29,1 %).

Graf 66 Zajištění zdravotního pojištění podle občanství zemí EU a zemí mimo EU

Dílčí shrnutí

Se zdravotní péčí v Brně jsou spokojeny více než tři čtvrtiny dotazovaných. Nespokojených je více než pětina dotázaných. Nejčastěji cizinci využívají služeb praktických lékařů pro dospělé, zubních lékařů a jiných odborných lékařů a gynekologických odborníků/odbornic. Nejméně se setkáváme s ošetřením na pohotovosti a hospitalizací v nemocnici. Nejsnadnější je podle dotazovaných si zajistit zdravotní pojištění, dále ošetření u praktického lékaře a zajistit si potřebné léky a zdravotnické pomůcky.

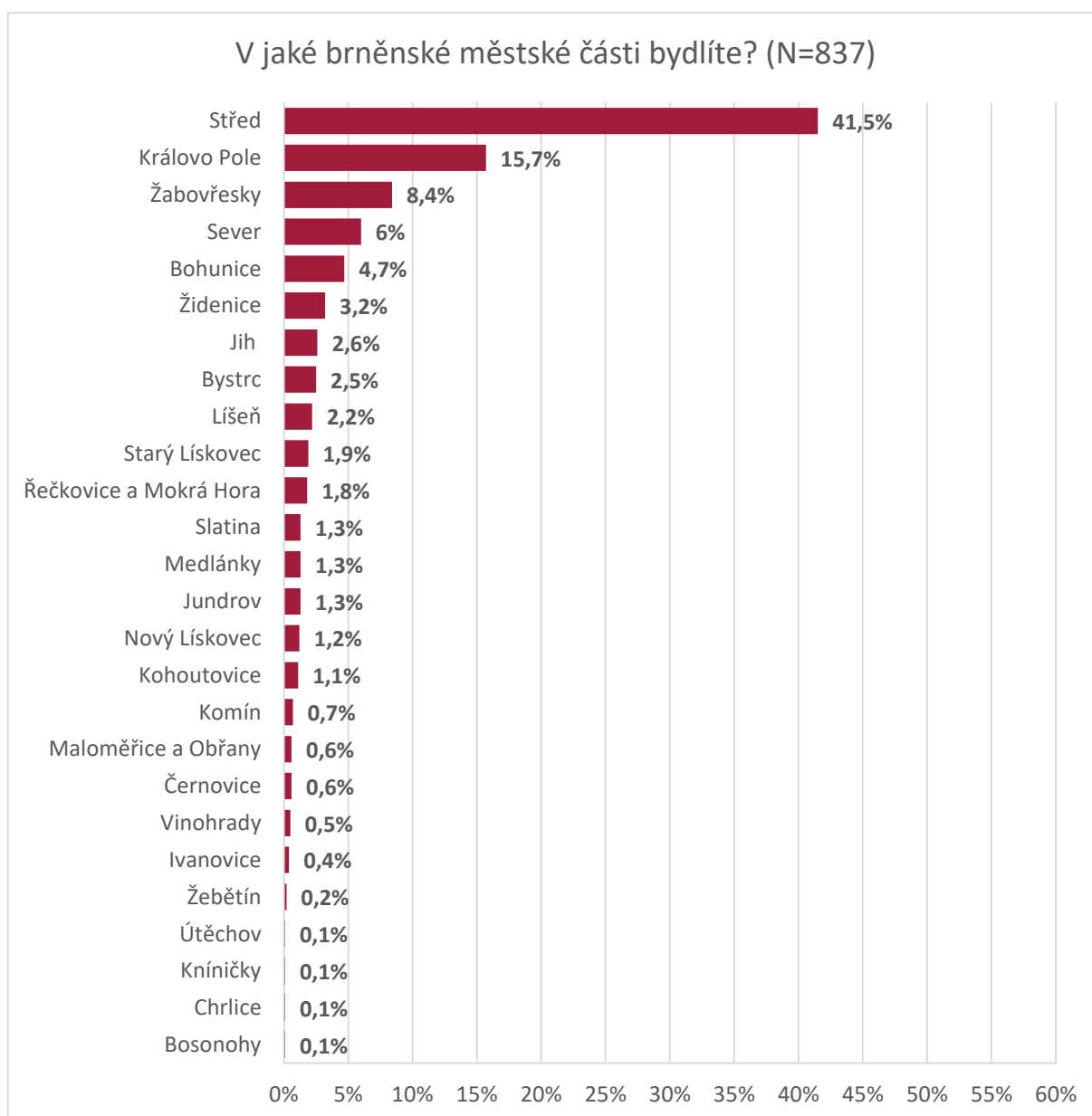

4.1.4.6 Bydlení a volný čas

V části dotazníku věnované bydlení a volnému času byli respondenti dotazováni, ve které části v Brně bydlí. Dále na to, jaká je jejich bytová situace, s kým bydlí, s kolika lidmi bydlí; zdali se setkávají s problémy při pronajímání nemovitostí, jak jsou spokojeni s okolím svého bydliště a také na to, jak tráví svůj volný čas a jak jsou spokojeni se svými sousedy.

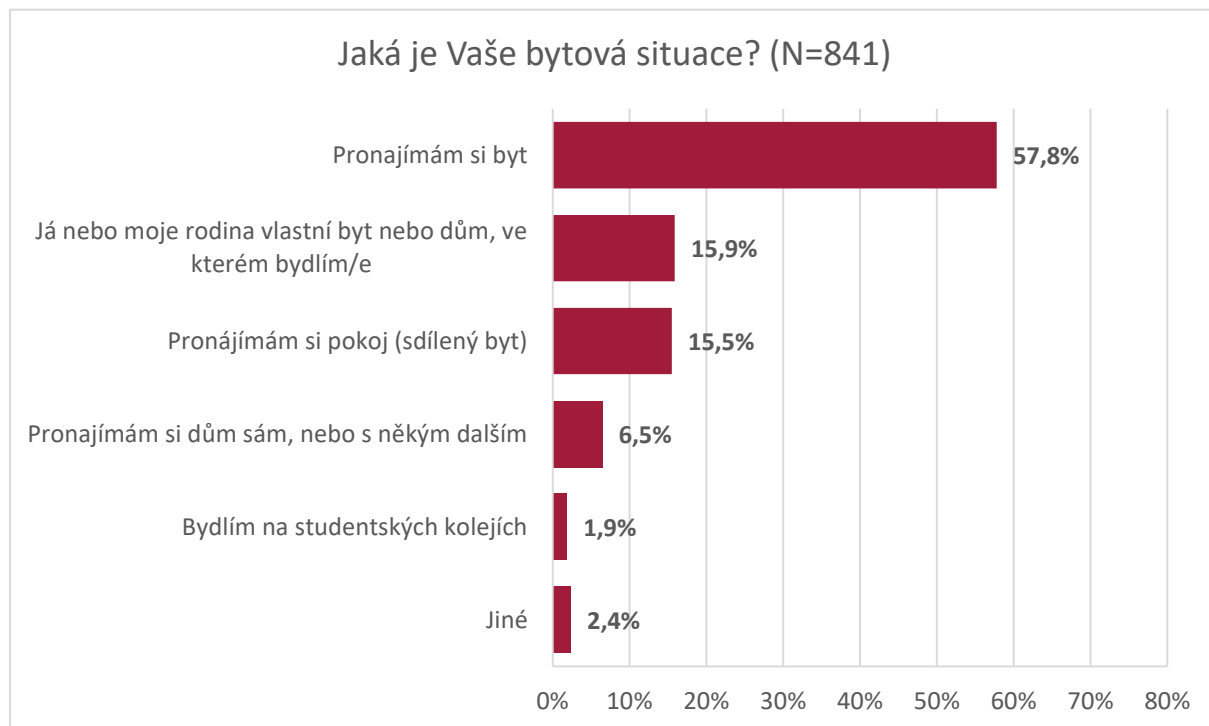
Dotazovaní nejčastěji bydlí v centrálních částech města Brna. Přímo v části Brno-střed bydlí více než dvě pětiny (41,5 %) dotazovaných. S odstupem následuje Královo Pole (15,7 %) a Žabovřesky (8,4 %). První pěti potom uzavírá Brno-Sever (6 %) a Bohunice (4,7 %). Dále čísla strmě klesají až k okrajovým částem města – Kníničky, Chrlice, Bosonohy (0,1 %).

Graf 67 Bydlení – městské části

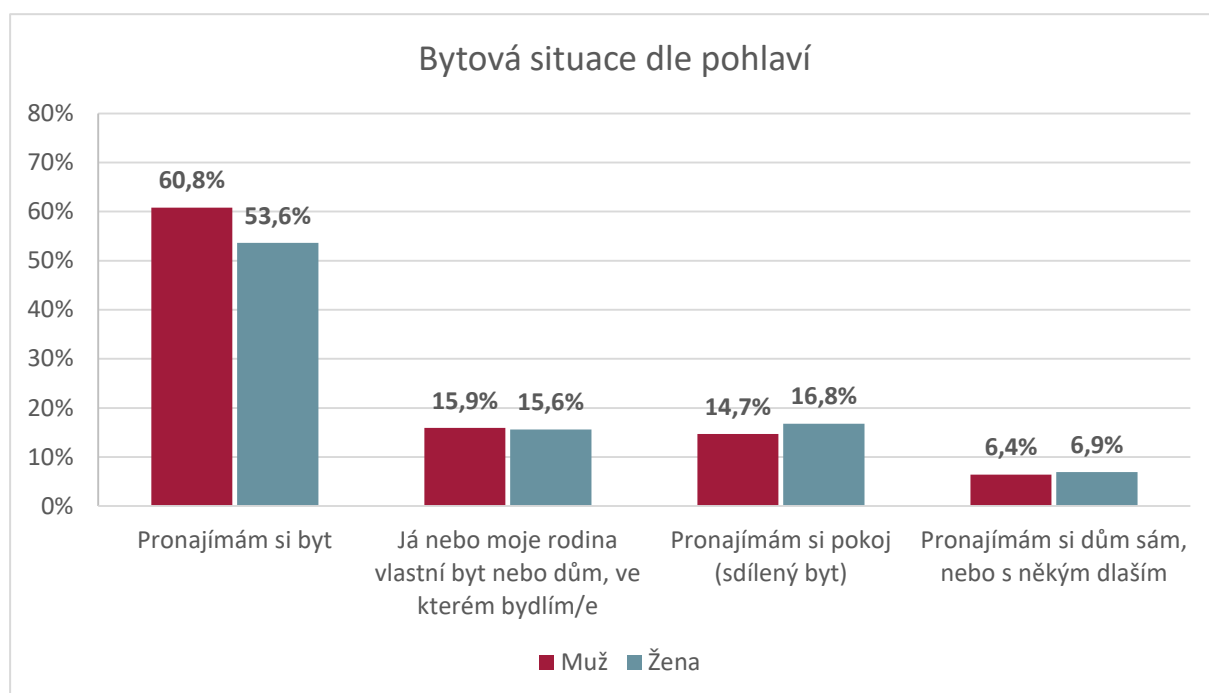
Více než polovina dotazovaných si pronajímá byt (57,8 %). 15,9 % respondentů (nebo někdo z rodiny) vlastní byt nebo dům, v němž bydlí. Za vlastněním bytu následuje pronajímání si pokoje ve sdíleném bytě (15,5 %). Dům si pronajímá 6,5 % respondentů. Na kolejích bydlí necelá dvě procenta (1,9 %). V jiném typu bydlení se nalézá 2,4 % dotázaných.

Graf 68 Bytová situace

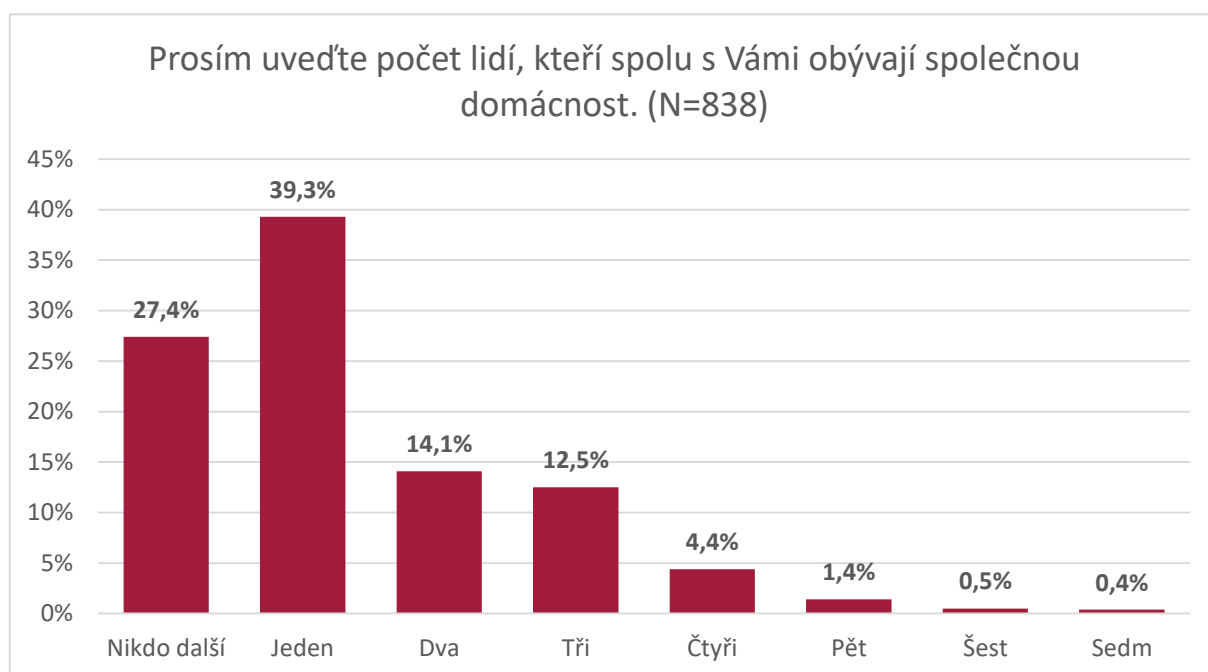
Na bytovou situaci dotazovaných mělo vliv, zda mají partnera či partnerku z České republiky, anebo ze zahraničí. Mezi respondenty, kteří měli partnera či partnerku z České republiky, bylo více těch, kteří žijí v bytě anebo domě, který vlastní buď oni, nebo jejich rodina (40 %). Pokud měli respondenti partnera či partnerku ze zahraničí, tak si častěji pronajímali byt (65,8 %). Současně analýza ukázala, že ženy respondentky si oproti mužům častěji pronajímají pouze pokoj a žijí ve sdíleném bytě (ženy 16,8 %; muži 14,7 %). Muži respondenti si naopak častěji pronajímají byt (muži 60,8 %; ženy 53,6 %).

Graf 69 Bytová situace podle pohlaví

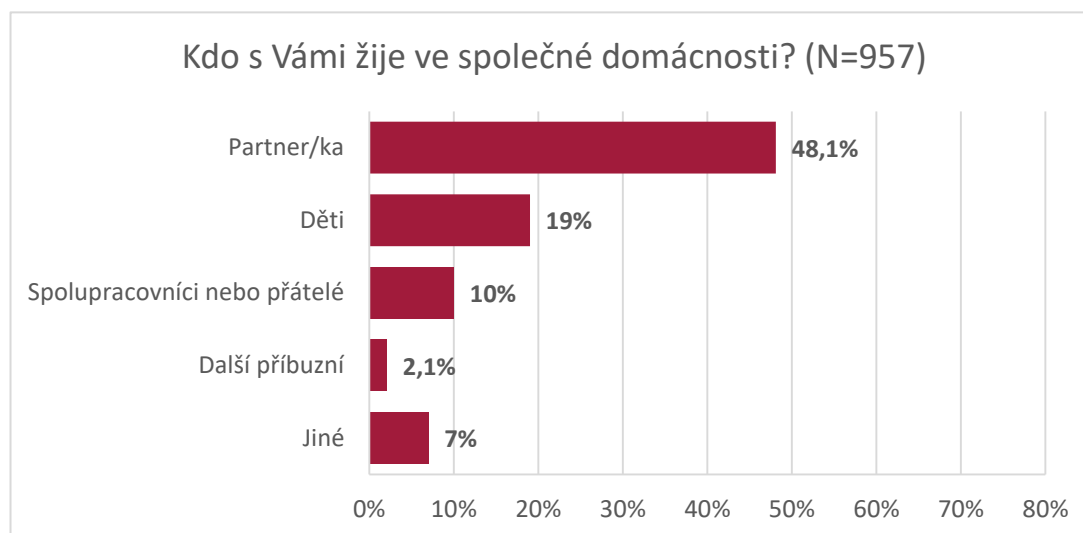
V našem podsouboru se nachází více než čtvrtina cizinců (27,4 %), kteří žijí sami. S jedním člověkem žilo v domácnosti téměř 40 % dotazovaných; se dvěma dalšími lidmi žilo v jedné domácnosti 14,1 %. Se třemi až pěti lidmi žilo v Brně 18,3 %. Se šesti a sedmi lidmi žilo necelé procento dotazovaných.

Graf 70 Počet osob v domácnosti

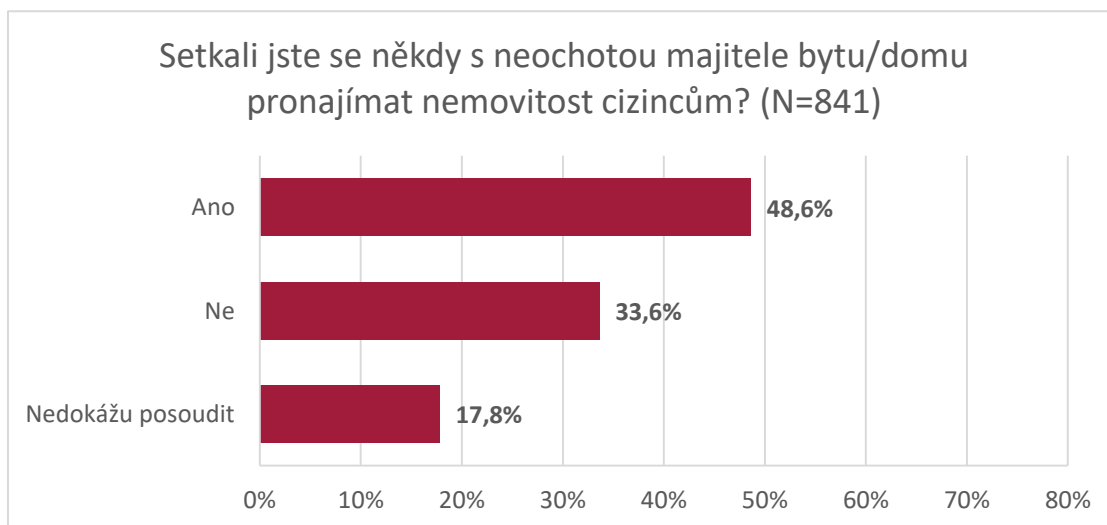
Téměř polovina dotazovaných (48,1 %) bydlí s partnerem nebo partnerkou. S dětmi potom sdílí domácnost necelá pětina (19 %) respondentů. S dalšími spolupracovníky nebo s přáteli bydlela desetina (10 %) dotázaných. S dalšími příbuznými, popřípadě v jiné konstelaci bydlela přibližně desetina (9,1 %) respondentů.

Graf 71 Domácnost – spolubydlící/rodina

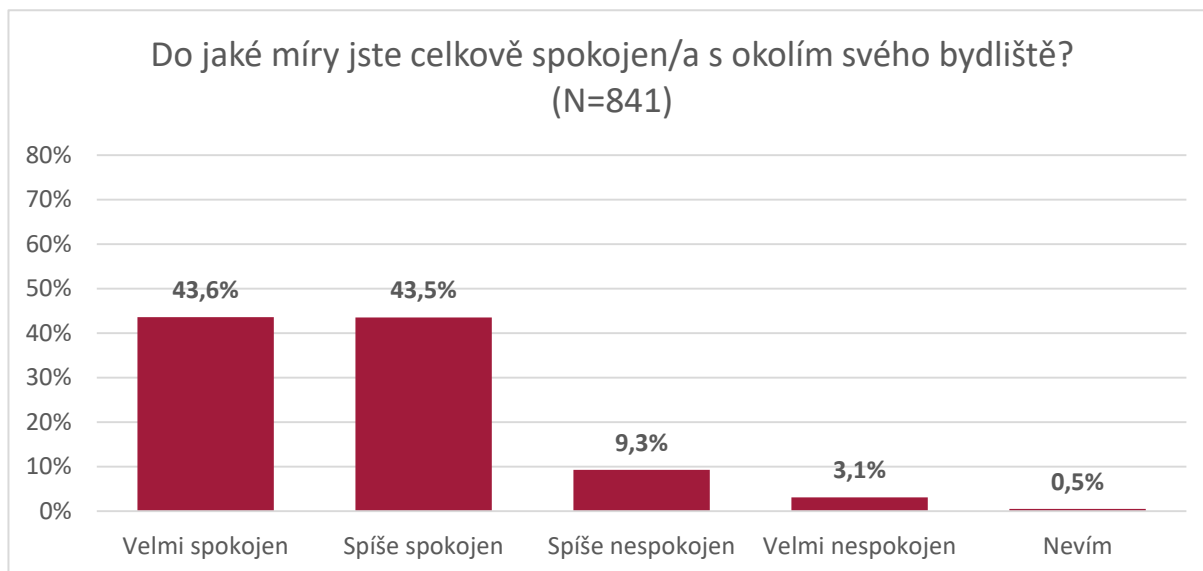
Téměř polovina (48,6 %) dotazovaných se setkala s neochotou majitele bytu/domu pronajímat nemovitost cizincům. Přibližně třetina dotazovaných (33,6 %) se s neochotou nesetkala. Téměř pětina respondentů (18 %) neochotu majitelů pronajímat nemovitosti cizincům nedokázala posoudit. Mezi těmi, kteří měli partnera či partnerku z České republiky, se setkaly s neochotou přibližně dvě pětiny dotazovaných (40,6 %). Respondenti mající partnera či partnerku ze zahraničí měli zkušenost s neochotou mnohem vyšší – setkali se s tímto jevem ve více než polovině případů (51,5 %).

Graf 72 Neochota pronajímat bydlení cizinci

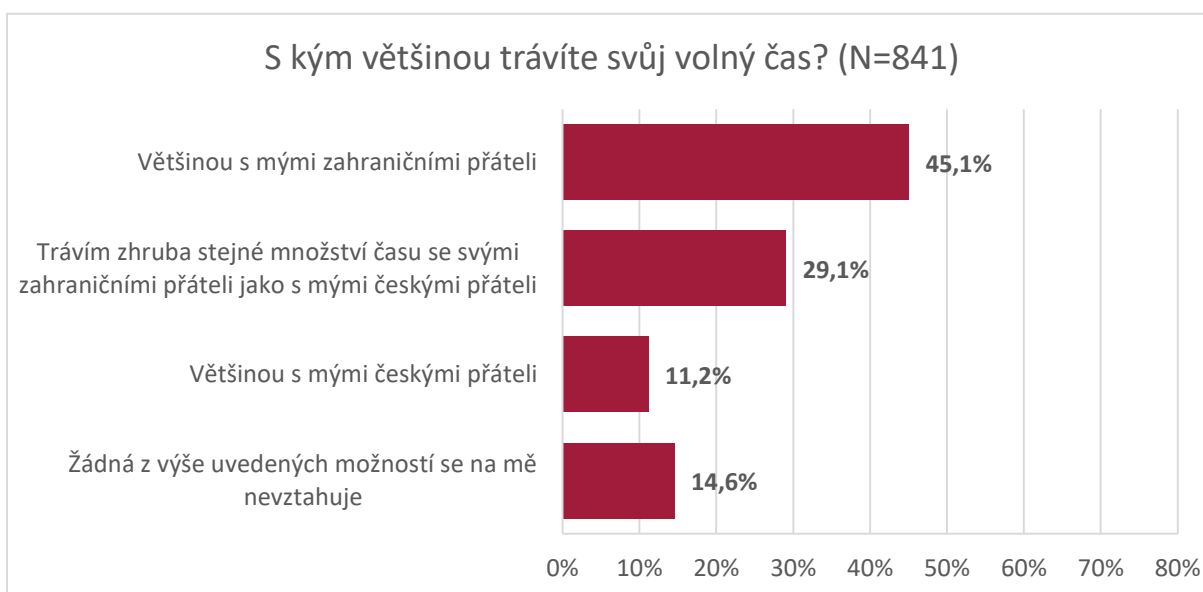
S okolím svého bydliště je při součtu odpovědí velmi a spíše spokojen spokojeno 87,1 % respondentů. Nespokojena je více než desetina cizinců (12,4 %).

Graf 73 Spokojenost s okolím bydliště

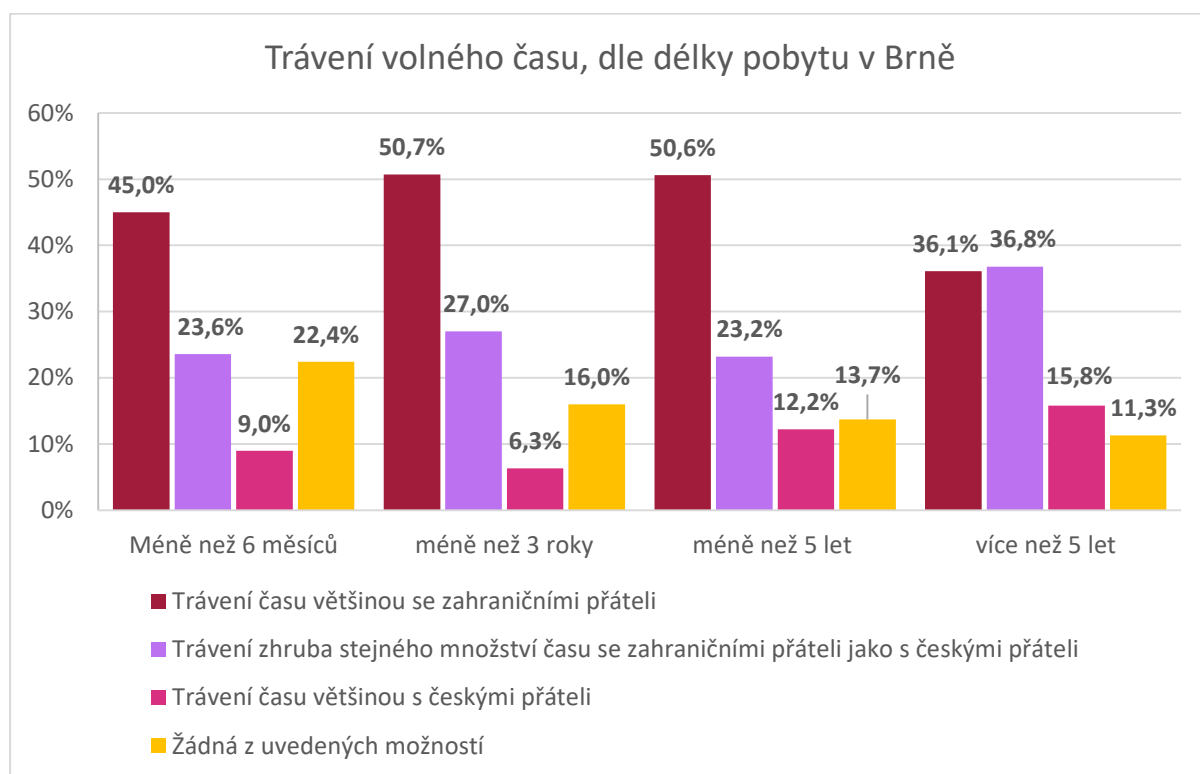
Téměř polovina (45,1 %) z dotazovaných většinou tráví volný čas se zahraničními přáteli. Téměř třetina cizinců (29,1 %) tráví zhruba stejné množství času se svými zahraničními přáteli jako se svými českými přáteli. Více než desetina respondentů (11,2 %) tráví volný čas většinou s českými přáteli. Více než desetina (14,6 %) dotazovaných odpověděla, že volný čas tráví jinak.

Graf 74 Trávení volného času

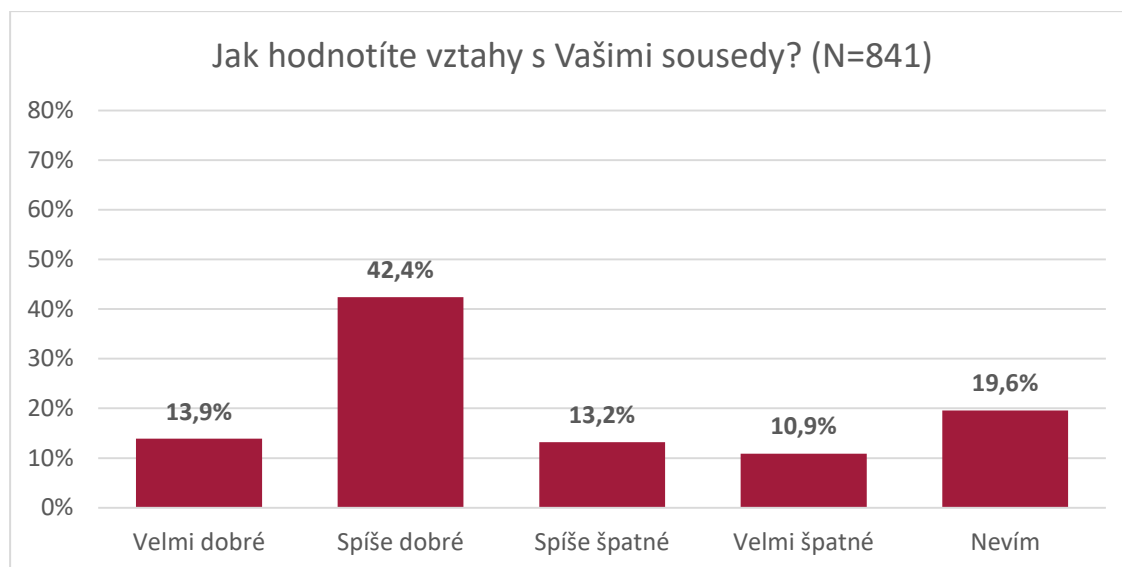
Čím dotazovaní v Brně pobývali delší dobu, tím častěji trávili svůj volný čas jak se zahraničními, tak s českými přáteli. Respondenti, kteří byli v Brně déle než 5 let, trávili méně času pouze se svými zahraničními přáteli (36,1 %) než ti, kteří v Brně byli kratší dobu. Respondenti pobývající v Brně méně než pět let ve více než polovině případů trávili svůj volný čas většinou se svými zahraničními přáteli. Mezi respondenty, kteří jsou v Brně více než pět let, narůstá počet těch, kteří tráví čas jak se zahraničními, tak českými přáteli (36,8 %) a rovněž se zvyšuje podíl těch, jež svůj čas tráví většinou s českými přáteli (15,8 %).

Graf 75 Trávení volného času dle délky pobytu v Brně

Jak dotazovaní hodnotí vztah se svými sousedy? Jako velmi dobré a spíše dobré hodnotily vztahy téměř tři pětiny respondentů (56,3 %). Na otázku nevěděla jak odpovědět téměř pětina dotázaných (19,6 %) a jako špatné je hodnotily přibližně čtvrtina dotázaných (24,1 %).

Graf 76 Vztahy se sousedy

Dílčí shrnutí

Respondenti obývají především centrální části města Brna (Brno-střed, Královo Pole a Žabovřesky – celkem téměř dvě třetiny dotázaných – 65,6 %). V okrajových částech města žijí dotazovaní spíše výjimečně. Více než polovina dotazovaných si pronajímá byt (57,8 %). Na bytovou situaci dotazovaných má vliv, zda mají partnera či partnerku z České republiky, anebo ze zahraničí. Více než čtvrtina cizinců žije sama. Téměř polovina dotazovaných (48,1 %) bydlí s partnerem nebo partnerkou. S dětmi potom sdílí domácnost necelá pětina (19 %) respondentů.

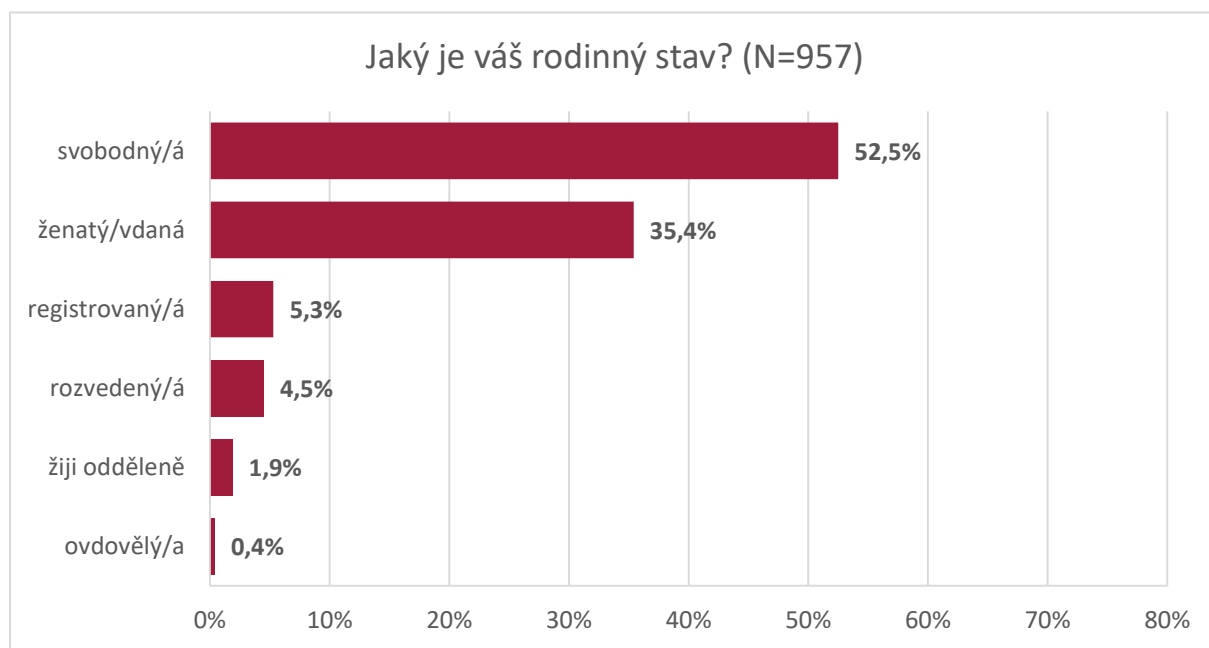
Téměř polovina (48,6 %) dotazovaných se setkala s neochotou majitele bytu/domu pronajímat nemovitost cizincům. S okolím svého bydliště je spokojeno 87,1 % respondentů. Nespokojena je více než desetina cizinců (12,4 %).

Čím dotazovaní v Brně pobývali delší dobu, tím častěji trávili svůj volný čas jak se zahraničními, tak s českými přáteli. Jako dobré hodnotí vztahy se sousedy téměř tři pětiny respondentů (56,3 %), za špatné přibližně čtvrtina dotázaných (24,1 %).

4.1.4.7 Rodina, partnerství

V části dotazníku věnované rodině a partnerství byli respondenti dotazováni na jejich rodinný stav, zdali mají partnera, odkud partner pochází, zda mají děti, kolik mají dětí mladší 26 let a kolik dětí bydlí v Brně, zda plánují vzdělávat své děti v ČR, jaký typ vzdělávací instituce jejich děti navštěvují, jak jsou spokojeni s nabídkou vzdělávacích institucí v Brně a také zda se setkali s nějakými problémy při umisťování dětí do škol/školek.

Graf 77 Rodinný stav

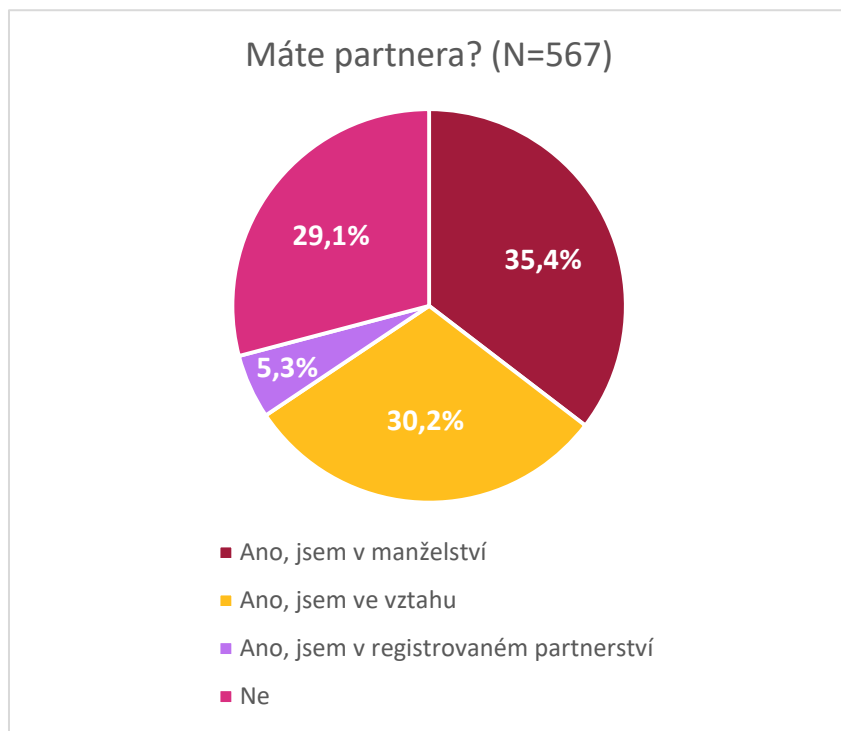

Více než polovina dotazovaných (52,5 %) je svobodná. V manželství žije více než třetina (35,4 %) respondentů, v registrovaném partnerství žije 5,3 %, rozvedených je 4,5 % a odděleně žije 1,9 %. Vdovců a vdov je ve vzorku nepatrně (0,4 %).

Partnera má a v manželství žije více než třetina dotázaných (35,4 %) a v partnerském soužití mimo manželství žije téměř třetina dotázaných (30,2 %). Více než čtvrtina respondentů (29,1 %) partnera v daném okamžiku nemá a 5,3 % osob žije v registrovaném partnerství.

Graf 78 Přítomnost partnera

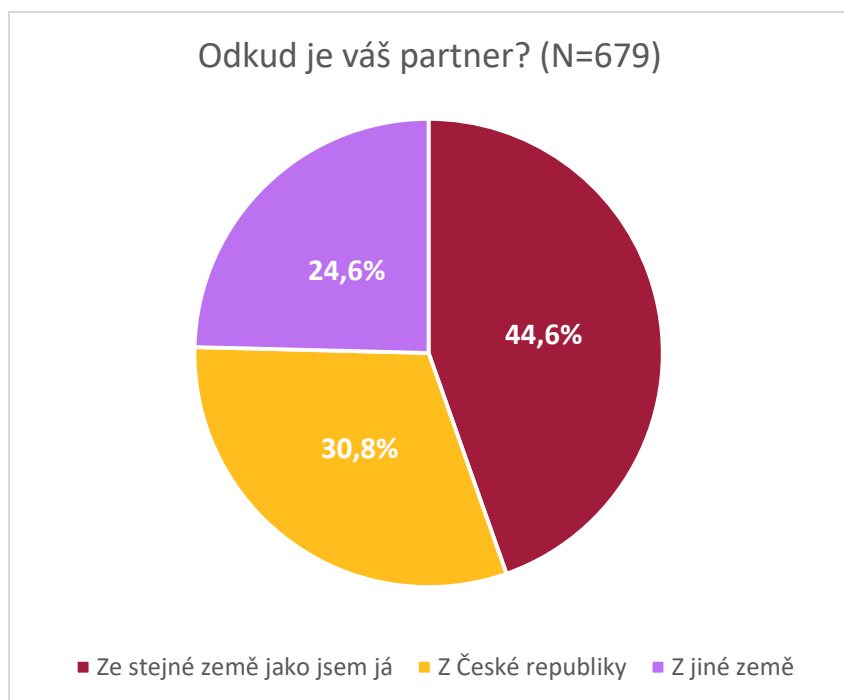
Pokud porovnáme respondenty-muže a respondentky-ženy, je zřejmé, že ženy mají partnera častěji (76 %) než muži mající partnerku (67,4 %).

Tabulka 11 Přítomnost partnera dle pohlaví respondentů

Pohlaví	Máte partnera/partnerku?		
	Ano	Ne	Celkem
Muž	67,4 %	32,6 %	100 %
Žena	76 %	24 %	100 %

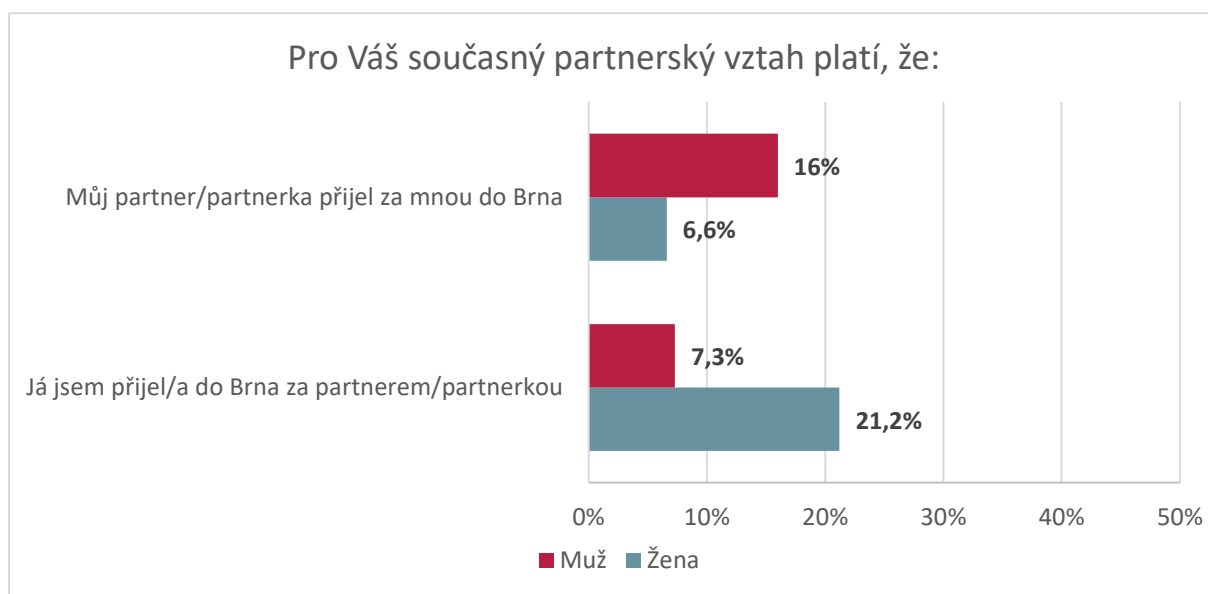
Téměř polovina dotazovaných (44,6 %) o svých partnerech uvedla, že pocházejí ze stejné země jako respondent (mimo Českou republiku). Z České republiky potom pochází téměř třetina (30,8 %) partnerů/partnerek. Z jiného státu než České republiky a jiné, než země původu dotazovaných, pochází přibližně čtvrtina (24,6 %) partnerů dotazovaných.

Graf 79 Původ partnera

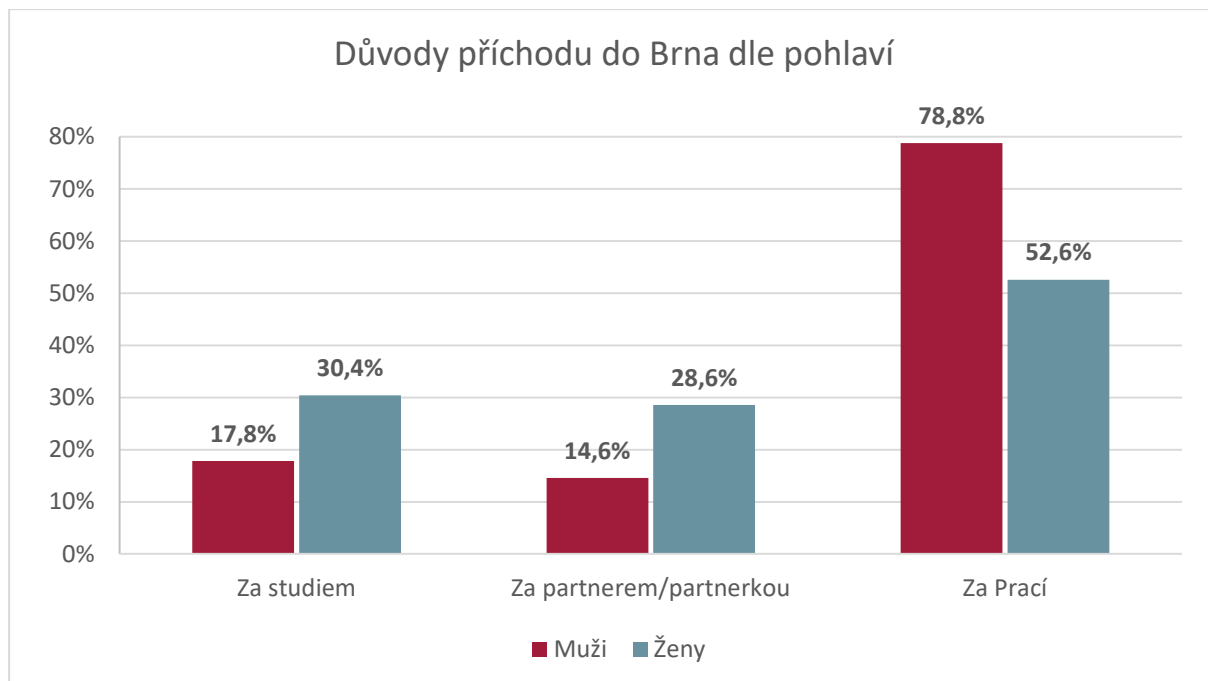

Častěji se do Brna stěhovaly ženy za svými partnery (21,2 %), než muži za svými partnerkami (16 %). Ženy-respondentky do Brna častěji přišly kvůli svému partnerovi (28,6 %) než muži-respondenti kvůli své partnerce (14,6 %). Muži se častěji do Brna stěhovali z důvodu zaměstnání (78,8 %) ve srovnání se ženami (52,6 %). Ženy častěji přijížděly do Brna z důvodu studia (30,4 %) oproti mužům (17,8 %).

Graf 80 Příjezd partnera/partnerky

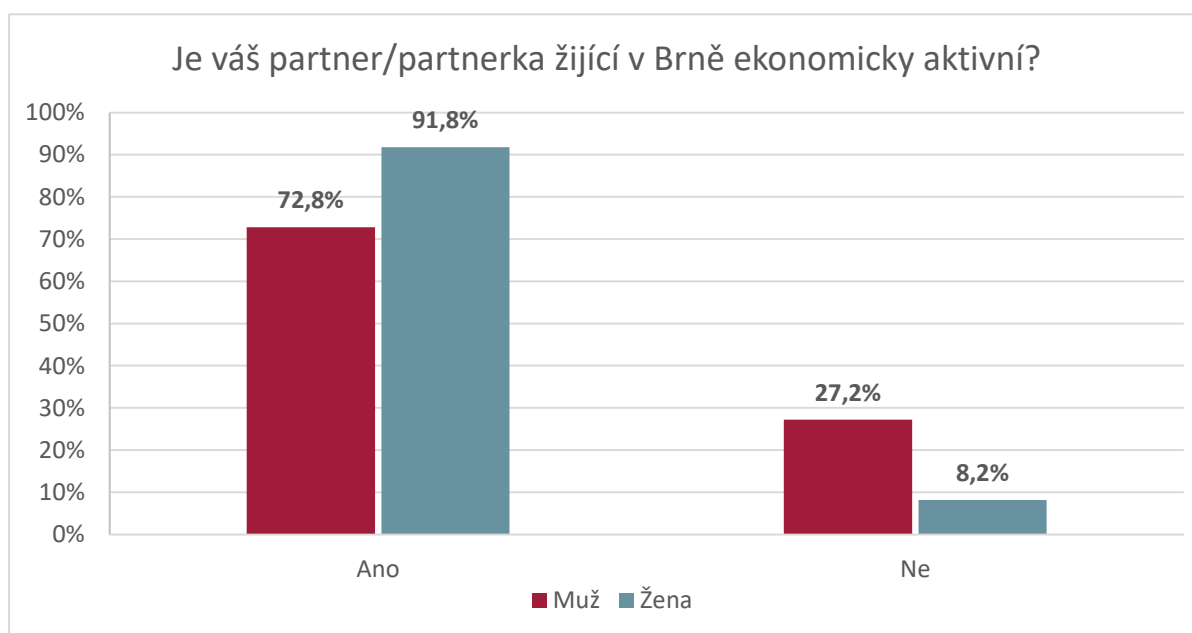

Graf 81 Důvody příchodu do Brna dle pohlaví

Ženy jsou ekonomicky méně aktivní (ženy odpověděly, že jejich partneři nejsou ekonomicky aktivní v 8,2 %) pokud jsou v partnerství než muži (muži odpověděli, že jejich partnerky nejsou ekonomicky aktivní v 27,2 %). Ovšem i tak jsou více než dvě třetiny partnerek ekonomicky aktivní (72,8 %).

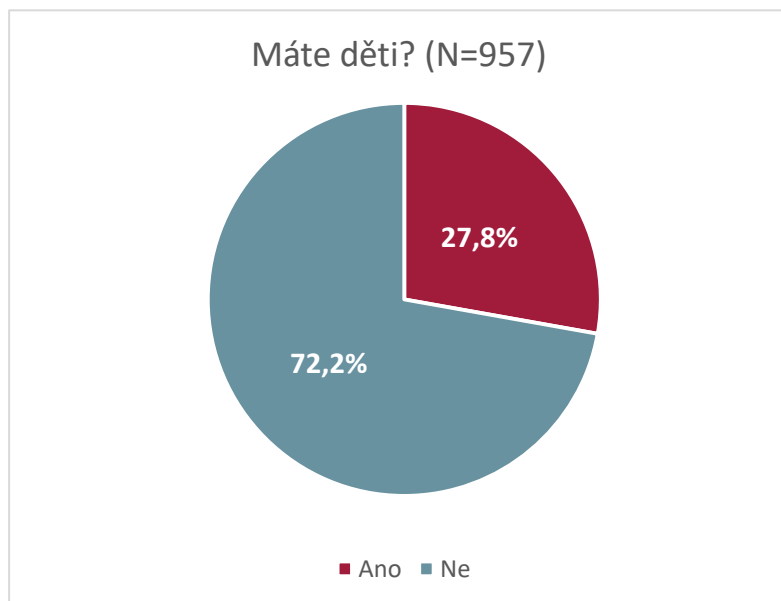
Graf 82 Ekonomická aktivita partnerů

Mezi partnerkami, které byly ekonomicky neaktivní, byla přibližně čtvrtina žen české státní příslušnosti (24,2 %) a přibližně desetina žen měla indickou státní příslušnost 10,1 %). Ostatní partnerky pocházely celkem ze třiceti zemí a jejich podíl nepřekročil hranici pěti procent.

Téměř tři čtvrtiny respondentů (72,2 %) uvedly, že nemají dítě/děti. Více než čtvrtina ale uvedla, že (27,8 %) dítě/děti má.

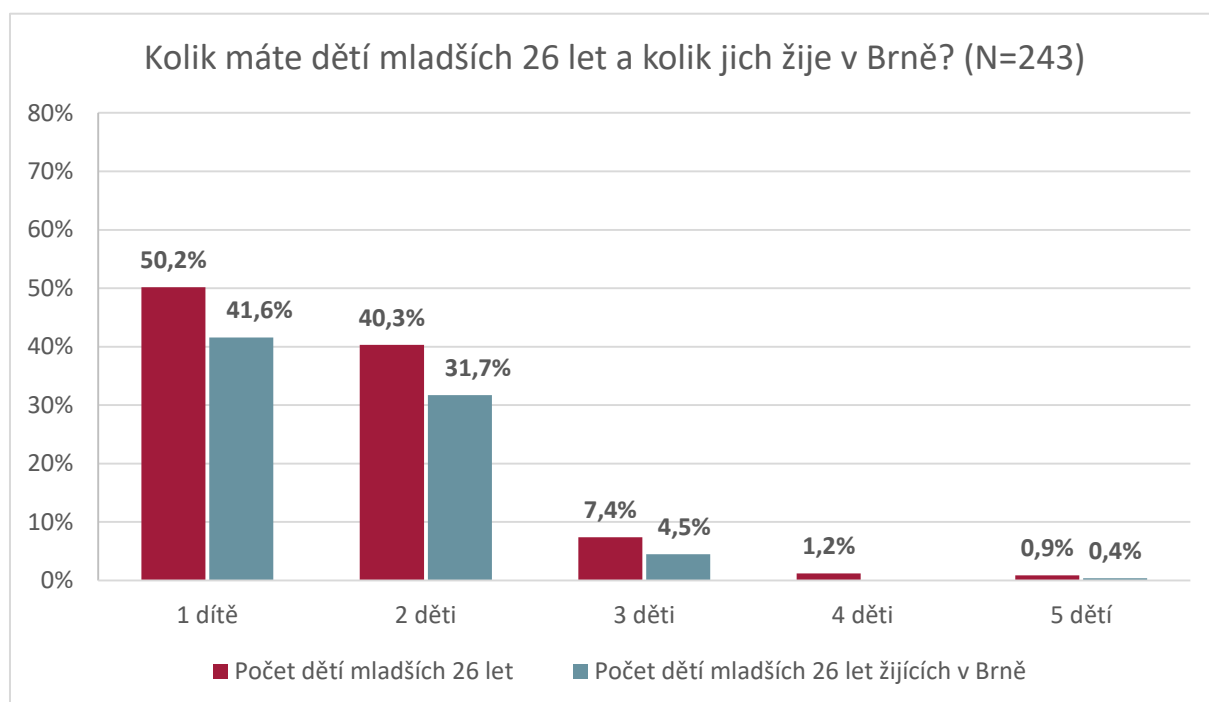
Graf 83 Děti

Jedno nebo dvě děti mladší 26 let má většina (90,5 %) dotázaných. Tři a více dětí má přibližně desetina respondentů (9,5 %).

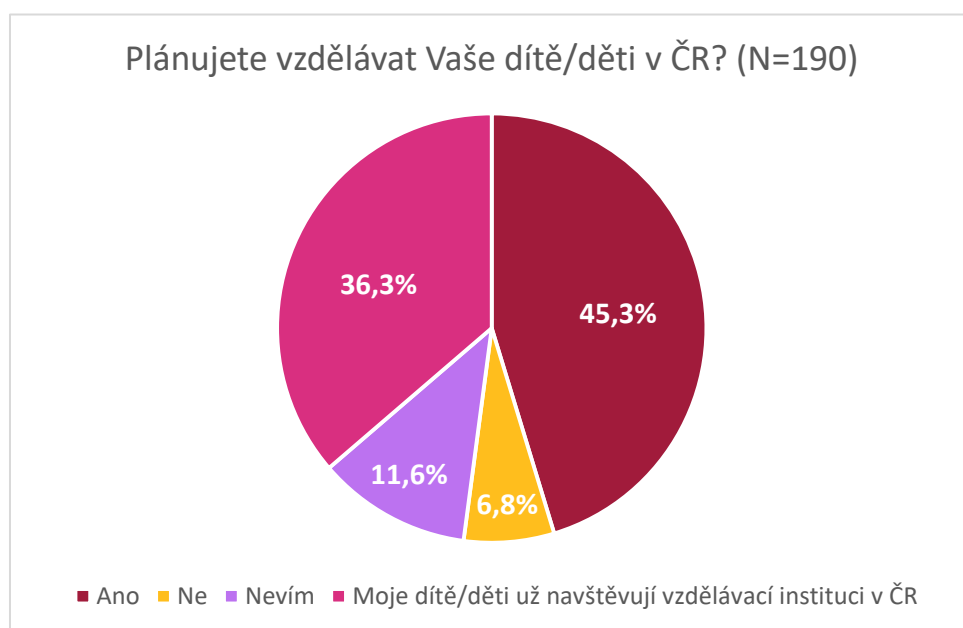
Platí, že děti žijí převážně společně s rodinami. Je to patrné z následujících údajů. V případě jednoho dítěte je počet dětí mladších 26 let žijících v Brně nižší jen o 8,6 %; v případě dvou dětí o 8,6 % a v případě tří dětí o 2,9 %.

Graf 84 Děti mladší 26 let

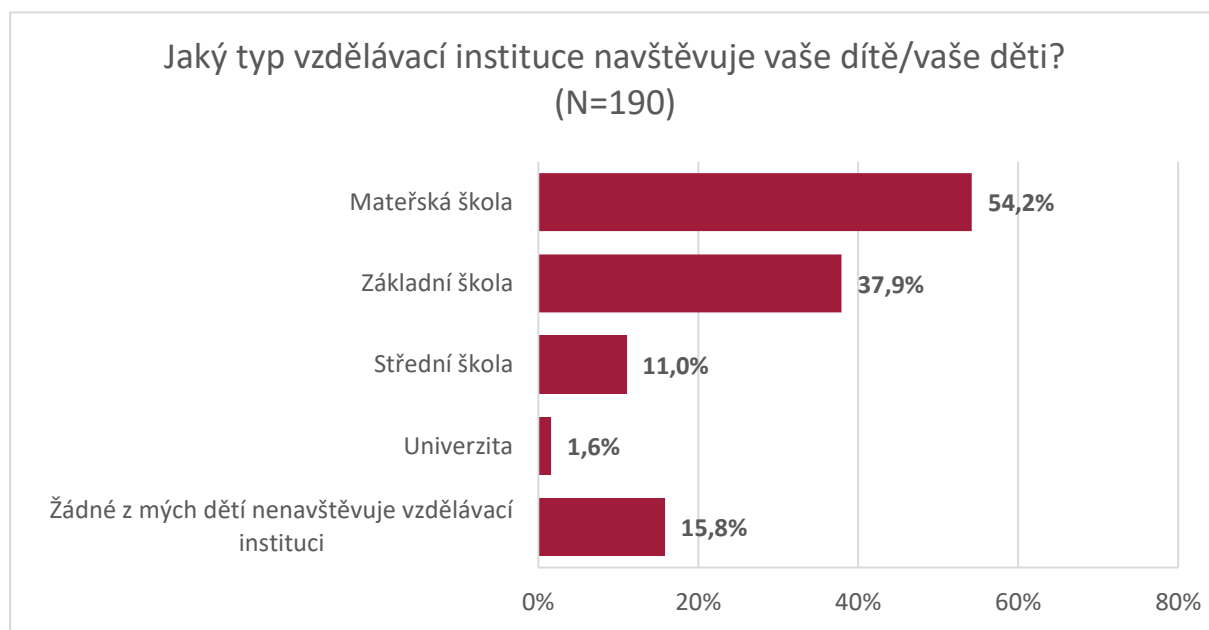
Více než čtyři pětiny dotazovaných (81,6 %) buďto již své děti vzdělávalo v České republice nebo to plánuje do budoucna. Více než desetina respondentů (11,6 %) nevěděla, jak odpovědět a méně než desetina respondentů (6,8 %) vzdělávání svých dětí v ČR neplánuje.

Graf 85 Vzdělávání dětí v ČR

Na otázku ohledně vzdělávání dětí odpovídali ti, kteří v předchozích otázkách uvedli, že nějaké dítě/děti mají. Více než polovina dětí respondentů (54,2 %) navštěvuje mateřskou školu. Základní školu navštěvují téměř dvě pětiny dětí (37,9 %), na střední školu dochází přibližně desetina dotázaných (11 %) a na univerzitu pouhých 1,6 % dětí. Více než desetina dětí (15,8 %) žádnou školu nenavštěvuje.

Graf 86 Typ navštěvované školy

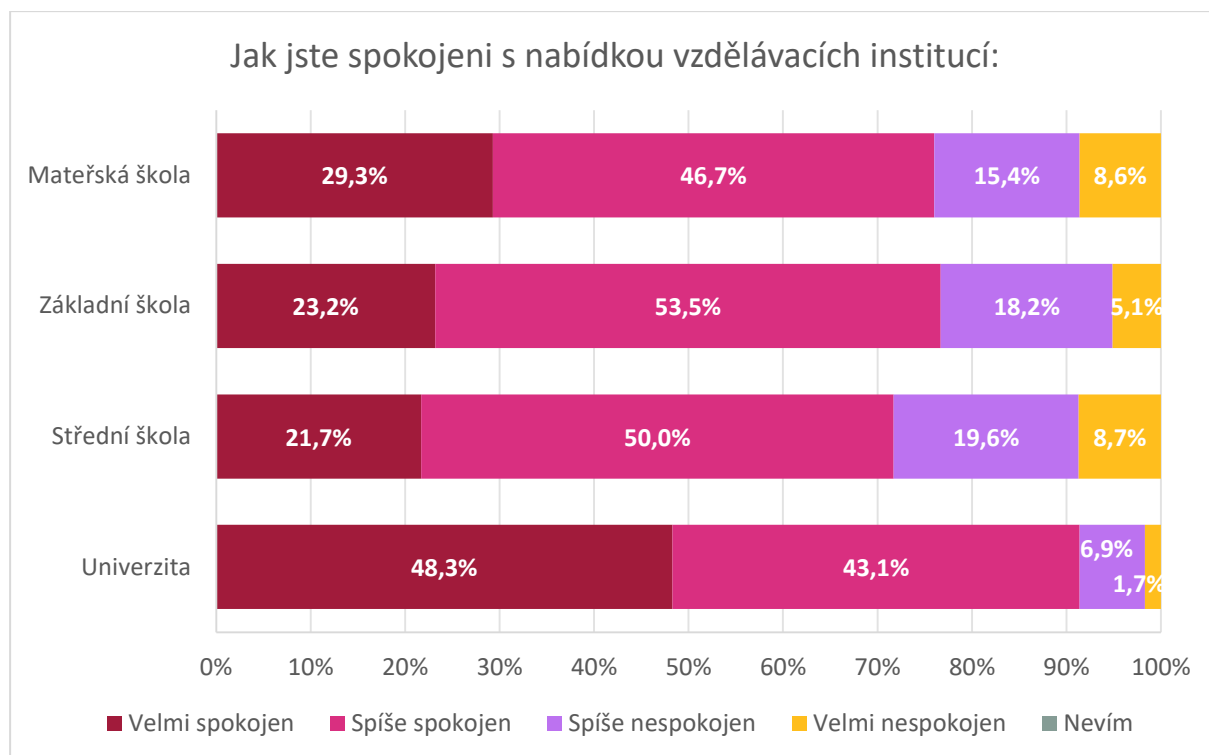

Mezi těmi, jejichž děti navštěvují v Brně mateřskou školu, je více než desetina respondentů s rumunským občanstvím (11 %). Méně než desetina respondentů má občanství Velké Británie (7 %), USA (7 %), Německa (6 %) a Maďarska (6 %). Ostatní pocházeli z celkem 32 států, přičemž jejich podíl nepřekročil hranici pěti procent.

Mezi těmi, kteří uvedli, že jejich děti navštěvují v Brně základní školu, byla méně než desetina respondentů s občanstvím Velké Británie (8,5 %) anebo Ruska (7 %). Více než desetinu tvořili dotazovaní s americkým občanstvím (11,3 %). Ostatní pocházeli celkem z 28 zemí, přičemž jejich podíl nepřekročil hranici pěti procent.

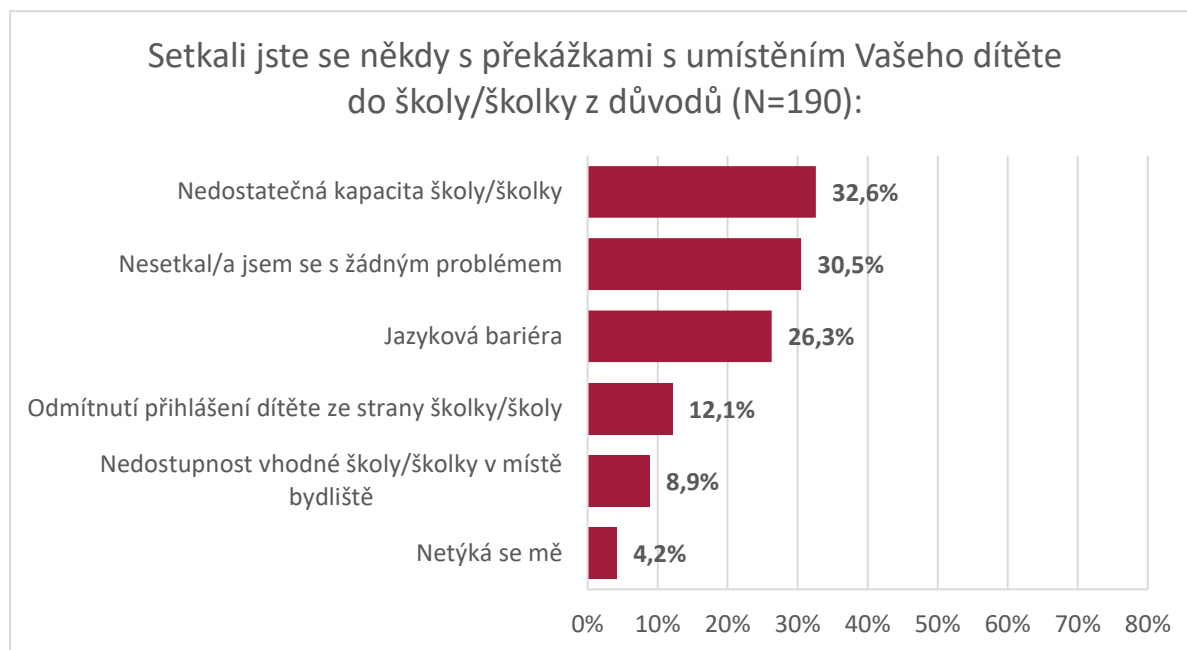
S nabídkou mateřských škol jsou spokojeny více než tři čtvrtiny respondentů (76 %), kteří s nimi přichází do styku. Nespokojených respondentů s nabídkou mateřských škol je téměř čtvrtina (24 %). S nabídkou základních škol byly spokojeny více než tři čtvrtiny dotázaných (76,7 %). S nabídkou základních škol není spokojena téměř čtvrtina rodičů (23,3 %). S nabídkou středních škol jsou spokojeny více než dvě třetiny (71,7 %) respondentů. Se středními školami není spokojena více než čtvrtina rodičů (28,3 %). S nabídkou univerzit je spokojeno 91,4 % respondentů. Dotazovaní, kteří v této baterii otázek odpověděli, že neví, nebyli do následujícího grafu zahrnuti. Jednalo se především o cizince, kteří neměli děti ve věku, kdy ještě do žádné ze škol nedochází.

Graf 87 Spokojenost s nabídkou škol

Téměř třetina dotázaných rodičů (30,5 %) se s žádnými problémy při umisťování dítěte/děti do školy nesetkává. Jiní však obtížím čelí. Respondenti se nejčastěji (32,6 %) potýkají s nedostatečnou kapacitou školek nebo škol. Problémem se ukázala být také jazyková bariéra (26,3 %) a nedostupnost vhodné školy/školky v místě bydliště (8,9 %). Více než desetina rodičů (12,1 %) se setkala s tím, že bylo přihlášení jejich dítěte odmítnuto ze strany školy anebo školky (12,1 %). Jedná se o respondenty, kteří žijí celkem v 11 městských částech. Méně než polovina z rodičů měla jazykovou úroveň češtiny A1 nebo A2 (47,8 %). Více než třetina měla jazykovou úroveň češtiny B1 nebo B2 a méně než pětina měla úroveň češtiny C1 anebo C2 (17,2 %). Mezi těmi, kdo měli zkušenost s odmítnutím, jsou nejvíce zastoupeni respondenti s americkým občanstvím (celkem pět odpovědí) a respondenti se srbským občanstvím (celkem tři odpovědi).

Graf 88 Překážky v souvislosti s umístěním dítěte do školy/školky

Dílčí shrnutí

Více než dvě třetiny respondentů (70,9 %) žije v některém z druhů partnerství (partnera/partnerku má 30,2 % dotázaných; v manželství žije 35,4 % dotázaných; v registrovaném partnerství 5,3 % dotázaných). Více než polovina respondentů (52,5 %) je svobodná.

Z České republiky pochází téměř třetina (30,8 %) partnerů či partnerek. Ze stejné země původu jako respondenti pochází téměř polovina partnerů či partnerek (44,6 %). Z jiných zemí pochází přibližně čtvrtina (24,6 %) partnerů či partnerek. Častěji se stěhují ženy za svými partnery než muži za svými partnerkami.

Děti má více než čtvrtina (27,8 %) dotázaných. Nejčastěji mají respondenti jedno nebo dvě děti (90,5 %). Děti mladší 26 let obvykle žijí s rodiči v Brně. Více než čtyři pětiny dotazovaných buďto své děti již vzdělává v ČR nebo to do budoucna plánuje.

Nejvíce dětí dotazovaných rodičů navštěvuje mateřské školy (54,2 %) a základní školy (37,9 %). S nabídkou mateřských škol není spokojena téměř čtvrtina rodičů (24 %). S nabídkou základních škol není spokojena téměř čtvrtina rodičů (23,3 %). Se středními školami není spokojena více než čtvrtina rodičů (28,3 %). S nabídkou univerzit není spokojeno 8,6 % respondentů. Téměř třetina dotázaných rodičů (30,5 %) se s žádnými problémy při umisťování dítěte/dětí do školy neseťká. Jiní však obtížím čelí, zejména se potýkají s nedostatečnou kapacitou školek nebo škol, jazykovou bariérou a nedostupností vhodné školy/školky v místě bydliště.

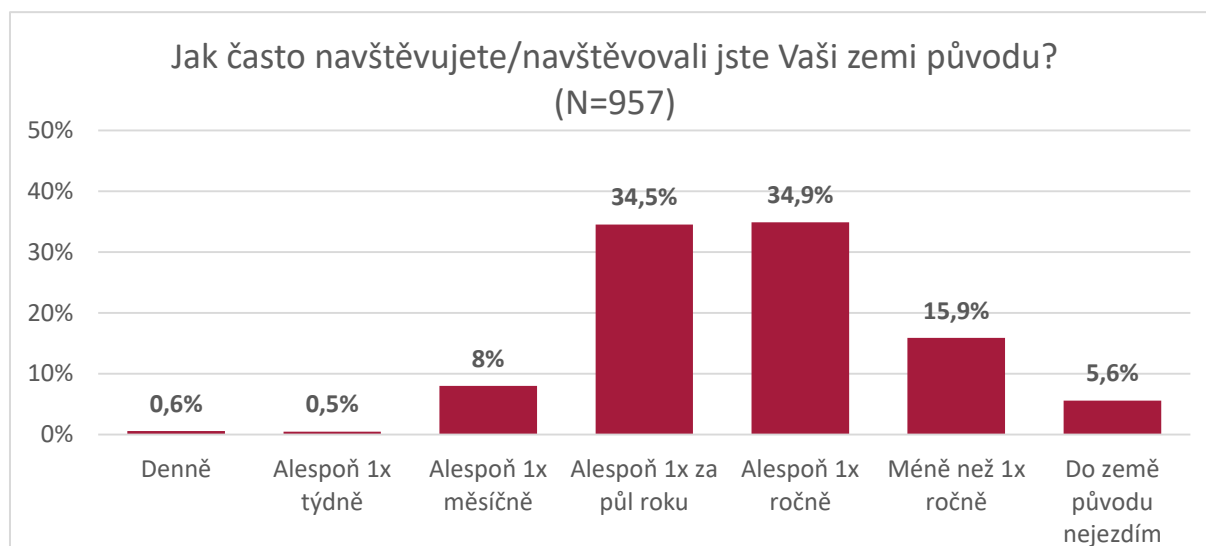

4.1.4.8 Udržování vztahu k zemi původu a remittance

V části věnované udržování vztahů k zemi původu byli respondenti dotazováni na to, jak často navštěvují svoji zemi původu, na důvody těchto návštěv a také na to, zda posílají/posílali část svých příjmů někomu do zahraničí a pokud ano, jakou část své mzdy takto posílají (remittance).

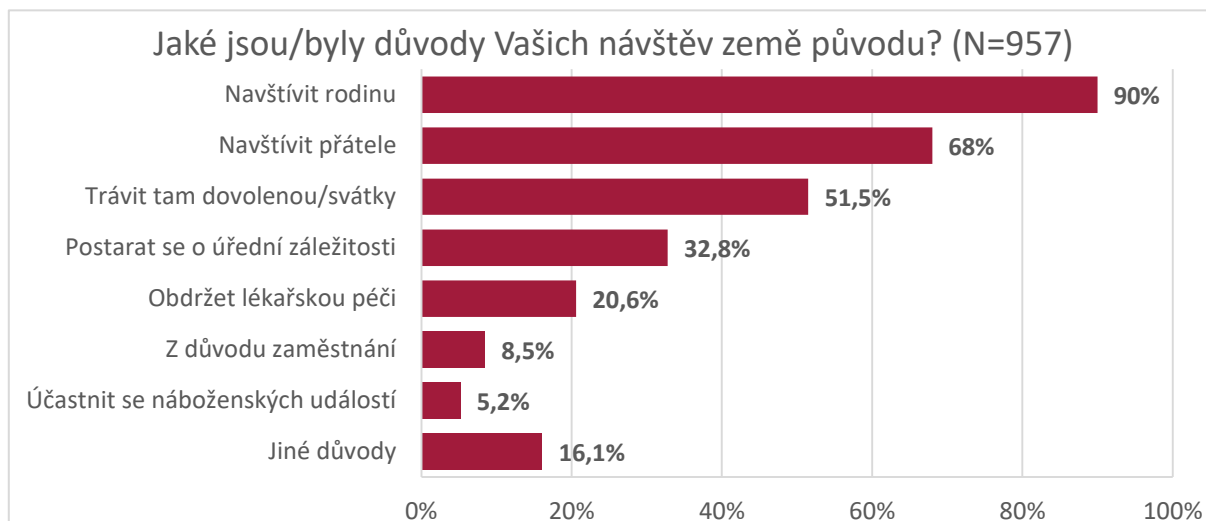
Z hlediska navštěvování země původu můžeme respondenty rozdělit do tří přibližně stejných kategorií. První kategorie (34,5 %) respondentů cestuje do země původu alespoň jednou za půl roku. Druhá kategorie (34,9 %) cestuje do země původu alespoň jednou ročně. Třetí kategorie zahrnuje jiné varianty – denně nebo alespoň jednou týdně jezdí do země původu přibližně 1,1 % respondentů, méně než jednou ročně více než desetina (15,9 %) dotázaných a do země původu vůbec nejedí 5,6 % dotázaných.

Graf 89 Frekvence návštěv země původu

Respondenti cestují do země původu především udržovat mezilidské vztahy, ať už jde o rodinné (90 %) nebo přátelské vztahy (68 %). Trávit dovolenou nebo slavit svátky jezdí více než polovina (51,5 %) respondentů. Za úředními záležitostmi cestuje téměř třetina (32,8 %) respondentů, za lékařskou péčí přibližně pětina (20,6 %) respondentů. Nejméně cestovali respondenti do země původu z důvodu zaměstnání (5,2 %) a kvůli náboženským událostem (5,2 %).

Graf 90 Důvody návštěv země původu

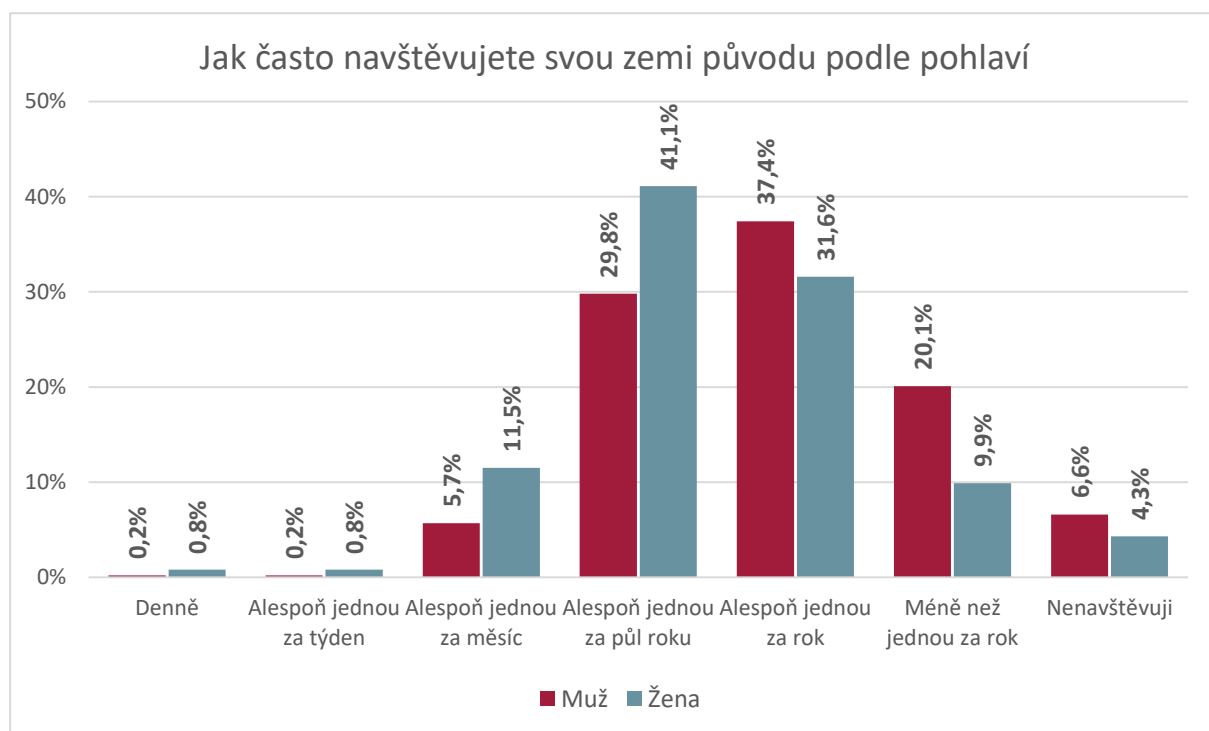
Mezi těmi, kteří cestovali do země původu vyřizovat úřední záležitosti, převládali respondenti mající občanství zemí EU (61,3 %). Mezi těmi, kteří cestovali do země původu kvůli lékařské péči, byla více než desetina respondentů s řeckým občanstvím (12,9 %), méně než desetina s občanstvím ukrajinským (7,5 %), ruským (7,5 %) a rumunským (6,5 %). Ostatní respondenti pocházeli celkem z 32 zemí a jejich podíl nepřekročil hranici pěti procent, jednalo se o jednotlivce. Mezi cestujícími převažovaly ženy (55 %) nad muži (45 %).

Mezi respondenty, kteří cestovali do země původu proto, aby se účastnili náboženských událostí, byla více než desetina respondentů s řeckým občanstvím (15,2 %), ukrajinským občanstvím (13 %) a indickým občanstvím (10,1 %). Ostatní respondenti pocházeli celkem ze 17 zemí a jejich podíl nepřekročil hranici sedmi procent, jednalo se o jednotlivce.

Pokud se podíváme na respondenty podle náboženské tradice, tak téměř dvě třetiny těch, co cestují domů, jsou respondenti hlásící se ke křesťanství (64 %). Více než šestina jsou cizinci hlásící se k islámu (16 %). Méně než desetinu reprezentují respondenti hlásící se k hinduismu (8 %).

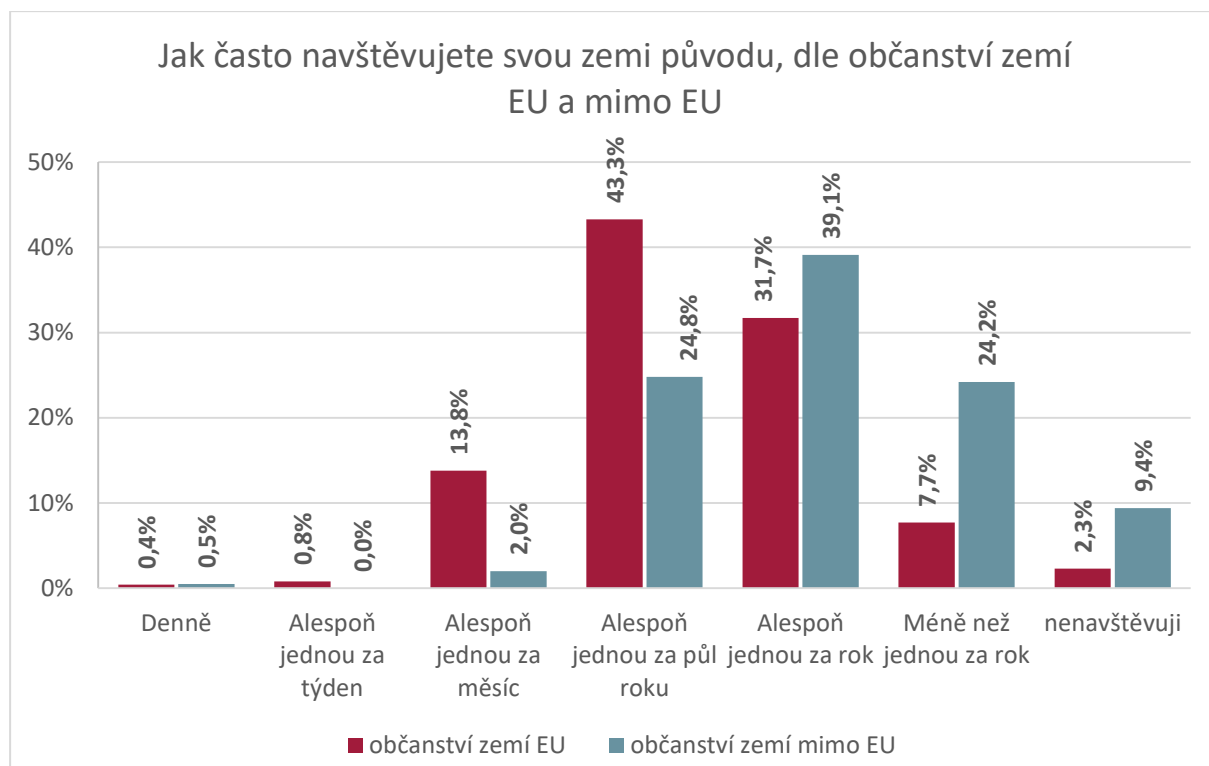
Častěji navštěvují zemi původu ženy. Pokud srovnáme sloupce – alespoň jednou za měsíc, alespoň jednou za půl roku – a proti tomu odpovědi – alespoň jednou za rok a méně než jednou za rok – je zřejmé, že v delších časových intervalech navštěvují zemi původu muži.

Graf 91 Návštěvy země původu podle pohlaví

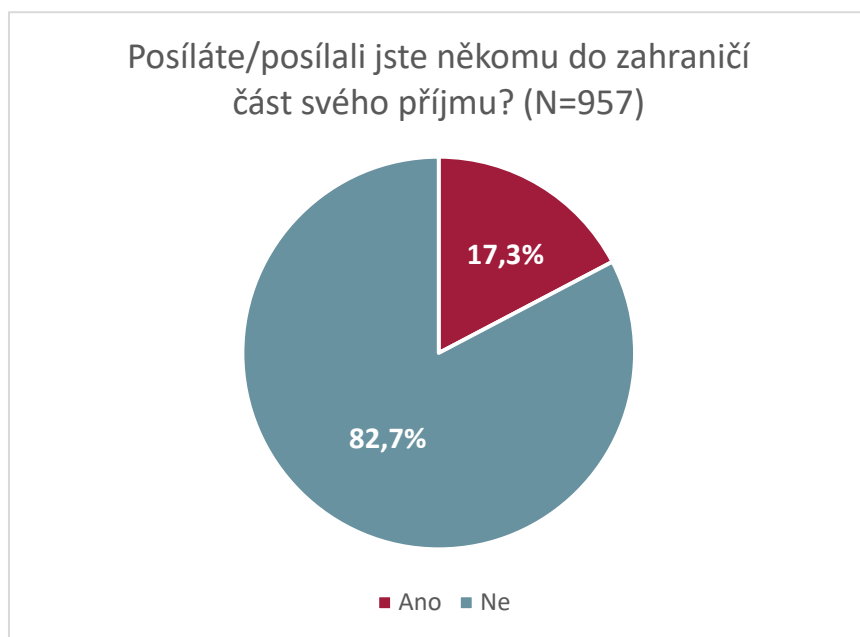
Dále se ukazuje, že častěji svou zemi původu navštěvují respondenti mající občanství zemí EU. Alespoň jednou za měsíc cestuje do země původu více než desetina dotázaných (13,8 %), alespoň jednou za půl roku více než dvě pětiny (43,3 %) dotázaných. Méně než třetina respondentů mající občanství zemí EU cestuje do země původu alespoň jednou za rok (31,7 %). Respondenti mimo země EU cestují domů méně často. Téměř dvě pětiny respondentů (39,1 %) s občanstvím mimo země EU cestují do země původu alespoň jednou za rok a přibližně čtvrtina respondentů méně než jednou za rok (24,2 %) nebo alespoň jednou za půl roku (24,8 %).

Graf 92 Návštěvy země původu dle občanství zemí EU a zemí mimo EU

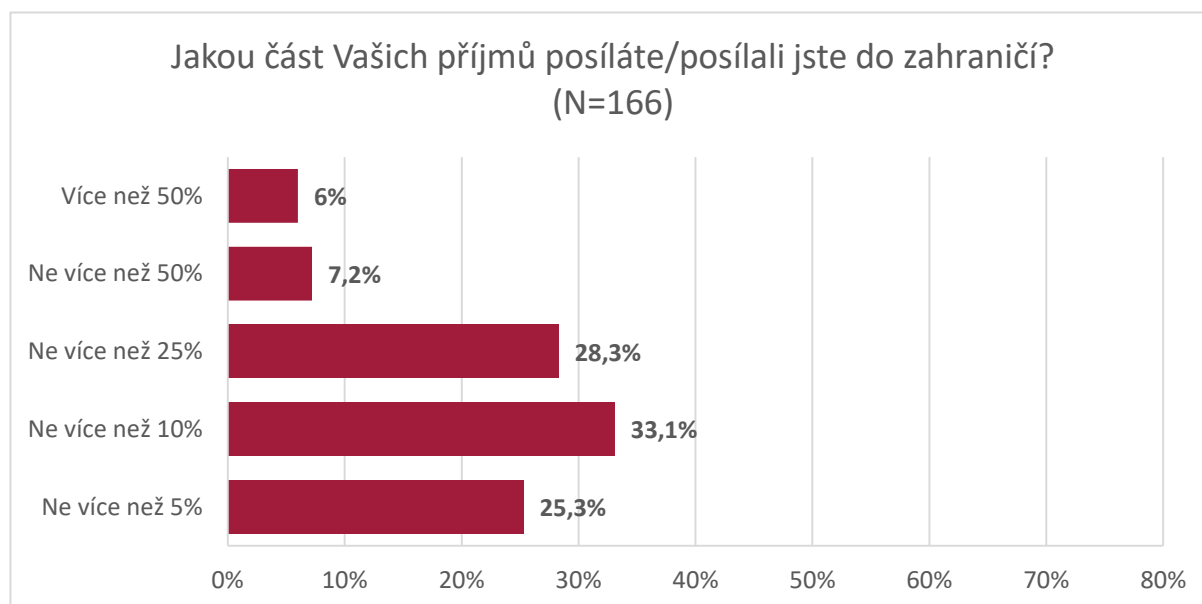
Více než čtyři pětiny (82,7 %) respondentů neposílají, ani v minulosti neposílaly, část svých příjmů někomu do zahraničí. Téměř pětina respondentů (17,3 %) naopak část svých příjmů do zahraničí posílalo. Mezi těmi, kteří posílali anebo posílají část svého příjmu do zahraničí, byli ve více než desetině případů respondenti s indickým občanstvím (14,5 %), v méně než desetině případů osoby mající řecké občanství (9,1 %) a rumunské občanství (9,7 %). Ostatní respondenti pocházeli z celkem 49 zemí a jejich podíl nepřekročil hranici pěti procent.

Graf 93 Země původu - remitence

Pokud někdo část svých příjmů posílal, zjišťovali jsme, jak velkou část svých příjmů domů posílá. Přibližně třetina dotázaných posílá částku do deseti procent svého příjmu (33,1 %). Přibližně čtvrtina respondentů (25,3 %) posílala částku do pěti procent svého příjmu. Více než čtvrtina respondentů (28,3 %) posílala částky do 25 % svého příjmu. Do 50 % příjmu posílalo 7,2 % dotázaných a více než 50 % posílalo 6 % dotazovaných.

Graf 94 Země původu – objem remitencí

Dílčí shrnutí

Dotazovaní navštěvují země původu především z důvodu udržování rodinných a přátelských vztahů, popřípadě aby tam trávili dovolenou nebo slavili svátky. Do země původu jezdili nejčastěji alespoň jednou za rok (polovinu z toho tvoří respondenti, kteří jezdili jednou za půl roku) a častěji zemi původu navštěvovaly ženy.

Při zjišťování remitencí se ukázalo, že téměř pětina respondentů (17,3 %) část svých příjmů do zahraničí posílala. Přibližně třetina dotázaných posílá částku do deseti procent svého příjmu (33,1 %), přibližně čtvrtina respondentů (25,3 %) posílala částku do pěti procent a více než čtvrtina respondentů (28,3 %) částky do 25 % svého příjmu. Nejčastěji se jednalo o objem peněz do výše pěti až deseti procent příjmu. Do čtvrtiny své mzdy posílalo do zahraničí téměř 87 % dotazovaných.

4.1.4.9 Religiozita

V části zaměřené na náboženství byla pozornost věnována tomu, k jaké tradici se respondenti hlásí; do jaké míry se ztotožňují s danou náboženskou tradicí; jakým způsobem se ke své náboženské tradici dostali; jaké možnosti a služby v tomto ohledu v Brně využívají a zda byli někdy v minulosti kvůli své náboženské tradici diskriminováni.

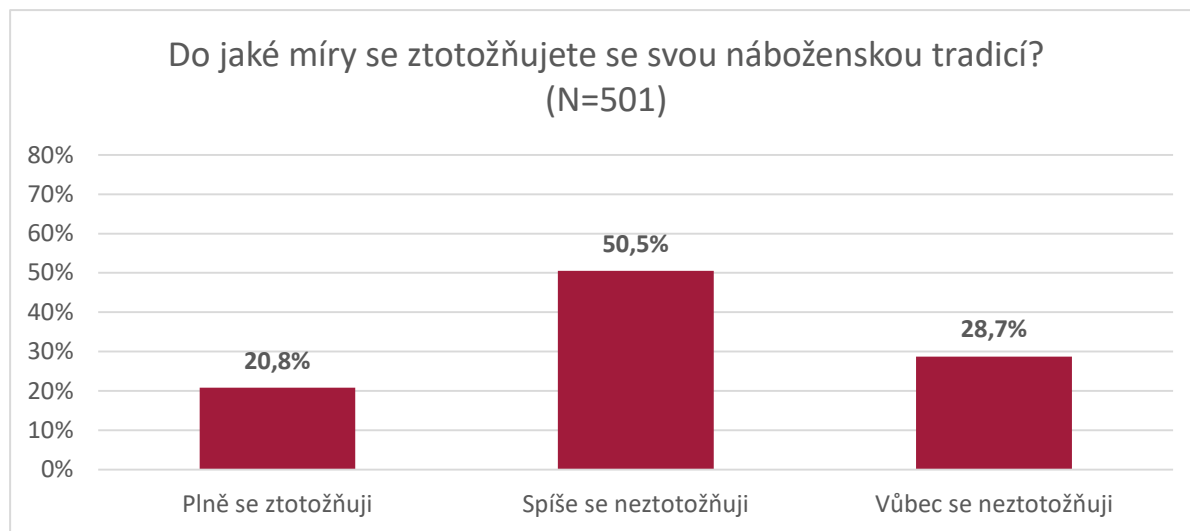
Nejvíce respondentů se hlásí ke křesťanství (40,2 %). K žádnému náboženství nebo k ateismu se hlásí téměř dvě pětiny respondentů (38,9 %), k agnosticismu potom méně než desetina (8,1 %) respondentů. K islámu se hlásilo jen 4,3 % a k hinduismu 2,8 % dotázaných. K jinému náboženství 4,6 % dotázaných.

Graf 95 Náboženská tradice

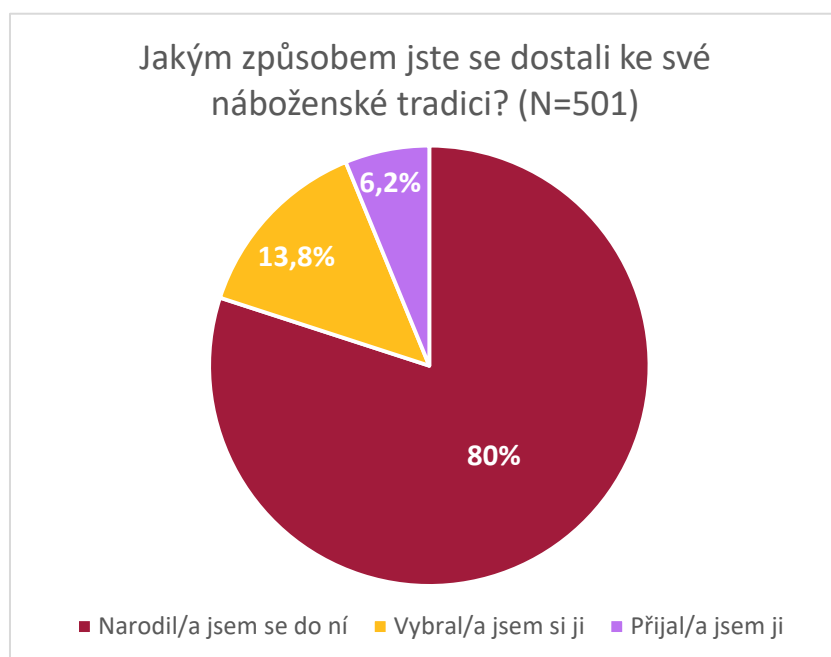
Respondenti přistupují ke své náboženské tradici spíše vlažně. Téměř čtyři pětiny (79,2 %) se spíše nebo vůbec neztotožňují se svou náboženskou tradicí. Zbylá více než pětina (20,8 %) se potom se svou tradicí ztotožňuje plně.

Graf 96 Náboženská tradice – ztotožnění

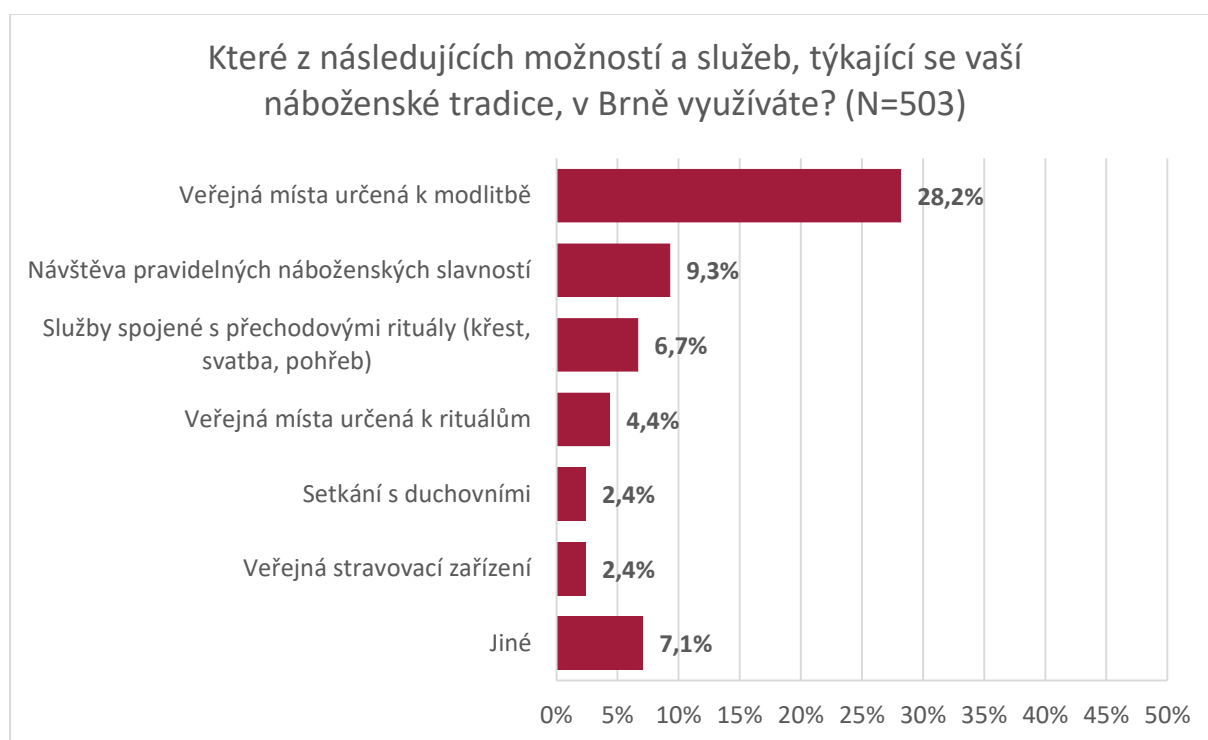
Čtyři pětiny (80 %) dotazovaných se do náboženské tradice přímo narodily. Více než desetina (13,8 %) dotázaných si svou náboženskou tradici vybrala a 6,2 % ji přijaly.

Graf 97 Původ náboženské tradice

Více než čtvrtina respondentů (28,2 %), kteří se neoznačili za agnostiky, ateisty anebo se nepřihlásili k žádné tradici, využívala v Brně veřejná místa určená k modlitbě. Méně než desetina dotázaných navštěvovala pravidelné náboženské slavnosti (9,3 %) anebo služby spojené s přechodovými rituály (6,7 %). Nejméně byla potom využívána veřejná místa určená k rituálům (4,4 %), setkání s duchovními (2,4 %) a veřejná stravovací zařízení (2,4 %).

Graf 98 Náboženská tradice – využívání služeb

Více než čtyři pětiny dotazovaných (82 %) se nesetkaly s diskriminací na základě jejich náboženské tradice. 7 % respondentů se naopak s diskriminací na základě jejich náboženské tradice setkala a 11 % nedokáže danou situaci posoudit.

Mezi těmi, kteří se setkali s diskriminací kvůli své náboženské tradici, byla více než polovina dotázaných, kteří se přihlásili k islámu (57,1 %) a méně než třetina těch, kteří se přihlásili ke křesťanství (31,4 %). Více než pět procent bylo respondentů, kteří se přihlásili k židovství (5,7 %). Pokud respondenti odpověděli, že byli diskriminováni kvůli své náboženské tradici, jednalo se ve více než desetině případů o respondenty mající egyptské občanství (14,7 %), v méně než desetině případů o občany Spojených států (8,8 %), Alžírů (5,9 %), Jihoafrické republiky (5,9 %), Sýrie (5,9 %) a Tuniska (5,9 %). Ostatní respondenti pocházeli celkem ze 17 zemí a podíl uváděné diskriminace nepřekročil hranici pěti procent.

Graf 99 Náboženská tradice - diskriminace

Dílčí shrnutí

Nejvíce respondentů se hlásí ke křesťanství (40,2 %), k žádnému náboženství nebo k ateismu přihlásily téměř dvě pětiny respondentů (38,9 %). Respondenti přistupují ke své náboženské tradici spíše vlažně. Téměř čtyři pětiny (79,2 %) se spíše nebo vůbec neztotožňují se svou náboženskou tradicí.

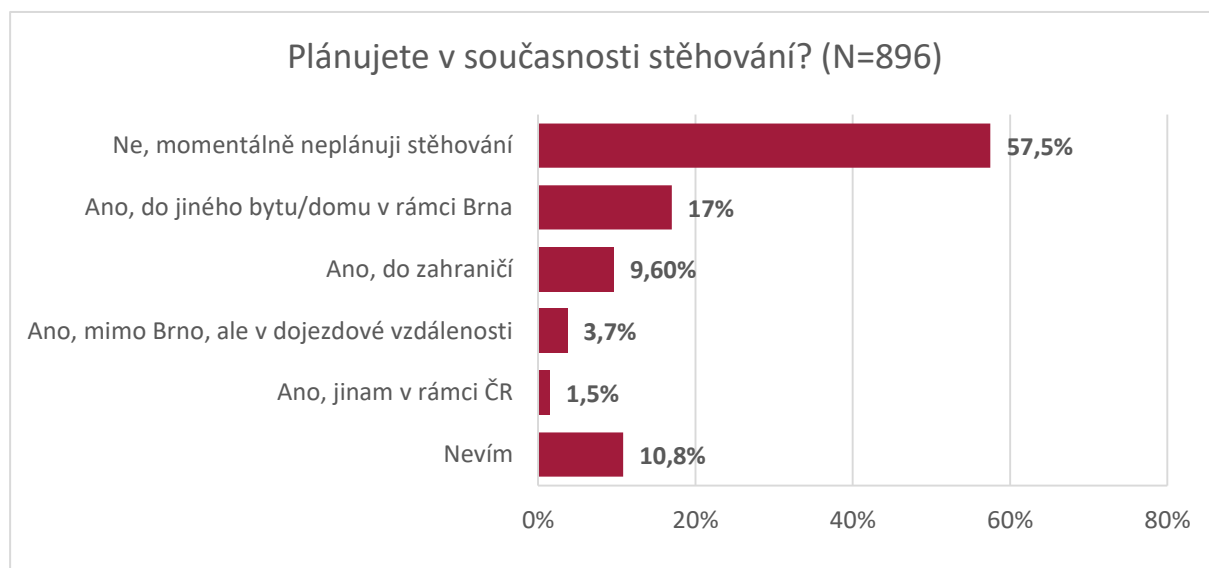
Dotazovaní ke své náboženské tradici přistupují spíše vlažně. Téměř čtyři pětiny z nich se neztotožňovaly s původní náboženskou tradicí. Čtyři pětiny (80 %) dotazovaných se do náboženské tradice přímo narodily. Více než čtvrtina věřících respondentů (28,2 %) využívá v Brně veřejná místa určená k modlitbě. Pokud už je nějaká služba využívána, potom jde zejména o veřejná místa určená k modlitbě (14,8 %) nebo návštěva pravidelných náboženských slavností (4,9 %). 7 % respondentů se setkala s diskriminací na základě jejich náboženské tradice.

4.1.4.10 Plány do budoucna

V části dotazníku týkající se plánů do budoucna, byli respondenti dotazováni na plánování stěhování v současnosti, na druh pobytu, délku pobytu v Brně jejich plány ve vztahu k setrvání ve městě.

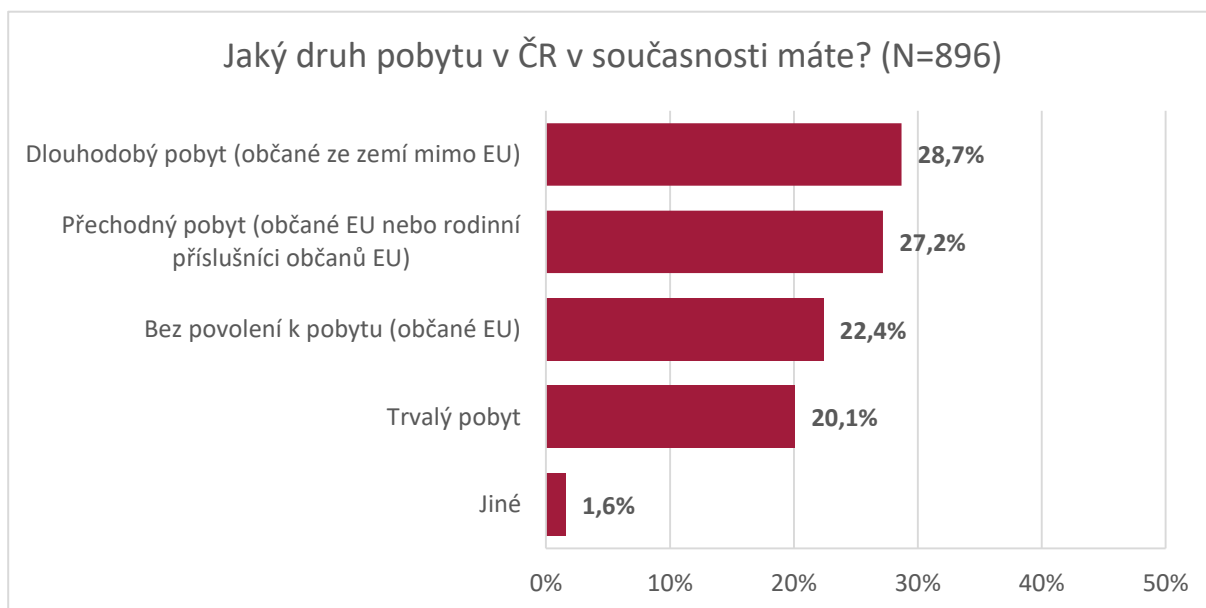
Více než polovina respondentů (57,5 %) neplánovala v době dotazování stěhování někam jinam. Do jiného domu nebo bytu v rámci Brna se plánovalo stěhovat 17 %. Do zahraničí se plánovala stěhovat téměř desetina dotázaných (9,6 %). Do dojezdové vzdálenosti od Brna se chtělo přestěhovat 3,7 % respondentů a jinam v rámci ČR plánovalo stěhování 1,5 % respondentů. V době dotazování nevěděla více než desetina respondentů, jak se zachová (10,8 %). Mezi respondenty, kteří odpověděli, že mají v plánu se v současnosti stěhovat do zahraničí, byla více než polovina nespokojena s výší svého příjmu (52,4 %).

Graf 100 Stěhování

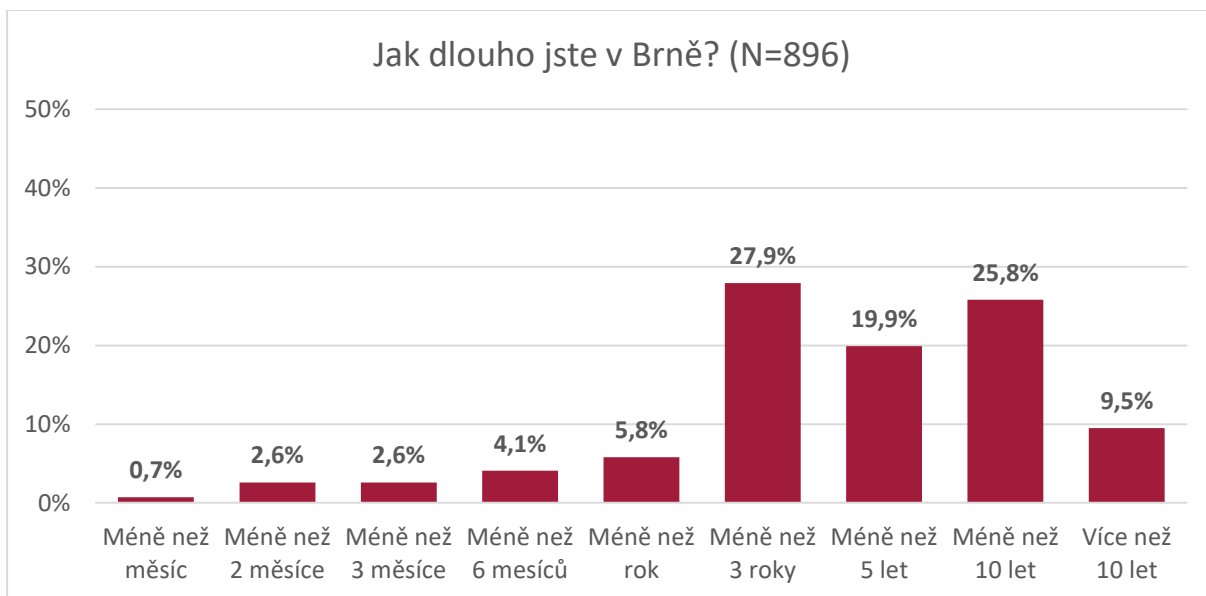
Trvalý pobyt měla přibližně pětina dotázaných cizinců (20,1 %). Občanů Evropské unie bez povolení k pobytu byla více než pětina (22,4 %). Přechodným pobytem občanů EU nebo jejich rodinných příslušníků disponovala více než čtvrtina dotázaných (27,2 %). Dlouhodobý pobyt (občané ze zemí mimo EU) měla více než čtvrtina (28,7 %) respondentů.

Graf 101 Druh pobytu v ČR

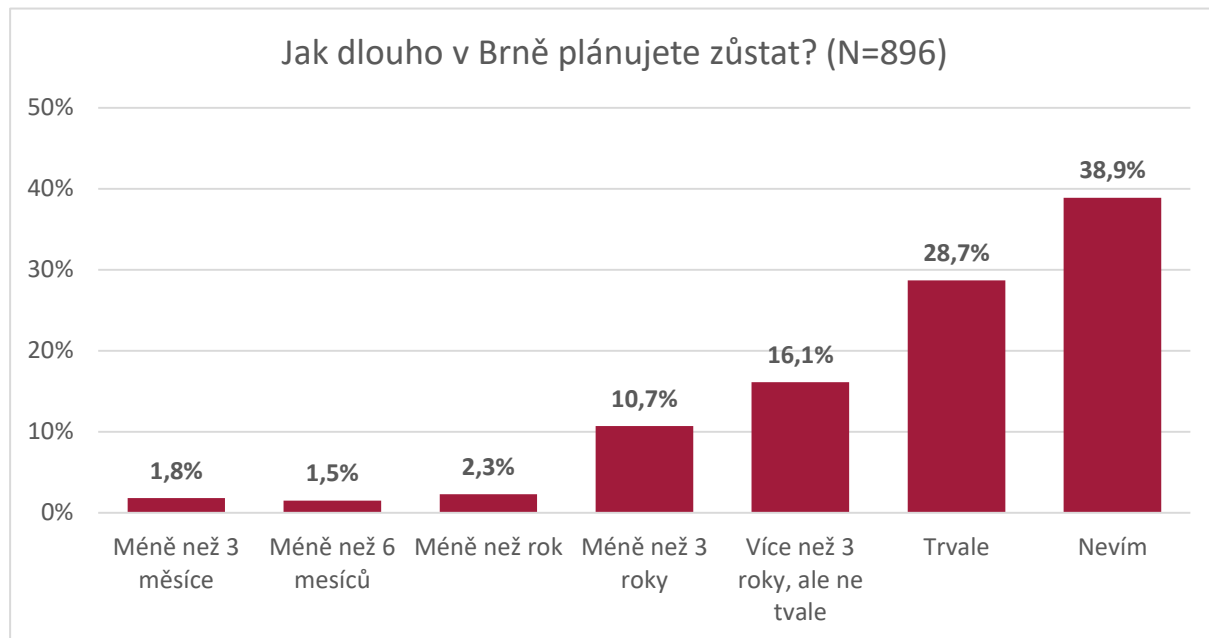
Od jednoho do tří let v Brně žije téměř polovina respondentů (47,8 %). Mezi pěti a deseti lety žije v Brně přibližně čtvrtina (25,8 %) dotazovaných. Více než deset let žije v Brně téměř desetina (9,5 %) respondentů a méně než jeden rok více než desetina (15,8 %) respondentů.

Graf 102 Délka pobytu v Brně

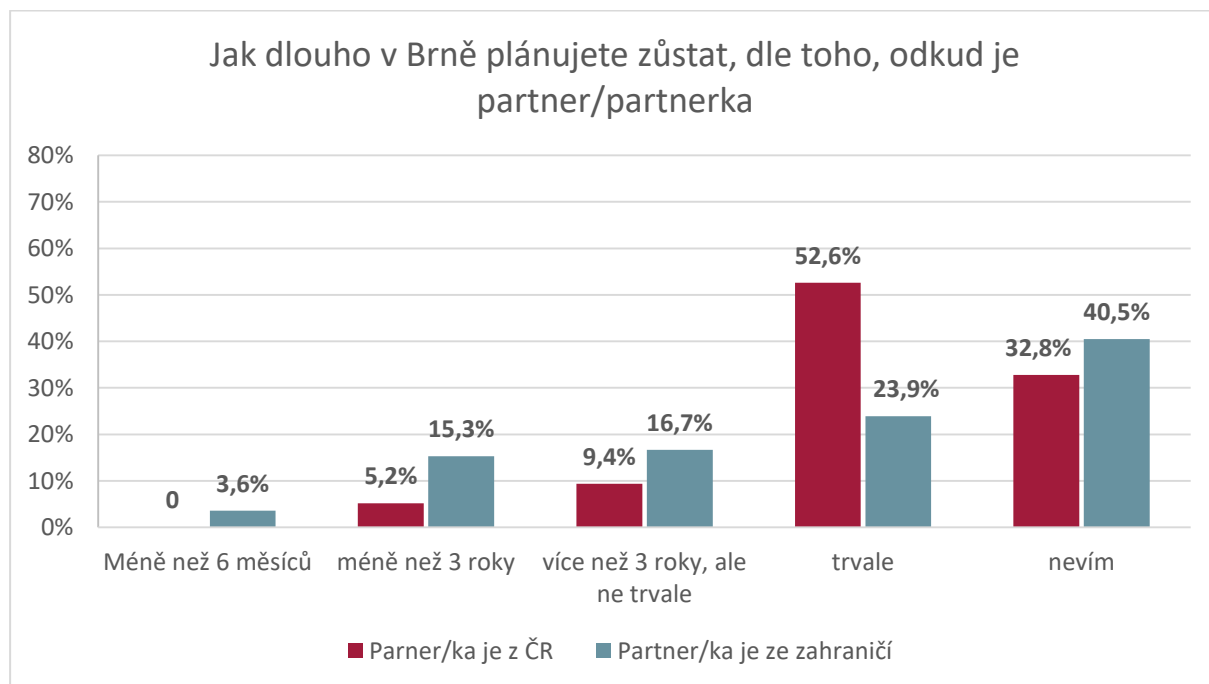
Téměř dvě pětiny respondentů (38,9 %) neví, jak dlouho plánuje v Brně zůstat. Více než čtvrtina (28,7 %) respondentů chce v Brně zůstat trvale. Déle než tři roky, ale ne trvale, hodlá zůstat téměř pětina (16,1 %) cizinců. Kratší dobu než tři roky chce zůstat více než desetina (10,7 %) respondentů. Méně než rok chce zůstat 5,6 % cizinců.

Graf 103 Plány do budoucna – setrvání v Brně

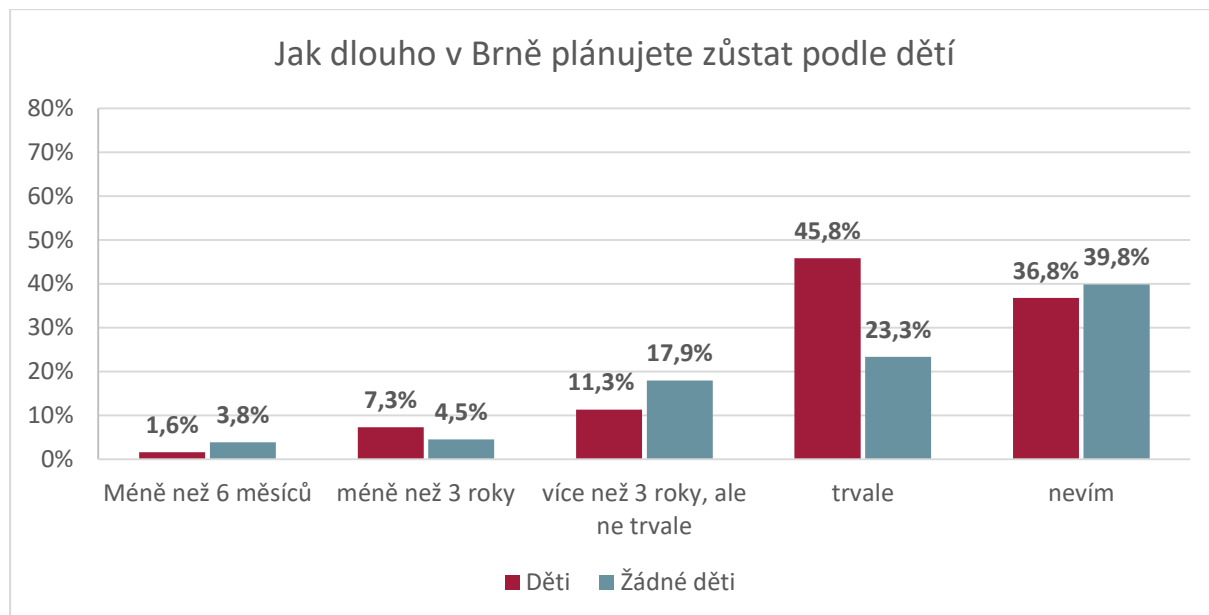
Na plány do budoucna má vliv skutečnost, zda mají dotazovaní partnera či partnerku z České republiky. Více než polovina těchto respondentů (52,6 %) plánuje zůstat ve městě trvale.

Graf 104 Plány do budoucna podle partnerství

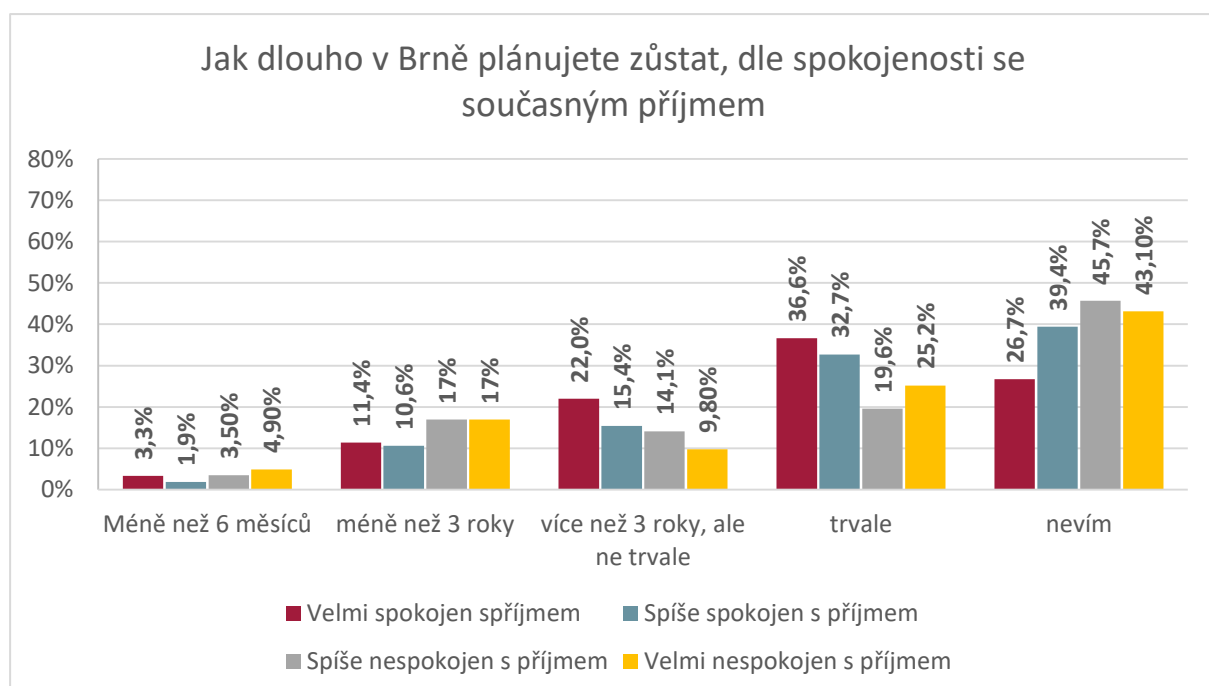
Současně ti respondenti, kteří měli děti, častěji plánovali, že by v Brně zůstali trvale (42,9 %). Naopak ti, kteří neměli děti vůbec, plánovali v Brně zůstat trvale v méně než čtvrtině případů (23,3 %).

Graf 105 Plány do budoucna podle dětí

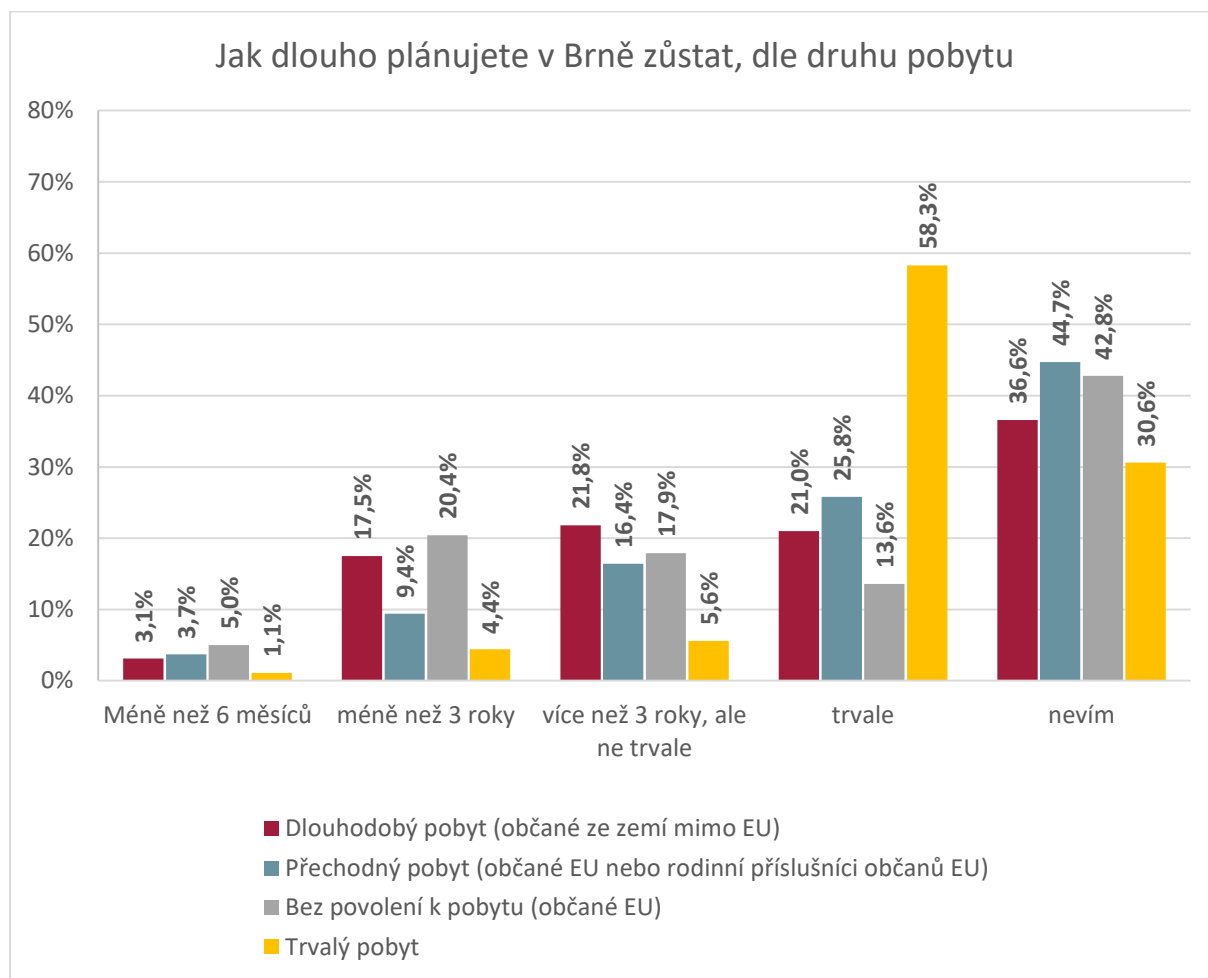
Jak ukazuje následující graf, respondenti, kteří uvedli, že jsou se svým současným příjmem velmi spokojeni, chtějí častěji v Brně zůstat trvale (36,6 %) – oproti těm, kteří jsou spíše s příjmem nespokojeni (19,6 %) anebo velmi nespokojeni (25,2 %).

Graf 106 Plány do budoucna dle spokojenosti se současným příjmem

V Brně hodlají zůstat trvale častěji i cizinci, kteří zde mají trvalý pobyt (58,3 %) – ve srovnání s dalšími druhy pobytu. Mezi těmi, kdo chtějí v Brně zůstat více než tři roky, ale ne trvale, převažují cizinci, kteří mají dlouhodobý pobyt (21,8 %). Mezi těmi, kdo plánují v Brně zůstat méně než tři roky, převažují respondenti bez povolení pobytu, kteří jsou občané EU (20,4 %). Analýza dat neukázala statisticky významnou souvislost mezi plánovanou délkou pobytu v Brně a tím, zda mají respondenti občanství zemí EU a zemí mimo EU.

Graf 107 Plány do budoucna dle druhu pobytu

Dílčí shrnutí

Více než polovina respondentů (57,5 %) neplánovala v době dotazování stěhování někam jinam. Respondenti plánující se stěhovat do zahraničí jsou často nespokojeny s výší svého příjmu.

Trvalý pobyt má přibližně pětina dotázaných cizinců (20,1 %). Občanů Evropské unie bez povolení k pobytu je více než pětina (22,4 %). Přechodným pobytem občanů EU nebo jejich rodinných příslušníků disponuje více než čtvrtina dotázaných (27,2 %) a dlouhodobým pobytem (občané ze zemí mimo EU) více než čtvrtina (28,7 %) respondentů.

Od jednoho do tří let v Brně žije téměř polovina respondentů (47,8 %). Téměř dvě pětiny respondentů (38,9 %) neví, jak dlouho plánuje v Brně zůstat a více než čtvrtina (28,7 %) respondentů chce v Brně zůstat trvale. Kratší dobu než tři roky chce zůstat ve městě více než desetina (10,7 %) respondentů. Méně než rok chce zůstat 5,6 % cizinců. Na plány do budoucna má vliv skutečnost, zda mají dotazovaní partnera či partnerku z České republiky. Také respondenti s dětmi častěji plánují zůstat trvale a ti, kteří jsou spokojeni se svým příjmem. V Brně hodlají zůstat trvale častěji i cizinci, kteří zde mají trvalý pobyt.

4.1.4.11 Důvody k odchodu

V rámci dotazníkového šetření byly získány odpovědi od 54 respondentů, kteří v JMK v minulosti žili/pracovali/bydleli déle než dva měsíce, ale už zde nežijí/nepracují/nebydlí. Jednalo se o 27 žen a 27 mužů, kteří pocházeli z 28 zemí. Za hlavní důvody odchodu z místa respondenti považovali lepší pracovní příležitosti, které dostali jinde, změnu zaměstnání, anebo ukončení pracovní smlouvy. Důležitou roli zde hrála nespokojenost s výší mzdy, která byla v některých případech dávána do souvislosti s vysokými náklady na bydlení. Dále respondenti odcházeli jinam z rodinných důvodů, za partnerem či za studiem. Někteří se vraceli žít do své země původu.

Níže uvádíme výčet uváděných důvodů k odchodu z JMK:

- nízká mzda (7 odpovědí)
- ukončení pracovní smlouvy (6 odpovědí)
- lepší pracovní nabídka (4 odpovědi)
- lepší pracovní nabídka v Praze (5 odpovědí)
- lepší pracovní nabídka v jiné zemi (2 odpovědi)
- změna práce a odchod do zahraničí (5 odpovědí)
- pracovní důvody (4 odpovědi)
- nepříznivý poměr mezi výší platu a náklady na bydlení (3 odpovědi)
- nevyhovující podmínky pro bydlení (1 odpověď)
- stěhování za partnerem (4 odpovědi)
- ukončení pracovní smlouvy partnera (2 odpovědi)
- rodinné důvody (3 odpovědi)
- návrat do země původu (4 odpovědi)
- studium na vysoké škole v zahraničí (2 odpovědi)
- nevyhovující lékařská péče (1 odpověď)
- touha bydlet ve větším městě s větší kulturní nabídkou (1 odpověď)
- problémy s jazykem (1 odpověď)
- skončení platnosti víza (1 odpověď)

4.1.5 Ověření funkčnosti typologie: za hranice expatriotů

The Great Brno Expat Survey byl konstruován tak, aby dokázal respondenty rozřadit do několika kategorií. Následující analýza se zaměřila na kategorii cizinců, která v době dotazování žila a pracovala v Brně (Brno-město nebo Brno-venkov; N=759). Respondenti z této kategorie vyplňovali celý dotazník, proto by bylo možné vyhodnotit všechny odpovědi. Dále se však věnujeme pouze vybraným sociodemografickým charakteristikám cizinců, podle nichž je možné určit profil expatriotů na území města Brna.

4.1.5.1 Konstrukce filtru „Expat“

V teoretické části zprávy popsané vymezení pojmu expatriot jsme pro potřeby posouzení funkčnosti kategorizace operacionalizovali a to prostřednictvím několika proměnných. Pro každý ze čtyř atributů jsme použili jinou sadu proměnných.

A. Centrum osobního života (The Centre of Personal Life, životní strategie)

Tento atribut jsme do našich dat promítli v podobě otázek, které zjišťovaly, zda respondenti bydlí v Brně a zároveň zda v Brně pracují. Vycházeli jsme z předpokladu, že „centrum života“ je tam, kde daný respondent žije a také pracuje. V daném případě se jednalo o otázky 14a a 14b, u nichž bylo nutné zaznačit, kde respondenti aktuálně bydlí a pracují:

- *Q14a Please indicate where you currently live:*

Jako relevantní jsme vybrali odpovědi 1 (I live in Brno-city) a 2 (I live in Brno-country).

- *Q14b Please indicate where you currently work:*

Jako relevantní jsme vybrali odpovědi 1 (I live in Brno-city) a 2 (I live in Brno-country).

B. Dočasnost pobytu (The Temporary Aspect of Residence)

Druhý atribut jsme promítli v podobě otázky na plánovanou délku pobytu a již faktickou délku pobytu. U otázky na plánovanou délku pobytu jsme předpokládali, že expatrioti budou chtít v Brně setrvat méně, než tři roky anebo že nemají ujasněnou představu, jak dlouho chtějí v Brně zůstat³⁷. Odfiltrovali jsme také ty, kteří byli již v době dotazování v Brně déle než tři roky³⁸:

- *Q25 How long do you plan to stay in Brno?*

Jako relevantní jsme zde vybrali odpovědi 2 (Less than 3 months), 3 (Less than 6 months), 4 (Less than 1 year), 5 (Less than 3 years) a 8 (I don't know).

- *Q24 How long have you been staying in Brno?*

Jako relevantní jsme zde vybrali odpovědi 1 (Less than 1 month), 2 (Less than 2 months), 3 (Less than 3 months), 4 (Less than 6 months), 5 (Less than 1 year), 6 (Less than 3 years) a 9 (Less than 14 days).

C. Odborné nebo pracovní dovednosti (Professional or Working Skills)

---

³⁷ U otázky na plánovanou délku pobytu bylo možné také zaškrtnout možnost – déle než tři roky, ale ne trvale. Diskusi ohledně přidání této odpovědi do filtru – viz níže.

³⁸ Stanovili jsme pomyslnou průměrnou dobu pobytu, kterou uvádí Phyllis Tharenou (2018) pro rozsah pobytu assigned expatriates.

Třetí atribut jsme zpracovali prostřednictvím otázek na vzdělání a pracovní pozici. U vzdělání jsme počítali s třemi nejvyššími stupni vzdělání (bakalářské, magisterské, doktorské). U pracovní pozice jsme se následně soustředili na pracovníky s vysokou kvalifikací:

- *Q99 What is the highest level of education you have completed?*

Jako relevantní jsme zde vybrali odpovědi 7 (Bachelor's or equivalent), 8 (Master's or equivalent) a 9 (Doctoral or equivalent).

- *Q112a In what position are you currently employed?*

Jako relevantní jsme zde vybrali odpovědi 1 (Manager), 2 (Professional – science, medicine, teaching, business & administration, law, culture, creative professional, religious pro) a 3 (Technician & associate professional).

D. Motivace k migraci (The Motivation to Migrate)

Třetí atribut byl operacionalizován pomocí otázky na důvody migrace:

- *Q27a Please indicate your reasons for coming to Brno.*

Jako relevantní zde byla zaznamenána odpověď 1 (I came to work). Vybrali jsme tedy ty, kteří přišli do Brna primárně za zaměstnáním.

4.1.5.2 Porovnání vysoce kvalifikovaných migrantů a expatriotů

Pokud sestavíme profil expatriotů, kterým jsme filtrovali naše data, jednalo by se o profil složený z následujících charakteristik. Za expatrioty v dotazníku považujeme ty, kteří:

- pracují a zároveň bydlí v Brně (Brno-město nebo Brno-venkov)
- v Brně plánují být méně než tři roky, ne trvale, případně neví
- v Brně v tuto chvíli nebydlí déle než tři roky
- jsou vysoce vzdělaní a pracují na pozicích profesionálů nebo manažerů
- do Brna přijeli primárně za prací

Pokud jsme výše popsany filtr/profil aplikovali na naše data z dotazníkového šetření *The Great Brno Expat Survey*, zjistili jsme, že minimální teoretické definici expatriotů odpovídá 112 respondentů z celkových 759. Vzhledem k tomu, že v tomto případě **naši definici odpovídalo jen zhruba 14,8 % respondentů** z celého souboru, zamýšleli jsme se nad tím, zda není námi nastavený filtr příliš úzce vymezený. Dále jsme upravili parametry filtru s následným pozorováním měnících se počtů respondentů, kteří nově nastavenému filtru odpovídají.

Nejprve jsme k filtru přidali možnost odpovědi „Déle než tři roky, ale ne na trvalo“ u otázky *Q25 How long do you plan to stay in Brno*. Za expatrioty bychom v tomto případě považovali ty, kteří v Brně pracují a bydlí, přijeli primárně za prací, jsou vysoce vzdělaní, pracují na pozicích profesionálů nebo manažerů a chtějí v Brně zůstat kratší dobu než tři roky, déle než tři roky, ale ne trvale, popřípadě neví. V tomto případě nám filtrem prošlo celkem 153 respondentů. Dále jsme z definice vyloučili podmínku, že respondenti nesměli v době dotazování bydlet v Brně déle než tři roky a zároveň celou otázku na plánovanou délku pobytu. Takto upravenému filtru odpovídalo 420 respondentů. Expatrioti by v tomto případě byli ti, kteří v Brně pracují a bydlí, přijeli za prací, jsou vysoce vzdělaní a pracují na pozicích

profesionálů nebo manažerů. V této chvíli ovšem z minimální definice expatriotů odpadá důležité teoretické kritérium, a to je plánovaná délka pobytu.

Vrátíme-li tuto proměnnou do našeho filtru, pozorujeme, že definici expatriotů, tedy v tomto případě těch, kteří v Brně pracují a bydlí, přijeli za prací, jsou vysoce vzdělaní, pracují na pozicích profesionálů nebo manažerů a plánují setrvat v Brně do tří let, popřípadě neví, odpovídá celkem 230 respondentů. Odstranili jsme tedy podmínku, že ve filtru nesmí být lidé, kteří v Brně žijí déle než tři roky. Pokud k tomuto filtru ještě přidáme odpověď „déle než tři roky, ale ne na trvalo“ u otázky *Q25 How long do you plan to stay in Brno*, zůstane nám 295 respondentů.

Z výše uvedených variací „filtru Expat“ je patrné, že i přes méně striktně nastavené filtrování se nám daří zachytit vždy jen menší část respondentů z celého souboru. Rozdíl mezi těmi, kdo odpovídají definici expatriotů a těmi, kteří z ní vypadávají, a přesto jsou vysoce kvalifikovanými migranty v Brně, nás vede k otázce, zdali je aplikace konceptu expatriotů pro studovaný místní kontext vůbec smysluplná, neboť se jedná o v sociální realitě oproti očekávání méně zastoupenou kategorii. Legitimní je v tom případě začít pátrat po vhodnější kategorizaci.

4.1.5.3 Nová typologie: za hranice expatriotů

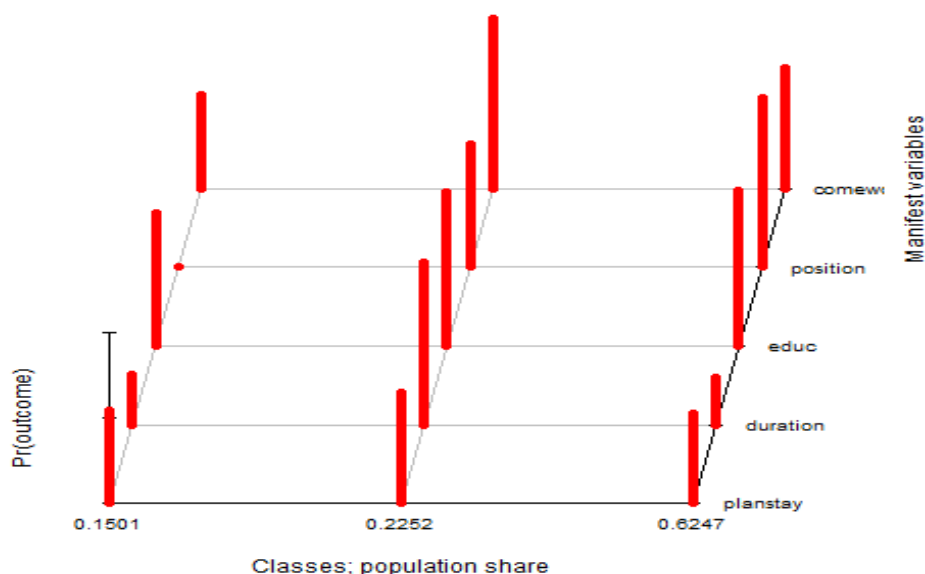
Pokud se tedy v našem souboru objevuje jen velmi malé množství respondentů, kteří i při méně striktně nastaveném filtru, odpovídají teoretické definici expatů, potom se nabízí otázka, zda neexistují jiné formy klasifikace našeho souboru (pozorovaných případů), než je právě dělení na expatrioty a vysoce kvalifikované migranty. Abychom byli schopni na tuto otázku odpovědět, použili jsme analýzu latentních tříd. Nejprve jsme ověřili funkčnost stávající definice, a nakonec pátrali po nové vhodnější typologii.

Analýza latentních tříd: ověření funkčnosti definice „expatriotů“

Nejprve jsme použili analýzu latentních tříd na proměnné, které jsme využili při operacionalizaci minimální teoretické definice konceptu „expat“, abychom si ověřili správnost našich předpokladů (viz předešlá kapitola). Do analýzy byli zahrnuti respondenti, kteří mají bydliště a také pracují v Brně (město i venkov). Proměnné byly dichotomizovány podle klíče: 2 = kategorie odpovídající definici; 1 = ostatní. Do analýzy bylo zahrnuto 759 případů.

Na klíčové proměnné (doba pobytu, plánovaná doba pobytu, vzdělání, pozice v zaměstnání a důvod migrace) byla aplikována analýza latentních tříd (pro 2–4 třídy). Z ní vzešly jako analyticky nejvhodnější tři třídy (viz následující graf).

Graf 108 Analýza latentních tříd, řešení 1

V první latentní třídě o velikosti 13 % (N=99) byli zahrnuti respondenti, kteří měli větší pravděpodobnost, že budou pracovat na méně kvalifikovaných pozicích ve službách. Z grafu je zřejmé, že respondenti zařazení do první třídy (první vertikální osa vlevo) nelze považovat za expatrioty. Napovídají tomu nízké hodnoty proměnných, tj. plánované délky pobytu (planstay), pracovní pozice (position) a faktické délky pobytu (duration). Také ostatní hodnoty u vzdělání (educ), a důvodu migrace (comework) také nejsou vysoké.

Ve druhé třídě (25,6 %; N=194) se shlukovali jedinci, kteří by odpovídali definici expatriota – pracovali na vysoce kvalifikovaných pozicích, pobírali vysokou mzdu, v Brně pobývali dobu kratší než tři roky a bylo pravděpodobné, že zde chtějí zůstat nejdéle tři roky, případně ještě v tomto ohledu nebyli rozhodnuti. Z grafu je patrné, že téměř ve všech kategoriích mají respondenti z této třídy vyšší pravděpodobnost, že budou vykazovat hodnoty v souladu s teoretickou definicí.

Do třetí třídy (61,4 %; N=466) náleží respondenti, kteří by spíše odpovídali typu „skilled (im)migrants“, jak je nazval Phyllis Tharenou (2018). V Brně se daleko častěji nacházejí delší dobu (polovina bydlí v Brně déle než pět let) a také by ve městě chtěli častěji zůstat déle než tři roky a často i trvale. Ostatní charakteristiky sdílí s třídou číslo dvě. Z grafu je patrné, že u vzdělání (educ), pracovní pozice (position) a důvodů migrace (comework) vykazují vysoké hodnoty, kdežto u délky pobytu (duration) a plánované délky pobytu (planstay) je málo pravděpodobné, že odpovídají hodnotám podle teoretické definice expatriotů.

Co z těchto výsledků vyplývá? Dospěli jsme ke stejným zjištěním jako v předchozí části, kdy jsme zjistili, že **definici expatriotů vyhovuje přibližně 15 % respondentů našeho vzorku**. Přitom se mělo v celku jednat o respondenty, kteří svou sounáležitost s kategorií expatriotů deklarovali na samém začátku. Dotazníkem byli takto oslovení. Ukázalo se, že řešením není definici začít rozvolňovat a upravovat nastavení filtrů v dotazníku. I analýza latentních tříd ukázala, že v kategorii, která je v souladu s definicí pojmu „expat“, se objevuje relativně málo

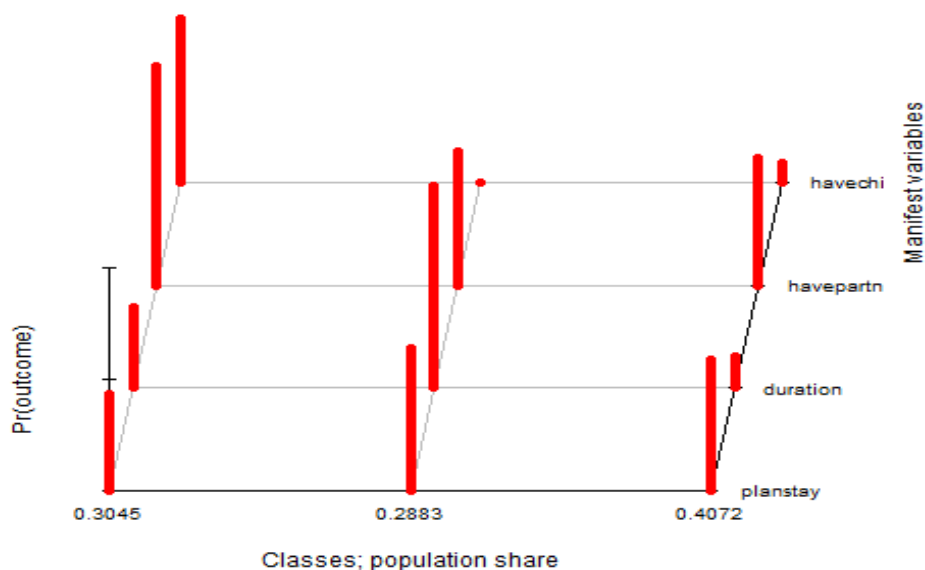
respondentů – přibližně čtvrtina (25,6 %). Kategorie méně kvalifikovaných zdá se spíše aspiruje na to být označována za expatrioty, kategorie „skilled (im)migrants“ zase poukazuje na trend trvalejších forem zabydlování se ve městě, které je v rozporu s očekávanou krátkodobostí pobytu. Proto jsme se rozhodli v analýze pokročit dále a navrhnout vlastní řešení – typologii, která by byla více v souladu s realitou.

Analýza latentních tříd: typologie podle sociálních vazeb a délky pobytu

Původní typologie založená na teoretické definici nebyla vhodná, zejména kvůli nízké variabilitě proměnných – vzdělání (educ), pracovní pozici (position) a důvody migrace (comework). Jinými slovy řečeno, v souboru se ocitla většina respondentů vysoce kvalifikovaných, vzdělaných a zaměstnaných. Pracují dominantně na vysokých pozicích (manažeři, profesionálové, techničtí profesionálové) a do Brna přišli primárně za zaměstnáním. Z těchto proměnných ale nelze vytvořit přesvědčivou typologii. Analýzu latentních tříd jsme proto dále aplikovali na všechna sociodemografická data.

Analýza ukázala, že analyticky vhodné latentní třídy se objeví při použití následujících proměnných: délka pobytu, plánovaná délka pobytu a proměnných spojenými se vztahy – zda mají respondenti partnery a zda mají děti. Analýza rozkryla celkem tři skupiny (latentní třídy), které byly vymezeny jinak než na základě definice expatriotů.

Graf 109 Analýza latentních tříd, řešení 2

Nyní si položíme otázku – Co z analýzy vyplynulo? O jaké typy se jedná? Dále uvádíme tři identifikované kategorie.

▪ **Typ 1 – Expatrioti s vazbami na blízké osoby**

První latentní třída, která zahrnuje necelou čtvrtinu respondentů (24 %; N=182), je charakteristická tím, že respondenti mají větší pravděpodobnost, že budou v Brně kratší dobu. V otázce setrvání ve městě do budoucna (v porovnání s ostatními třídami) také vykazují nižší hodnoty. Svůj pobyt tedy konstruují jako dočasný a krátký. Nicméně téměř všichni v této skupině mají partnery (99 %) a všichni mají zároveň alespoň jedno dítě. Vykazují osobní vazby na blízké osoby. V této skupině jsou opět téměř všichni zaměstnaní (93 %), pracují na vysokých kvalifikovaných pozicích a je zde zastoupena přibližně třetina (32 %) žen.

Výsledky jsou patrné z výše uvedeného grafu. První vertikální osa reprezentuje první latentní třídu, u které pozorujeme nízké hodnoty u prvních dvou sloupců – plánované délky pobytu (planstay) a faktické délky pobytu (duration). Naopak nejvyšší hodnoty (v porovnání s ostatními třídami) zaznamenáváme u sloupců, které reprezentují přítomnost partnera (havepartn) a dětí (havechi).

▪ **Typ 2 – Expatrioti bez dětí**

Ve druhé latentní třídě se nacházejí lidé, a to více než třetina vzorku (34,5 %, N=262), jejichž nejvýraznějším rysem je, že nemají děti. U více než tří pětín respondentů je přítomný partner (63 %). Téměř všichni z této skupiny pobývají v Brně krátce – do tří let (99 %) a nejméně často chtějí v Brně zůstat trvale. Obecně hodljají v Brně zůstat kratší dobu. Tato skupina je v průměru mladší v porovnání s ostatními a jsou v ní zastoupeny přibližně ze dvou pětín ženy (41 %).

Z grafu (druhá vertikální osa) vyčteme absenci sloupce reprezentující přítomnost dětí (havechi). U partnerů (havepartn) zaznamenáváme vysoké údaje, taktéž je tomu i v případě délky pobytu (duration) a plánované délky pobytu (planstay). V těchto zmíněných případech ale vysoké hodnoty reprezentují vysokou pravděpodobnost kratšího setrvání nebo plánování kratšího času setrvání v Brně.

▪ **Typ 3 – Skilled (im)migrants s partnery**

Ve třetí skupině se nachází více než dvě pětiny respondentů (41,5 %; N=315), Charakterizuje je skutečnost, že obvykle nemají děti (jen 4 % dětí mají), ale u tří pětín z nich (60 %) je vysoce pravděpodobné, že mají partnera. Téměř všichni z této skupiny (99,7 %) pobývají v Brně déle než tři roky (z toho 58 % déle než pět let a 41 % déle než tři roky, ale méně než pět let). Ve městě tito respondenti plánují zůstat trvale (31 %) nebo nemají ujasněný časový rámec

setrvání – to se týká téměř poloviny z nich (45 %), což je nejvíce v porovnání s ostatními skupinami. Ve skupině je více než třetina žen (37 %).

Z grafu je patrný téměř neznatelný sloupec indikující přítomnost dětí (havechi) a faktickou délku pobytu (duration) v tomto případě reprezentující dlouhodobé setrávání v Brně. U sloupce partnerů zaznamenáváme vysoké hodnoty (havepartn) a sloupec reprezentující plánovanou délku pobytu (planstay) je jen o něco menší než u druhé latentní třídy.

4.1.5.4 Dílčí shrnutí

Tato kapitola reaguje na skutečnost, že jsme jako výzkumníci zaznamenali nadužívání pojmu expatriotů a zaujala nás tato samozřejmost široce užívaného označení „expats“, které je přijímáno bez teoretické reflexe a stalo se tak označením pro všechny kvalifikované migranty v Brně. To nás vedlo k otázce, zdali má smysl kategorii expatriotů vůbec užívat, zdali je identifikovatelná v sociální realitě na základě přítomných definičních znaků.

Data ze sekundárních analýz nasvědčovala tomu, že by kategorie expatriotů měla být v Brně hojně zastoupena. I přes značné limity týkajících se i vytváření statistických dat, se zdá, že můžeme hovořit o minimálně dvoupětinovém zastoupení vysoce kvalifikovaných cizinců v Brně. Nicméně limitující je skutečnost, že kritériem se stala výhradně profesní kvalifikace (professional qualification), která je sice jedním z kritérií expatriotů, ale nikoliv jediným. Statistická vymezení berou v úvahu vzdělanostní profil a kvalifikační rámec a to poměrně selektivně, takže výsledný údaj vypovídá o tom, že v Brně jsou pravděpodobně zastoupeni jak expatrioti (ale bez rozlišení na „assigned expatriates“ a „self-initiated expatriates“), tak kvalifikovaní imigranti (skilled immigrants).

Funkční veřejná narace o expatriotech, kterou produkuje rovněž BEC, se neřídí podle teoretických kritérií, ale podle zkušeností a potřeb praxe (Topinka, Lang, Čejková, Ondrašínová 2018). Vlastní exploratorní výzkum a snaha vyčlenit z jeho širokého rámce „skutečné“ expatrioty skončil zjištěním, že definici expatriotů vyhovuje přibližně jen 15 % respondentů vzorku. Přitom se mělo v celku jednat o respondenty, kteří svou sounáležitost s kategorií expatriotů deklarovali na samém začátku.

Ukázalo se, že řešením není definici začít rozvolňovat a upravovat nastavení filtrů v dotazníku. Analýza latentních tříd ukázala, že v kategorii, která je v souladu s definicí pojmu „expat“, se objevuje relativně málo respondentů – přibližně jen čtvrtina (25,6 %). Naše očekávání bylo mnohem vyšší. Co jsme mohli uvést ke zbývajícím třem čtvrtinám respondentů? Ukázalo se, že je tvoří dvě kategorie. Kategorie méně kvalifikovaných spíše aspirovala na to být označována za expatrioty (pravděpodobně z důvodu destigmatizace), a kategorie „skilled (im)migrants“ (kvalifikovaní imigranti) poukázala na trend trvalejších forem zabydlování se ve městě, které je v rozporu s očekávanou krátkodobého pobytu expatriotů. Proto jsme se rozhodli v analýze navrhnout vlastní řešení – typologii, která by byla více v souladu s realitou.

Ve výsledku jsme se nejvíce přiblížili členění navržené Phyllis Tharenou (2018), která rozlišuje vyslané expatrioty (assigned expatriates), expatrioty z vlastního rozhodnutí (self-initiated expatriates) a kvalifikované migranty (skilled immigrants). Analýza latentních tříd

identifikovala tři základní typy. První dva odpovídají pojetí expatriotů zejména v kritériu pravděpodobného krátkodobého pobytu, vedle něj se ale ukázala důležitost sociálních vazeb. Expatrioti s vazbami na blízké osoby jsou odborníky, kteří mají partnery a zároveň alespoň jedno dítě vykazují osobní vazby na blízké osoby. Další kategorií jsou expatrioti bez dětí, s častou vazbou na partnera. Oproti nim se objevuje typ kvalifikovaných imigrantů s partnery, kteří sice obvykle nemají děti, ale mají s velkou pravděpodobností partnera. Liší se od dvou předchozích tím, že plánují svůj pobyt jako trvalý, případně nemají ujasněný časový rámec setrvání ve městě.

Přestože se jedná o typologii, která se objevuje s jistou mírou pravděpodobnosti, je mnohem funkčnější s ohledem na pestré sociální realitu. Bere v úvahu nejen délku pobytu, ale rovněž sociální vazby. Potvrzuje se důležitost vytváření sítí meziosobních vztahů, které ovlivňují životní způsoby a strategie (Topinka, Janků 2018), současně však neplatí jednoduché tvrzení, že narození dítěte mění dráhu expatriota, který se následně proměňuje v dlouhodobě pobývacího „skilled (im)migrant“.

4.2 Kvalitativní přístup – potřeby participantů

V této části přinášíme výsledky individuálních a skupinových kvalitativních rozhovorů, jejichž cílem bylo zjistit, s jakými problémy se konverzační partneři potýkají a jaké potřeby mají. Výsledky představujeme pro každou z výzkumných technik odděleně.

4.2.1 Identifikace problémů v individuálních rozhovorech

Uskutečnili jsme 15 kvalitativních individuálních rozhovorů. Všechny byly polostrukturované, přičemž se do schéma rozhovorů promítly otázky poměřující současnou životní situaci s představou o ideálním stavu. V rozhovorech jsme se zaměřili na identifikaci hlavních problémů, s nimiž se participant a participantky podílely. Výběr participantů byl účelový – usilovali jsme o výběr cizinců, kteří se co nejvíce blížili teoretickému vymezení expatriotů a řídili se přitom čtyřmi znaky: kratší délkou pobytu (do tří let), plánovaným dočasným pobytem, vztahem k městu coby centru jejich osobního života a motivací přicestovat za zaměstnáním. Vyhledávání se následně řídilo úsilím výběru co nejpestřejšího vzorku z hlediska státní příslušnosti. V rámci analýzy provedených rozhovorů jsme postupně vyhledávali klíčové kategorie problémů, které jsme přenesli do následující mapy klíčových problémů.

Kategorie 1

Přestože se výběr participantů zaměřil na ty, kteří vykazovali znaky expatriotů, vztah k této kategorizaci je nejednoznačný. Rovněž mezi participanty existuje řada vysvětlení, kdo expatriot je a kdo nikoliv a celá řada definic, které si vypomáhají různými souvisejícími pojmy, jak je to patrné i z následujícího citátu:

„Pro mě je expatem někdo, kdo se stěhuje do jiného místa primárně kvůli práci nebo podnikání, nebo něčemu takovému. A je na tom místě šťastný hlavně kvůli práci a snaží se integrovat, jak jen může, ale ví velmi dobře, že není součástí společnosti.“ (muž, Indie)

Ve svých vymezeních participant i za expatriota chápali cizince obecně, jindy, jak je patrné z předchozího citátu, ho označovali za stav, kdy je zahraniční pracovník začleněný do společnosti, případně se postupně integruje. Expatriotství nebylo v rozhovorech spojováno s kvalifikací či odborností, ta byla pokládána za samozřejmý předpoklad. Jindy bylo považováno za problematické označení, které z pracovníků činí specifickou kategorii lidí nemající nárok žít mezi ostatními občany běžným způsobem života.

Kategorie 2

Motivace přicestovat za zaměstnáním je nesporně vysoká. V rozhovorech se vyskytovaly informace o pracovních nabídkách ze strany zaměstnavatelů, které měly charakter jak tzv. přidělených expatriotů (assigned expatriates), tak i expatriotů z vlastního rozhodnutí.

V rozhovorech byli zastoupeni jak „assigned expatriates“, kteří nabídku na práci v brněnských pobočkách firem obdrželi přímo od zástupců společností a nemuseli se o dané místo ucházet („vysílací“ pohovory byly také často neformální), stejně tak i „self-initiated expatriates“, kteří využívali při hledání zaměstnání již vytvořené sítě – předem znali korporátní společnosti díky setkávání se na různých konferencích, nebo prostřednictvím partnerských společností. Okamžik příjezdu je důležitý a současně i problematický. Obvykle o Brnu a Jihomoravském kraji cizinci téměř nic nevědí. Jedou do neznáma a snaží se si opatřit co nejvíce informací, někdy přicestují jen na krátkou zkušební lhůtu, aby se definitivně rozhodli. Ukazuje se, že spokojenost se zaměstnáním není vše – pro expatrioty jsou důležité i další aspekty života v místě a celková kvalita života. Někteří participanti provádí rekognoskaci místa v rámci rozhodovacích procesů. Zjišťují, jak se zde žije a zda se zde neobjevují nějaké problémy. Někteří také Brno navštívili alespoň na pár dní, aby zjistili, jaká je zde atmosféra a zda by se jim zde dobře žilo. Důvodů přicestování je ale více, například i osobní – potřeba životní změny, únik ze země původu, přítomnost českého partnera/partnerky, nebo pracovní nabídka, kterou obdržel jejich partner/partnerka. Jiní se ve městě rozhodli zůstat poté, co v něm nějakou dobu studovali na místní univerzitě v rámci zahraniční mobility. V řadě případů je na počátku silná touha se zorientovat v základních momentech pobytu a adaptace je pro cizince značnou zátěží, provází ji mnohdy i kulturní šok. Je patrné, že jeden ze znaků expatriotismu, kterým je vztah k místu coby novému centru osobního života, se utváří postupně a složitě, není úplnou samozřejmostí.

Kategorie 3

Expatrioti kladou důraz na spokojenost ve svém zaměstnání, hodnotí její smysl, pracovní kulturu, chování zaměstnavatele. Vědí, že zdejší mzdové podmínky jsou nižší ve srovnání s jinými destinacemi, i než Praze. Mnozí připouštěli, že ve své domovské zemi vydělávali více peněz, ale pokud si následně sečetli všechny náklady na život, které tehdy měli (např. nutnost vlastnit auto z důvodu špatného systému veřejné dopravy, nebo placené zdravotnictví), tak zde jejich náklady nepřevyšují výnosy.

„Protože vlastně když jsem sem přišel, tak jsem měl vydělávat méně peněz než v Brazílii. Ale zase kvalita je tady lepší. A i když tady vydělávám méně peněz, tak utratím méně peněz, takže nakonec ušetřím víc peněz tady.“ (muž, Brazílie)

Jiní ale vypověděli, že jsou zdejší platy nižší, než v jejich domovské zemi a také náklady na život jsou dražší, takže pro ně pobyt v Brně není finančně výhodný, to však vynahrazuje spokojenost v zaměstnání.

„V Nizozemsku připadlo deset procent mého příjmu na nájem a tady je to procent třicet, oblečení stojí stejně, takže pokud je tvá výplata nižší, je to tady dražší. Takže řekněme to takto, nepřestěhoval jsem se kvůli penězům. Ale nemůžu si stěžovat, stále si můžu dělat, co chci, a nemusím přemýšlet o penězích, takže...Je to pro mě takto pohodlné.“ (muž, Nizozemsko)

Někteří by zvažovali odchod ze současného zaměstnání, kdyby obdrželi nabídku s vyšším výdělkem a také s možností kariérního růstu. Pokud by v Brně neměli možnost pracovního uplatnění, uvažovali by nad další migrací. Někteří však také zvažují, aby pro ně přemístění do jiného města nebo do jiné společnosti neměla za následek snížení kvality života. Participanti si žádné velké plány nedělají a jsou připraveni svá rozhodnutí překvalifikovat.

Kategorie 4

Možnost podnikat se jeví participantům jako málo schůdná varianta, jak se živit. Nejsou si jisti legislativou a především tím, jak by se změnila jejich situace ve vztahu k pracovním povolením. Jiní jsou přesvědčeni, že podnikat nehodlají kvůli rizikům a zodpovědnosti, které podnikání obnáší. Ti, kteří měli zkušenost s podnikáním, tak při zakládání své živnosti využili služeb placených agentur. Investovali do těchto služeb, aby založení jejich podnikání správně dle legislativy a aby jim někdo pomohl s byrokracií.

Při samotném provozování živnosti se někteří cizinci setkávali s jazykovými bariérami, jelikož úroveň jejich češtiny byla na základní komunikační úrovni. Bohužel se setkávali s tím, že se jejich partneři snažili využít toho, že podnikatel je cizinec a „neví, jak zde věci chodí“ a tudíž jim nebyly poskytovány všechny výhody jako ostatním podnikatelům v daném sektoru. Podnikatel tak sám musel postupně přijít na to, jak to daném podnikání chodí.

„(...) ale největší problém byl vždycky jazyk a pak taky všichni prodejci se snaží využít toho, že jsi cizinec, nerozumíš jazyku a nejsi součástí zaběhlého obchodu. To všechno jsme pochopili později. Dávali nám nevýhodné nabídky a nedávali nám to, co bychom dostat měli. Později jsem pochopil, že pokud koupím 9 piv, barely piva, 10. pivo by mělo být zdarma. Ale pokud koupíš určité množství alkoholu, tak máš dostat zdarma sklo a ty nálepky a takové věci. Takže to jsme pochopili později, ale já si myslím, že to všechno bylo kvůli tomu, že se nás snažili ošidit. Ale to se stává.“ (muž, Indie)

Kategorie 5

I když život v Brně není podle cizinců tak finančně nákladný, tak to neplatí ve všech oblastech. Kupříkladu z důvodu zvyšujících se cen za bydlení nejsou participanté spokojeni s cenami nemovitostí, ať už pro koupi, či pro pronájem. Ceny podle jejich názoru neodpovídají lokalitě, jakou Brno je. Uvědomují si, že tento problém se týká celé společnosti, ale zároveň si všimají, že nabídky nemovitostí pro cizince (například ty, které jsou v angličtině) jsou zpravidla nabízeny za vyšší ceny. Za problematickou považují dostupnost bydlení v Brně a v rámci hledání se spoléhají na různé agentury.

Brněnský bytový fond cizinci považují za velmi zastaralý. Byty zpravidla neprošly rekonstrukcemi, a pokud ano, tak se jejich ceny pohybují vysoko. Někteří komunikační partneři se setkali s odmítavým postojem od majitelů nemovitostí, když zjistili, že jsou cizinci, nikoliv našinci.

Mnozí cizinci expatrioti se rozhodli využít placených služeb realitních agentur především při hledání prvního bydlení. Někteří byli nespokojeni s tím, že se realitnímu makléři vyplácí provize v ceně jednoho nájmu. V případě pronájmu dražší nemovitosti museli expatrioti zaplatit cenu jednoho nájmu, jistinu a provizi realitnímu makléři. Cena za první měsíc tak mohla stoupat řádově o desítky tisíc korun. Cizinci, kteří mají ve městě kontakty a mohou se obrátit na české přátele nebo kolegy z práce, dokáží kontakty při hledání využít.

Ti, kteří jsou ve městě úplně noví, by uvítali pomoc s hledáním prvního bydlení, kdy by tato pomoc nebyla tak finančně náročná, či by byla zdarma nebo za menší poplatek. Expatrioti ze třetích zemí musí již před příjezdem uvést adresu, na které se budou zdržovat, aby mohli zažádat o víza. Úhrada nájmu na první měsíc předem je pro ně riskantním podnikem. Proto někteří volí formu dražšího bydlení v ověřených typech komunitních bydlení³⁹, některým bydlení na první týden zajišťuje zaměstnavatel. Nejčastěji se však ze začátku musí mnozí expatrioti spoléhat na služby realitních agentur.

Kategorie 6

Důležitým aspektem pobytu je otevřenost prostředí, do kterého expatrioti přichází. Z rozhovorů je patrné, že otevřenost i sociální distance představují pro cizince problém. Uzavřenost je pocíťována jako součást celkové atmosféry v zemi a objevují se komentáře k obavám občanů z imigrace. Z hlediska expatriotů je jejich imigrace legitimní. V Brně sídlí velké množství korporátů, které vzhledem k nízké nezaměstnanosti a nedostatku talentů v místě hledají pracovníky v cizině.

„(...) Brno hodně z imigrantů těží. (...) Nezaměstnanost je nízká, takže firmy hledají zaměstnance v ostatních zemích, protože tady není dostatek lidí, takže Brno vlastně potřebuje migranty. Ale nevím, jestli si to tady lidé uvědomují a chtějí to tolerovat a akceptovat.“ (muž, Nizozemsko)

Hodně záleží na tom, jak moc je cizinec odlišný. Vítání se zdají být více cizinci, kteří jsou kulturně blízcí.

„Myslím si, že je to primárně problém s imigrací. Specificky lidé s hnědou barvou a tmavšími tóny kůže. Takže si myslím, že lidé, kteří přicházejí z jiných zemí jako Německo nebo severské země nebo UK, US, tak Česko shledávají jako skvělé místo pro expaty, protože je má každý rád, kamkoliv jdou, jsou respektováni atd. Problém s imigrací je, že s lidmi, kteří mají tmavší kůži, se jedná trochu jinak. To je aspoň moje zkušenost. A není to ničí chyba, to je prostě jak nás současný svět vidí.“ (muž, Indie)

Odmítavé postoje české společnosti provází různé typy jednání, které nesou znaky rasismu, xenofobie a diskriminace. Místní obyvatelé se nově příchozím expatriotům jeví jako uzavření, nepřivýklí na kulturní diverzitu. To ústí v uzavírání se expatriotů do vlastních společenství, do pracovních kolektivů. Drobné incidenty expatriotům znepríjemňují život. Lidé je soudí podle vnějšího vzezření, nikoliv podle jejich odborné kvalifikace, vzdělání či pozice v zaměstnání. Na ulici jsou tyto statuty neviditelné a do popředí vystupují jen viditelné difference.

„Například minulý čtvrtek jsem byl v centru města, protože jsem přijel z Olomouce, tak jsem zastavil na hlavním nádraží s autem, abych si nakoupil jídlo, protože všechno bylo zavřené. Jen jsem tam stál a čekal na jídlo a oni mě, zjevně rasově motivováni, napadali velmi vulgárními výrazy. Říkal jsem si, že odvádím tomuto státu víc na daních než tito lidé, všechny své peníze utrácím tady, co víc mám dělat, že? Co víc můžeš udělat, aby se lidé takto necítili. A nemyslím si, že by se to měnilo, je to součást tohoto

---

³⁹ V jižní části města se nachází komunitní bydlení, které cizinci využívají. Budovu spravuje společnost Foreigners.cz. Bydlení si zájemce může podrobně prohlédnout na internetu skrz fotografie a videa, tudíž ví, co může očekávat. To je výhodné především pro ty, kteří si musí najít ubytování již před příjezdem. Budova má také sdílené prostory. Více informací na: <https://www.domeq.cz/cz>

světa. Nejen tady, myslím si, že všude je to stejné. Takže to není problém Brna, je to globální problém, Brno jen stejnocenně přispívá. (smích – pozn.)“ (muž, Indie)

O jiném incidentu se dozvídáme v následujícím výňatku z rozhovoru.

„Bohužel jsem měl trošku upito a začal jsem usínat na stole. Přišla ke mně ochranka a docela hrubým způsobem mě vyhodila z baru. Jenomže já jsem tam byl s dalšími kolegy z naší společnosti, kteří ale nebyli z Brna a nevšimli si toho incidentu. Potřeboval jsem se tedy dostat dovnitř a doprovodit je na hotel, ale ochranka mě odmítala vpustit proto, že jsem prý cizinec a že mě tam nechťejí. Zavolal jsem tedy policii a strážníci mi řekli, že s tím taky nemůžou moc dělat, ale doprovodili mě dovnitř, abych si mohl dojít pro kolegy. Bylo to hrozně ponižující a vlastně jsem s tím nemohl nic dělat.“ (muž, Brazílie)

Přestože se jedná o drobné incidenty, zkušenosti z nich jsou expatrioty generalizovány do celkového rámce odmítání cizinců v celém Česku. Za viníky jsou považovány postoje politiků a přístup médií.

„Lidi začali přemýšlet jen o barvě pleti, nemůžeš je nic naučit, takže co je můžeš naučit? Nenaučíš je nic. Jestli se to má zlepšit, musíš začít politikou, vládou, médii. Ale když jsou volby a oni hlásí „ne migrantům“, pochopím, když budou hlásat „ne nelegálním imigrantům“ nelegální migraci vlastně taky odsuzují. Ve válečné situaci je to trochu něco jiného a za určitých podmínek je to asi přijatelné. Ale když hlásají jen „stop imigraci“ zpráva, kterou předávají je dost nejasná vůči nám, protože to nijak konkrétně nemyslí a lidi si to vykládají i proti nám. Nemyslím si, že toto se nějak zásadně změní, dokud lidi nějak zásadně nepozvednou svoji schopnost uvažovat, a snahu o toto uvažování moc nevidím.“ (muž, Indie)

Na závěr uvádíme citát, který zazněl při sumarizaci jednoho z rozhovorů týkající se Brna jako přátelského města.

„Takže kdybych to měl shrnout, tak v Brně mají rádi cizince, ale když máte jinou barvu pleti, předsudky a tím i diskriminace jsou větší.“ (muž, Indie)

Kategorie 7

Při vyjmenovávání organizací, od nichž obdrželi pomoc, participantů označovali za nejznámější dvě – Brno Expat Centre a Foreigners.cz. Kdo měl zkušenost se studiem, tak hledal pomoc u příslušných oddělení pro zahraniční studenty a pracovník škol či univerzit. O některé se po dobu studia staral „buddy“, tedy průvodce znajícího lokální podmínky, na kterého se zahraniční student může obracet v případě pomoci a který ho seznámí s městem.⁴⁰ Pokud se jedinec obracel na univerzitu, tak služby BEC neznal.

Služby Brno Expat Centre expatrioti využili formou přímé podpory – doprovodů a tlumočení na úřadech, ale také formou informačních kanálů – webové stránky, e-mailové poradenství a poskytování informačních materiálů, které jsou dostupné už před příjezdem expatriota do Brna. Mnozí se také zúčastnili některé z akcí, které centrum pořádá. Někteří aktéři však měli problém

---

⁴⁰ Jedná se o Buddy Systém, který v Brně provozuje ESN MUNI Brno.

vyjmenovat, jaké služby BEC poskytuje, neměli o nich představu, ani o tom, s čím by se na organizaci mohli obracet.

Brno Expat Centre někteří participanté využívali, protože jejich zaměstnavatel měl s centrem uzavřenou smlouvu o spolupráci a podpoře svých pracovníků. I proto jejich zaměstnanci měli služby poskytované zdarma. Zaměstnanci korporátů tvoří největší část klientely BEC, ale využívat jejich služby mohou i další aktéři migrace (rodinní příslušníci, i studenti). Většina participantů BEC znala, jen výjimečně jsme se setkali s někým, který o centru nikdy neslyšel. To bylo v případě, kdy byl cizinec ve vyšším věku a také pokud nebyl přímo spjatý s Brnem (často pracovně cestoval po světě a v Brně tudíž nepobýval tak často).

S čím byli participanté ze strany BEC spokojeni? Jednalo se o:

- informace před příjezdem (průvodce), díky informacím se mohou předem připravit na potenciální problémy,
- newsletter, který je vždy aktuální,
- možnost doprovázení a tlumočení (zdarma pokud expatriot pracuje pro společnost, se kterou má BEC smlouvu),
- zodpovězení dotazů skrz e-mailovou komunikaci,
- spokojenost s pracovníky centra,
- pořádané akce pro expaty.

S čím byli naopak participanté ze strany BEC nespokojeni? Jednalo se o:

- pokud se na BEC obrátí jejich partnerka/partner, jenž nepracuje u společnosti, která má s BEC smlouvu, tak vyřízení takového dotazu trvá delší dobu
- BEC pouze odkazuje klienty na jiné instituce, relevantní osoby, sami neposkytují pomoc – pouze předávají kontakty na jiné osoby, služby, organizace – ne vždy je klient s těmito kontakty spokojený – informace si poté hledá sám

Kategorie 8

Jazykovou bariéru expatrioti pocítují ve veřejném prostoru i ve veřejných institucích. Ve veřejném prostoru se expatrioti setkávají s jazykovou bariérou při běžných aktivitách, např. při nakupování. Centrum Brna se jim jeví jako více přívětivé pro komunikaci v cizím jazyce, mladší generace umí mluvit cizím jazykem. Expatrioti si při problémech s komunikací různě vypomáhají, např. používají různé mobilní překladače. Technologie usnadňují život uprostřed cizího jazykového prostředí. Někteří považují neznalost češtiny za důvod, proč si nemohou najít české přátele. Komunikační partneři se vyjadřovali k tomu, že je důležité zachovat si autenticitu místa i kontakt s místním jazykem. Neočekávají, že budou všichni mluvit anglicky.

Ve veřejných institucích je komunikace komplikovaná. Úředníci nekomunikují jinak než česky, lepší je to při návštěvách lékařů, kteří znají základy angličtiny, bariéra je ale stejně např. na recepci, kde není přítomna osoba, která by mluvila cizím jazykem. Participanté v těchto situacích museli využít pomoci jiného pacienta, či se domluvit „řečí těla“. Často jim pomáhají doprovody pomáhajících organizací nebo čeští či slovenští kolegové z práce či přátelé.

Při vyřizování právních záležitostí jsou mnozí expatrioti smířeni s tím, že budou muset využít pomoci tlumočníka. Uvědomují se, že v některých legálních záležitostech je důležité, aby se obě strany správně pochopily, a proto je nutné využít služeb překladatele (např. při jednání s policií). Informace o možnosti tlumočení získávají skrz Brno Expat Centre, nebo přes doporučení svých známých. Mnozí však netuší, že za určitých podmínek mohou využít tlumočení zdarma, nebo tlumočení poskytují bezplatně některé oficiální organizace.

Názory expatriotů se rozcházejí v otázce nutnosti pracovníků oficiálních institucí mluvit přinejmenším anglicky. Někteří jsou smířeni s tím, že v případě potřeby využijí možnosti tlumočení, nebo poprosí o pomoc rodilého mluvčího, aby nedocházelo k nedorozuměním.

„Myslím, že třeba na té policii všechno dělají v češtině, protože ti nechtějí dát falešné naděje, že si třeba něco vysvětlíš jinak, porozumíš tomu jinak. Je to celkem těžký, aby všichni mluvili cizím jazykem, takže ten tlumočník je tady za potřebí. Stejně tak, jako kdybys podepisoval nějakou smlouvu, někdy je těžký legálně interpretovat něco v cizím jazyce.“ (muž, Brazílie)

Jiní však považují za nutné, aby dokázali mluvit cizím jazykem alespoň pracovníci institucí, které denně jednají s cizinci – jako je Odbor cizinecké policie, Policie České republiky a Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky. Zkušenosti s jednáním s těmito institucemi se lišily, někteří se setkali s pracovníky, kteří mluvili anglicky, u jiných byla možnost komunikovat s úředníkem pouze v češtině, v některých případech komunikaci zjednodušovaly formuláře ve vícejazyčných verzích. Angličtina je dle expatriotů mezinárodní jazyk a je proto důležité, aby aspoň tento jazyk všichni ovládali.

Při komunikaci s veřejnými institucemi mnozí expatrioti využívají také alternativní online možnosti, jako je například zakoupení jízdenek na MHD pomocí webového portálu Brno iD⁴¹ (tyto stránky jsou dostupné i v anglické verzi, i když jejich překlad není dokonalý), kde zároveň lze zaplatit také poplatek za komunální odpad. I díky těmto nástrojům je zařizování určitých záležitostí mnohem jednodušší pro všechny strany.

Někteří komunikační partneři z korporátních společností navštěvují kurzy českého jazyka, které poskytuje jejich zaměstnavatel. Jiní navštěvují soukromé hodiny, nebo kurzy, které pořádá Centrum pro cizince JMK. Ne všichni byli spokojeni s úrovní kurzů, které navštěvovali, dokonce ani s těmi placenými. I když zpočátku se u expatriotů objevuje motivace naučit se česky jazyk, tak v průběhu času se může motivace ztrácet. Hlavním faktorem je především složitost češtiny, především pro ty, kteří pocházejí z jiné „jazykové rodiny“. Výuce češtiny také někteří musí věnovat spoustu svého volného času a musí se výuce věnovat pravidelně (s čímž má údajně většina problém). Určitou roli zde hraje také nadání jedince pro schopnost naučit se cizí jazyk. Někteří expatrioti připouští, že nejsou jazykově nadaní a naučit se česky zkoušeli několikrát, vždy to však vzdali.

Roli v motivaci naučit se používat český jazyk hraje také fakt, že postupem času jazyková bariéra ve veřejném prostoru mizí. Expatrioti si všímají toho, že čím dál více obyvatel dokáže komunikovat alespoň jedním cizím jazykem, což jim usnadňuje vzájemnou komunikaci. Častěji

---

⁴¹ Brno iD. Dostupné z: <https://www.brnoid.cz/cs/>, 21.10.2019

se také ve veřejném prostoru objevují nápisy v angličtině, v restauracích jsou taktéž dostupná menu v angličtině.

Tabulka 12 Shrnutí klíčových problémů

Problém	Specifikace
Nejasné vymezení expatriota	Nejednoznačnost pojetí expatriotů, problematické označení (stigma)
Dezorientace v okamžiku příjezdu	Obtížná adaptace, jak v zaměstnání, tak v mnohých dalších aspektech života
Zajištění dobrých pracovních podmínek	Předpokladem pro dobré hodnocení pobytu je kladné hodnocení pracovních podmínek, které jsou výhradně záležitostí firem a ovlivňují je jen často zahraniční zaměstnavatelé
Nestabilita zaměstnanců	Zaměstnanci se rozhodují podle pracovních nabídek a jsou připraveni kdykoliv rozhodnutí přehodnotit a odejít jinam, totéž se týká i momentu zhoršení situace na místním trhu práce
Obavy z podnikání	Nevyužitá kapacita v oblasti vlastního podnikání, pracovníci se uchylují do role zaměstnanců, bojí se podnikat, neorientují se v podmínkách a možnostech.
Problémy s bydlením	Nedostupnost a nákladnost bydlení, zastaralý bytový fond, obavy pronajmout bydlení cizincům, komplikace s hledáním bydlení při příchodu, vysoké náklady při pořízení pronájmu
Značná sociální distance	Uzavřenost prostředí, obavy z cizinců, pocíťovaná odlišnost, uzavírání se expatriotů do svých skupin a pracovních kolektivů, pocit nepřijetí a nezakořenění, setkávání se s předsudky, xenofobií a rasismem, drobné incidenty ve veřejném prostoru
Služby pro partnery/partnerky	Mnozí expatrioti přijíždí s rodinnými příslušníky či partnery/partnerkami, mají specifické postavení i řadu nenaplněných potřeb
Poskytování kontaktních služeb	Mnohé služby neprobíhají formou přímého kontaktu, klienti jsou přeposíláni jinam
Jazyková bariéra	Obtíže v komunikaci s okolím v běžném životě, nemožnost navázat sociální kontakt s okolím a nalézt si přátele, jazykově nepřívětivé prostředí veřejných institucí, ztráta motivace učit se česky, náročnost češtiny, nezájem o zvládnutí jazyka

4.2.2 Identifikace problémů ve skupinových rozhovorech

V rámci výzkumu v roce 2019 proběhly také tři tematicky zaměřené fokusní skupiny. První skupina se zabývala dostupností služeb pro expatrioty, druhá skupina se zaměřila na potřeby partnerek a partnerů expatriotů, kteří přichází do země společně, a třetí skupina se zabývala profesním životem v Brně, možnostmi kariérního růstu a potenciálem pro založení podnikání. I když se témata jednotlivých skupin předem vymezila, tak se některá dílčí témata prolínala všemi skupinami. Společně s aplikačním garantem byla vybrána tři témata, která se stala předmětem moderovaných ohniskových skupin. Přístup se lišil od toho, který jsme uplatnili v individuálních rozhovorech. Moderovaného rozhovoru se zúčastnilo několik expatriotů a diskuse se zaměřila na témata, která jsme vyhodnotili jako ta, jimž by měla být věnována s ohledem na průběžná zjištění výzkumu zvláštní pozornost.

Participantů měli v rámci našeho výzkumu možnost reflektovat své současné a minulé zkušenosti a vymezit problematické, ale také pozitivní aspekty každodenního života v Jihomoravském kraji a konkrétně v Brně. Následně měli možnost navrhnout ideální stav věcí, tedy toho, co by si přáli, aby se změnilo a jak by věci měly fungovat dle jejich ideální představy. Především tak aby oni byli spokojeni a nesetkávali se s bariérami.

Fokusní skupiny vytvářely prostor pro předávání informací mezi participanty, vzájemnou komunikaci a výměnu názorů. Takto jsme pozorovali, jaké názorové rozdíly, ale i shody se vyskytují kolem určených témat. Účastníci skupin spolu živě diskutovali, rovněž sami kladli otázky a nebáli se názorové konfrontace. V některých okamžicích skupiny získávaly charakter svépomocných skupin, neboť si v nich účastníci vyměňovali zkušenosti, dával rady a tipy na řešení konkrétních problémů. Formát skupinových setkání se osvědčil a domníváme se, že je i jedním z možných nástrojů, jak expatrioty aktivizovat či s nimi sociálně pracovat. Specifickou skupinou byli partnerky/partneři expatriotů („spouses“). Tito lidé přišli do Česka, když následovali své partnery, kteří zde získali zaměstnání. Měli hodně co říct, bylo patrné, že řeší celou řadu problémů. Jejich kvalifikace či vzdělání ne zcela konvenovalo s možnostmi pracovního trhu a tak se často jednalo o osoby, které s obtížemi nalézaly uplatnění. Diskuse se hodně soustředila kolem tématu vybalancování rodinného a pracovního života.

Tabulka 13 Výchet problémů po nastolených tématech

Téma	Specifikace problémů/potřeb
Hodnocení připravenosti města	<ul style="list-style-type: none"> - Více profesionalizovat poskytované služby - Akceptovat přítomnost cizinců ve veřejném prostoru, přizpůsobit vybavenost a služby - Nedostatečná kapacita administrativy po vyřizování záležitostí při příjezdu - Jazyková bariéra na úradech - Nedostupnost bydlení - Malá informovanost při příjezdu o místních podmínkách a situaci - Obtížná situace provázejících partnerů/ partnerek

Informovanost a služby pro cizince	<ul style="list-style-type: none"> - Nepřipravenost na větší množství cizinců - Obtíže při získávání aktuálních a věrohodných informací - Nerovnoměrné obeznámení se službami pro cizince - Rizikové získávání informací na sociálních sítích, možnost dezinformací - Segregované akce výhradně pro cizince bez kontaktu s obyvateli města - Neporozumění řadě povinností (např. podmínka lékařské prohlídky při nástupu do zaměstnání) - Chybí koncentrace informací na jednom místě a přehled o tom, kdo poskytuje jaké služby - Potřeba výměny zkušeností mezi expatrioty - Posílení orientace v prostředí po příjezdu - Názorné informace na webech, např. formou schémat vyznačujících procesy - Rozvoj samostatnosti cizinců (video manuály)
Imigrační infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> - Dlouhé čekací lhůty na OAMP - Dezorientace v procesech a povinnostech při vyřizování pobytu/povolení - Možnost video instruktaží jak postupovat - Posílení kapacit imigračního úřadu - Zajištění doprovodů cizincům
Uplatnění na trhu práce	<ul style="list-style-type: none"> - Nemožnost kariérního růstu v některých firmách - Omezené možnosti uplatnit kvalifikaci ve zdravotnických profesích (lékaři, psychologové, veterináři a další specialisté) - Frustrace partnerů/partnerek expatriotů ze svého neuplatnění na trhu práce - Potřeba flexibilních forem zaměstnání pro manželky expatriotů - Pomoc s hledáním zaměstnání
Podnikání	<ul style="list-style-type: none"> - Nízká informovanost o podmínkách pro zahájení podnikání - Potřeba získávat informace v počátcích podnikání, zorientovat se - Nepropojenost podnikatelských sítí cizinců
Bydlení	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostupnost bydlení obecně - Komplikace při zajišťování bydlení při příchodu - Složitost a náročnost mechanismu získávání podnájem

	<ul style="list-style-type: none"> - Neporozumění nájemním smlouvám, nejistota v tom, co podepisují a v podmínkách
Jazyková bariéra	<ul style="list-style-type: none"> - Nepřipravenost institucí na komunikaci s cizinci - Časté obtíže v každodenní komunikaci (nákup potravin, revizor v tramvaji) - Obtížnost českého jazyka - Nedostatek kvalitních jazykových kurzů - Omezení v komunikaci se sousedy, při navazování sociálních kontaktů - Nemožnost získat informace o konaných akcích ve městě - Ztráta motivace k učení se češtiny - Chybějící vícejazyčné formuláře na úřadech - Potřeba více informovat o možnostech tlumočení a doprovázení zdarma
Rodina	<ul style="list-style-type: none"> - Problematické sladování rodinného a pracovního života - Složitější péče o děti, zajištění hlídání - Obtíže při styku s českými rodiči dětí z důvodu nedorozumění - Potřeba flexibilních forem zaměstnání pro rodiče

4.3 Shrnutí – identifikované potřeby

V následující části uvádíme shrnutí hlavních identifikovaných potřeb vysoce kvalifikovaných cizinců/expatriotů. Patří mezi ně potřeby:

1. Posílit jazykové kompetence (angličtiny) napříč infrastrukturou města.
2. Motivovaným cizincům nabídnout kvalitní jazykové kurzy a podporovat jejich úspěšné zvládnutí.
3. Neobracet se na cizince výhradně prostřednictvím označení expatriotů.
4. Zpřístupnění dalších žádaných profesí na trhu práce.
5. Posílení podnikání cizinců, rozptylování obav z podnikání.
6. Rozvoj pracovních kultur zaměstnavatelů a dobrých pracovních podmínek.
7. Zlepšení dostupnosti bydlení a přístupu k bydlení zejména při příjezdu.
8. Rozvíjet příznivější společenské klima adaptované na rostoucí diverzitu.

9. Zkvalitnění služeb pro vysoce kvalifikované migranty/expatrioty, zejména usnadňující adaptaci cizinců.
10. Posílení vztahu k městu a sdílené identity obyvatele města.
11. Snižovat bariéry při kontaktu cizinců s veřejnými institucemi.
12. Zapojování cizinců do dění ve městě, participace na aktivitách.
13. Podpořit podmínky pro vzdělávání dětí cizinců ve školách.
14. Nabízet programy pro zvýšení celkové orientace cizince po příjezdu.
15. Nabízet věrohodné a srozumitelné informace těm, kteří plánují přicestovat za prací.
16. Podporovat otevřenost města a toleranci.
17. Nabízet služby pro partnery/partnerky expatriotů.
18. Poskytovat rovněž terénní programy a služby přímo v prostředí cizinců (kontaktní služby).
19. Posílení a rozvoj kapacit administrativy pro vyřizování záležitostí při příjezdu.
20. Pořádání společných akcí s obyvateli města, nikoliv oddělených aktivit jen po cizince.
21. Vyměňování informací a zkušeností mezi expatrioty, sdílení zkušeností.
22. Důraz na poskytování kvalitních, srozumitelných a aktuálních informací.
23. Podpora samostatnosti cizinců.
24. Snížení dezorientace v procesech a povinnostech při vyřizování pobytu/povolení.
25. Zavádění flexibilních forem zaměstnání a sladování rodinného a pracovního života.

5 STRUKTURY MOTIVACÍ K SETRVÁNÍ NEBO DALŠÍ MIGRACI

Následující kapitola přináší výsledky kvalitativního výzkumu, který se zaměřil na zjišťování motivací vysoce kvalifikovaných migrantů k jejich setrvání ve městě/kraji nebo další migraci jinam. Nejdříve se věnujeme představení metodologie World Café a poté uvádíme zjištění z výzkumu.

5.1 Metodologie

Ke zjištění toho, jací činitelé působí na proměnu strategie, která ústí v trvalejší formy usazení (a tedy odchýlení se od předpokladu očekávaného jednání expatriota) nebo naopak k odchodu z města (zachování se podle očekávání), jsme využili kvalitativní metodu – participační výzkumnou techniku *World Café*. Jedná se o méně běžnou výzkumnou techniku, nabízející mnohé výhody skupinové interakce. Oproti focus groups, které se soustřeďují na jedno téma, World Café umožňuje stanovit v diskusi více témat současně. Po jejich vymezení následuje vytvoření menších skupin, přičemž v každé z nich je dále probíráno jedno z témat. Tyto skupinky participantů cirkulují kolem diskuzních stolů, a diskusi na dané téma je předem vymezen časový limit. U každého tématu aktéři doplňují výpovědi, které považují za důležité a mohou společně diskutovat a polemizovat mezi sebou. Všechna diskutovaná témata se zapisují na flipchartový papír facilitátorem diskuse. V metodologii jsme se inspirovali texty autorů jako Juanita Brown (2001), textem ve spouautorství s Nancy Margulies (2002) a David Isaacs (2005).

Fyzicky se přesouvá buď skupinka k dalšímu stolu s papírem, nebo papír k další skupince (zvolili jsme přesun skupin). Každá skupinka se vyjadřuje ke každému tématu, s příchodem nové skupinky facilitátor u každého stolu shrnuje, co uvedla předchozí skupinka. Na začátku hlavní moderátor vysvětlí, jak bude diskuse organizována a dbá na dodržování časového limitu, ale i na hladký průběh skupinové diskuse. Facilitátor je přítomný u každého diskuzního tématu (je jich zapotřebí mít více), což umožňuje provázet nově příchozí skupinky výpověďmi, které již zazněly dříve. Skupinky nemusí dojít ke všeobecné shodě. Cílem techniky je rozpoznat různé názory participantů. Vzniká tak prostor pro získání náhledu na daná témata z různých úhlů pohledu. V případě, že převládá stejný názor na dané téma, může se téma ve skupině rozvíjet více do hloubky. Hlavní moderátor diskusi uzavírá a shrnuje výsledky.

Díky rozdělení většího počtu účastníků na více menších skupin mají všichni participanté vyšší šanci na to, že budou moci vyjádřit svůj názor na všechna témata. Předností techniky je, že umožňuje tvorbu velkého množství dat za poměrně krátkou dobu. Dochází k okamžitému prodiskutování vznesených názorů mezi participanty zastávajícími různá stanoviska. Participanté reagují na názory ostatních, čímž dochází k získání názorů z různých úhlů pohledu. Pokud převládá stejný názor, i ten se může ve skupině rozvíjet. Rozdělením na menší skupiny

se dosahuje lepšího řízení diskuse a umožňuje přenos názorů mezi skupinami. Participanti se vyjadřují ke všem tématům. Naopak nevýhodou této techniky může být její časová a organizační náročnost – diskuse musí být dobře připravena a zvládnuta z hlediska facilitace. Také není vyloučeno, že mezi účastníky s rozdílnými názory nedojde ke konfliktu. Rizikem můžou být obavy participantů vyslovit svoji myšlenku před druhými a obhájit si ji, případně malá ochota hovořit před druhými lidmi. (Brown, Isaacs 2005; Vačkář, Lorencová 2017)

V rámci námi organizovaného participativního setkání ke konfliktům nedocházelo a facilitace proběhla bez obtíží. Diskuse probíhaly v angličtině. Na začátku byla facilitátory nastolena tři stěžejní témata, která byla přidělena ke třem diskuzním stolům, u kterých se participanty ve skupinkách po půl hodině střídali. První diskuzní stůl se zaměřil na důležité faktory, které pro participanty byly důležité při příjezdu do Brna. Diskutováno bylo, jakou pomoc a podporu potřebovali a vyhledávali, co pro ně bylo šokující a s čím si nedokázali sami poradit. Druhý diskuzní stůl se zabýval důvody, které participanty vedou k tomu, že zůstávají v Brně, nebo naopak, co patří k pohnutkám pro odchod z města. Poslední téma se týkalo hodnocení života mezi místními obyvateli (living among locals), úspěšnosti inkorporace (incorporation) do společnosti, zájmu o začlenění se a přijetí do společnosti. Diskuse se zúčastnilo devět participantů, kteří se sami označili za expatrioty. Jednalo se o pestrou skladbu participantů – jak z hlediska země původu, věku i délky pobytu na území České republiky. Participanti pocházeli z Chorvatska, Izraele, Brazílie, Ruska, Indie, Nového Zélandu, Turecka, Nigérie a Mexika. Věk účastníků se pohyboval mezi 25 až 39 lety a doba pobytu od sedmi měsíců do dvanácti let.

5.2 Zjištění ze skupinových rozhovorů

První diskusní téma se týkalo **okolností příjezdu do České republiky**, kdy primárním důvodem u expatriotů byla jednoznačně lákavá pracovní nabídka. Mít stabilní příjem a zaměstnání byly pro participanty na prvním místě důležitosti. Dále se ukázala stěžejní pomoc s byrokracií a zajištění potřebné dokumentace k pobytu, což je složitější u cizinců z tzv. třetích zemí. Jelikož expatrioti přichází do města, které neznají a neovládají místní jazyk, tak je pro ně obtížné hledání bydlení. V lepším případě ubytování alespoň na první týdny po příjezdu zajišťuje zaměstnavatel, který také poskytuje orientační informace o tom, jak hledat trvalé ubytování, případně kde nalézt pomoc. Zjištění přístupu k potřebným informacím je rovněž důležité. Zde mají situaci jednodušší pracovníci, kteří jsou zaměstnáni v korporátech, které je odkazují na spolupracující organizace poskytující služby pro cizince (například Brno Expat Centre). Zvýhodnění jsou také ti expatrioti, kteří mají českého partnera či partnerku, kteří jim mohou kdykoliv pomoci při řešení problémů.

V diskusi nad druhým tématem, kde byly specifikovány **důvody proč zůstat a naopak proč nezůstat dále v Brně**, se objevovaly různé argumenty. Některé faktory byly pro zúčastněné důležitější, některé méně. Participanti především vyzdvihovali to, že Brno je bezpečným místem, kde se necítí být nijak ohroženi⁴².

---

⁴² Toto komentovali především aktéři ze zemí s vysokou mírou kriminality, např. z Brazílie a z Ruska.

„Pro mě je důvodem zůstat tady nízká kriminalita. I když bydlím v Cejlu, které je známé jako problematické místo Brna. Dokonce i Cejl je mnohem bezpečnější než místo, kde jsem dříve žil, protože jsem z Ruska a je zde spousta nebezpečných míst. A vím, že je mnoho expatů, kteří souhlasí s tím, že je tady hodně bezpečně.“ (participant z Ruska)

Brno expatrioti považují za město, kde si dokáží představit, že založí rodinu a usadí se zde na delší dobu či trvale. Všichni participanti oceňovali nízké životní náklady, na druhou stranu si však uvědomovali, že zdejší mzdy jsou nižší v porovnání s jinými Evropskými státy, jako je Německo a Rakousko. Diskutovali také náklady na bydlení, kdy ceny koupě a pronájmu nemovitostí v posledních letech stoupají. Někteří diskutující se také setkali s diskriminací při pronájmu bydlení, protože byli cizinci. Co se týče jazykové bariéry, někteří participanti připouštěli, že by se pro úspěšnou integraci do české společnosti měli naučit mluvit česky, což doposud nezvládli.

„Pro mě je největším problémem český jazyk, snažil jsem se ho několikrát naučit. Možná jsem velmi špatný ve zvládnutí jazyků, dokonce mám potíže i s vlastním mateřským jazykem, takže naučit se cizí jazyk bylo pro mě velmi obtížné a po pátém pokusu jsem to vzdal.“ (participant z Indie)

Ovšem ne všichni přítomní k tomu měli dostatečnou motivaci. Především ti, kteří pracují v korporátních firmách, kde využívají angličtinu a mají partnera, který je buďto také cizinec, nebo umí anglicky, český jazyk nepotřebují. Mnozí expatrioti nemají motivaci naučit se mluvit česky na konverzační úrovni. Podle nich čeština není světovým jazykem, který by mohli případně využít i v jiné zemi, dále ve své pracovní kariéře, ale rovněž je čeština jazykem, který je časově náročné zvládnout, a mnozí studium po čase vzdávají a rezignují. Na druhou stranu někteří uváděli, že pokud se člověk rozhodne žít v České republice delší dobu, tak by se měl česky zkusit naučit alespoň na základní úrovni. S jazykovou bariérou je také spojené obtížné získání českého občanství a také uplatnění v profesi, která vyžaduje znalost českého jazyka na určité úrovni (například ve zdravotnictví). Brněnský pracovní trh je více otevřený cizincům, kteří se orientují v IT oblasti, nebo pracují v zákaznických centrech, kde je vyžadována znalost světových jazyků. Získat práci v jiném odvětví je pro cizince, který neovládá místní jazyk, téměř nemožné. Další důvody pro ne/setrvání v Brně, které se objevily v diskusích expatriotů, jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 14 Shrnutí témat World Café z druhého diskuzního stolu

Důvody proč zůstat v Brně	Důvody proč Brno opustit
Nízká kriminalita a vysoký pocit bezpečí	Nížší platové ohodnocení za stejnou práci v porovnání s jinými státy EU
Nízké životní náklady	Problémy a bariéry spojené s jazykem (složitost češtiny a její následné malé uplatnění v každodenním a pracovním životě)
Geografická blízkost k důležitým městům a dopravním uzlům	Pocit, že sem nepatří, není to jejich domov a nikdy nebude (sense of belonging)

Vztah s českým partnerem/partnerkou a přítomnost dalších rodinných příslušníků	Osobní důvody (potřeba změny)
Organizovaná a levná hromadná doprava, dobrá infrastruktura	Problémy se získáním povolení k pobytu a občanství (povinná zkouška z češtiny)
Město přátelské rodině	Limitovaná nabídka pracovních pozic mimo informační technologie a pozice zaměřující se na znalost jazyků, nízké uplatnění svého potenciálu
Multikulturní pracovní prostředí	Málo multikulturní veřejný prostor
Živé a kulturní město a zároveň dostupnost přírody v blízkosti města	Drastické zvyšování nájmu a nákladů na bydlení, složité získání pronájmu pro cizince
Nábožensky nezávislé svobodné město v porovnání s jinými státy (oproti Indii, Nigérii)	Nedostatek specialistů v oblasti zdravotnictví ovládajících angličtinu
Dobré pivo (kulturní symbol)	Nekvalitní potraviny, nedostatek a vysoká cena exotických plodin

Třetí diskuzní téma se zaměřilo na **život expatriotů mezi místními obyvateli**. Zde se názory poměrně lišily a nedocházelo ke shodě tak jako u předchozích dvou diskusních stolů – příčinou byly různé obsahy nabývaných zkušeností. Je to pochopitelné, neboť interakce s druhými vede k intenzivnějšímu uvědomění si vlastní cizosti. Expatriot je cizincem, který interpretuje kulturní vzorce skupiny, se kterou se setkává. (Schuetz 1944: 499) Nemění se v mnohých směrech, které dávno popsal sociolog Alfred Schütz (1944), například neusiluje o trvalé přijetí skupinou, do které vstoupil, neprochází kritickou životní situací či nepřichází o sociální status. Spíše platí, že v běžných interakcích mimo zaměstnání přichází o samozřejmou interpretaci sociálního světa a také zaběhnuté „recepty“ pro komunikaci s lidmi. Jak z diskusí vyplynulo, jedná se o bolestivě prožívaný proces, koliduje zde očekávání, že bude expatriot akceptován jako odborník s tím, že v běžném životě a interakcích s okolím tento status nepomáhá. Diskutující uváděli, že je jejich okolí laskavé, ale lidé jsou ve vztazích velmi formální a uzavření a chvíli trvá, než místní začnou cizincům důvěřovat a pustí je více do svého soukromí. Tuto uzavřenost expatrioti vysvětlovali jako důsledek historických událostí, zejména pak socialismu. Také byly zmiňovány kulturní odlišnosti a jejich důsledky.

„Lidé jsou stále zaseknutí v sovětské éře, to se trochu mění, můžete vidět, jak v Brně chodí hipsteri, což je v pohodě, lidé se začínají být více cool, ale stále existuje strukturované myšlení...“ (participant z Evropy)

Dle participantů jsou místní kdykoliv otevření k tomu, aby šli společně na pivo. Skutečné sblížení a vytváření přátelství s Čechy je však pro větší část participantů obtížné. Pociťují, že jsou Češi přátelští, dokáží pomoci, ale zároveň jsou zdrženliví.

A: *„Oni (Češi) jsou vždy otevření na pivo, řekl bych, že jsou přátelští...“*

B: *„... ale nejsou to přátelé.“*

A: „*Ano, myslím, že pro expaty je opravdu těžké být přáteli se skutečnými Čechy, negeneralizují to, ale ve většině případů to mohu říci.*“

Další pasáž ukazuje na vnímané postavení cizince, který se nemůže vymanit z role cizince.

„*Mám nějaké české přátele, s nimiž si jsem velmi blízký, ale pořád mám pocit, že budu vždy mezinárodní osobou, která je zvenčí, a nikdy nebudu jejich skutečným přítelem. Je to přátelství, ale ne přátelství jako s někým jiným.*“

Objevil se i názor, že ani delší doba žití v Česku automaticky nevyznamená, že se zde expatriot cítí doma. Někdy dokonce přichází i skepse, že ani mnohaletý pobyt nepovede k navození pocitu zabydlení a domova.

„*Jinou věcí je pocit sounáležitosti. Myslím, že v historicky uzavřených zemích střední Evropy se můžete integrovat, můžete žít svůj život, ale myslím, že to bude trvat dlouho, než pocítím, že sem patřím. Chtěl bych jít někam, kde bych cítil, že patřím a Brno nikdy nebude takovým místem.*“ (participant z Indie, žijící v Brně 12 let)

Větší spektrum distinkcí u expatriotů získává v interakcích mnohé negativní významy a ty se stávají významnými diferencemi. Jinak řečeno, čím odlišnější viditelné znaky cizinec má, tím více je v interakcích v běžném životě považován za odlišného. To má své důsledky, zejména v pocíťovaném rasismu a xenofobii, případně různých formách diskriminace. Někteří participanté uváděli, že se situace zlepšuje, především u mladé generace žijící ve městě, která je více zvyklá na diverzitu, díky cestování do zahraničí.

A: „*Někdy se procházím a lidé na mě vydávají opičí zvuky a já se jen otočím, usmívám se a jdu dál.*“ (participant z Nigérie)

B: „*Nejhorší na tom je, že je pro lidi, jako jsem já, opravdu těžké být neviditelným, vše, co děláte, je sledováno, každá malá chyba, kterou uděláte, je nafouknuta.*“ (participant z Indie)

Někteří se snaží prezentovat pozitivní obraz, mnozí ale po čase ztrácí vůli a rezignují. O něco horší to bylo v období tzv. migrační krize, kdy se téma cizinců nastolovalo ve veřejném prostoru – v médiích, politických kampaních. Cizinci byli představováni jako někdo, jehož přítomnosti by se měli místní lidé obávat), což kontrastovalo s pozitivně konstruovanými sebepojetími. Objevuje se očekávání, že poznávání kulturních vzorců se nemá týkat jen expatriotů, ale také běžných členů společnosti, kteří se ale domnívají, že takovéto obeznamování se ke svému sociálnímu fungování nepotřebují.⁴³

„*Před nějakou dobou, než byla imigrace veřejným tématem (...), které rozdělilo Brno na období před rokem 2012 a po něm, když jsem sem poprvé přišel, byl jsem vlastně považován spíše za exotického, lidé o mě nic nevěděli, byl jsem jiný a chtěli mě poznávat. Ale poté, co k této proměně došlo, už lidé mají předsudky. Nikdy jsem si před rokem 2012 nevšiml, že by předsudky měli, byl jsem člověk pocházející odjinud a lidé byli zvědaví (...). Byl jsem uvažován jiného, ale*

---

⁴³ Tento komentář je námětem pro nové přístupy k integraci. Např. R. Baláž a L. Čmelová (2019) ve svém textu „The Mainstreaming of Integration Governance and Social Work in the Local Integration of Immigrants“ zaměřují na to, jak by mohl teoretický koncept podpořit propojení mezi různými aktéry v procesu integrace (mainstreaming integračního řízení) a sociální práci představují jako důležitý nástroj pro toto „přemostění“.

ne ve špatném slova smyslu (...) po těch imigračních změnách a mediální propagandě, je více předsudků, lidé už vědí, jaký jste (...), pak se snažte změnit negativní vnímání“ (participant z Indie)

Participant se vymezovali vůči tomu, aby byli označováni za expatrioty. Použití tohoto označení má pro ně negativní důsledky, především v tom, že vytváří zvláštní kategorii lidí, která je oddělena od ostatních obyvatel města. Mnozí participant se považují za místní obyvatele a nemyslí si, že se něčím liší od ostatních obyvatel města. Na této interpretaci je patrné, že tento termín expatriot rozhodně neutrální migrační kategorií (Kunz, 2019), ale kategorií, která vyjadřuje mocenské a ekonomické vztahy a vytváří a potvrzuje hranici mezi našinci a cizinci.

„A to slovo expat, proč vůbec existuje? (...) Už tím, že ho používáte, oficiálně navzájem lidi oddělujete. Chci být sám za sebe, posuzován skrze svou osobnost a toho, co dělám, a ne fakt, že jsem expat.“ (participant z Izraele)

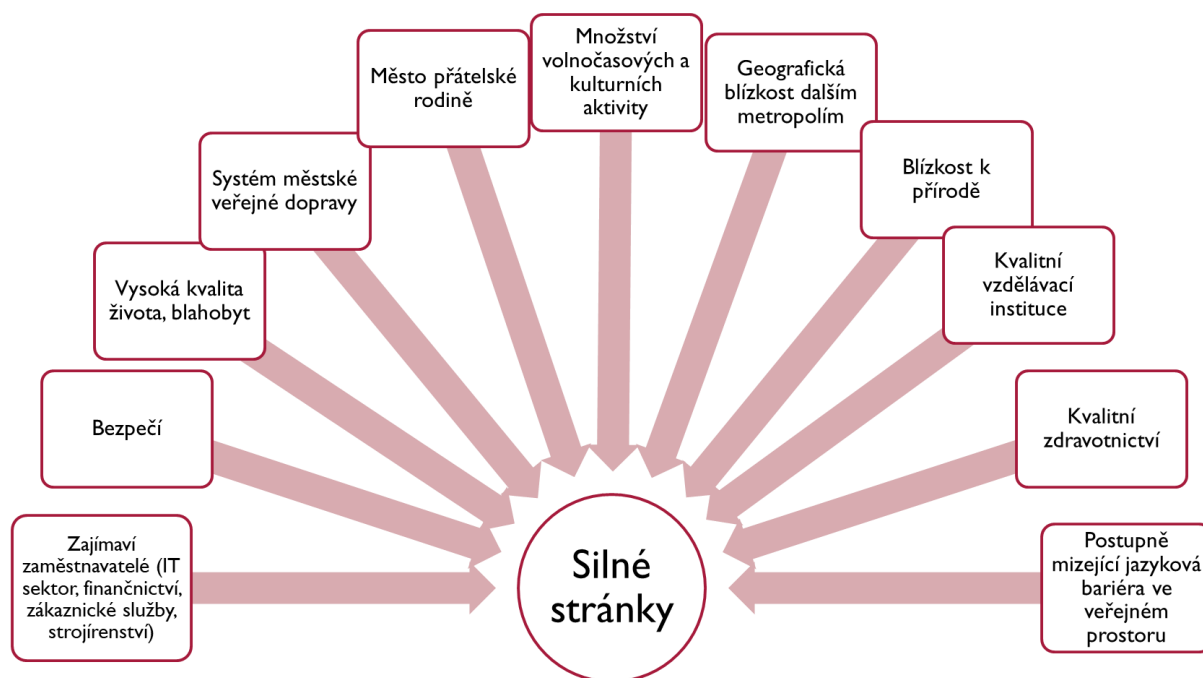
5.3 Shrnutí

Podle obecné definice by měli expatrioti plánovat svůj pobyt spíše krátkodobě, pobývat ve městě kratší dobu, ale některé kvantitativní údaje ukazují tendenci k trvalejším formám pobytu. I v rámci kvalitativního výzkumu se setkáváme s tím, že hranice mezi expatrioty a vysoce kvalifikovanými migranty nejsou zcela ostré.

Kvantitativní výzkum umožňuje ověřit jen několik vymezených hypotéz; na kvalitativní úrovni motivací participantů rozumíme více do hloubky a nalézáme mnohem širší struktury motivací k tomu, zůstat v místě nebo se přesunout jinde. Kvalitativní výzkum ukázal, že participant mají celou řadu motivací, které vedou k prodloužení jejich pobytu. Vnímání Brna jako místa, kde se dá žít dobrý život, je zcela zásadní. Je zřejmé, že původní plány mají tendenci být revidovány na základě nabývaných zkušeností a názorů během pobytu ve městě. Někteří participant si dokážou představit pobyt ve městě po delší dobu a ani neodmítají myšlenku založit si zde vlastní rodinu. A tato myšlenka se postupně mění v realitu, což mění životní strategie a ústí v dlouhodobější formy pobytu. Rozvíjí se vědomí větší příslušnosti k místu a lepší orientace. Na tom se podílí osobní sociální sítě a poradenství organizací poskytujících služby pro cizince a podpora velkých společností, které postupně zaměstnávají více cizinců. Díky tomu mají příchozí cizinci i více informací, a to i před příjezdem do země. Pomoc s byrokracií a získáváním různých dokumentů je nezbytná. Institucionální pomoc (korporátní, nezisková, veřejná) ovlivňuje strategie usídlení příchozích ve městě.

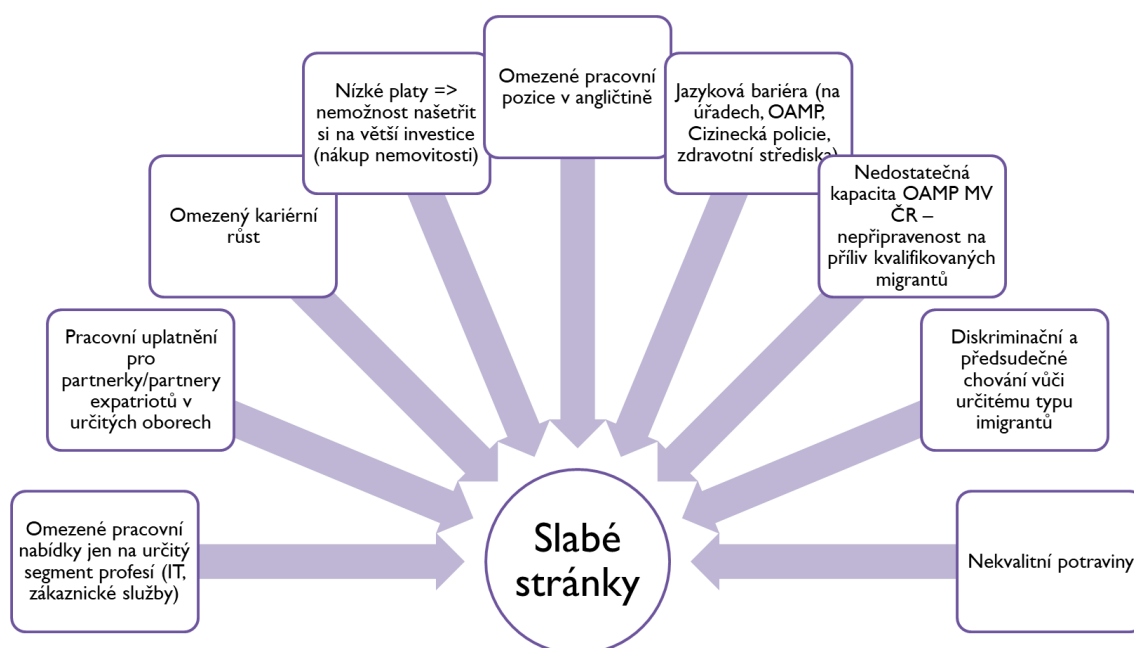
Existuje mnoho důvodů pro setrvání ve městě, ale i pro jeho opuštění. Vysoce kvalifikovaní cizinci setrvávají ve městě, protože je k tomu motivuje pocit bezpečí, nízké životními náklady ve srovnání se zahraničím, příznivá geografická poloha Brna a spojení se světem, dobrá infrastruktura, navázání vztahu s českým partnerem/partnerkou, prostředí přátelské rodině, multikulturní pracovní prostředí, náboženská svoboda, kulturní život a příroda v blízkosti města.

Obrázek 3 Identifikace silných stránek z perspektivy participantů

Na druhé straně mezi odrazujícími faktory se objevují nižší mzdové ohodnocení, jazyková bariéra a obtížnost jazyka, náročná adaptace, obtíže se získáváním povolení k pobytu, nezžití se s místem, méně příležitostí ke kariéře, limitovaná nabídka pracovních pozic mimo informační technologie, málo multikulturní veřejný prostor, zvyšování nájmů a nákladů na bydlení, nedostupnost bydlení, celková nepřipravenost infrastruktury na cizince projevující se v mnoha aspektech života.

Obrázek 4 Identifikace slabých stránek z perspektivy účastníků

Analýza rovněž ukázala na nejednoznačnost identifikace kvalifikovaných cizinců s označením za expatrioty. Více se hlásí ke vzorcům vysoce kvalifikovaných migrantů, kteří během pobytu vyhodnocují, zdali je město pro ně vhodným místem k životu. Participanti, i přes deklarovanou snahu se stát „běžnými“ obyvateli města, jsou podle svých interpretací stále považováni za cizince. Překonání bariér a překážek je obtížné a dlouhodobé, expatrioti mají potřebu se vymanit z pojetí cizinců jako hrozby, uvádí, že záleží nejen na jejich jednání, ale i na porozumění ostatních obyvatel města. I proto mnozí odmítají akceptovat nálepkování (*labelling*) expatriotismem, který je vyčleňuje a činí z nich nečitelnou a dočasnou ekonomickou kategorií, nikoliv kategorii obyvatel, která je součástí města.

6 VYTVÁŘENÍ NOVÉHO DOMOVA: SPOLEČENSTVÍ VYZNÁNÍ⁴⁴ A SOCIÁLNÍ VAZBY MEZI BRNĚNSKÝMI EXPATRIOTY⁴⁵

Pocit domova je typ vztahu k danému místu v daném čase. Jako takový souvisí s pocitem přináležitosti (viz Boccagni 2017: 21), a je tedy projevem sociální integrace.⁴⁶ V biografickém smyslu pocit domova umožňuje projektovat vlastní budoucnost ve spojitosti s daným místem. Cítit se někde doma znamená ochotu zůstat navzdory případným těžkostem. Proto zabydlení jako získání pocitu domova na daném místě významně ovlivňuje rozhodování o setrvání či opuštění nového místa pobytu.⁴⁷

Výše uvedenou definici, vyvozenou z našich dat, užíváme v jistém protikladu k umenšování významu místních kořenů oproti významu pohybu v kontextu teoretizování o transnacionalismu (Szaló 2006: 146). Empiricky totiž nemůžeme potvrdit ani absenci potřeby v daném místě zakořenit, ani zvláštní význam formování pocitu domova prostřednictvím kulturních odkazů k místu původu. Stejným směrem ostatně ukazují i výsledky našeho kvantitativního šetření ukazující spíše relaxovaný vztah brněnských expatriotů k tradicím místa původu.⁴⁸

Jak tedy úsilí o rozvinutí pocitu domova mezi expatrioty⁴⁹ vypadalo? Jakým způsobem jsme jej studovali? Jedním z úkolů našeho výzkumu bylo studovat kvalitu života expatriotů též s ohledem

---

⁴⁴ O „společensví vyznání“, a nikoliv o „církvi“, „náboženském společensví“ či „společensví víry“, mluvíme z několika důvodů: 1. Chceme zachytit to, co je na společensví nejpodstatnější z hlediska jeho role v zabydlování cizinců v novém působišti. Tím je zde již před příchodem do nové země existující vazba, která vede k návštěvě kostela, resp. mše a k možnosti nalézt přátelské sociální vztahy v tomto prostředí. 2. „Vyznání“ se snažíme vystihnout to, že k potřebě vyhledat nedělní mše nevede ani přesvědčení o existenci boha (víra), ani pocit přináležitosti k církvi či náboženské tradici, ale spíše to, že člověk považuje boží přítomnost ve vlastním životě za osobně podstatnou. Tedy, že bohu spíše „důvěřuje“ ve vztahu k vlastnímu životu, než že by v jeho existenci jen „věřil“. Případně je pro něj v osobních životních souvislostech důležité rituální dění s návštěvou kostela a mše spojené. Pokud by tomu tak nebylo, neměl by v situaci vytržení ze sociálních vazeb místa původu důvod kostel navštěvovat.

⁴⁵ Kapitola má svou přílohu, která je zařazena na konci výzkumné zprávy – Příloha 1 Utváření domova a náboženská společensví v Brně.

⁴⁶ O té mluvíme ve smyslu integrovanosti v rámci místních sociálních sítí. V kontextu Česka je proto jedním z velkých problémů integrace jazyková bariéra související jak s náročností češtiny pro neslovanské cizince, tak s nízkou mírou připravenosti místní populace komunikovat v tzv. světových jazycích, především angličtině.

⁴⁷ Jsme si vědomi, že koncept domova je mnohodomenzionální a různé teoretické přístupy s ním pracují rozličným způsobem. Zaměřují se například na materialitu bydlení v souvislosti s kolektivními identitami (Savaş 2010, Boccagni 2014, Mallet 2004: 65–67, 82). My se však v návaznosti na význam, jaký participanti v našem výzkumu přikládali sociálním vztahům v souvislosti s vytvářením pocitu domova, věnujeme především jim. Vnímáme Brno jako „místo-společensví“ (*socio-space*), utvářené právě vztahy a jejich praktickými souvislostmi a důsledky (srov. Mallet 2004: 68, 70).

⁴⁸ Viz dále část „Paradox bezvýznamnosti náboženské tradice“.

⁴⁹ Termín „expatrioti“ užíváme pro vysoce kvalifikované cizince zaměstnané v Brně a jejich partnery, které jsme dokázali zmobilizovat pro účast v našem výzkumu. Významnou část z nich tvořili klienti Brno Expat Centra, jehož kontakty byly také využity pro jejich mobilizaci. Jen malou menšinu mezi participanty tvořili expatrioti v úzkém smyslu slova, tedy residenté s výhledem na relativně brzký návrat do země původu nebo přesun do další destinace

na to, co rozhoduje o jejich ochotě se usadit, nebo naopak odejít do jiné destinace. “Kvalita života” v tomto kontextu, jak ukázala naše data, znamenala ve velké míře delikátní mezilidskou záležitost: dobré přátelské vztahy, pocit bezpečí a příjemného života (*well-being*). Dobré vztahy, o nichž participantů obvykle hovořili jako o „přátelství“ (*friendship*), měly zásadní význam pro rozvíjení pocitu přináležitosti k místu-společenství, a jako takové bezprostředně ovlivňují možnost rozvinout pocit domova. Ukázaly se tak být zásadním aspektem „utváření místa“ (*locality production*) (Appadurai 1996: 178–199).

Jako velmi komplikované však participantů popisovali navazování intimnějších vztahů s Čechy, kteří v jejich vyprávěních udržují ve vztahu k cizincům odstup. Takto zdůvodňují svou zkušenost, že jejich bližší vztahy jsou mnohdy omezeny na kolegy z práce či jiné expatrioty. Takové omezení ovšem vytváření pocitu domova v jejich vyprávěních brání. Někdy je odstup Čechů popisován přímo jako důvod vzdání dalšího úsilí o zabydlování a rozhodnutí Brno a Česko opustit i po více než desetiletém snažení. V tomto kontextu proto působí překvapivě zjištění, že společenství vyznání navázané na anglické katolické mše v kostele Nanebevzetí Panny Marie dokáže zprostředkovávat ustavování přátelských vztahů, omezených sice na další expatrioty, ale umožňujících vytvořit pocit domova. Toto překvapivé zjištění budeme v tomto textu podrobněji analyzovat, abychom pochopili, čím je tato zvláštní skutečnost způsobena a co víc na jejím základě můžeme říct o procesu zabydlování. V tomto kontextu se zaměříme též na vztah mezi procesem vytváření pocitu domova cizinců v české společnosti a aktérskou konceptualizací české společnosti jako „nenáboženské“ či „ateistické“.

6.1 Paradox bezvýznamnosti náboženské tradice

Podle dat z kvantitativního výzkumu, provedeného v rámci tohoto projektu, nemá sebeidentifikace s (náboženskou) tradicí podstatný vliv na většinu z dalších zjišťovaných aspektů kvality života expatriotů v Brně. Celých 40,2 % respondentů (N=950) se přihlásilo ke křesťanské tradici. Celkové množství respondentů, kteří se přihlásili k nějaké tradici (kromě ateismu, agnosticizmu a žádné tradici), bylo celých 51,9 %. 80 % z nich se do své tradice narodilo a jen 13,8 % si ji vybralo; 6,2 % ji přijalo (například jako tradici svého partnera). Pouze 20 % z těch, kdo se s nějakou tradicí identifikovali (N=501), se pak na rozvíjení a udržování tradice také výrazněji aktivně podílelo, zatímco většina se na ní nepodílela příliš (50 %) nebo vůbec (30 %). Jediný měřený parametr, jenž byl silně ovlivněn sebeidentifikací s tradicí, byla zkušenost s předsudečným jednáním ze strany místních. Nejčastěji tuto zkušenost zmiňovali muslimové (51,2 %). Křesťané stejnou zkušenost zmínili v 36,1 % a hinduisté ve 29,6 %. Ovšem skutečnost, že četnost této zkušenosti souvisí s příslušností k tradici, jen velmi zprostředkovaně ukazuje fakt, že ateisté jí zmiňovali ve 40,7 %.

---

podle požadavku zaměstnavatele (tzv. *soujourners*) (viz Mizukami 2007: 20–22, Klekowski 2014: 23–25, Topinka & Janků et. al. 2018: 37–39).

Tabulka 15 Zkušenost s předsudečným jednáním u vybraných náboženských tradic a ateistů

Setkali jste se v Brně s nějakou z následujících situací proto, že jste cizinci? Předsudečné jednání				
		Ano	Ne	Celkem
křesťané	počet	138	244	382
	%	36,10 %	63,90 %	100,00 %
muslimové	počet	21	20	41
	%	51,20 %	48,80 %	100,00 %
hinduisté	počet	8	19	27
	%	29,60 %	70,40 %	100,00 %
ateisté	počet	70	102	172
	%	40,70 %	59,30 %	100,00 %

Kvalitativní data umožňují s velkou pravděpodobností hovořit o tom, že podstatné působící faktory budou vázány spíše na rozpoznatelné antropologické rozdíly mezi lidmi a viditelné známky identity odlišného původu. Při tom se zdá, že Indové jsou tolerovanější než lidé blízkovýchodního či afrického původu.

S ohledem na výše uvedené by se zdálo, že společenství vyznání nehrají v zabydlování cizinců zásadní roli. Avšak specifický kontext České republiky, charakterizovaný nízkou mírou schopnosti populace komunikovat anglicky, náročností studia češtiny pro cizince a již zmíněnou sociální distancí Čechů vůči cizincům, činí situaci poněkud komplexnější. Jak uvidíme dále, církevní společenství katolických expatriotů dokáže zprostředkovávat sociální integraci díky vytváření vhodných podmínek pro vytváření dobrých přátelských vazeb mezi cizinci. To umožňuje nově příchozím vytvářet si v Brně relativně rychle pocit domova.

6.2 Metodologie a terénní výzkum

V kvalitativní části výzkumu jsme k získání participujících využili všechny dostupné sítě – kontakty BEC, zaměstnavatele, facebookové skupiny, osobní kontakty a snowball sampling. Celkově jsme realizovali rozhovory s 37 cizinci (22 muži a 15 ženami). Z velké části (18 osob) se jednalo o kvalifikované pracovníky velkých nadnárodních firem (zejména v oblasti IT) působících v Brně, dále zde byli také zastoupení lektori anglického jazyka, překladatelé a učitelé (6 osob), vědečtí/univerzitní pracovníci a doktorští studenti přírodovědných i sociálně-vědních a humanitních oborů (6 osob). Dva lidé studovali v magisterském studijním programu, jeden člověk pracuje jako designer na volné noze, jeden je majitelem vzdělávací a poradenské firmy, jeden bývalým podnikatelem v oblasti pohostinství (dnes v důchodu) a jedna žena z našeho vzorku je jeptiška - misionářka. Z hlediska země původu participantů bylo zastoupení následující: Indie (4); USA (3); Sýrie (3); Bulharsko (2); Egypt (2); Irsko (2); Itálie (2); Řecko (2); Nový Zéland (2); Ukrajina (2); Turecko (2); Brazílie (1); Kolumbie (1); Kolumbie/Kanada (1); Maďarsko (1); Polsko (1); Slovensko/Kanada (1); Srbsko (1); Švédsko (1); Tanzanie (1); USA/Filipíny (1); Velká Británie (1).

S participujícími jsme prováděli rozhovory hybridní povahy: byly to narativně-biografické rozhovory zaštitěné navíc seznamem témat, která jsme považovali za potencionálně teoreticky nosná. Maximum informací jsme se snažili získat pomocí autobiografického vyprávění o přesídlování, usazování a plánech do budoucna. Zároveň jsme se ale, pokud by se daným tématům autobiografie nevěnovala, podrobněji dotazovali na osobní zkušenosti v oblasti bydlení, služeb, byrokracie, asistence s řešením rozličných problémů, zdraví a zdravotní péče, rodiny, vztahů a přátelství, životního stylu a jeho změn, udržovaných tradic, identity a pocitů přináležení.

Z hlediska přináležení k náboženství je možné na základě výpovědí říci (i když spíše orientačně a velmi zjednodušeně, protože žité identity a přináležitosti byly výrazně komplexnější než odpovědi na dotazníkové otázky), že mezi participanty bylo 18 křesťanů, 4 muslimové, 4 osoby by bylo možné přiřadit ke kategorii individuální a alternativní spirituality a zbylých 11 osob tvořili ateisté, agnostici a indiferentní. Procentuální poměrné rozložení participantů z hlediska náboženského přináležení zobrazuje následující graf.

Graf 110 Participantů kvalitativního výzkumu z hlediska přináležení k náboženské tradici

Kromě rozhovorů jsme spoluorganizovali world café (Brown, Isaacs & World Café Community 2001) s osmi participujícími rozdělenými do dvou skupin. Každá skupina odděleně diskutovala o třech tématech: (1) příchod do Brna, (2) důvody rozhodnutí zůstat či nezůstat v Brně, (3) život mezi místními. Během skupinových diskusí prováděli participující záznamy o průběhu diskuse na archy papíru. Po diskusích v oddělených skupinách následovala závěrečná všeobecná diskuse o poznámkách na arších. Všechny proběhlé diskuse byly zároveň nahrávány.

Další technikou sběru dat, již jsme použili, byla ohnisková skupina se čtyřmi mezinárodními katolíky navštěvujícími anglické mše v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Ohnisková skupina

tematizovala náboženský život a roli společenství vyznání.⁵⁰ Kromě toho jsme prováděli participativní pozorování na několika událostech typu job fair, Living in Brno, mše, Turecký večer, Jihomoravský pohár v kriketu. Kromě terénních poznámek jsme tyto příležitosti využívali k získávání participujících pro rozhovory a ohniskové skupiny. Zejména mezi brněnskými Indy a částečně též muslimy ale ani tento záměr nebyl naplněn. Všichni Indové mezi našimi participujícími byli, až na jednoho ateistu, křesťany. Navzdory podpoře participantů aktivních v rámci indické komunity v Brně se ukázalo jako velmi obtížné nekřesťanské Indy k účasti získat. Nikdo z nich nás neodmítl. Každý, koho jsme oslovili, nám s přátelským úsměvem slíbil, že přijde na interview. S mnohými jsme vedli příjemné neformální rozhovory, ale nikdo nás již nekontaktoval kvůli účasti v rozhovoru nahrávaném. Stejně to dopadlo při snaze o zorganizování ohniskové skupiny s Indy. V případě muslimů navázaných na mešitu se nám nepodařilo navázat kontakt s oficiálními zástupci, potřebný pro organizaci ohniskové skupiny.

Analyticky náš přístup vychází z tří proudů pragmatické sociologické tradice studia každodenního života, konkrétně etnometodologie, symbolického interakcionismu a teorie síti-aktérů (*actor-network-theory*). Principy symbolického interakcionismu následujeme v tom smyslu, že připisujeme ústřední význam pojmu *práce* (Strauss 1993: 47–80) při analýze (inter)akcí. Chápeme tedy veškeré lidské jednání jako způsob řešení konkrétního problému v konkrétní situaci (*ibid.*, 3). Aktérské definice situace při tom považujeme za zásadní součást vysvětlení probíhající akce a jejích důsledků.⁵¹

Jakožto religionisté při tom zároveň odmítáme chápat náboženství jako zvláštní oblast jednání a společenského života. Respektujeme, že v úsilí o řešení problémů lidé využívají jakékoliv zdroje, jež mají být k dispozici, přičemž volně přestupují jakékoliv teoreticky definované hranice mezi různými oblastmi života. Jinými slovy, že praktická logika řešení problémů nerespektuje hranice vymezené sociologickou teorií. Proto nás zajímají všechny zdroje relevantní pro praktický management problémů a situací a sledujeme logiku jejich vzájemného uspořádání v průběhu jejich užívání. Právě proto, že některé takto prakticky využívané zdroje mají povahu rituálních či magických úkonů, nebo, jako v tomto výzkumu, *společenství vyznání*, zajímají nás v uvedeném praktickém kontextu a v praktických souvislostech s dalšími využívanými zdroji a v tom jaké jejich užívání produkuje důsledky (viz Fujda 2015: 58–63, 2016: 212–213).

Tímto způsobem se snažíme studovat sociální řád jakožto neustálý proces uspořádávání. Tento přístup vychází z Garfinkelova (1967: 1–34, 2002: 91–120) konceptu etnometod. V souvislosti s naší inspirací symbolicky interakcionistickou teorií jednání a snahou vyhnout se matoucímu pojmu náboženství, je v našem pojetí koncept etnometod proměněn do podoby „běžných praktik uspořádávání“ (*ordinary ordering practices*), na něž se zaměřuje naše analýza. Zajímá nás jejich působení v situacích společně s jednáním, k němuž vedou, a jeho důsledky. „Běžné“

---

⁵⁰ Analogické ohniskové skupiny jsme plánovali také s pravoslavnými křesťany okolo chrámu sv. Václava, muslimy navštěvujícími brněnskou mešitu a hinduisty či aspoň brněnskými Indy. Naše úsilí ovšem nepřineslo kýžené ovoce, a naše informace z těchto prostředí se proto nakonec omezují na výpovědi z rozhovorů.

⁵¹ Tímto odkazujeme k teoretickému principu známému jako „Thomasův teorém“ (Thomas & Thomas 1928: 572).

implikuje něco běžně praktikovaného a důvěrně známého kompetentním členům společnosti. Důvěrná známost zároveň implikuje uspořádanost. „Praktiky“ neznamenají „náboženské praktiky“, ale jen to, že důvěrná známost a uspořádanost jsou výsledkem úsilí” (Fujda 2016: 212–213). Vyprávění životních příběhů pak chápeme též jako etnometody (Arminen 1999), respektive běžné praktiky uspořádávání.

Analýza, kterou předkládáme v této zprávě, je dále inspirována přístupem zakotvené teorie podle Corbinové a Strausse. Tímto tvrzením neodkazujeme pouze k empirické uzemněnosti,⁵² ale také k zaměření pozornosti na proces a podmínky, které podporují či komplikují jeho průběh (Strauss & Corbinová 1999: 118). Jak nicméně bude patrné, toto zaměření pozornosti je pro nás sice podstatné analyticky, ale popis podřizujeme volnější struktuře vyprávění, které nám umožňuje dát více prostoru komplexitě a nejistotám vlastním lidským (inter)akcím a jejich produktům (viz Law 2004: 2–15).

6.3 Proměna cizího místa v domov

Z dat, jež jsme sesbírali, je zřejmé, že vytváření domova je každodenní dlouhodobý, složitý a mnohohrstevnatý proces závislý na mnoha vztahových a emočních parametrech (viz též Boccagni 2017). „Dlouhodobý“ může znamenat skutečně velmi dlouhý: indický pár s dvěma dětmi, mající české známosti, užívající češtinu (jakkoliv nedokonalou) ve všech interakcích s místními a těžící z prorodinné politiky svého zaměstnavatele, hovořil o deseti letech „zápasu“, který nakonec vyústil k získání pocitu domova. Tento dlouhý zápas, jak nám sdělili, je zároveň přivedl k rozhodnutí pomáhat dalším indickým příchozím, aby tento dlouhý boj zkrátili na šest měsíců (rozhovor 1. 5. 2019).

Šest měsíců je však spíše časem nutným k praktickému zorientování v životě, práci, byrokracii, institucích a základních kulturních zvyklostech. Neznamená nic pro získání pocitu přináležitosti. Jak vyjádřil jiný Ind, když zpochybnil vlastní slova o socializaci mezi Čechy: „Oni nejsou [skutečně] sociální“, s nimi je jen „snadné jít na pivo“.⁵³ Nyní se po třinácti letech života v Brně chystá vrátit zpět do Indie. Náročnost utváření vztahů s Čechy byla stále se vracejícím tématem zmiňovaným jak cizinci majícími české partnery, tak těmi bez nich.

Řešení základních praktických problémů – někdy s pomocí zaměstnavatele, jindy Brno Expat Centra či jiných organizací nebo kolegů z práce – je podstatné především na začátku pobytu. Nestačí ale k plnému zabydlení se v novém působišti. „*Kolik let si myslíš, že mi zabere vybělit svou vlastní kůži?*“⁵⁴ odpověděl nigerijský participant na otázku: „*Co schází k tomu, abyste se zde mohli cítit jako doma?*“⁵⁵ Tak jasné prohlášení o rasismu mezi brněnskými místními jsme slyšeli málokdy. Přesto je v souladu se zjištěním z kvantitativní části našeho výzkumu, podle

⁵² Překlad Zdeňka Konopásk (bez datace) „uzemněná teorie“ je nám bližší než výraz „zakotvená teorie“ použitý v českém překladu úvodu do výzkumu podle „grounded theory“ (Strauss & Corbinová 1999).

⁵³ „They are not [truly] social“, they just „easily go for a beer after work“. (World café - Living among locals, 28. 5. 2019).

⁵⁴ „How many years do you think it's gonna take me to be white?“ (World Café – Decision to stay, 28. 5. 2019)

⁵⁵ „What do you miss to feel at home here?“ (World Café – Decision to stay, 28. 5. 2019).

něhož více než 50 % muslimů, více než 40 % ateistů a přibližně 30 % křesťanů a hinduistů zakusilo předsudečné jednání. Na druhou stranu, pro mnoho participujících tato zkušenost nepředstavuje zásadní záležitost rozhodující o jejich setrvání či nesetrvání v Brně. Pozitivní zkušenost s laskavostí některých místních jakoby zmíněné negativní zkušenosti převážila (World café – Living among locals, 28. 5. 2019). I tak však někteří účastníci world café vyjádřili přesvědčení, že přibližně v posledním desetiletí (v souvislosti s tzv. migrační krizí a celosvětovým vzestupem xenofobních pravicových ideologií) se situace ohledně postoje k cizincům zhoršila.

Angličan egyptského původu, který se do Brna přestěhoval z Británie se svou českou ženou a dvěma dětmi, dokonce prohlásil, že se v Brně cítí mnohem vítanější než v Británii. Tam podle něj člověk s tmavou barvou kůže nebude nikdy skutečným Britem (rozhovor 19. 12. 2018). Zde se, oproti tomu, cítí doma. Jeho situace je ovšem specifická: jeho žena je Češka a do Brna se přistěhovali, aby byli blíže k jejím příbuzným nejen kvůli pomoci s dětmi školkového věku, ale také proto, že politická situace v Británii se podle nich velmi zhoršovala.

I toto naznačuje, proč je formování dobrých vztahů s místními důležité natolik, že dlouhodobý neúspěch v něm může vést i po třinácti letech k opuštění Brna. V případě zmíněného Inda situaci spoluformovaly dvě další záležitosti: obtíže se zvládnutím češtiny navzdory jeho upřímným snahám a těžko dosažitelný pocit přináležitosti k české společnosti.⁵⁶ Význam uspokojivých sociálních vztahů se jasně ukázal také na případě bulharské ženy, jež se, podobně jako zmíněný Ind, rozhodla opustit Česko po třinácti letech pobytu v Brně. Navzdory tomu, že hovoří česky tak dobře, že jsme s ní vedli rozhovor v češtině, a navzdory tomu, že má přátele v místním pravoslavném společenství, vyjadřovala hluboký pocit sociální izolovanosti. Její případ je obzvláště mnohovrstevnatý: jako hlavní důvod pro přestěhování z Česka do Spojených států amerických uváděla bohatší příležitosti pro lepší vzdělání a větší kariérní možnosti pro jejího syna. Avšak její pocit izolovanosti, malé množství blízkých českých přátel a dojem, že není v Česku skutečně přijímána, hrál v jejím vyprávění též důležitou roli. Pocit nepřijetí vyjadřovala prostřednictvím zkušenosti svého syna s nepřijetím v rámci školního kolektivu (rozhovor 20. 6. 2019).

6.4 Jak vytvářet dlouhodobě funkční vztahy

Rozdíl mezi zkušeností nigerijského účastníka world café a Angličana egyptského původu ženatého s Češkou prozrazuje mnohé o významu blízkých vztahů. Indický pár, který nám poskytl rozhovor, ukazuje úspěšný způsob zabydlování prostřednictvím rozvíjení dobrých vztahů se sousedy a pěstování přátelskosti (*amicability*)⁵⁷ s dalšími místními. Tato strategie jim

⁵⁶ „(...) in historically closed countries like in Central Europe you can integrate, you can live your life but I think it will take a long time before I see I belong here“ (World Café – Decision to stay, 28. 5. 2019).

⁵⁷ O významu „přátelskosti“ (*amicability*) hovoří Duyvendak a Wekker (2016: 27). Pojímají ji jako „přátelskou interakci – bez emoční hloubky skutečného přátelství. Takovou interakci, během níž se vůči sobě lidé chovají přátelsky, [...] jakoby byli přáteli a mohli si navzájem důvěřovat.“ Takové jednání je podle autorů zásadním principem soužití v heterogenním městském sousedství, v němž nelze předpokládat, že lidé budou sdílet skutečně společný „domov“, a je třeba realisticky počítat spíše s „veřejnou důvěrou“ (*public familiarity*), jež ale neimplikuje

umožnila dokonce i uskutečnění takových úkolů jako nákup a rekonstrukce bytu, téměř zázračně rychlé prodloužení přechodného pobytu a získání rakouského víza (před vstupem ČR do Schengenského prostoru) pro cestu na svatbu do Indie.

Tato strategie spočívá v otevírání veškerých konverzací s místními v češtině „s přidáním úsměvu“, ať již k interakci docházelo na ulici, v obchodě, na úřadě či při setkání se sousedy (rozhovor 1. 3. 2019). Vypadá to například tak, že při ranním setkání se sousedy jednoduše česky pozdraví, když jdou do obchodu, naučí se česky říci, co chtějí, v případě poptávání nějaké komplexnější služby přinejmenším česky pozdraví a česky se zeptají, zda se na místě nenachází někdo schopný hovořit trochu anglicky. Zdá se, že tato strategie prolamuje ledy, protože nejistě se v situaci setkání cítí obě strany interakce a tento vstřícný krok z jedné strany umenšuje možnost netrpělivé reakce na straně druhé.

Tato zdánlivě jednoduchá strategie nám byla popsána jako *velký obrat*: „Je to jako úplná změna smýšlení.“⁵⁸ Zprvu člověk očekává, že každý hovoří a rozumí anglicky, pokračovalo ženino vyprávění. A přece ne. „*Ne všude se hovoří anglicky. Došlo nám, že druzí se cítí stejně jako my: Neumíte česky? Tak co tu děláte?*“⁵⁹ Dnes se tento pár cítí v Brně doma, říkají, že sem patří. A jak jsme již zmínili, rozhodli se vrátit společnosti ve svém novém domově to, co od ní sami získali. Takto popsali své úsilí pomáhat dalším nově příchozím. Jejich uspokojení má navíc generační rozměr. Velmi důležité pro jejich pocit domova je totiž také vědomí úspěšné integrace jejich staršího syna ve školním kolektivu. Nejenže hovoří česky, ale má také kamaráda, s nímž, jak hrdě vyprávěli, již ve druhé třídě dokázal sám dojet autobusem a tramvají domů a chystá s ním další dobrodružství.

Každopádně ani v jejich případě nestačilo k vytvoření pocitu domova to, o čem jsme dosud hovořili. Společenství bližních v něm také hrálo zásadní úlohu. Zatímco žena je katolička a z počátku navštěvovala anglické katolické mše, po seznámení s budoucím manželem oba navštěvovali české mše v protestantském kostele, kde pro ně indický přítel působil jako překladatel. Poté, co se vrátil do Indie, a tlumočení v kostele tedy již nebylo možné, se dozvěděli o keralském katolickém společenství ve Vídni. V té době, vyprávěli, jim přišlo, že jejich syn je poněkud izolovaný a velmi vítali nejen to, že se mohl každý víkend setkávat s mnoha dětmi stejného věku, ale že zároveň může více používat a učit se mateřský jazyk svých rodičů. Pro pár to zároveň znamenalo pravidelné setkávání s přáteli a zažívání pocitu, jakoby aspoň na chvíli byli zpět doma, v Keralě. Právě v té době se, zdánlivě paradoxně, začali cítit doma právě v Brně, kam se každou neděli vraceli z Vídně na další pracovní týden. Afektivní podpora společenství, v němž zažívali pocit domova, tak společně s jejich úspěšnými

---

jen důvěrnou obeznámenost, ale právě též přátelskost. Tato přátelskost je méně než skutečné přátelství. Nezahrnuje sdílenou kulturu, životní styl a socioekonomický status, ale nechává druhému prostor, aby totéž místo prožíval jako „domov“, přestože je „jiný“. „[J]e více o tom, co lidé (společně) dělají, než o tom, čím jsou.“ (*Ibid.*) S tímto naprosto souhlasíme. Ovšem zdůrazňujeme, že jakkoliv takový přístup dává prostor ostatním, aby se cítili doma navzdory své jinakosti, neznamená to, že člověk k faktickému vytvoření pocitu domova zároveň nepotřebuje malý okruh skutečně přátelských vztahů.

⁵⁸ „It's like a mindset change.“ (Rozhovor 1. 3. 2019)

⁵⁹ English is „not [spoken] everywhere, so we have learned that the other person is feeling the same like us: You don't know Czech? What are you doing here?“ (Rozhovor 1. 3. 2019)

strategiemi zvládání vztahů s místními a praktickou orientací v novém působišti velmi přispěla k jejich rozvinutí pocitu domova v Brně.

Nyní se však vraťme k tomu, o čem hovořili jako o naprosté změně smýšlení. Jak je možné, že má jejich strategie potřebnou efektivitu? Jejich vyprávění naznačuje, že kromě toho, že odstraňuje odstup, jenž činí obtížným vstup do úplně běžné (standardně působící) interakce, samotná snaha neustále hovořit česky přispívá k utváření dobrých vztahů. V odpovědi na naši otázku, jakým způsobem řeší praktické problémy například s běžným provozem domácnosti, nám pár jednoduše řekl: naši čeští sousedé. Přijdou se k nám podívat, v konverzaci probíhající částečně ukazováním, rukama a nohama, se dozví, co je třeba, a následně nám pomohou zařídit vše potřebné. Jednoduše vysvětlí záležitost konkrétnímu řemeslníkovi a pomohou dohodnout jeho návštěvu. Tímto způsobem tato jednoduchá strategie zprostředkovává skutečně praktickou sociální integraci do místního společenství.

Jaká je velikost potřebné sítě přátel? Případ Brita egyptského původu, který se v Brně cítí doma, přestože zde má jen blízké příbuzné své ženy, česky nemluví a s Čechy se zatím moc nestýká, naznačuje, že velikost odpovídající nejbližšímu rodinnému kruhu je pro pocit domova dostatečná. Ne, že by tento muž necítil potřebu se učit česky, aby se mohl více integrovat ve svém sousedství, ale nevnímá tuto potřebu jako urgentní záležitost, již by bylo třeba dát přednost před fyzickým zajištěním domova v domě, který potřebuje rekonstrukci. Ta má prozatím přednost. Znalost češtiny by se prakticky hodila pro vyjednávání s řemeslníky, které takto musí zajišťovat jeho žena. Ale jeho manuální zručnost, již se jako designer i výrobce vlastních návrhů živí, dostačuje k tomu, aby jeho žena i při zaměstnání a sdílené péči o děti tyto praktické věci zařídila. Bez češtiny to prakticky není možné.

Analogickým směrem ukazuje též případ americké Filipínky, také provdané za českého manžela. I ona se cítí integrována. Dokonce natolik, že nemá potřebu se učit česky. Jak rodiče manžela, s nimiž sousedí, tak další sousedé hovoří anglicky. A díky tomu, že je zaměstnána v americké firmě a pracuje výhradně v angličtině, nemá potřebu rozvíjet přátelské vazby s místními. Vystačí, nad rámec rodiny a sousedů, se známostmi s dalšími expatrioty. S těmi se zná také díky anglickým katolickým mším. Jakkoliv však naše rozhovory i ohnisková skupina s dalšími katolíky neustále odkazovaly k pojmu *společenství* (*community*), rozhovor s touto filipínskou ženou toto slovo nezmiňoval. Jejím vyprávění o návštěvách mše dominoval pojem svátosti. Také nemá potřebu navštěvovat výhradně anglické katolické mše kvůli nevyhovujícímu času konání. České mše ji svátost zprostředkují stejně dobře, takže na anglické není třeba se vázat (rozhovor 18. 3. 2019).⁶⁰ V tom se její zkušenost naprosto zásadně odlišuje od příběhů dalších mezinárodních katolíků bez českých partnerů a anglicky hovořících sousedů.

---

⁶⁰ V tomto kontextu je třeba zdůraznit, že český partner a příbuzní obecně neuspokojují potřebu širší společenské interakce a komunikace. Žena původem z Tanzánie vdaná za českého partnera nám, podobně jako většina dalších katolíků, s nimiž jsme hovořili, sdělila, že objev anglického katolického společenství na začátku jejího pobytu zde pro ni byl skutečným vysvobozením a úlevou (*relief*). Toto vysvobození spojovala s možností komunikovat i s dalšími lidmi – hovořit anglicky a setkávat se s dalšími lidmi, s nimiž si rozuměla. V jejím případě ale okolnost, že její syn, narozený již v Česku, nerozumí anglicky, vedla nakonec k ukončení návštěv anglických mší a k rozhodnutí navštěvovat české mše. Žena nicméně v té době již hovořila česky na komunikativní úrovni (rozhovor 18. 6. 2019).

Jak podrobněji rozebereme v následující kapitole, pro ně je kostel zásadním místem utváření přátelství a vykonávání společných aktivit.

6.5 Náboženská příslušnost jako pre-existentční vazba: Od společenství možného ke společenství skutečnému

Řada katolíků navštěvujících anglickojazyčné mše velmi často zmiňovala „společenství“, když hovořila o nedělních bohoslužbách a církvi. Slyšeli jsme od nich ale také to, že i společenství jiného druhu by jim mohla zprostředkovat obdobnou (sociální) zkušenost jako společenství církevní. Mladý Ind z Tamil Nádu to vyjádřil velmi jasně:

„Dostal jsem se [do tohoto církevního společenství], abych se tady seznámil s lidmi, a někteří z nich jsou mými přáteli. A ano, někdy pořádají různé akce a já chodím do kostela často, ale myslím si, že jakákoliv komunita je důležitá kvůli lidem, které tam potkáte. Různí lidé mají různá vyznání, ale ať jsou ta vyznání jakákoliv, jsou vám ti lidé nějak blízcí, a vám je mezi nimi dobře ... Takže si myslím, že společenství ti pomůže všude. Jakékoliv společenství.“⁶¹

Irská jeptiška, která zajišťuje pastorační péči mezi mezinárodními katolíky, vyprávěla, jak se zrodilo zaměření tohoto katolického společenství. Nejdříve se učila česky, aby mohla sloužit místním. Naučila se česky do té míry, že byla schopná vést běžné drobné konverzace s českými sousedy a zvládala základní praktickou komunikaci. Ale v jedné chvíli, jak řekla, si uvědomila, že bude užitečnější cizincům se svou angličtinou než Čechům se svou „špatnou češtinou“. Protože kostel byl plný lidí z „Indie, Číny, Japonska, měli jsme taky lidi z celé Evropy, z Francie, Itálie, Španělska. Také hodně z jihoamerických zemí: Venezuela, Brazílie... Dříve jsem učila a to je jedna věc, kterou jsem si udržela. I nadále jsem učila angličtinu ženy, které byly z těchto zemí a které neuměly ani anglicky ani česky.“⁶²

Její misijní aktivity byly zaměřeny hlavně na cizince potkávající se kolem katolického kostela, kde taky začala organizovat anglické mše. V této činnosti pokračuje za spolupráce se všemi aktivními členy společenství. Organizační práce i různé role v průběhu mše jsou distribuovány mezi aktivní členy. Nedělní bohoslužba má v tomto ohledu velmi kolektivní charakter a kněz tu doslova jen vykonává svou službu pro tyto lidi, kteří pro sebe mši společně organizují (terénní poznámky z 26. 5. 2019).

Svaté přijímání jako rituál a událost jsou bezesporu důležité pro mladé katolíky, kteří se účastnili naší ohniskové skupiny. Ovšem české katolické mše je neuspokojovaly kvůli

---

⁶¹ „I got [in this church community] to meet people, and some of them are my friends. And yeah, sometimes they do have events, and I do go to church often, but I think any community is important, because of the people you meet there. It is not specific that it's a church community. It is just the good people you meet there and different people have different beliefs, so whatever they believe, and they join fellow people, normally you have good experiences ... So, I think community helps you everywhere. Whatever the community.“ (Rozhovor 25. 4. 2019)

⁶² [The church was full of people from] „India, from China, from Japan, even we had from all over Europe, France, Italy, Spain. So many South American countries: Venezuela, Brazil,... I used to teach and that is one thing I kept. I kept teaching English to women who were from these countries and who could neither speak English nor Czech.“ (Rozhovor 19. 3. 2019)

nedostatku sociálního kontaktu s dalšími věřícími. Žádný z účastníků ohniskové skupiny neměl na začátku svého pobytu v Brně informaci o tom, že je možné navštěvovat anglickojazyčné mše. K této informaci se dostali prostřednictvím náhodného rozhovoru s kolegou z práce, známým pocházejícím ze stejné země jako oni, nebo dokonce s neznámým člověkem. Muž z Peru vyprávěl o velké úlevě, která se dostavila, když on a jeho žena od kolegyně z práce zjistili, že je možné navštěvovat anglické katolické mše:

„Tak, a poté jsem tam začal chodit [na anglické mše] [...] A díky ní [známé, která jej o anglických mších informovala] jsem našel mnoho přátel. [...] každý je tu velmi vstřícný k příchozím (welcoming). Jeden z problémů, které jsme měli na českých mších, bylo to, že nikdo nemluvil anglicky. Takže jsme jen docházeli na mše a poslouchali a nic víc. Hmm, je to jako chodit... chodit nakupovat. Přijdeš, zaplatíš a pak už nic víc. Ale když jsme začali chodit na anglické mše, našli jsme přátele. A poté, co jsme se začali přátelit, můžeme mluvit o některých věcech, víte, a díky bohu, že jsme objevili tyto anglické komunitní mše.“⁶³

Obtíže s českými mšemi detailně popisovala také jeho manželka:

„Dříve jsem chodila na české mše. Na konci jsem čekala, že ke mně někdo přijde, aby se mnou promluvil nebo se mě zeptal na něco jako: ‚Ahoj, vypadáš jinak, asi nejsi odtud, z České republiky. Odkud jsi?‘, nebo něco, já nevím. Očekávala jsem to, ale nestalo se to. Říkala jsem si: ‚Proč jsou tak uzavření ve svém vlastním světě, proč se nezajímají o druhého, který je vedle nich?‘ [...] Ale v tomto společenství... to je jiné. Jsou [tu] lidé různých kultur, z různých zemí, a je to jiné pro nás.“⁶⁴

Protože jsme od různých katolíků účastnících se našeho projektu opakovaně slyšeli mluvit o „společenství“ (*community*), zeptali jsme se jich na praktickou pomoc s běžnými, všedními problémy. Nikdo ale o tomto tématu rozsáhleji nemluvil. Zdá se, že v jejich narativech nehrálo řešení každodenních praktických problémů hlavní roli; hlavní důraz byl kladen na přátelství.⁶⁵ Právě díky vzniklým kamarádským vztahům znamenalo objevení tohoto společenství sdíleného vyznání „úlevu“. Míru takové úlevy můžeme jasně vidět, pokud srovnáme bezmocnost, o níž se vyprávělo na začátku ohniskové skupiny, se sebevědomými tvrzeními formulovanými na jejím konci. IT specialista z Peru řekl:

---

⁶³ „And so after that I started going there [to an English mass] [...] And thanks to her I found many friends. [...] everyone is very welcoming here. One of the problems we used to have in that Czech masses was that nobody spoke English. So we used to just go, listen to mass, and after that nothing more, you know. Uhmm, it's like just going to... for shopping. You go, pay and after that nothing more. But when we started going to that English mass we found friends. And after that we started making friends, we can talk about some things, you know, and thank goodness, I found that English community mass.“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019.)

⁶⁴ „[I] used to go to the Czech mass. At the end of the mass I was waiting for some people to talk to me or ask me maybe: ‘Oh, hi, you look so different, you're not from here, from Czech Republic. Where are you from?’, or something, I don't know. I was awaiting that, but no, it didn't happen. I was like oh, why they are so closed in their own world, why they don't take care about the other who is next to them? [...] But in this community... it's different. [There] are people from different cultures, different countries, and it's, it's different for us.“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019.)

⁶⁵ To ale neznamená, že by taková praktická pomoc nebyla společenstvími vyznání vůbec poskytována. Naopak pomoc nově příchozím je pravděpodobně součástí praxe i těchto společenství, podobně jako jiných podpůrných sítí.

„Po mé zkušenosti tady cítím větší sebedůvěru, abych se vydal do jakékoliv země. Například můžu jít do Japonska nebo Spojených států. Můžu tam jít, protože jsem si jistý, že tam najdu alespoň malé společenství, křesťanské společenství. Myslím, že křesťanské společenství není jen otázkou jednoho města, křesťanská komunita je po celém světě a význam toho je takový, že můžeš jít, kamkoliv chceš, a když tam najdeš křesťanské společenství, budeš se tam cítit jako doma. A to se nám děje tady, protože v tomto křesťanském společenství se cítíme jako doma.“⁶⁶

Takovéto odvážné tvrzení bylo vyřčeno po méně než dvou letech pobytu v Brně, a stojí tak v ohromujícím kontrastu k frustraci ženy z Bulharska nebo muže z Indie, kteří se zde necítily přijati ani po 13 letech, přestože – aspoň do nějaké míry – ovládali češtinu. V této souvislosti je ale potřeba vzít v úvahu dvě věci: (1) jak velký okruh přátel (či blízkých vztahů) je dostatečný (viz předchozí podkapitola) a (2) jak velké rozdíly v utváření blízkých vztahů odlišují místní od příchodců ze zahraničí. Lze to předvést na výpovědi, která vznikla poté, co nás jeden z účastníků ohniskové skupiny přiměl hovořit o sobě. Tento účastník si uvědomoval vysokou frekvenci, s níž se v průběhu diskuse používalo slovo „společenství“ (*community*), a obrátil se na výzkumníka s otázkou na jeho vlastní vyznání a společenství. Výzkumník odpověděl:

„Ano, ale moje situace je jednodušší, protože jsem místní. Takže mám více společenství, k nimž se můžu vztáhnout. A samozřejmě v každém z nich si s ostatními mohu vyměňovat různé věci. Takže například bych nemluvil o tom, v co věřím, nebo o podobných věcech se svými kolegy, řekněme, ve své firmě. Ale určitě můžu o těchto věcech mluvit s jinými blízkými lidmi.“⁶⁷

Pro přesnější zhodnocení problému je potřeba připomenout si ženu z Bulharska, která se cítila sociálně izolována, přestože měla kamarádky v rámci pravoslavného společenství. Je také potřeba zdůraznit, že katolicismus sice představuje existující předpoklad a možnost pro utvoření vazeb, ta ale nemusí být realizována. Tomu odpovídá také případ českých mší, které někteří expati navštěvovali, ale také to, jak někteří z nich hovořili o náboženském životě v zemích původu (tohoto tématu se dotkneme v další podkapitole). Také je dobré vzít v úvahu, že schopnost brněnského mezinárodního katolického společenství zprostředkovávat přátelské vazby se odvíjí i od způsobu, jakým sestra Megan profiluje svou pastorační činnost. Její směřování, jak zaznělo v rozhovoru s ní, by mohlo být také zcela odlišné.

V neposlední řadě je třeba říci, že možnosti společenství vyznání zprostředkovávat přátelské vazby, pocit přináležení a pocit domova v Brně mají také svá omezení. V katolickém anglickém společenství tvoří jádro přátel – členů, kteří společně tráví čas – mladí, bezdětní lidé. Závazky vůči rodině, zvláště malým dětem, v tomto smyslu vytváří překážky plnému zapojení.

---

⁶⁶ „After my experience here I feel more confident going to whatever country. For instance, I can go to Japan or to the United States. I can go there because I am sure I will find at least a small community, Christian community there. So I think the Christian community is not just about a city, the Christian community is all over the world and the meaning of that is that you can go wherever you want and if you find a Christian community there, you will feel like home there. And it happens to us here because we feel like home in this Christian community.“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019.)

⁶⁷ „Yeah, but you see, my situation is more simple because I am local. So I have various communities to which to relate. And of course, I can exchange various things with various of these communities. So for example I would not speak very much about what I believe in or such things with my colleagues at, let's say, my company. But definitely I can speak about these things with other close people.“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019.)

Například mladá rodina z Nigérie s několikaměsíčním dítětem zůstala v neděli po mši s ostatními na společný oběd, ale už se nemohla účastnit dalších společných aktivit, jako výletu nebo prohlídky památek, které se konaly poté. Pokud vezmeme v úvahu důležitost, jaká byla přikládána účastníky ohniskové skupiny těmto aktivitám, může to znamenat významné úskalí. Většina rodin, které byly přítomny v průběhu mše, se neúčastnila ani samotného oběda po mši.

Otázka, na niž momentálně neumíme odpovědět, je, do jaké míry se tato „nevýhoda“ pro členy s rodinami projevuje také v charitativních aktivitách sestry Megan. Je však zřejmé, že účast na těchto aktivitách je pro (bezdětné) členy, s nimiž jsme hovořili, důležitá. Toto zapojení jim pomáhá nejen v tom, aby se v Brně cítili jako doma, ale také jim umožňuje „výměnu“ s širší společností. Je to také bezpečný způsob, jak vyjádřit své vyznání v převážně nevěřícím prostředí, v němž si jinak nejsou jistí, zda se v tomto směru mohou veřejně projevovat. V této souvislosti je zajímavá otázka, kterou položil v průběhu ohniskové skupiny jeden z jejích účastníků: *„Díváš se, jako Čech, na nás křesťany jako na bláznivé fanatiky nebo něco podobného?“*⁶⁸

Na této otázce je vidět velká nejistota týkající se veřejného projevování vlastního vyznání či víry. Jeho převedení do „dobrých skutků“ (např. v rámci charity) nebo omezení hovoření o své víře na bezpečný prostor souvěrců jsou strategie, o nichž mluvili účastníci ohniskové skupiny i některých individuálních rozhovorů. Nicméně možnost provádět smysluplné aktivity, ať už pro komunitu expatriotů, nebo širší společnost, pro cizince pocházející ze stejné země původu nebo pro místní / s místními – ať už se jedná o pravidelné hraní fotbalu, nebo třeba účast dítěte v dětském vědeckém kroužku – je důležitá pro rozvinutí pocitu domova v Brně u všech expatriotů.

6.6 Utváření domova v „ateistické“ zemi

Nejistota ohledně toho, jak věřícího člověka vnímá „nevěřící“ sociální prostředí,⁶⁹ odkrývá další úroveň utváření domova. V této podkapitole se zaměříme na způsoby, jakými cizinci nakládali s reprezentací české společnosti jako „ateistické“/„nenáboženské“, aby se jim dařilo v české společnosti zabydlovat.⁷⁰

Tato reprezentace má v sobě jeden problematický aspekt: to, že je interpretována také jako nedostatek tolerance vůči viditelným známkám náboženských identit. V tomto kontextu je tedy

---

⁶⁸ „[Do] you, as a Czech person, look at us, at Christian people, like crazy fanatic persons or something like that?“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019.)

⁶⁹ Česká republika je často prezentována v médiích i sociologických textech jako vysoce sekularizovaná, či dokonce ateistická. Někteří sociologové takovému pojetí oponují (viz např. Václavík, Hamplová & Nešpor 2018: 100–101; Nešpor 2010: 118–138), ale účastníci našeho výzkumu si tohoto obrazu byli obvykle vědomi. Neplatí však, že s ním také vždy souhlasili nebo jej považovali za problém.

⁷⁰ Jakkoliv byl obraz české společnosti jako společnosti „ateistické“ či „nenáboženské“ mezi účastníky výzkumu nejběžnější, nebyl obrazem jediným. Například muž z Nového Zélandu, který byl vychován jako protestant, ale své vyznání již aktivně nepěstoval, popisoval Česko jako „křesťanskou zemi“ a oceňoval, že je tu „křesťanská tradice“ stále udržována a projevována veřejně nejvyššími českými politickými představiteli. V jeho vyprávění byla křesťanská povaha české společnosti vztažena k politice identity, nikoliv víře či praxi obyvatel (rozhovor 20. 12. 2018).

strategie pečlivého výběru projevů vyznání, které budou prezentovány veřejně, nebo jejich omezení na bezpečný prostor společenství vyznání či na „dobré skutky“, racionální a smysluplná.

Upřednostňování *dělání* (vyznání) před *mluvením* o něm bylo mezi účastníky běžné (viz například rozhovor z 1. 3. 2019). Je důležité zmínit, že mnoho účastníků výzkumu ovšem popisovalo českou společnost jako spíše „otevřenou“. Katolická identita podle nich budí u místních spíše překvapení než odsudek, jak nám řekl mladý indický expat (ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019). Podobně se ani pravoslavná žena ze Srbska necítila pro své vyznání v Česku odsuzována nebo posuzována. Hovořila o tom, že se setkala s lidmi, *kterí „se dívali na toho člověka takovej, jaký je“*, a kteří ji *„nechávali, aby ... byla sama sebou“*.⁷¹

Přestože netolerance vůči náboženským identitám migrantů nedominovala účastnickým vyprávěním,⁷² může se za specifických podmínek stát faktorem přispívajícím k rozhodnutí opustit Česko. To ukázal případ již vícekrát zmiňované bulharské pravoslavné ženy a jejího syna, který se necítil přijatý svým školním kolektivem.⁷³

Na straně druhé expatrioti, kteří se identifikovali jako ateisté, nevěřící či agnostici, obvykle považovali české sekulární prostředí za osvobozující.⁷⁴ Spojovali si jej s náboženskou svobodou, díky níž se stalo možným být otevřeně bezvěrcem, nezařazeným věřícím či vyznávajícím, který se neúčastní kolektivní praxe (např. nechodí do kostela).⁷⁵ Toto přesvědčení sdílela též řada věřících. Účastník ze Sýrie popsal českou společnost následovně:

*„[...] je to tu otevřenější. Je jednodušší přemýšlet. Svobodněji lze mít své vlastní názory a diskutovat o nich. [...] v Sýrii jsem za celý svůj život nepotkal člověka, který by nevěřil v boha. Nebo nevěřil prostě v něco. [...] Ale zde se setkáváš s rozličnými ideologiemi, s lidmi rozličného smýšlení. Každý je jiný, víš, takže můžeš vyslechnout ledacos.“*⁷⁶

Přesídlení do Česka pro některé participanty znamenalo přesídlení z prostředí provázaného s jednou náboženskou tradicí do prostředí umožňujícího vybrat si, zda člověk bude či nebude

⁷¹ Rozhovor 19. 6. 2019 (rozhovor probíhal v češtině).

⁷² Je ovšem mít stále na paměti strategickou práci s veřejnými projevy vyznání.

⁷³ Jednou z epizod, kdy se mu spolužáci začali posmívat, byla situace, kdy měl na krku křížek, který vyjadřoval jeho křesťanskou identitu. Vyprávěl, že ve Spojených státech (kam se chystali odstěhovat) to bude lepší, protože jsou tam více zvyklí na křesťany než v „ateistickém“ Česku (neformální rozhovor, terénní poznámky ze 4. 7. 2019).

⁷⁴ Tento aspekt osvobození od náboženské tradice země původu rozebírají také Dubenská a Souralová (2018: 73–98) na případu rumunských migrantů v českém městě. Zatímco někteří z nich svou pravoslavnou příslušnost a účast na tradici po příchodu do Česka aktivně udržovali, jiným nové prostředí umožnilo otevřeně vyjádřit alternativních identity – být ateistou, nepraktikujícím pravoslavným či opustit pravoslaví ve prospěch jiných náboženských/duchovních možností.

⁷⁵ „Nobody saying that you have to follow this religion, you have to follow that religion. You can be atheist here. And that – that’s a good thing, you know? Because I’m atheist. So for me it is a really good place, you know, so... that’s the reason I came here as well” (respondent z Indie; rozhovor 21. 2. 2019).

⁷⁶ „[...] here it’s more open. It’s more easy to think. It’s more free to have your own ideas, to discuss it. [...] like in Syria I didn’t meet in my whole life an only person who doesn’t believe in God. Or doesn’t believe in something. [...] But here you sit with different ideologies, different people who have different beliefs. Everybody is different, you know, so you hear a lot.“ (Rozhovor 15. 6. 2019)

věřit, zda bude či nebude praktikovat. V tomto novém prostředí je člověk konfrontován s mnoha životními styly a postoji k víře i ne-víře (srov. též Dubenská & Souralová 2018). Výše citovaného muže ze Sýrie, praktikujícího muslima, toto společenské nastavení podnítilo k podstatné reflexi svého vztahu k tradici své domoviny i k promýšlení vlastní identity:

„Dříve to pro mě byla jen tradice. Ale zde jsem byl... začal jsem o ní přemýšlet, číst o ní, porovnávat životní styl, porovnávat, co chci v životě dělat, v co chci skutečně věřit. Jako zda skutečně chci být muslimem, nebo ne. V Sýrii takto uvažovat nelze. Ne protože bys měl strach, ale protože to tam celá společnost má stejně, jsi prostě rybou v moři. Tak plaveš s proudem. [...] začal jsem se sám sebe tázat, kým chci být. Nebo, po čem skutečně toužím.“⁷⁷

Po důkladné reflexi se rozhodl i nadále udržet svou islámskou identitu a přináležitost. Dalo by se říci, že se k islámu přihlásil nejen jako k předávané tradici, ale jako k tradici, kterou si vybral. Podle svých slov také začal lépe chápat své náboženství. Podobně účastnice z Bulharska hovořila o tom, že se po příchodu do Brna, v porovnání se svou bulharskou zkušeností, „více přiblížila pravoslaví“ a hlouběji se pohroužila do jeho filosofie i praxe. A také zde „potkala více věřících lidí, silnější věřící“ než v Bulharsku (rozhovor 20. 6. 2019). Podobnou trajektorii popisovala i účastnice ze Srbska: její trajektorie vedla od tradičního vyznání, jež jí předávala babička a kterému dominovala smyslová zkušenost, k poznání, že pravoslaví je skutečně dobrou volbou pro její život – poznání, k němuž dospěla v Česku (rozhovor 19. 6. 2019).⁷⁸

Výpověď bulharské účastnice o setkání „silnějších věřících“ v Brně lze lépe porozumět v zrcadle dalšího narativu o neočekávaných aspektech nového místa pobytu. Tento narativ spojuje „prázdný kostel“ s možností intenzivnější duchovní a sociální účasti na životě společenství vyznání. Indická katolička ze Spojených arabských emirátů kontrastovala zkušenost „davů“ v zemi původu a „společenství“ v Brně:

„Moje zkušenost z domova je trochu odlišná, protože kostel je tam během nedělních mší tak plný, že někteří stojí venku a poslouchají mši tam. Takže když jsem přišla do Brna, zažila jsem trochu šok, protože v kostele byla jen hrstka lidí. Ale přijde mi, že v přeplněném kostele nelze zažít pocit společenství. Tady je, oproti tomu, pocit sounáležitosti a porozumění.“⁷⁹

⁷⁷ „Before it was, for me, just a tradition. But here I was – I started thinking, reading about it, comparing the lifestyle, comparing what I want to do in my life, what really I want to believe in. Like, really even if I really want to be a Muslim or not. In Syria, you cannot think like that. Not because you are afraid, but it's because all the society is having the same thing, you know, so you are a fish in the sea. So you are swimming with them. [...] I started asking myself what I want to be. Or what I want really.“ (Rozhovor 15. 6. 2019).

⁷⁸ Ne všichni účastníci spojení s náboženskou tradicí však tuto trajektorii sdíleli. Například pro participantku z Řecka nelze řecké pravoslaví přenést do nového působiště. Přišlo by ji zvláštní jeho tradice udržovat někde mimo Řecko, kde jejich pěstování není podporováno většinou praktikujících. Nepovažuje se za silně věřící a necítila potřebu vyhledávat místo bohoslužby nebo kolektivní oslavy řeckých svátků v prostředí, v němž takové aktivity nejsou podporovány většinou společností. Možnost přenést aspoň část této tradice do Brna komentovala následovně: „It's not in your country where it belongs. It will, for me, it always is something strange around“ (rozhovor 10. 12. 2018).

⁷⁹ „For me back home it's little different because during Sunday masses the churches are usually full and there are people standing out of church and listening to mass. So when I came here first for mass it was a little of a shock to me because there was barely anyone in church. But I feel like when there is a larger crowd there is no sense of community somehow, so over here there is a sense of community and understanding as compared to back home for me.“ (Ohnisková skupina s katolíky, 16. 6. 2019).

V její výpovědi je překvapení, dokonce šok z hrstky lidí v kostele. To ale zároveň otevírá nové možnosti: příležitost budovat „pocit sounáležitosti“ (*sense of community*), něco, co se podle její zkušenosti neděje v „davu“ (*crowd*), shromážděném pravděpodobně na základě sdílené tradice. Neznamená to pouze bližší a hlubší vztahy mezi lidmi, ale též intenzivnější a zaujatější přístup k praxi. Tento aspekt věci zdůraznil irský participant, jenž postavil do protikladu aktivní katolicismus, který našel v Česku, a vlažný přístup k náboženství v Irsku. V Irsku „jsi prostě katolíkem a otázka, zda jsi či nejsi přesvědčený, nehraje žádnou roli“.⁸⁰

„Ateistická“ česká společnost tedy vůbec nemusí být v protikladu k či překážkou pro vytváření pocitu domova mezi migranty sdílejícími nějaké náboženské vyznání. Vedle komplikujícího aspektu netolerance vůči vnějším projevům přináležitosti k vyznání ji totiž účastníci popisují zároveň jako prostředí aktivních společenství vyznání, v nichž lze budovat silnější vazby sounáležitosti a přátelství. To je zároveň součástí prožitku, který participant vnímá jako intenzivnější duchovní život. Oba aspekty pak velmi silně podporují utváření pocitu domova.

6.7 Shrnutí

Život v konstantním pohybu je životaschopnou možností jen pro část vysoce kvalifikovaných pracovních migrantů v Brně. Nezanedbatelná část z nich se snaží usadit, a to i navzdory jazykové bariéře a vnímané distanci ze strany místních. Zdá se, že kulturní vazbě k zemi původu není přikládána ta největší důležitost. Vztah k tradici, do níž se narodili, je často spíše volný, i když zůstává důležitý přibližně pro 20 % (respondentů dotazníkového šetření). Přibližně třetina cítí určitou (menší) vazbu ke zděděné tradici, případně se pro ně tradice, do níž se narodili, může stát důležitou za specifických životních okolností, jako je například výchova dětí nebo znovuoobjevení své tradice v sekulárním prostředí.

Naléhavé téma, které dělá život v Brně dostatečně příjemným nebo naopak nesnesitelným, je přátelství, nebo přesněji nějaký druh blízkých afektivních sociálních vazeb. Něco více, než být jen milý nebo kamarádský. Počet takových silných vazeb nemusí být nijak vysoký, ale měly by být přítomny. Pokud je lokalita příjemná k životu a nabízí dobré pracovní příležitosti a pracovní podmínky, pak se zdá, že právě existence těchto přátelských vazeb zakládá pocit domova a přináležitosti k danému místu.

Získat takovéto vazby v novém místě pobytu je pro cizince složité. Je to zvládnutelné, pokud se například podaří cizinci zapojit se do společných (volnočasových) aktivit s místními. Hodně pomáhá také strategie používat co nejvíce češtinu, jakkoli malá je úroveň znalosti jazyka. Tato strategie pomáhá překonávat nejistotu a obavy jak na straně cizinců, tak místních. Zvláště, pokud se v běžných interakcích objeví také známky přátelskosti (*amicability*; viz Duyvendak, Wekker 2016: 27), jako je úsměv. Je zde také jiná cesta: rozvinout přátelské vazby ve společenství lidí spojených podobným zájmem, vášní, něčím důležitým pro jejich osobní život.

---

⁸⁰ „[Y]ou are simply Catholic and there is no question if you are convinced or not.“ (Rozhovor 18. 12. 2018).

Tento sdílený zájem funguje jako pre-existentní vazba, která může být rozvinuta do podoby blízkých afektivních vazeb, pokud jsou k tomu příznivé podmínky. Právě sdílené vyznání může být takovou pre-existentní vazbou. Aby se ale mohlo proměnit do skutečných afektivních vazeb, musí společenství vyznání pěstovat skutečnou sounáležitost.

Naplnit tyto podmínky není jednoduché. Společenství by mělo zapojovat své členy a bránit tomu, aby vznikala vnitřní dělení mezi členy v jeho rámci. Mělo by vytvořit a institucionalizovat bezpečný prostor pro skupinovou výměnu týkající se sdíleného zájmu a umožnit zapojení členů do smysluplných skupinových aktivit, například volnočasových. Pokud jsou tyto podmínky naplněny, může být takové zapojení členem společenství vyznání prožíváno a vyjadřováno také jako prohloubení duchovního života. To, že většina společnosti aktivity v rámci společenství vyznání nepodporuje natolik, aby se z nich stala „povinná“ zvyklost, ale bez problémů je toleruje a poskytuje k jejich pěstování prostor, a že tyto aktivity nejsou davové, ale množství zúčastněných je dostatečně malé na to, aby mezi nimi bylo možné pěstovat blízké vazby, u nich podporuje vytváření pocitu domova.

7 DOPORUČENÍ PRO APLIKACI PRO BRNO EXPAT CENTRE

Uvádíme soubor doporučení a námětů pro praktickou aplikaci. Některé z doporučení směřují k samosprávě či státní správě, mnohá přímo k BEC. Postupujeme od více obecných doporučení ke konkrétnějším návrhům.

1. Je potřeba opakovaně zjišťovat a ověřovat, jaké potřeby mají vysoce kvalifikovaní pracovníci a naplňovat je, aby byly kraj a město považovány za dobré místo pro pobyt a život do té míry, aby svými nastaveními cizince neodrazovaly a nestaly se samo sobě limitem vlastního rozvoje.
2. Aby byla místní ekonomika udržitelná, stabilní a nadále obstávala v ekonomické soutěži se světem, musí se patřičně věnovat mnoha stránkám kvality vlastního prostředí – kvalitě života ve městě, kvalitě infrastruktury, rozvoji lidských zdrojů a kvalitě života všech obyvatel města.
3. Setkáváme se s novou sociální realitou, která je poznamenána rostoucí diverzitou obyvatelstva ve městě, ale i kraji, a nutností reagovat na nové potřeby různých kategorií obyvatel, mezi něž patří naplňování integračních potřeb obyvatel, usnadnění adaptace nově příchozích na místní podmínky, podpora vůle začlenit se do společnosti, rozvoj dobrých vzájemných vztahů, včasné řešení vznikajících sociálních problémů a využití potenciálu a kvalifikace zahraničních pracovníků, aby byly zúročeny výhody otevřené společnosti ku prospěchu všech.
4. Nelze nahlížet na vysoce kvalifikované migranty/expatrioty jako na pevně ohraničenou kategorii vytrženou z celého migračního pole. Existují významná propojení a vazby mezi vysoce kvalifikovanými a méně kvalifikovanými migračními systémy.
5. V praxi je obtížné odlišit expatrioty od kvalifikovaných migrantů, což je dáno tím, že lidé s migrační zkušeností své původní plány na základě zkušeností s pobytem v daném místě přehodnocují. Z některých expatriotů se tak stávají trvaleji pobývajícím vysoce kvalifikovaným migrantem.
6. Je zřejmé, že pokud BEC poskytuje informační služby, musí být poskytovatel služeb schopen neustále zjišťovat nové informace o častých změnách, k nimž v oblasti tématu cizinců dochází a aktualizovat je směrem ke své klientele (např. web, letáky).
7. Doporučujeme BEC revidovat stávající praxi evidování klientů, aby se daly informace z registrační databáze BEC a z databáze klientů vyhodnocovat a sloužily k větší

„evidenci“. Jedná se o vymezení okruhu proměnných, které má smysl sledovat a definovat jejich obsah pro zaměstnance, kteří data vykazují.

8. Existuje značný prostor pro rozvoj jazykových dovedností cizinců. Obvykle se pozornost obrací k jazykovým kurzům, ale jazykové schopnosti lze rozvíjet vícero způsoby.
9. V rámci politiky města a kraje je potřeba se věnovat zejména alarmující situaci v oblasti dostupnosti bydlení. Pokud se budou expatrioti potýkat s nedostatkem dostupného bydlení, tak se to může stát silným motivem pro zásadní rozhodnutí odejít jinam. Data o nespokojenosti signalizují, že špatná situace na trhu s bydlením může vést k odlivu vysoce kvalifikovaných pracovníků. Problematická je nedostupnost a nákladnost bydlení, zastaralý bytový fond, obavy pronajmout bydlení cizincům, komplikace jsou s hledáním bydlení při příchodu.
10. V rámci poskytování komplexu služeb je potřeba rozvíjet prvky, které se zaměří na podporu orientace a adaptace expatriotů hned na počátku pobytu (zajištění „průvodcování“, zapojení studentů při zorientování cizinců). Potřebné je nabízet informace vhodnou formou ještě před příjezdem do Česka.
11. Zapotřebí je komunikovat se zaměstnavateli, s širokým spektrem zaměstnavatelů. Předpokladem pro dobré hodnocení pobytu je kladné hodnocení pracovních podmínek, které jsou výhradně záležitostí firem a ovlivňují je jen často zahraniční zaměstnavatelé, kteří by se jimi měli zabývat.
12. Podpořeny by měly být podnikatelské aktivity vysoce kvalifikovaných cizinců. Mají obavy z podnikání a často se uchylují do rolí zaměstnanců. Mají kapacitu k podnikání, ale omezuje je neorientování se v podmínkách podnikání a neznalost podnikatelského prostředí. Nabízí se pořádat setkání s podnikajícími cizinci a poskytnout prostor pro ověřování vlastních podnikatelských záměrů.
13. Nabízí se podílet se na větší otevřenosti města jako celku. Potřebné je podporovat toleranci a vytvářet společnou identitu obyvatel města, kteří se spoluúčastní a zapojují do aktivit a činností na veřejnosti (společné „events“, dobrovolnictví, zapojení do sportovních klubů). Důležitá je podpora posilování blízkých sociálních vazeb a forem svépomoci mezi expatrioty.
14. Speciální služby a pozornost vyžaduje kategorie partnerů a partnerek expatriotů, kteří mají specifické postavení i řadu nenaplněných potřeb.

15. Posílen by měla být kontaktní způsob práce s expatrioty a služby, které působí přímo v prostředích, kde vysoce kvalifikovaní migranti působí.
16. Tématem služeb se může stát sladování rodinného a pracovního života.

8 ZÁVĚR

Souhrnná výzkumná zpráva je výstupem projektu „Expats v Jihomoravském kraji: pobyt a potřeby“ nese název Analýza faktorů ovlivňujících motivace kvalifikovaných cizinců k hledání uplatnění ve své profesi v Jihomoravském kraji. Věnuje se tématu vysoce kvalifikované migrace. Jihomoravský kraj prošel od roku 1989 zásadními proměnami ve všech sférách lidské činnosti a sociální a ekonomický rozvoj učinil zejména z jeho metropole Brna centrum inovací, výzkumu a vzdělání, a proměnil ho v atraktivní místo pro řadu zahraničních investorů a firem. Zvyšující se zastoupení znalostní ekonomiky v čase činí z kvalifikovaných migrantů významnou součást ekonomického růstu, který je v místě potřebný. Jedním z významných momentů se tak stává schopnost dobře přichodí adaptovat na místní podmínky a vytvářet příznivé prostředí k tomu, aby bylo pro vysoce kvalifikované pracovníky atraktivní pro život. Do popředí se tak stále více dostává otázka, jaké potřeby vysoce kvalifikovaní pracovníci mají a jak je má být prostředí schopno naplňovat tak, aby byl kraj a město považováno za dobré místo pro pobyt a život do té míry, aby svými nastaveními cizince neodrazovalo a nestalo se samo sobě limitem vlastního rozvoje.

Statistické údaje vypovídají o víceméně trvalém růstu počtu cizinců v JMK a zejména ve městě Brně. Z hlediska ekonomiky je patrné, že se lidé s imigrační zkušeností stali významnou součástí pracovního trhu a nezbytnou pracovní silou, po které je poptávka, zejména po některých profesích. Pracovní trh a ekonomický rozvoj se staly do jisté míry na zahraniční pracovní síle závislé. Aby byla místní ekonomika udržitelná, stabilní a nadále obstávala v ekonomické soutěži se světem, musí se patřičně věnovat mnoha stránkám kvality vlastního prostředí – kvalitě života ve městě, kvalitě infrastruktury, rozvoji lidských zdrojů a kvalitě života všech obyvatel města. Setkáváme se s novou sociální realitou, která je poznamenána rostoucí diverzitou obyvatelstva ve městě, ale i kraji, a nutnosti reagovat na nové potřeby různých kategorií obyvatel, mezi něž patří naplňování integračních potřeb obyvatel, usnadnění adaptace nově přichodích na místní podmínky, podpora vůle začlenit se do společnosti, rozvoj dobrých vzájemných vztahů, včasné řešení vznikajících sociálních problémů a využití potenciálu a kvalifikace zahraničních pracovníků, aby byly zúročeny výhody otevřené společnosti ku prospěchu všech.

V posledních letech jsme svědky enormního nárůstu počtu cizinců, kteří přichází do Česka za prací. Potřeba pracovní síly na trhu práce je značná a existuje řada mechanismů, které umožňují různě kvalifikovaným cizincům do Česka přicházet. Mnohem méně pozornosti je ale věnováno mechanismům, které by měly být zaměřeny na zajištění jejich adaptace a integrace do společnosti, případně vytváření institucí či struktur, které by se věnovaly průvodním jevům.

V akademické rovině je vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace a expatriotismu značně problematické. Promítá se do nich značná pestrost pozorovaného jevu v praxi, ale i různorodost přístupů, které se v čase vyvíjí. Bádání se vyvíjí s rostoucí diverzifikací forem pracovní migrace, což se projevuje i značnou konceptuální diverzitou, která občas hraničí až s nepřehledností. Přesto jsme schopni nalézt základní odlišnosti expatriotismu a vysoce

kvalifikované migrace. Astrid Eich-Krohm (2014) uvádí, že se vysoce kvalifikovaní migranti vyznačují tím, že disponují zvláštními dovednostmi, podmíněnými jejich oborem, a vyšším dosaženým vzděláním. Vymezení konceptu vysoce kvalifikované migrace je ale dosti problematické, zejména pokud se odvozuje výhradně od terciálního vzdělání migrantů, samotný koncept má mnoho variací a užívá různé klasifikace. Nelze si nepovšimnout také postřehu, že existují významná propojení a vazby mezi vysoce kvalifikovanými a méně kvalifikovanými migračními systémy (Skelton 2018: 62).

Expatrioti bývají považováni za jeden z typů kvalifikované migrace, obvykle jsou považováni za samostatnou kategorii, jindy jsou zase sáveni do kontrastu vůči vysoce kvalifikovaným migrantům. Záleží na zvolené optice badatele. Současný diskurz bádání mezi expatrioty uvedenou představu systematicky narušuje, protože výzkumy se nesoustřeďují výhradně na lidi ze Západu ani na elity (Scott 2006), s nimiž byli expatrioti ztotožňováni. Expatriotismus bývá vymezován prostřednictvím čtyř charakteristik: místo nového pobytu se pro expatrioty stává „centrem jejich osobního života“ (centre of their personal life), avšak zamýšlená délka setrvání v zahraničí je plánována jako krátkodobá či dlouhodobá, v každém případě však dočasná. Jedná se zpravidla o migranty kvalifikované či vysoce kvalifikované, jejichž motivace k migraci je dána buď z popudu zaměstnavatele (assigned expatriates), nebo je iniciována z vlastní vůle a rozhodnutí (self-initiated expatriates). Pokud jsou expatrioti odlišováni od kvalifikovaných migrantů, obvykle je zdůrazňována nedefinovanost délky jejich pobytu v kontrastu s trvalým pobytem, kterým se vyznačují kvalifikovaní migranti a sebepojetí expatriotů, kteří svůj pobyt považují za dočasný a iniciují ho z vlastní vůle (McNulty, Brewster 2018:39). Kvalifikovaná migrace bývá spojována s komplexnější podobou migrace, kdy migrant prochází celým migračním procesem, koncipuje pobyt dlouhodobě či trvale, probíhá více na individuální bázi a je přitom považována za více privilegovanou a žádoucí.

V počátcích výzkumu jsme se zaměřili na deskripci a analýzu činností BEC, v rámci jehož klientely jsme později vyhledávali participanty pro kvalitativní výzkum a respondenty pro kvantitativní výzkum. Hledali jsme odpověď na otázku, jaké činnosti a služby BEC poskytuje a jaké náměty pro výzkum můžou vzejít z poznávání působení BEC. Analýza pojetí expatriota poukazuje na čistě ekonomické vymezení, zúžené na pracovníky mezinárodních firem či firem s vyšším zastoupením cizinců, kterých přibývá, a je potřeba jim poskytnout servis, na který jsou zvyklí ze zahraničí. Je patrné, že se vymezení klientů – expatriotů a služeb v čase vyvíjí. V naracích místních expertů o imigrantech se setkáváme s hojně užívanou klasifikací, která rozlišuje cizince do dvou základních kategorií – nekvalifikované či málo kvalifikované stigmatizované cizince a expatrioty jako ekonomicky přínosné a vysoce kvalifikované cizince. Ve skutečnosti jsou hranice mezi oběma kategoriemi nejasné a jedná se spíše o mentální konstrukt, jehož smyslem je ospravedlnit podporu určité kategorii cizinců a vymanit ji z celkově negativního pojetí migranta v Česku.

Vymezení expatriota jako klienta centra je součástí této existující klasifikace, přičemž přispívá k duálnímu pojetí imigrantů ve městě jak v perspektivě místních expertů, tak i samosprávy a koneckonců i imigrantů samotných. Ti, pokud vyhledávají služby, tak jsou osloveni značkou BEC a labelem expatriota, s nímž se více či méně ztotožní, pokud chtějí služby využívat.

Hned ze začátku výzkumu se ukázalo, zcela chybí evidence, tj. důkazy vytvářené na základě vyhodnocení kvalitativních i kvantitativních dat. Nejasné bylo, kdo je vlastně klientem BEC.

Dát odpověď na otázku, jaký je rozsah vysoce kvalifikované migrace/expatriotů jednoznačně nelze. Problémem je skutečnost, že v praxi (a to mnohem širší, než je praxe BEC) je používáno označení expatriot nereflektovaně a splývá s vysoce kvalifikovanými cizinci. Je to dáno tím, že nikdo „z praxe“ neshromažďuje ani nedisponuje žádnými daty, aby posoudil, zdali má daný jedinec více charakteristiky expatriota nebo vysoce kvalifikovaného cizince. Evidentní je skutečnost, že se z hlediska místa výkonu práce vysoce kvalifikovaná migrace koncentruje do krajské metropole, ale životní horizont je mnohem širší a týká se celého kraje (např. bydlení). Brno je významným místem koncentrace vysoce kvalifikované migrace.

V rámci sekundárních analýz statistických dat jsme vyšli z předpokladu, že rámcovým vodítkem pro vymezení vysoce kvalifikovaných cizinců je informace ohledně vyššího dosaženého vzdělání a odborný profil cizinců (Eich-Krohmer 2014). Z hlediska vzdělání se tedy můžeme spokojit s informací, že se rozsah vysoce kvalifikované migrace může pohybovat kolem třetiny všech registrovaných osob na úřadu práce. Jinou perspektivu nabízí jedno z nejpoužívanějších definičních kritérií expatriotů – zaměstnání na pozici vyžadující vysokou odbornou kvalifikaci (CZ-ISCO 1-3). Ke konci roku 2017 bylo registrováno 13 923 zákonodárců a řídicích pracovníků, specialistů, technických a odborných pracovníků – tedy přibližně dvě pětiny (40,1 %).⁸¹ I přes značné limity týkající se i vytváření statistických dat, se zdá, že můžeme hovořit o dvoupětinovém zastoupení vysoce kvalifikovaných cizinců v Brně.

Je zřejmé, že se na BEC obrací lidé, kteří se nějakým způsobem zařadí pod „label“ expatriotů a potřebují s něčím poradit či pomoci. Analyzovali jsme data organizace od roku 2010 do konce března 2018. Jednalo se o informace z registrační databáze BEC a z databáze klientů. Při zpracování jsme se potýkali s řadou potíží. Data, které BEC shromažďoval, nebyla primárně vytvářena pro statistické zpracování, ale pro okamžité potřeby organizace, proměňovalo jejich vymezení i obsah, kategorie byly používány nahodile (splývají např. národnost, státní příslušnost a geografické vymezení), formuláře obsahovaly nepovinné otázky, takže data nebyla úplná. Z analýzy registrační databáze BEC vyplynulo, že se za sledované období kumulativně zapsalo 4 674 uživatelů a uživatelek. „Typickým“ registrovaným klientem byl muž ze státu EU, ve věku kolem 30 let, svobodný, v roli zaměstnance, s plánem zůstat více než jeden rok a ve městě nakonec pobývajícím více než tři roky, pracujícím v odvětví technologií, s žádnou či omezenou znalostí českého jazyka. Tento profil je zajímavý – poukazuje na skutečnost, že se na BEC obrací lidé, kteří v čase více nabývají charakteristik vysoce kvalifikované migrace a pravděpodobně se potýkají se s problémy v souvislosti s prolongací jejich pobytu. Co se týká počtu registrovaných, strmější nárůst je patrný od roku 2015, kdy se každý rok registrovalo zhruba 1000 osob, a konečný počet uživatelů se tak ustálil na 3 548 osob. Zajímavé je, že mnozí klienti se registrují již před příjezdem, v rámci příprav na cestu a „průzkumu“ místa, do něhož se vydávají.

Z databáze kontaktů/asistencí (tzv. Daily log) vyplývá, že od roku 2010 do konce března 2018 pomáhal BEC klientům a klientkám v 5 669 případech, a to v nejrůznějších záležitostech. I při

zpracovávání těchto dat jsme se setkali s obtížemi, např. u všech kontaktů/asistencí nebyly o daném klientovi sesbírány všechny údaje. „Typickým“ kontaktem v tomto případě byl klient z EU, který se nejčastěji na BEC obracel emailem. Počet klientů využívajících služeb BEC narůstal po založení BEC jen velmi pozvolna, byť nikoli tak pomalu jako počet registrovaných uživatelů webu. Lze předpokládat, že se zvyšujícím se počtem cizinců počet asistencí ze strany BEC dále poroste (limitem jsou kapacity BEC).

Z dotazníkového šetření s názvem The Great Brno Expat Survey vzešla celá řada konkrétních údaj, kterými aplikační garant doposud nedisponoval. „Typickým“ respondentem byl muž ve věku 31–35 let, vysokoškolák hovořící anglicky, neznalý českého jazyka nebo jen s jeho nepatrnou znalostí, pocházející ze země EU, účastník některého z kurzů češtiny, považující se za expatriota, v současné chvíli zaměstnaného v soukromé firmě, zaměstnaného v současném zaměstnání déle než tři roky, pracujícího více než 40 hodin týdně, vývojář softwaru a hardwaru, pracující v IBM nebo na Masarykově univerzitě, nepodnikající a bez zájmu o vlastní podnikání a s čistým měsíčním příjmem v rozmezí 30 001 – 40 000 Kč, s nímž je víceméně spokojen. Za expatrioty se považují téměř dvě třetiny dotázaných, přičemž pouhá více třetina se s tímto označením zcela ztotožnila.

Z hlediska existující souvislosti mezi důležitostí a spokojeností respondentů jsme zjistili, že nejvíce alarmující je situace v oblasti dostupnosti bydlení. Znamená to, že pokud se budou expatrioti potýkat s nedostatkem dostupného bydlení, tak se to může stát silným motivem pro zásadní rozhodnutí odejít jinam. Pocit bezpečí byl uveden jako vůbec nejdůležitější důvod k odchodu. V tomto případě ale platí, že Brno je respondenty považováno vnímáno za bezpečné město. Dalším klíčovým prvkem kvality života je zaměstnání. Důležité jsou pro dotázané zejména náplň práce a finanční ohodnocení, rovněž možnost kariérního růstu a vztahy s kolegy a kolegyněmi. Se službami BEC jsou respondenti spokojeni, spokojeno je 95 % dotázaných. Cizinci se setkávají s jazykovou bariérou nejčastěji ve veřejných institucích a na úřadech. Více než polovina respondentů neplánovala v době dotazování stěhování někam jinam.

Jedna z analýz se věnovala profilu expatriotů na území města Brna. Analýza latentních tříd ukázala, že v kategorii, která je v souladu s definicí pojmu „Expat“, se objevuje relativně málo respondentů – přibližně jen čtvrtina. Naše očekávání bylo mnohem vyšší. Co jsme mohli uvést ke zbývajícím třem čtvrtinám respondentů? Ukázalo se, že se jedná o méně kvalifikované migranty aspirující na to být označovány za expatrioty a kvalifikované imigranty s tendencí k trvalejším formám zabydlování se ve městě. Navrhli jsme vlastní kategorizaci, která bere v úvahu nejen délku pobytu, ale rovněž sociální vazby. Potvrzuje se důležitost vytváření sítí meziosobních vztahů, které ovlivňují životní způsoby a strategie.

Z analýzy potřeb vyplynulo, že je potřeba se zaměřit na hledání řešení v oblastech nejasného vymezení expatriota, dezorientace v okamžiku příjezdu, zajištění dobrých pracovních podmínek, nestability zaměstnanců, obav z podnikání, problémů s bydlením, značné sociální distance, služeb pro partnery/partnerky, poskytování kontaktních služeb a jazyková bariéry.

Podle obecné definice by měli expatrioti plánovat svůj pobyt spíše krátkodobě, pobývat ve městě kratší dobu, ale některé kvantitativní údaje ukazují tendenci k trvalejším formám pobytu. I v rámci kvalitativního výzkumu se setkáváme s tím, že hranice mezi expatrioty a vysoce kvalifikovanými migranty nejsou zcela ostré.

Kvalitativní výzkum ukázal, že participantů mají celou řadu motivací, které vedou k prodloužení jejich pobytu. Vnímání Brna jako místa, kde se dá žít dobrý život, je zcela zásadní. Je zřejmé, že původní plány mají tendenci být revidovány na základě nabývaných zkušeností a názorů během pobytu ve městě. Někteří participantů si dokážou představit pobyt ve městě po delší dobu a ani neodmítají myšlenku založit si zde vlastní rodinu. A tato myšlenka se postupně mění v realitu, což mění životní strategie a ústí v dlouhodobější formy pobytu. Rozvíjí se vědomí větší příslušnosti k místu a lepší orientace. Na tom se podílí osobní sociální síť a poradenství organizací poskytujících služby pro cizince a podpora velkých společností, které postupně zaměstnávají více cizinců. Díky tomu mají příchozí cizinci i více informací, a to i před příjezdem do země. Pomoc s byrokracií a získáváním různých dokumentů je nezbytná. Institucionální pomoc (korporátní, nezisková, veřejná) ovlivňuje strategie usídlení příchozích ve městě.

Existuje mnoho důvodů pro setrvání ve městě, ale i pro jeho opuštění. Vysoce kvalifikovaní cizinci setrvávají ve městě, protože je k tomu motivuje pocit bezpečí, nízké životními náklady ve srovnání se zahraničím, příznivá geografická poloha Brna a spojení se světem, dobrá infrastruktura, navázání vztahu s českým partnerem/partnerkou, prostředí přátelské rodině, multikulturní pracovní prostředí, náboženská svoboda, kulturní život a příroda v blízkosti města.

Nezanedbatelná část z nich se snaží usadit, a to i navzdory jazykové bariéře a vnímané distanci ze strany místních. Zdá se, že kulturní vazbě k zemi původu není přikládána ta největší důležitost. Vztah k tradici, do níž se narodili, je často spíše volný, i když zůstává důležitý přibližně pro pětinu respondentů dotazníkového šetření. Naléhavé téma, které dělá život v Brně dostatečně příjemným nebo naopak nesnesitelným, je přátelství, nebo přesněji nějaký druh blízkých afektivních sociálních vazeb.

LITERATURA

Appadurai, Arjun (1996), "The Production of Locality," in: id., *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press, 178–199.

Arminen, Ikka (1999), "Vyprávění životních příběhů a etnometodologie," in: Zdeněk Konopásek (ed.), *Otevřená minulost: Autobiografická sociologie státního socialismu*. Praha: Karolinum, 73–86.

Babíková, Kristína. "The Term „Highly-skilled“ Professional and Practical Context." In *XIX. International Colloquium on Regional Sciences. Collection of contributions*, edited by Vladimír Žitek and Viktorie Klímová, 417–422. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

Baláž, Roman, and Lucia Čemová. "The Mainstreaming of Integration Governance and Social Work in the Local Integration of Immigrants." *Social Work Eris Journal* Winter no.1 (Winter 2019): 94–110.

BEC, „Newsletters“, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/newsletters/>, 18. 12. 2018.

BEC, „Our Team“, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/contact/our-team-2-2/>, 11. 12. 2018.

BEC, „Partners and Supporters“, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/partners-supporters/>, 27. 11. 2018.

BEC, *Welcome to Brno: Guide for Expats*, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/download/welcome-guide/4/>, 20.11.2018

Boccagni, Paolo (2014), "What's in a (Migrant) House? Changing Domestic Spaces, the Negotiation of Belonging and Home-making in Ecuadorian Migration", *Housing, Theory and Society* 31/3, 277–293.

Boccagni, Paolo (2017), *Migration and the Search for Home: Mapping Domestic Space in Migrants' Everyday Lives*. New York: Palgrave Macmillan.

Brno Expat Centre (česká verze webu), dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/czech/>, 30. 11. 2018.

Brno Expat Centre, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/czech/>, 27. 11. 2018.

Brno Expat Centre, <https://www.brnoexpatcentre.eu/> (accessed 21 December 2019).

Brno Expat Centre. (2016). *Welcome to Brno – Guide for Expats*, dostupné z: <https://www.brnoexpatcentre.eu/guide-for-expats/>, 27. 11. 2018.

- Brnopolis, (2009). „Jak dál s Mezinárodním domem?“, dostupné z: <http://www.brnopolis.eu/2009/09/jak-dal-s-mezinarodnim-domem.html>, 27. 11. 2018.
- Brnopolis, „Co je TEDx?“, dostupné z: <http://tedxbrno.cz/2013/cs/co-je-tedx>, 27. 11. 2018.
- Brnopolis, dostupné z: <http://www.brnopolis.eu/p/o-brnopolis.html>, 27. 11. 2018.
- Brown, Juanita, and David Isaacs. *The World Café: Shaping our futures through conversations that matter*. San Francisco: Berrett-Koehler, 2005.
- Brown, Juanita, David Isaacs, & The World Café Community (2001), “The world café: Living knowledge through conversations that matter,” *The Systems Thinker* 12/5, 1–5.
- Brown, Juanita, Nancy Margulies and the World Café Community. *The World Cafe: A Resource Guide for Hosting Conversations That Matter*. Whole Systems Associates, 2002.
- Brown, Juanita. *The World Café. Living Knowledge Through Conversations That Matter*. PhD diss., The Fielding Institute, 2001.
- Castree, Noel, Alisdair Rogers, and Rob Kitchin. *Dictionary of Human Geography*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Cranston, Sophie. “Expatriate as a ‘Good’ Migrant: Thinking Through Skilled International Migrant Categories.” *Population, Space and Place* 23, no. 6 (2017): 1–12.
- Czaika, Mathias, and Christopher R. Parsons. “High-Skilled Migration in Times of Global Economic Crisis.” In *High-Skilled Migration. Drivers and Policies*, edited by Mathias Czaika, 20-47. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Doherty, Noeleen, Michael Dickmann, and Timothy Mills. “Exploring the motives of company-backed and self-initiated expatriates.” *The International Journal of Human Resource Management* 22, no. 3 (2011): 595–611.
- Dubenská, Tereza, & Adéla Souralová (2018), “Turning to or Away from Religion: The Role of Religion in the Lives of Romanian Migrants in the Czech Republic,” *Journal of Religion in Europe* 11, 73–98.
- Duyvendak, Jan W., & Fenneke Wekker (2016), “At home in the City?,” in: Virginie Mamadouh & Anne van Wageningen (eds.), *Urban Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 23–29.
- Eich-Krohm, Astrid. “Twenty-first-century trends in highly skilled migration.” In *Routledge International Handbook of Migration Studies*, edited by Steven J. Gold and Stephanie J. Nawyn, 153–165. London, Routledge: Routledge International Handbooks, 2014.
- Ewers, Michael C. and Ryan Dicce. “High-Skilled Migration and the Attractiveness of Cities.” In *High-Skilled Migration. Drivers and Policies*, edited by Mathias Czaika, 176-194. Oxford: Oxford University Press, 2018.

Favell, Adrian (2003), "Integration Nations: The Nation-State and Research on Immigrants in Western Europe," *Comparative Social Research* 22/1, 13–42.

Fechter, Anne-Meike and Walsch Katie. "Examining 'Expatriate' Continuities: Postcolonial Approaches to Mobile Professionals." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36, no.8 (2010) 1197-1210.

Fechter, Anne-Meike. *Transnational Lives: Expatriates in Indonesia*. England: Ashgate, 2007.

Fujda, Milan (2015), "What Would an Informant Tell Me after Reading My Paper? On the Theoretical Significance of Ethical Commitment and Political Transparency in Symmetrical Practice of Studying Religion(s)," *Religio: Revue pro religionistiku* 23/1, 57–86.

Fujda, Milan (2016), "From Religion to Ordering Uncertainty: A Lesson from Dancers," in: Peik Ingman, Terhi Utriainen, Tuija Hovi, & Måns Broo (eds.), *The Relational Dynamics of Enchantment and Sacralization: Changing the Terms of the Religion versus Secularity Debate*. Sheffield: Equinox, 207–230.

GaREP. "Human Resources Development Strategy of the South Moravian Region 2016-2025." Accessed March 18, 2019. <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=310075&TypeID=7>

Garfinkel, Harold (1967), "What is Ethnomethodology," in: id., *Studies in Ethnomethodology* (Engelwood Cliffs: Prentice-Hall, 1–34.

Garfinkel, Harold (2002), "The Central Claims of Ethnomethodology: Working Out Durkheim's Aphorism," in: Anne Warfield Rawls (ed.), *Ethnomethodology's Program: Working Out Durkheim's Aphorism*. Lanham & Boulder & New York & Toronto & Oxford: Rowman & Littlefield, 91–120.

Gärtner, Michal, and Dušan Drbohlav. "Akulturace expatriotů v českém prostředí (vyšší manažeri versus „český lid“)." *Český lid*, 99 no. 4, 2012, 385–406.

Gatti, Emanuele. "Defining the Expat: the case of high-skilled migrants in Brussels." *Brussels Studies*, 28, 2009, 1–15.

Chicwick, Barry. R. *High-skilled Immigration in a Global Labour Market*. Washington DC: AEI Press, 2017.

Klekowski von Koppenfels, Amanda (2014), *Migrants or Expatriates? Americans in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Konopasek, Zdeněk (bez datace), "Co znamená-interpretovat text," [online], <zdenek.konopasek.net/docs/Konopasek-Co-znamena-interpretovat-text.pdf>, staženo 18-9-2011.

Kunz, Sarah. "Expatriate, migrant? The social life of migration categories and the polyvalent mobility of race." *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <http://www.bristol.ac.uk/spais/people/person/sarah-m-kunz/pub/188085596>

Latour, Bruno (2005), *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Law, John (2004), *After Method: Mess in Social Science Research*. London & New York: Routledge.

Leonard, Pauline. *Expatriate Identities in Postcolonial Organizations: Working Whiteness*. Surrey: Ashgate, 2010.

Leták BEC, dostupné z: https://www.brnoexpatcentre.eu/wp-content/uploads/2017/05/BEC_promosheets_05-2017-1.pdf, 22. 11. 2018.

Mallett, Shelley (2004), "Understanding Home: A Critical Literature Review," *The Sociological Review* 52/1, 62–89.

McNulty, Yvonne, and Chris Brewster. "The concept of business expatriates." In *Research Handbook of Expatriates*, edited by McNulty, Yvonne, and Jan Selmer, 21-60. Cheltenham: Edward Elgar.

Morley, Michael J, Heraty, Noreen, and David, G. Collings. *New Directions in Expatriate Research*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2006.

Mulíček, Ondřej. "Prostorové vzorce postindustriálního Brna." In *Město: Proměnlivá ne/samozřejmost*, edited by Ferenčuhová, Slavomíra, Magdaléna Hledíková, Lucie Galčanová, Barbora Vacková, 153–175. Brno: Pavel Mervart, Masarykova univerzita, 2009.

Nešpor, Zdeněk (2010), *Příliš slábi ve víře: Česká ne/religiozita v evropském kontextu*. Praha: Kalich.

Nowicka, Magdalena. "Migrating skills, skilled migrants and migration skills: The influence of contexts on the validation of migrants' skills." *Migration Letters* 11, no. 2 (2014): 171–186.

Pérez, Jaime, Chris Brewster, Vesa Suutari, and Petra De Saá-Pérez. "Expatriation: Traditional Criticisms and International Careers: Introducing the Special Issue." *Thunderbird International Business Review* 52 no. 4 (2010): 263–274.

Przytuła, Sylwia. "Migrants, Assigned Expatriates (AE) and Self-initiated Expatriates (SIE) – Differentiation of Terms and Literature-Based Research Review." *Journal of Intercultural Management* 7, no. 2 (2015): 89–111.

Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje, dostupné z: <http://www.risjmk.cz/cz/>, 20. 11. 2018.

RIS JMK, „Akční plán RIS JMK Přehled projektových záměrů v Akčním plánu RIS JMK k 28. 11. 2018“, dostupné z: <http://www.risjmk.cz/userfiles/file/Z%C3%A1kladn%C3%AD%20dokumenty/Ak%C4%8Dn%C3%AD%20pl%C3%A1n%20RIS%20JMK%20listopad%202018.pdf>, 11. 12. 2018.

- RIS JMK. "Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje 2014-2020." Accessed March, 20, 2019. <http://www.risjmk.cz/userfiles/file/Region%C3%A1ln%C3%AD%20inova%C4%8>
- Rogers, Alisdair, Noel Castree, and Rob Kitchin. *Dictionary of Human Geography*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Savaş, Özlem (2010), "The Collective Turkish Home in Vienna: Aesthetic Narratives of Migration and Belonging," *Home Cultures* 7/3, 313–340.
- Schuetz, Alfred. "The Stranger: An Essay in Social Psychology." *American Journal of Sociology* 49, no.6 (1944): 499–507.
- Skeldon, Ronald. "High-Skilled Migration and the Limits of Migration Policies." In *High-Skilled Migration. Drivers and Policies*. edited by Mathias Czaika 48-64. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Strauss, Anselm L. (1993), *Continual Permutations of Action*. New York: Aldine de Gruiter.
- Strauss, Anselm, & Juliet Corbinová (1999), *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno & Boskovice: Podané ruce & Albert.
- Szaló, Csaba (2006), "Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit," *Sociální studia* 3/1, 145–160.
- TED, „History of TED“, dostupné z: <https://www.ted.com/about/our-organization/history-of-ted>, 27. 11. 2018.
- Tharenou, Phyllis. "Methodological issues in expatriate studies and future directions." In *Research Handbook of Expatriates*, edited by McNulty, Yvonne, and Jan Selmer, 393-415. Cheltenham: Edward Elgar.
- Thomas, William I., & Dorothy S. Thomas (1928), "The Methodology of Behavior Study," in: iid., *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Alfred A. Knopf, 553–576.
- Topinka, D., Janků, T. et al. *Cizinci v Brně: vztahy, vazby a sítě podpory*. Brno: Barrister & Principal, 2018.
- Topinka, Daniel, Petr Lang, Olga Čejková, Michaela Ondrašínová. "Skilled Labour Migration: A Proposal of the Conceptual Framework for the Study of Expatriates in Brno." *Lidé města/Urban People* 20, no. 2(2018): 267–296.
- Václavík, David, Dana Hamplová, & Zdeněk Nešpor (2018), "Religious Situation in Contemporary Czech Society," *Central European Journal of Contemporary Religion* 2, 99–122.
- Vačkář, David, and Eliška Krkoška Lorencová. „Aplikace participativní metody World Café v oblasti globálních problémů životního prostředí“. *Envigogika* 12, no.2 (2017): 1-25
- Vertovec, Steven. *Transnational Networks and Skilled Labour Migration*, accessed March 1, 2019. <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/WPTC-02-02%20Vertovec.pdf>

von Koppenfels, Amanda K. *Migrants or Expatriates? Americans in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2014.

Seznam grafů

Graf 1 Občané ze zemí mimo EU v JMK v letech 2008-2017	8
Graf 2 Cizinci v Brně-městě v letech 1996-2018.....	9
Graf 3 Věkové kategorie uživatelů/ek webu BEC	37
Graf 4 Rodinná konstelace uživatelů/ek webu BEC	37
Graf 5 Odpovědi na otázku „Jak dlouho pobýváte v Brně?“	38
Graf 6 Odpovědi na otázku „Jak dlouho plánujete zůstat v Brně?“	38
Graf 7 Znalost českého jazyka uživatelů/ek webu BEC	39
Graf 8 Nejčastější společnosti, pro něž pracují klienti/ky BEC, kteří jsou v ČR zaměstnáni..	42
Graf 9 Způsoby kontaktu mezi klienty/kami a BEC	42
Graf 10 Pohlaví	47
Graf 11 Věk	48
Graf 12 Věk podle pohlaví	48
Graf 13 Nejvyšší dosažené vzdělání	49
Graf 14 Státní příslušnost.....	50
Graf 15 Nejčastější země původu.....	50
Graf 16 Nejčastější státní příslušnost	51
Graf 17 Poměr zastoupení mužů a žen podle státní příslušnosti.....	52
Graf 18 Znalost jazyka	53
Graf 19 Úroveň zvládnutí českého jazyka	54
Graf 20 Navštěvování kurzů češtiny	54
Graf 21 Nenavštěvování kurzů češtiny dle délky pobytu	55
Graf 22 Úroveň češtiny v souvislosti s délkou pobytu.....	56
Graf 23 Pojetí kategorie „Expatriat“	57
Graf 24 Pojetí kategorie „Expatriat“, dle důvodu příchodu do Brna.....	57
Graf 25 Zaměstnanost	58
Graf 26 Délka současného zaměstnání.....	59
Graf 27 Ekonomický sektor	59
Graf 28 Počet hodin strávených v zaměstnání	60
Graf 29 Počet hodin strávených v zaměstnání podle pohlaví	60
Graf 30 Kategorizace zaměstnání	61
Graf 31 Profese respondentů	62
Graf 32 Profese respondentů podle pohlaví	63
Graf 33 Současní zaměstnavatelé.....	64
Graf 34 Podnikání	65
Graf 35 Měsíční čistý příjem.....	66
Graf 36 Měsíční čistý příjem podle pohlaví.....	67
Graf 37 Spokojenost s příjmem.....	68
Graf 38 Hodnocení důležitosti (významu) jednotlivých aspektů života v Brně	71
Graf 39 Hodnocení spokojenosti jednotlivých aspektů kvality života v Brně	72
Graf 40 Důvody k odchodu u jednotlivých aspektů kvality života v Brně	73

Graf 41 Znalost relokačních agentur a jejich využití respondenty.....	77
Graf 42 Využití agentur podle služeb	78
Graf 43 Hodlá využít služeb BEC v budoucnu	79
Graf 44 Využívání služeb BEC	80
Graf 45 Služby BEC – spokojenost.....	81
Graf 46 Celková spokojenost s BEC.....	82
Graf 47 Složení pracovního kolektivu	83
Graf 48 Důležitost oblastí v současném zaměstnání	84
Graf 49 Spokojenost v zaměstnání.....	84
Graf 50 Důvody k odchodu z Brna v souvislosti se zaměstnáním.....	85
Graf 51 Jazyková bariéra.....	86
Graf 52 Jazyková bariéra v institucích.....	87
Graf 53 Jazyková bariéra podle znalosti českého jazyka	88
Graf 54 Forma znevýhodnění cizinců	89
Graf 55 Znevýhodnění v Brně ve vztahu k občanství zemí EU a zemí mimo EU.....	89
Graf 56 Přijetí v Brně	90
Graf 57 Přijetí v Brně po dle občanství zemí EU a mimo EU	90
Graf 58 Znevýhodnění ve vztahu k přijetí v Brně.....	91
Graf 59 Využívání institucí v Brně	93
Graf 60 Problémy ve veřejných institucích.....	94
Graf 61 Doporučení Brna jako místa pro život.....	94
Graf 62 Využívání typů zdravotní péče	95
Graf 63 Spokojenost se zdravotní péčí.....	96
Graf 64 Co je obtížné /snadné ohledně zdraví zajistit.....	97
Graf 65 Co je obtížné/snadné zajistit ohledně zdraví (bez odpovědí „nevím“ a „netýká se mě“)	98
Graf 66 Zajištění zdravotního pojištění podle občanství zemí EU a zemí mimo EU	99
Graf 67 Bydlení – městské části.....	100
Graf 68 Bytová situace.....	101
Graf 69 Bytová situace podle pohlaví	102
Graf 70 Počet osob v domácnosti.....	102
Graf 71 Domácnost – spolubydlíci/rodina	103
Graf 72 Neochota pronajímat bydlení cizinci	103
Graf 73 Spokojenost s okolím bydliště	104
Graf 74 Trávení volného času	104
Graf 75 Trávení volného času dle délky pobytu v Brně	105
Graf 76 Vztahy se sousedy.....	106
Graf 77 Rodinný stav	107
Graf 78 Přítomnost partnera.....	108
Graf 79 Původ partnera	109
Graf 80 Příjezd partnera/partnerky.....	109
Graf 81 Důvody příchodu do Brna dle pohlaví.....	110

Graf 82 Ekonomická aktivita partnerů	110
Graf 83 Děti.....	111
Graf 84 Děti mladší 26 let.....	112
Graf 85 Vzdělávání dětí v ČR.....	112
Graf 86 Typ navštěvované školy.....	113
Graf 87 Spokojenost s nabídkou škol.....	114
Graf 88 Překážky v souvislosti s umístěním dítěte do školy/školky.....	115
Graf 89 Frekvence návštěv země původu	116
Graf 90 Důvody návštěv země původu	117
Graf 91 Návštěvy země původu podle pohlaví	118
Graf 92 Návštěvy země původu dle občanství zemí EU a zemí mimo EU	119
Graf 93 Země původu - remitence	120
Graf 94 Země původu – objem remitencí	120
Graf 95 Náboženská tradice	121
Graf 96 Náboženská tradice – ztotožnění	122
Graf 97 Původ náboženské tradice.....	122
Graf 98 Náboženská tradice – využívání služeb	123
Graf 99 Náboženská tradice - diskriminace	124
Graf 100 Stěhování.....	125
Graf 101 Druh pobytu v ČR.....	126
Graf 102 Délka pobytu v Brně	126
Graf 103 Plány do budoucna – setrvání v Brně	127
Graf 104 Plány do budoucna podle partnerství.....	127
Graf 105 Plány do budoucna podle dětí	128
Graf 106 Plány do budoucna dle spokojenosti se současným příjmem	128
Graf 107 Plány do budoucna dle druhu pobytu.....	129
Graf 108 Analýza latentních tříd, řešení 1	134
Graf 109 Analýza latentních tříd, řešení 2	135
Graf 110 Participanti kvalitativního výzkumu z hlediska přináležení k náboženské tradici ..	162

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet cizinců registrovaných Úřadem práce – Cizinci z EU/EHP a Švýcarska a třetích zemí (+ dělení na typy povolení + dělení podle pohlaví, k 31. 12. 2017; 31. 12. 2018 a 30. 6. 2019, Brno-město).....	31
Tabulka 2 Počet cizinců registrovaných ÚP – 15 nejčastějších státních příslušností (k 31. 12. 2017; 31. 12. 2018 a 30. 6. 2019; Brno-město).....	31
Tabulka 3 Počet cizinců registrovaných ÚP v okrese Brno-město podle kategorií CZ-ISCO (k 31. 12. 2017; 2018 a k 30. 6. 2019).....	34

Tabulka 4 Nejpočetněji zastoupené „státní příslušnosti/národnosti“* u uživatelů BEC podle geografických oblastí	36
Tabulka 5 Kontakty/asistence klientům (v %)	40
Tabulka 6 Nejpočetněji zastoupené „národnosti/státní příslušnosti“* u kontaktů/asistencí podle kontinentů.....	41
Tabulka 7 Důvody k odchodu a spokojenost	74
Tabulka 8 Shrnutí aspektů kvality života v Brně podle důležitosti.....	75
Tabulka 9 Shrnutí aspektů kvality života v Brně podle spokojenosti	75
Tabulka 10 Shrnutí nejčastějších potenciálních důvodů k odchodu z Brna.....	76
Tabulka 11 Přítomnost partnera dle pohlaví respondentů.....	108
Tabulka 12 Shrnutí klíčových problémů	146
Tabulka 13 Výčet problémů po nastolených tématech	147
Tabulka 14 Shrnutí témat World Café z druhého diskuzního stolu	153
Tabulka 12 Zkušenost s předsudečným jednáním u vybraných náb. tradic a ateistů.....	161

Seznam map

Mapa 1 Cizinci v krajích ČR, 2017.....	6
Mapa 2 Cizinci v okresech ČR, 2017.....	7

Seznam obrázků

Obrázek 1 Leták BEC pro business partnery	23
Obrázek 2 Screenshot hlavní stránky BEC graficky zobrazující hlavní dominanty Brna	24
Obrázek 3 Identifikace silných stránek z perspektivy participantů.....	157
Obrázek 4 Identifikace slabých stránek z perspektivy participantů.....	158

Zkratky

JMK	Jihomoravský kraj
EU	Evropská unie
BEC	Brno Expat Centre
RIS	Regionální inovační strategie
JIC	Jihomoravské regionální centrum na podporu integrace cizinců
OAMP	Odbor azylové a migrační politiky
ČSÚ	Český statistický úřad
ÚP	Úřad práce ČR

Příloha 1 Utváření domova a náboženská společenství v Brně

Velká část analýzy fungování společenství vyznání v souvislosti s utvářením pocitu domova jeho členů byla založena na případě anglických katolických mší koncentrovaných kolem kostela Nanebevzetí Panny Marie. V tomto dodatku chceme poskytnout několik dílčích postřehů o některých dalších náboženských společenstvích v Brně a jejich fungování ve vztahu k zabydlování cizinců. Tyto spíše kusé poznámky jsou založeny na několika málo individuálních rozhovorech (2 rozhovory pro každé společenství), a jsou tedy spíše zprostředkováním individuálních pohledů než plnohodnotnou analýzou. Tyto informace si tedy nechtějí a ani nemohou činit nárok na úplnost nebo systematické postižení situace. Pro takové postižení by byl potřebný další výzkum zaměřený explicitně na jednotlivá společenství (terénní pozorování, rozhovory či ohniskové skupiny s dalšími členy společenství).

Protestantská komunita kolem centra Maják

Dva z rozhovorů nám přinesly dílčí informace o protestantské komunitě, která je navázána na centrum Maják (<http://majak-brno.cz/>) v Brně v městské části Lesná. Maják je křesťanská organizace provázaná s Wesleyánskou církví. Zprostředkovává například kurzy angličtiny či anglické letní tábory. Prostory Majáku však slouží také k setkávání lidí z křesťanské komunity, konkrétně dvou náboženských spolků v podobě sboru Církve Wesleyánské a Brno International Fellowship. Náboženská komunita kolem Majáku hrála v rámci našeho výzkumu důležitou roli pro jednu respondentku a jejího manžela z USA, kteří byli v USA aktivní součástí lokální baptistické protestantské komunity.⁸² Jednou z důležitějších (a prvních věcí), které vůbec řešili, když se stěhovali do Brna, bylo, aby i zde našli náboženskou komunitu. Rychle se do ní zapojili a chodí zde na nedělní bohoslužby. Respondentka uváděla, že komunita je sice více diverzifikovaná, než jak byli zvyklí, a neposkytuje takové možnosti (například ženské kroužky pro čtení Bible, kterých se dříve zúčastnila), ale je pro ni důležité, že má podobný systém věr a praktik jako jejich předchozí komunita – a také je anglicky mluvící. Ohledně velikosti komunity hovořila o 25 až 50 lidech, kteří se zde scházejí a chodí na bohoslužby. I přes poměrně brzké zapojení do tohoto společenství vyznání ale respondentka popisovala, že pár měsíců od příjezdu prožívala silnou sociální izolaci (umocněnou i tím, že zde neměla práci; pracoval její manžel). Hovořila také o své potřebě pomoci v praktické orientaci v životě Brna – pomoci, kterou dle jejích slov nemohli naplnit známí (kvůli svým pracovním, rodinným a jiným povinnostem a závazkům).

Druhý rozhovor odkazující na zmiňovanou komunitu nám poskytla lektorka angličtiny rovněž z USA,⁸³ která přijela do Brna přímo přes Wesleyánskou církev, její pozice tedy je poměrně specifická silnější vazbou na toto společenství. Maják jí v Brně zprostředkoval první bydlení a pomohl logisticky s jejím pobytem. Z jejího popisu bylo patrné, že byla v rámci komunity poměrně silně ukotvena a s některými členy se setkává i mimo prostory Majáku například za

---

⁸² Rozhovor 21. 12. 2018.

⁸³ Rozhovor 28. 2. 2019.

účelem pravidelných setkání věnovaných čtení Bible. Oba rozhovory poukazují na to, že kolem centra Maják existuje fungující mezinárodní protestantská komunita čítající zřejmě několik desítek lidí. Dokáže zprostředkovávat zájemcům aktivní komunitní život spojený s protestantskou vírou a praxí, což může být pro řadu expatriotů (například právě těch z USA) důležitou součástí jejich života a významnou potřebou.

Pravoslavná církevní obec při chrámu svatého Václava v Brně

Zdůrazňovanou charakteristickou vlastností tohoto společenství byla velká různorodost jazyková a etnická – obě respondentky, které nám poskytly individuální rozhovory a které jsou součástí pravoslavné obce, hovořily o 17 národnostech či „minispolečnostech“, které tvoří brněnské pravoslavné společenství, se silnou početní převahou pravoslavných z Ukrajiny. Na rozdíl od anglickojazyčných komunit zde není jeden „univerzální“, spojující jazyk. Hodnocení této etnické a jazykové různorodosti se lišilo: zatímco respondentka ze Srbska zdůrazňovala spíše v pozitivním smyslu, že v rámci společenství koexistují i národy, které by se v jiných kontextech nesly (např. Rusové a Ukrajinci);⁸⁴ respondentka z Bulharska hovořila o vnitřním dělení společenství podle etnických hranic více ve smyslu štěpení komunity a určité uzavřenosti některých národních komunit (například, ale nejen, Čechů vůči jiným národnostním skupinám).⁸⁵ Přesto pro ni bylo prostředí „kostela“ velmi důležité a podpůrné; je to také místo, kde se cítí „normálně“, plnohodnotně. Důležitým motivem je, že zde navázala většinu bližších sociálních vazeb – právě ve smyslu navazování prvních sociálních vazeb můžeme chápat také její výpověď: „integrace pro nás začala z kostela“. Na druhou stranu ale vyjádřila i přání po prohloubení vazeb napříč celým společenstvím a po zavedení pravidelných společných aktivit (např. obědů po bohoslužbě) tak, aby si lidé v obci „byli blíže“.⁸⁶

V rozhovorech také padly zmínky o existenci sociální pomoci pro nově příchozí ze zahraničí, která je v obci organizována přes popa: nově příchozí kontaktuje popa, který ho/ji propojí s vhodným členem komunity (obvykle pochází ze stejné země kvůli jazyku) – respondentka takto pomáhala příchozím Bulharům (s praktickými věcmi jako poskytnutí informací, pomoc s hledáním ubytování apod.).⁸⁷

Muslimové v Brně

Mezi našimi respondenty byli také dva praktikující muslimové, kteří hovořili o tom, že navštěvují brněnskou mešitu a islám hraje významnou roli v jejich životech.⁸⁸ Přestože jsme hovořili i s několika dalšími expatrioty z převážně muslimských zemí (Egypt, Sýrie, Turecko),

---

⁸⁴ Rozhovor 19. 6. 2019.

⁸⁵ Rozhovor 20. 6. 2019.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Rozhovory z 14. 6. 2019 a 15. 6. 2019.

naši další respondenti byli buď nepraktikující, nevěřící či k tradici indiferentní, příp. se o brněnské mešitě zmínili jen okrajově.

V rozhovorech figurovala mešita a společenství okolo ní (vedle duchovních aspektů její role) jako místo pro setkání s lidmi hovořícími stejným jazykem, respektive místo kontaktu „se svými lidmi“ (tedy kulturně a jazykově blízkými). V rámci kolektivního života společenství byl v obou rozhovorech jako jednoznačně nejvýznamnější období vyzdvižen ramadán – pro oba respondenty byl ramadán vrcholem roku. V mešitě a blízké restauraci se část praktikujících v tomto období každý večer setkává ke společné modlitbě a následné večeři. V této souvislosti jeden respondent hovořil o tom, že mu společenství v období slavení ramadánu evokuje pocit velké „rodiny“, která mu v Brně jinak chybí.

Na druhou stranu ale nehrála mešita a společenství kolem ní ve vyprávěních těchto dvou respondentů zásadní roli při jejich zabydlování v Brně, nebyla ani primárním místem pro navazování sociálních vazeb a získávání přátel. V této souvislosti je ale potřeba zdůraznit specifickou pozici obou respondentů – do Brna přijeli kvůli vysokoškolskému studiu, byli tedy zapojeni do poměrně otevřeného a mezinárodního studentského prostředí. Významnou okolností je také to, že již od počátku pobytu se oba velmi intenzivně věnovali studiu češtiny, kterou ovládají na komunikativní úrovni a díky níž (a taky díky svým dalším aktivitám) mají známé také mezi Čechy. Jeden z těchto respondentů – přestože má mešita a islám v jeho životě významné místo – budoval svou integraci v Brně od začátku záměrně tak, že se zaměřoval na mezinárodní prostředí, v němž by mohl mluvit česky či anglicky, a vyhýbal se tomu, aby měl větší množství přátelských vazeb mezi arabsky mluvícími.⁸⁹ Tento respondent nám také podal jedno z nejpřesvědčivějších prohlášení o zabydlení se v Brně, když na otázku, jak se cítí ve vztahu k místním, bez váhání odpověděl: „I feel local in Brno.“⁹⁰

Je ale nutné zdůraznit, že v této fázi výzkumu nelze zobecňovat a pro skutečné zhodnocení role muslimské obce při „zabydlování“ expatriotů v Brně a vytváření jejich pocitu domova by bylo zapotřebí dalšího sběru dat.

---

⁸⁹ “When I came, I was really avoiding to meet, or to hang out with Arabs, so I can improve my English and my Czech. 'Cause when you start meeting these people, you will speak in Arabic, you'll miss the chance to know what is happening here.” (Rozhovor 14. 6. 2019)

⁹⁰ *Ibid.*